

Språket på Midøya

- en sosiolingvistisk oppfølgingsstudie av talemålene på ei øy i Romsdalen

Marie Fossheim

Studentnummer: 173617

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier

Universitetet i Bergen

Høst 2010

Takk

Helge fortjener den første takken. Først og fremst vil jeg takke deg for at du, gjennom prosjektet Dialektendringsprosessar, har gitt meg anledning til å arbeide med spennende materiale. Takk for solid og grundig veiledning og for at du er så flink til å ta en ting av gangen.

Denne masteroppgaven hadde aldri blitt til uten informantene og andre lokale fra Midsund: Takk til elever, voksne, rektor på Midsund skule, og ikke minst: Takk, Kjell Bjørnerem, for ditt engasjement og for at du introduserte meg for perla i Atlanterhavet, vakre Midøya. Takk til Knut Raknes, Reidun Karin Skogvoll Opstad, Aslaug Sanden, Sindre Sæter, Harald Stormyr og Ågne Stormyr, som har bidratt med viktig informasjon om historien til Midøya.

En stor takk til alle i prosjektet. Dere har vært viktige støttespillere hele veien og har gitt meg mange fine opplevelser. En spesiell takk må gå til Ragnhild, som har hjulpet meg både med det bevisste og det underbevisste. Edit, signifikansmesteren, skal også ha mange, mange takk for viktig hjelp. Takk til Bente - en bauta i en ellers så turbulent tilværelse.

Ann-Kristin: takk for mange gode samtaler, både når det gjelder faget og livet.

Takk til Kull05 på integrert lektorutdanning og ellers alle i sofakroken. Seriøse og mindre seriøse samtaler, kaker og latter har gjort susen! Her vil jeg særlig takke Solveig og Katakres-Silje, som har bidratt stort til en uforglemmelig studietid. Og Hæge, du har vært uunnværlig i innspurten. En veldig stor takk til Trond, Helene og Stine, som har korrekturlest oppgaven.

En stor takk skal også mamma og pappa ha, både for den beste tilretteleggingen under feltarbeidet og for at dere alltid støtter meg.

Takk til venneflokken der ute, som (u)frivillig har lyttet til mine monologer om språkutviklingen på Midøya, og som har minnet meg på at det eksisterer en verden også utenfor lesesalen.

Til slutt takk til Eivind: Du kan kunsten å holde ut med et master troll.

Innhold

1 Innledning	1
1.1 Starten	1
1.2 Oppgavens mål og problemstilling	1
1.3 Dialektendringsprosessar	2
1.4 Strukturen i oppgaven	2
2 Midsund og Midøya	4
2.1 Midsund kommune	4
2.1.1 Geografi, samferdsel og historie	4
2.1.2 Folketall	4
2.1.3 Kommunesenter og kultur	5
2.1.4 Næringer og pendlingsmønster	5
2.1.5 Utfordringer for Midsund kommune	6
2.2 Midøya	8
2.2.1 Søre Midøya og Nordre Midøya	8
2.2.2 Fra to til ett fogderi	8
2.2.3 Folketall	8
2.2.4 Administrasjon, kirke og ”by”	8
2.2.5 Næringslivet og pendling	9
2.2.6 Skole	10
2.2.7 Samværet før og etter 1965	10
2.2.8 To dialekter	12
2.3 Éi øy – to talemål	12
2.3.1 Innledning	12
2.3.2 Lydverket	13
2.3.2A Foneminventaret	13
2.3.2B Viktige fonologiske regler	14
2.3.3 Morfologi	16
2.3.3A Substantiv	16
2.3.3B Verb	17
2.3.4 Personlig pronomer	17
2.4 De språklige variablene i denne granskingen	18
2.4.1 De spesifikke variablene	18
2.4.2 De generelle variablene	20
3 Teori	22
3.1. Faghistorie	22
3.1.1 Fra dialektologi til sosiolingvistik	22
3.1.2 Norske talemålsstudier	23
3.2 Fra variasjon til endring	24
3.2.1 Varierende variasjon	24
3.2.1A Intra-individuell variasjon	24
3.2.1B Inter-individuell variasjon	25
3.2.2 Normer	26

3.2.3 Språkendringenes opphav og spredning	26
3.2.4 Tempo og omfang	27
3.3 Hvorfor har vi variasjon og endring?	27
3.3.1 Akkomodasjon	28
3.3.2 Identitet og språk.....	29
3.3.3 Ytre faktorer.....	30
3.3.4 Indre faktorer	31
3.4 Språksamfunn	32
3.4.1 Hvordan beskrive et språksamfunn?.....	33
3.4.2 Ulike språksamfunn – ulik språkutvikling.....	33
3.4.3 Min tolkning av språksamfunnsbegrepet.....	34
3.4.4 Midøya som samfunn før og nå	35
3.5 Dialektnivellering og regionalisering	36
3.6 Språkholdninger.....	37
3.7 Hypoteser.....	38
3.7.1 Geografisk tilhørighet	38
3.7.2 Alder	39
3.7.3 Kjønn.....	39
4 Metode	40
4.1 Innledning	40
4.2 Kvantitativ versus kvalitativ metode	40
4.3 Tilsynelatende versus virkelig tid.....	41
4.3.1 Tilsynelatende tid.....	41
4.3.2 Virkelig tid	42
4.3.3 Min oppgave	42
4.4 Informantutvalg – hvem får være med?	43
4.4.1 Granskingsområdet og kriterium for deltakelse.....	43
4.4.2 Antall informanter og informanttyper.....	44
4.4.2A Det nye materialet	44
4.4.2B Det gamle materialet	44
4.4.3 Sosiale variabler.....	45
4.5 Innhenting av informanter	46
4.5.1 Yngrefasen	46
4.5.2 Mellom- og eldrefasen	47
4.6 Materialtype – hva og hvordan	48
4.6.1 Holdningsundersøkelsen	49
4.6.2A Masketesten.....	49
4.6.3B Rangeringsdelen	50
4.6.4 Intervjuet	50
4.7 utfordringer: ”The vernacular” og ”the observer’s paradox”	52
4.8 Behandling av datamaterialet	54
4.8.1. Transkripsjon	54
4.8.2 Lytting og merking	54
4.8.3 Utregning	56

4.9 Reliabilitet og validitet i denne oppgaven	56
4.9 Livsfaseinndeling vs. årsklasseinndeling	57
5 Presentasjon av resultat over faktisk språkbruk	59
5.1 Innledning	59
5.2 Geografisk tilhørighet og språk	60
5.2.1 V1.1: 1.pers. pron. ent. t.sterk stilling.....	60
5.2.2 V1.2: 1.pers. pron. ent. t.lett stilling	60
5.3.2 V2:-/+ tjukk l.....	61
5.2.4 V3: -/+ retroflekering.....	61
5.2.5 V4: +/- palatalisering	62
5.2.6 V5 +/- dativ	62
5.2.7 Oppsummering.....	64
5.3 Livsfaser og språk.....	64
5.3.1 V1.1: 1.pers. pron. ent. t.sterk stilling.....	65
5.3.2 V1.2: 1.pers. pron. ent. t.lett stilling	66
5.3.3 V3: -/+ tjukk l.....	67
5.3.4 V3: -/+ retroflekering.....	69
5.3.5 V4: +/- palatalisering	70
5.3.6 V5: +/- dativ	71
5.3.7 Oppsummering.....	72
5.4 Kjønn og språk.....	73
5.4.1 V1.1: 1.pers. pron. ent. t.sterk stilling.....	74
5.4.2 V 1.2: 1.pers. pron. ent. t.lett stilling	75
5.4.3 V2: -/+ tjukk l.....	75
5.4.4 V3: -/+ retroflekering.....	76
5.4.5 V4: +/- palatalisering	77
5.4.6 +/- dativ	78
5.4.7 Oppsummering.....	79
5.5 Årsklasseinndeling.....	80
5.5.1 Innledning	80
5.5.2 V1.1: 1.pers. pron. ent. t.sterk stilling.....	80
5.5.3 V1.2: 1.pers. pron. ent. t.lett stilling	81
5.5.4 V2: -/+ tjukk l.....	81
5.5.5 V3: -/+ retroflekering.....	82
5.5.6 V4: +/- palatalisering	82
5.5.7 V5: +/- dativ	83
5.5.8 Oppsummering.....	83
6 Resultat fra den folkelingvistiske delen.....	84
6.1 Innledning	84
6.2 Seks spørsmål	84
6.2.1 Hva kaller du din egen dialekt?.....	84
6.2.3 Har dialekten på Midøya endret seg og i tilfelle hvordan?	85
6.2.4 Synes du det gjør noe at dialekten endrer seg?	85
6.2.5 Hvor ofte har du vært i Molde de to siste ukene?	85

6.2.6 Tenker du å bosette deg på Midøya etter endt utdanning?	85
6.2.7 Markerte trekk?	86
7 Drøfting av resultat	87
7.1. Innledning	87
7.2 Tempo og omfang	87
7.2.1 Innledning	87
7.2.2 På jakt etter den første innovasjonen	88
7.2.3 Tempoet og omfanget på Midøya	89
7.3 Livsfasespråk eller livsløpsendringer?	90
7.4 Nivellering av talemålene der R-formene overtar	92
7.4.1 Midøya – ett språksamfunn i 2009?	92
7.4.2 Felles kontaktflater	93
7.4.3 Romsdaling vs. sunnmøring	95
7.5 Språket til de unge på tvers av øya	96
7.5.1 Ulik identitet i ulike livsfaser	96
7.5.2 De unge som en egen gruppe	97
7.6 Ulikt kjønn og ulikt språk	98
7.6.1 Kjønnforskjellene som blir drøftet	98
7.6.2 Ulike kjønnforskjeller, ulike forklaringer	99
7.7 Hvilken vei tar språket og hvorfor?	102
7.7.1 Indre faktorer?	103
7.7.1A De spesifikke variablene	103
7.7.1B De generelle variablene	103
7.7.2 Aktuelle påvirkningskilder	104
7.7.3 Skriftspråket, media, økt mobilitet og holdninger	105
7.7.4 e og rn - to mellomformer?	107
7.7.5 Bevisste og underbevisste språkholdninger	108
7.7.6 Regionalisering?	110
8 Resultat fra panelinformantene	113
8.1 Innledning	113
8.1.1 Solveig	113
8.1.2 Språket til Solveig de siste 40 årene	114
8.1.3 Sigurd	115
8.1.4 Språket til Sigurd de siste 40 årene	116
8.1.5 Ronald	117
8.1.6 Språket til Ronald de siste 40 årene	117
8.1.7 Avslutning	118
9 Avslutning	119
9.2 Konklusjon	119
9.3 Spådommer om fremtiden	120
9.4 Fremtidig forskning	121
Litteraturliste	123
Vedlegg 1: Kart over riksgrensen og fogderigrensen på Midøya	129
Vedlegg 2: Skjema for egenvurdering av dialektbakgrunn	130

Vedlegg 3: Informasjonsskriv til potensielle informanter	131
Vedlegg 4: Samtalegaid for intervjuet og bakgrunnsopplysninger	135
Vedlegg 5: Gaid og skjema for holdningsgranskningen i Midsund.....	140
Vedlegg 6: Beleggoversikt.....	147
Vedlegg 7: Informantenes nummer i talebanken	148
Vedlegg 8: Statistikk på individnivå.....	149
Sammendrag	156
Abstract	157

Oversikt over figurer og tabeller

Figur 1: Kart over Midsund kommune	7
Figur 2: Kart over Midøya	7
Figur 3: De spesifikke variablene: Opptaksår.	61
Figur 4: De generelle variablene. Yngre og eldre former. Opptaksår.	63
Figur 5: Nye former. Nye og gamle former. Opptaksår.	63
Figur 6: V1.1 (1.pers. pron. ent. t.sterk stilling). Opptaksår og alder.....	66
Figur 7: V1.2 (1.pers. pron. ent. t.lett stilling). Opptaksår og alder	67
Figur 8: V2 (-/+ tjukk l). Opptaksår og alder	68
Figur 9: V3 (-/+ retroflektning). Opptaksår og alder.....	69
Figur 10: V3 (+/- palatalisering). Opptaksår og alder	71
Figur 11: V5 (+/- dativ). Opptaksår og alder.....	72
Figur 12: V1.1 (1.pers. ent. t.sterk stilling). Årsklasseinndeling.....	80
Figur 13: V1.2 (1.pers. pron. t.lett stilling). Årsklasseinndeling.....	81
Figur 14: V2 (-/+ tjukk l). Årsklasseinndeling	81
Figur 15: V3 (-/+ retroflektning). Årsklasseinndeling	82
Figur 16: V4 (+/- palatalisering). Årsklasseinndeling.....	82
Figur 17: V5 (+/- dativ). Årsklasseinndeling	83
Figur 18: Livsfasespråk.....	90
Figur 19: Stabil språkbruk.....	90
Figur 20: Livsløpsendringer	90
Tabell 1: Sysselsatte i primær-, sekundær- og tertiærnæringen. Oppgitt i %	9
Tabell 2: Pendlingsmønster. Oppgitt i %	10
Tabell 3: Foneminventaret	13
Tabell 4: Konsonantinventaret	13
Tabell 5: Substnativbøyingen i de tradisjonelle målene. Nevneform.....	16
Tabell 6: Substantivbøyingen i de tradisjonelle målene. Dativ	16
Tabell 7: Verbbøyingen i de tradisjonelle målene.....	17
Tabell 8: Personlig pronomen i de tradisjonelle talemålene.....	17
Tabell 9: Aldersgruppeintervall	46
Tabell 10: Informantoversikt.....	46
Tabell 11: Årsklasseinndeling.....	58
Tabell 12: Livsfase- og årsklasseinndeling	58
Tabell 13: Signifikansgrenser	59
Tabell 14: Erstatting av lydskrift.....	59
Tabell 15: V1.1 (1.pers. pron. ent. t.sterk stilling). Opptaksår. Former i % (belegg i parentes)	60
Tabell 16: V1.2 (1.pers. pron. ent. t.lett stilling). Opptaksår. Former i % (belegg i parentes)	60
Tabell 17: V2: (-/+ tjukk l). Opptaksår. Former i % (belegg i parentes).....	61
Tabell 18: V3 (-/+ retroflektning). Opptaksår. Former i % (belegg i parentes)	61

Tabell 19: V4 (+/- palatalisering). Opptaksår. Former i % (belegg i parentes).....	62
Tabell 20: V5 (+/- dativ). Opptaksår. Former i % (belegg i parentes)	62
Tabell 21: V1.1 (1.pers. pron. ent. t. sterk stilling). Opptaksår og alder. Former i % (belegg i parentes).....	65
Tabell 22: V1.2 (1.pers. pron. ent. t.lett stilling). Opptaksår og alder. Former i % (belegg i parentes)	66
Tabell 23: V2 (-/+ tjukk l). Opptaksår. Former i % (belegg i parentes).....	67
Tabell 24: V3 (-/+ retrofleking). Alder og opptaksår. Former i % (belegg i parentes)	69
Tabell 25: V4 (+/- palatalisering). Alder og opptaksår	70
Tabell 26: V5 (+/- dativ). Alder og opptaksår. Former i % (belegg i parentes)	71
Tabell 27: 1.pers. pron. ent. t.sterk stilling. Kjønn og 2009. Former i % (belegg i parentes)	74
Tabell 28: V1. 1 (1.pers. pron. ent. t.sterk stilling). Kjønn, alder og 2009. Former i % (belegg i parentes).....	74
Tabell 29: 1.pers. pron. ent. t.lett stilling. Kjønn og 2009. Former i % (belegg i parentes).....	75
Tabell 30: V1.2 (1.pers. pron. ent. t.lett stilling). Kjønn, alder og 2009. Former i % (belegg i parentes).....	75
Tabell 31: -/+ tjukk l. Kjønn og 2009. Former i % (belegg i parentes).....	75
Tabell 32: V2 (-/+ tjukk l). Kjønn, alder og 2009. Former i % (belegg i parentes).....	76
Tabell 33: -/+ retr. Kjønn og 2009. Former i % (belegg i parentes).....	76
Tabell 34: V3 (-/+ retrofleking). Kjønn, alder og 2009. Former i % (belegg i parentes).....	77
Tabell 35: +/- pal. Kjønn og 2009. Former i % (belegg i parentes)	77
Tabell 36: V4 (+/- palatalisering). Kjønn, alder og 2009. Former i % (belegg i parentes)	78
Tabell 37: +/- dativ. Kjønn og 2009. Former i % (belegg i parentes)	78
Tabell 38: V5 (+/- dativ). Kjønn, alder og 2009. Former i % (belegg i parentes).....	79
Tabell 39: Hva kaller du din egen dialekt? Eldrefasen, mellomfasen og yngrefasen.....	84
Tabell 40: Ønske om å vende hjem og kjønnsforskjeller. % yngre former	101
Tabell 41: Påvirkningskilder med utgangspunkt i de nye variantene.....	105
Tabell 42: Underbevisste språkholdninger. Yngrefasen	108
Tabell 43: Underbevisste språkholdninger. Yngrefasen og mellomfasen	109
Tabell 44: Bevisste og underbevisste holdninger. Yngrefasen.....	109
Tabell 45: Solveig. Alle variablene og opptaksår. Former i % (belegg i parentes).....	113
Tabell 46: Sigurd. Alle variablene og opptaksår. Former i % (belegg i parentes)	115
Tabell 47: Ronald. Alle variablene og opptaksår. Former i % (belegg i parentes)	117

1 Innledning

Innledningsvis skal vi kort se hvordan det gikk til at nettopp denne oppgaven ble til. Deretter vil målet og problemstillingen for oppgaven bli presentert, og til slutt skal vi se prosjektet mitt i lys av en større sammenheng, nemlig prosjektet *Dialektendringsprosessar*.

1.1 Starten

Nyanser i språket har fanget interessen min så langt tilbake jeg kan huske. Denne interessen utviklet seg også til å bli faglig. Høsten 2008 tok jeg emnet *sosiolingvistikk* og bestemte meg for at det var dette feltet jeg ville skrive masteroppgave innenfor. Da jeg senere skulle velge oppgavetema for avhandlingen, var det ikke like lett å bestemme seg. Jeg oppdaget at mulighetene var mange, og desto vanskeligere ble det å velge. Skulle jeg gjøre en studie av østlendinger som flytter til Sunnmøre? Eller kanskje skulle jeg gjøre en gransking om bevisste og underbevisste språkholdninger og forskjellene mellom dem? Listen over aktuelle temaer jeg vurderte, er for lang til å fortsette. Men så løsnet det. En dag i januar 2009 ble det utlyst stillinger i prosjektet *Dialektendringsprosessar*, stillinger som også var ment for masterstudenter. Prosjektet jobbet med fem områder hvor det var mulig å gjennomføre språkundersøkelser i *virkelig tid*, der Midøya, ei øy vest for Molde i Romsdalen, var ett av granskingsområdene. I 1969 gjorde ålesunderen Harald Grytten intervju med informanter fra øya. Nå, 40 år etter, var det derfor på høy tid med en ny omgang med intervju som så kunne sammenlignes med de gamle. På denne måten ble det mulig å påvise *faktisk* språkendring. Ja, tenkte jeg, dette er noe for meg.

1.2 Oppgavens mål og problemstilling

Denne avhandlingen omhandler språket på Midøya i Midsund kommune i Romsdalen. Frem til 1965 gikk fogderigrensen mellom Sunnmøre og Romsdalen rett over øya. Dette har skapt to nokså ulike dialekter geografisk tett på hverandre: På Søre Midøya snakket de sunnmørsmål, og på Nordre Midøya snakket de romsdalsmål. De to delene av øya ble som nevnt språklig kartlagt i 1969 av ålesunderen Harald Grytten, som gjorde intervju med midøyingene. Det er altså disse intervjuene som i denne oppgaven blir jamført med nye intervju jeg har gjort.

Denne granskningen omhandler primært kvantitative data, men har også en liten supplerende kvalitativ del. Målet med oppgaven er å finne ut hva som har skjedd med

talemålene på øya de siste 40 årene. Her skal vi se på utviklingen til det jeg har valgt å kalle spesifikke og generelle språklige variabler (jf. 2.4).

Problemstillingen min kan grovt sett deles i to: 1) Jeg vil for det første *beskrive* den språklige variasjonen og eventuelle endringen på Midøya. Dette vil jeg gjøre ved å se de språklige variablene i lys av de sosiale variablene *geografisk tilhørighet, alder og kjønn*. 2) Den andre delen av problemstillingen min går ut på å forsøke å forklare *hvorfor* variasjonen og endringen ser ut som den gjør og eventuelt hvilken *retning* språket ser ut til å ta. Her kan både indre og ytre forklaringer kaste lys over og forklare det som har skjedd med språket. Bevisste og underbevisste språkholdninger vil også bli drøftet i denne sammenhengen.

1.3 Dialektendringsprosesser

Som nevnt innledningsvis er oppgaven min et bidrag til det større prosjektet *Dialektendringsprosesser*, et prosjekt ledet av Helge Sandøy. Hovedmålet til prosjektet er ”å utvikle innsikt i moderne dialektendringsprosesser og forholdet mellom samfunnsendring og språkendring” (Sandøy m.fl. 2007b: 1). Prosjektet tar for seg fem vestlandske språksamfunn hvor det foreligger gammelt språklig innsamlet materiale. Dette materialet skal så jamføres med nyinnsamlet materiale, noe som gir oss muligheten til å studere språkendringer i *virkelig tid*, i motsetning til *tilsynelatende tid* (jf. kapittel 4). Et delmål i *Dialektendringsprosesser* er å lage analyser av språkendringer med tanke på *endringsgrad, endringstyper, endringsretning* og sosiale og samfunnsmessige *vilkår* for endringene. Det har derfor vært et viktig poeng at de fem stedene som blir gransket, er så ulike som mulig. På denne måten kan en finne ut om visse samfunnstyper gir bedre vilkår for rask endring enn andre. Dette kan kanskje også gi svar på om visse samfunnsendringer virker inn på hvilke endringer man får i språket.

Som vi skal se senere, kan Midøya karakteriseres som et stabilt samfunn, særlig sammenlignet med flere av de andre granskingsområdene i prosjektet. De siste 40 årene har det vært lite endring i næringslivet, og folketallet går sakte, men sikkert nedover. Jeg vil imidlertid påpeke at denne avhandlingen ikke tar for seg en synkron sammenligning mellom de ulike granskingsområdene i prosjektet. Oppgaven er ene og alene konsentrert om Midøya.

1.4 Strukturen i oppgaven

I det kommende kapittelet skal vi se på granskingsområdet Midøya og kommunen øya er en del av, Midsund kommune. Her skal vi se på demografiske forhold før og nå, i tillegg til at vi skal få en oversikt over de to talemålene på Midøya. Her vil også de språklige variablene bli presentert. Videre, i kapittel 3, skal vi se kort på faghistorien til disiplinen sosiolingvistikk, og

deretter skal vi få et innblikk i relevant teori om språklig variasjon og endring. I slutten av dette kapitlet finner vi også hypotesene i prosjektet. I kapittel 4 skal vi se hvilke metodiske valg som er tatt i denne granskingen, både med hensyn til informantutvalg og selve innsamlingsmetoden. Videre i kapittel 5 kommer en presentasjon av de språklige resultatene, etterfulgt av kapittel 6, med resultat fra den folkelingvistiske delen, som gjelder bevissthet og holdninger rundt språk. Deretter, i kapittel 7, kommer en drøfting av språklig variasjon og endring som viser seg i denne undersøkelsen. Både indre og ytre faktorer for språkendring vil her bli diskutert som mulige årsaksforklaringer. I tillegg skal vi se om vi kan finne ut noe om retningen på språkutviklingen på Midøya. I kapittel 8 skal vi så se på resultatene fra panelinformantene i undersøkelsen og slik få et innblikk i forklaringer også på individnivå. Til slutt, i kapittel 9, kommer en oppsummerende konklusjon, noen spådommer om den språklige fremtiden på Midøya, og til slutt noen tanker om hva som kan være interessant å se på ved eventuell videre forskning.

2 Midsund og Midøya

I dette kapittelet skal vi se nærmere på Midøya og kommunen øya er en del av, nemlig Midsund kommune. Den siste delen av dette kapittelet gir en oversikt over språket på Midøya.

2.1 Midsund kommune

2.1.1 Geografi, samferdsel og historie

Øykommunen Midsund ligger ytterst i Romsdalsfjorden i Møre og Romsdal og er omringet av de sunnmørskommunen Haram og de fire romsdalskommunene Sandøy, Aukra, Molde og Vestnes (se figur 2.1) (Midsund kommune 2010b). Midsund kommune ble opprettet i 1965 og var før dette en egen kommune fra 1925 med navnet Sør-Aukra. I dag (2009) har kommunen 1922 innbyggere (Statistisk sentralbyrå [SSB] 2010f). Ordnet etter størst folkemengde består kommunen av øyene Otrøya, Midøya, Dryna, Magerøya og Tautra. Landskapet på de fem øyene varierer fra høye fjell til flate myrer og dyrket mark.

Broforbindelse knytter de fire største øyene i kommunen sammen. I 1969 kom broa mellom Otrøya og Midøya (Julnes 2003: 31). Midsund kommune fikk fergeforbindelse mot øst i 1947 med påfølgende oppstart av bussruter til Molde, som er regionsenteret i Romsdalen. I dag tar turen til Molde knappe 40 minutter. I sørvest ble det opprettet fergeforbindelse 1958. I disse tider ble det også satt opp bussruter mot Ålesund på Sunnmøre (Julnes 2003: 31). Det er imidlertid stor forskjell på antall avganger for de to fergeforbindelsene: Avgangene mot Molde er dobbelt så mange som avgangene mot Brattvågen og Sunnmøre.

Rundt om på øyene finner vi kulturminner som tar oss tilbake i historien: Over Midøya finner vi for eksempel et steingjerde som indikerer riksgrensen som en gang delte øya mellom Sverige og Norge (se vedlegg 1). Denne grensen er i stor grad den samme som gjaldt for den tidligere kommunegrensen, og dermed grensen for lagdømme og bispedømme frem til 1965 (jf. avsnitt 2.2.2).

2.1.2 Folketall

I løpet av de siste 40 årene har det vært en nokså lineær nedgang i folketallet i kommunen. Fra 1970 til 2009 har innbyggertallet sunket med 16 % (SSB 2010f). Selv om tallene er små, har større utflytting enn innflytting vært et klart mønster i 30 av de siste 40 årene. De siste tjue årene har det imidlertid vært en liten økning i innflyttingen. 2008 og 2009 hadde størst økning

sammenlignet med de siste 20 årene.¹ Hele 48 % av alle innflytterne i 2008 og 2009 kom utenlandsfra (SSB 2010c).

2.1.3 Kommunesenter og kultur

På slutten av 1970-tallet, vel fem år etter Grytten sin gransking av talemålet på Midøya, ble det stor byggeaktivitet i Midsund kommune. Det ble på denne tiden bestemt at Midsundbukta (Midsundet) på Otrøya skulle være kommunesenter. I den forbindelse ble det kjøpt opp store områder fra både indre og ytre Midsund som skulle reguleres til bosted- og industriområder (Julnes 2003: 32). I dag er både kommunehuset, alders- og sykehjemmet, idrettshallen, kinoen og butikksenteret å finne på Otrøya. Omtrent to tredjedeler av alle innbyggerne i kommunen bor på Otrøya. Det er også her barne- og ungdomsskolen ligger: Raknes skule med sine omtrentlig 60 elever fra 1. til 4. klasse og Midsund skule med rundt 140 elever fordelt på 5. til 10. klassetrinn. Kommunen har imidlertid også en privat barneskole på Søre Midøya.

Midsund kommune har et rikt og variert kulturliv. Flere titalls frivillige lag og organisasjoner har aktiviteter som støtter ulike interesser. Velforeninger, bygdelag, husmorlag, musikkklubb, slekt- og historielag, dykkerklubb og skytterlag er noen eksempler. Musikkskolen og idrettslaget i Midsund tilbyr også gode tilbud for de unge i kommunen. Den årlige Midsundfestivalen er også en viktig del av kulturlivet, et arrangement som har stor oppslutning fra både yngre og eldre.

2.1.4 Næringer og pendlingsmønster

Næringslivet i Midsund kan betegnes som relativt ensartet med lite nyetablering. Midsund kommune er den største arbeidsgiveren i kommunen (Kommuneplan Midund 2010-2020 [Kommuneplan 2010]: 8). Hovednæringen i Midsund er fiske, og kommunen har store og moderne havgående fiskebåter. Industrien er knyttet til jordbruk, fiske, fiskeoppdrett og havrelatert mekanisk industri, noe som har gitt grunnlag for bosetting og utvikling i øysamfunnet. Bedriften Midsund Bruk AS, med kompetanse innen spesialiserte og konstruksjon av avanserte offshoreinstallasjoner, blir regnet som en viktig identifiseringsfaktor i kommunen (Kommuneplan 2010: 8). Midsund har 14 % sysselsatte i primær-, 29 % i sekundær- og 57 % i tertiærnæringen (SSB 2010g). For fylket er disse tallene henholdsvis 5 %, 26 % og 68 %. Vi ser altså at Midsund har en god del flere i primærnæringen og færre i tertiærnæringen enn fylkesgjennomsnittet.

---

¹ De andre åtte årene med positive tall for nettoinnflytting er 1975, 1988, 1992, 1994, 1995, 1997, 2002 og 2004.

Av 979 sysselsatte i kommunen er 26 % utpendlere (SSB 2010d). Denne gruppen er over tre ganger så stor som gruppen av innpendlere. Den største andelen av utpendlere, rundt 150 personer, pendler til Molde. Deretter er Haram, med 7 %, og Ålesund, med 6 %, de to kommunene midsundingene pendler mest til. Videregåendelever fra Midsund må også pendle, da kommunen ikke har noe skoletilbud utover grunnskolen. Skoleåret 2008/2009 søkte 81 % av søkerne videregående skole i Molde (Mode vgs og Romsdal vgs). 16 % søkte skoler på Sunnmøre (Ålesund vgs., Haram vgs. og Ørskog vgs.)².

2.1.5 utfordringer for Midsund kommune

Med sitt svakt synkende folketall kan Midsund betegnes som en fraflyttingskommune. Dette har sammenheng med forholdsvis lite innflytting og et mønster hvor ungdommen flytter *ut* og i liten grad *tilbake* i kommunen (Kommuneplan 2010: 9). Midsund står overfor store utfordringer for å få bukt med denne situasjonen. En undersøkelse viser at økt tilgang til attraktive bosteder, varierte arbeidsplasser og forbedringer i samferdselen er avgjørende faktorer for om utflyttede midsundinger flytter tilbake til kommunen (Midsund kommune 2010a og 2010c). Prosjektet om en fergefri kyststamvei over Romsdalsfjorden, Møreaksen, er nå under utredning³. Dersom aksen blir realisert, vil Midsund kommune bli knyttet fergefritt til både Sunnmøre, Molde og Aukra. Dette vil gjøre kommunen mindre utkantpreget enn den er i dag. Det er også aktuelt med en mulig sammenslåing med Aukra kommune. I tillegg fremmer flere et lokalt ønske om turisme som vekstnæring knyttet til kulturminner og natur (Midsund kommune 2010a). Med dette vil Midsund kunne bli synliggjort og attraktiv også for folk utenfor kommunen.

Midsund står altså overfor ulike fremtidige utfordringer når det gjelder å holde liv i kommunen. Dersom slike planer blir gjennomført, vil nok det få store konsekvenser for øysamfunnet Midsund.

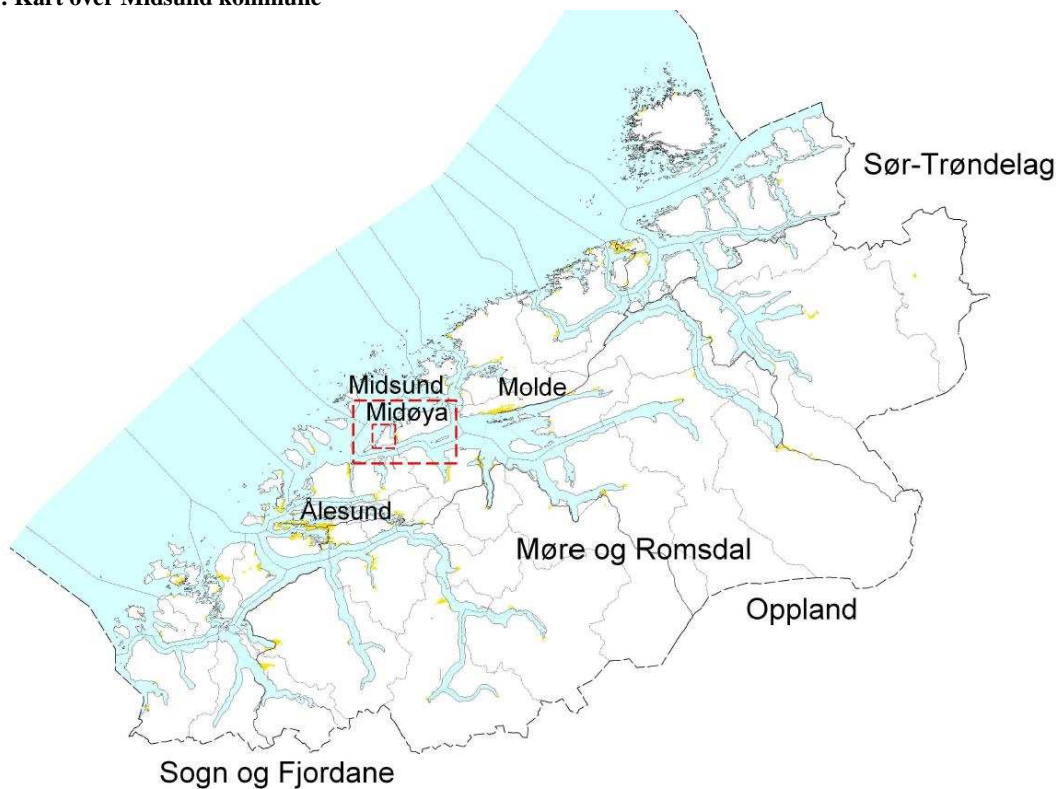
---

² Etter muntlig kommunikasjon med Laila Nilsen, august 2010, konsulent ved inntak og formidling, M&R fylkeskommune. Da Møre og Romsdal fylkeskommune ligger på topp med hensyn til å innfri førsteønsket til søkerne, er søkertallene en god pekepinn på hvor søkerne faktisk har kommet inn det aktuelle året (Aspen, Jane Anita 2010, seksjonssjef ved inntak og formidling, M&R fylkeskommune).

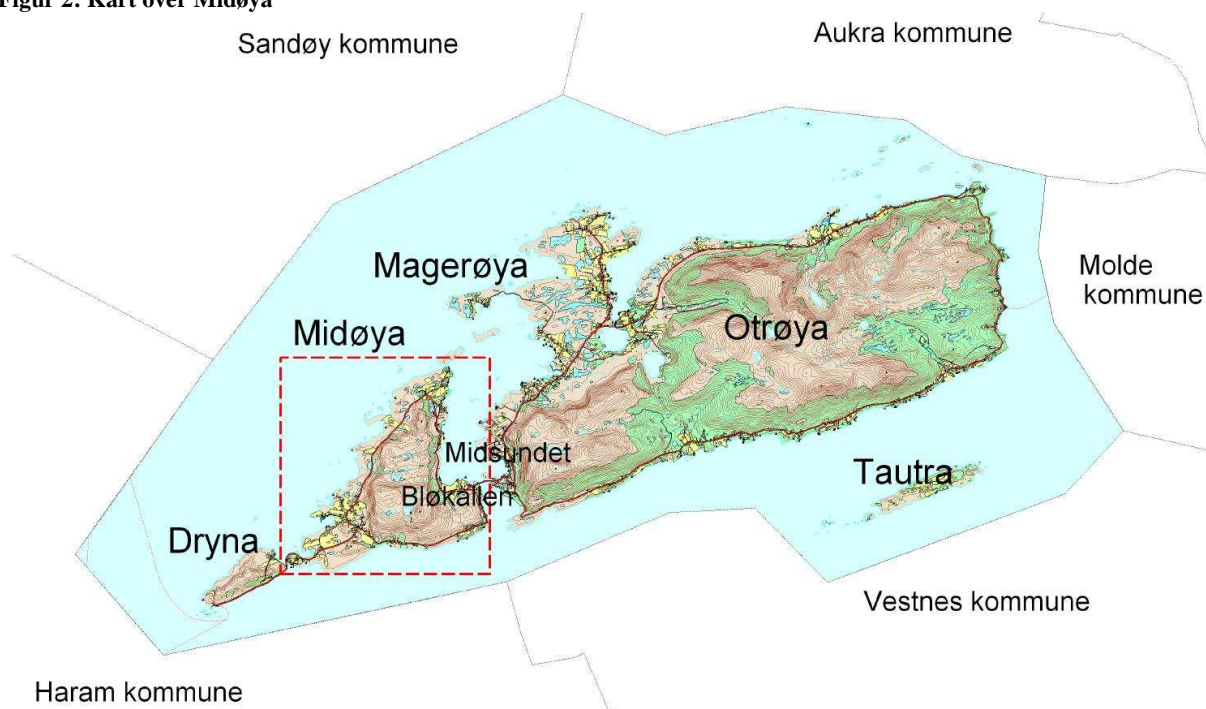
³ Hentet fra: <http://moreaksen.no/>

Figur 1: Kart over Midsund kommune ⁴

Figur 2: Kart over Midøya

⁴ Begge kartene er laget på bestilling av Sindre Sæter i Midsund kommune.

2.2 Midøya

2.2.1 Søre Midøya og Nordre Midøya

Midøya består av to grunnkretser: Søre Midøya og Nordre Midøya. På den nordre delen finner vi Bløkallen, som er den høyeste toppen på øya, med sine 531 meter over havet. Midøya er plassert mellom Dryna i vest og Otrøya i øst (se figur 2.2) og har et areal på omtrent 17 km².

2.2.2 Fra to til ett fogderi

Frem til 1965 hørte de to grunnkretsene til hver sine fogderi: Søre Midøya (og Dryna) tilhørte gamle Vatne kommune (i dag Haram) og fogderiet Sunnmøre. Nordre Midøya tilhørte gamle Sør-Aukra kommune og Romsdal fogderi (for billedlig illustrasjon over den gamle fogderigrensa, se vedlegg 1). I 1965 ble den sørlige delen av Midøya samt Dryna lagt under det som fikk navnet Midsund kommune i Romsdalen.

2.2.3 Folketall

Fra 1970 til 2009 har folketallet på Søre Midøya sunket fra 325 til 221; på Nordre Midøya har folketallet sunket fra 206 til 153 innbyggere (SSB 2010b og 2010e). Hele Midøya har altså hatt en nedgang i folketallet på 30 % fra 1970 til 2009⁵.

2.2.4 Administrasjon, kirke og ”by”

Da Midøya tidligere var delt mellom to fogderi, var øya adskilt både administrativt og kirkelig: Administrativt lå Søre Midøya under administrasjonen i Vatne, og Nordre Midøya lå under Sør-Aukra. Forholdet til kirka var det samme: Sunnmørsdelen soknet til Vatne og romsdalsdelen til Aukra (Julnes 2003: 269). I dag hører hele Midøya til samme kommune og har felles administrasjonssenter og kirke.

Tidligere var sjøvegen den vanligste fremkomstveien. Å få skyss med fiskebåtene var derfor vanlig når midøyingene skulle til ”byen”. Båtene i Midsund hadde base i Ålesund, og det ble naturlig var derfor å dra til Ålesund når midsundingene skulle til ”byen”. Med bedre fastlandsforbindelser og fergeruter er det i dag Molde som er ”byen” for de aller fleste midøyingene.

---

⁵ Ideelt sett skulle vi også hatt en oversikt over innflyttingen til Midøya. Men for å få tak i slike opplysninger på grunnkrets nivå, må vi bestille et oppdrag fra SSB mot en nokså høy sum. Etter følgende resonnement av Svein Inge Holm (mai, 2010) i Statistisk sentralbyrå, har jeg valgt å ikke bestille et slikt oppdrag: Siden det generelt sett er liten innflytting til kommunen som helhet, er det nok en god del mindre innflytting til Midøya. Tallene er trolig så små at store deler av en eventuell statistikk ikke kunne blitt oppgitt på grunn av personvern. En slik statistikk hadde derfor fortalt oss svært lite.

2.2.5 Næringslivet og pendling

På Midøya var jordbruket mest intensivt på 1960- og 1970-tallet⁶. Bruksnedleggelse av de minste brukene tok til på midten av 1960-tallet, samtidig som det ble en tilsvarende nydyrking og utvikling på de gjenværende brukene. I 1970 var det rundt 40 bruk i aktiv drift, hvorav 15 fungerte som hovedinntektskilde.

I dag er tallet på landsbrukseiendommer stort sett det samme som for 40 år siden, men tallet på gårdsbruk i drift har sunket til sju. Det er seks heltidsbønder på øya i dag. Nordre Midøya har ett aktivt og ett passivt bruk. Søre Midøya har seks aktive bruk, hvor tre av disse er slått sammen og fungerer som samdrift.

På linje med jordbruket var også fiskenæringen på Midøya størst på 1960-tallet. Den gangen drev 13 båter med snurpefiske. I 1970 ble tallet på båter redusert til ti. I dag er det tre større havgående fiskebåter på øya. Konsernet Sjøvik AS er enda å finne på Nordre Midøya.

Tabellen under viser hvor mange prosent av sysselsatte på Søre Midøya og Nordre Midøya som jobbet i primær-, sekundær og tertiærnæringen i 1970 og i 2001⁷.

Tabell 1: Sysselsatte i primær-, sekundær- og tertiærnæringen. Oppgitt i %

	Søre Midøya		Nordre Midøya	
	1970	2001	1970	2001
Primærnæring	61	25	51	23
Sekundærnæring	15	32	31	28
Tertiærnæring	24	43	18	48

(SSB 2010a og 2010b)

Vi ser at i begge bygdene har antall sysselsatte i primærnæringen sunket, mens prosentandelen for sysselsatte i tertiærnæringen har økt.

Av arbeidsplasser på Søre Midøya finner vi i dag gårdsbruk og Midsund Montessoriskule. På Nordre Midøya er det hovedsaklig gårdsbruk, Blø Bygg og konsernet Sjøvik AS som har sysselsatte.

Mønsteret for pendling ut av de to grunnkretsene ser i dag (2010) slik ut (Tabellen viser også hvor mange som jobber innenfor grunnkretsen de bor i, altså ikke-pendlere, markert med ring rundt. De som jobber på fiskebåt er ikke tatt med i tabellen da det er vanskelig å si noe om pendlingssted.)⁸:

⁶ Avsnittet er basert på personlig kommunikasjon med Nils Sanden (mai 2010), tilsatt i Midsund kommune, Ågne Stormyr (juli 2010), gårdbruker, og Harald Stormyr (juli 2010), pensjonert gårdbruker.

⁷ 2001 er det siste året det er laget næringsstatistikk for på grunnkrets nivå.

⁸ Tallene for Søre Midøya er basert på lister laget av Knut Raknes (pensjonist fra Søre Midøya), juli 2010 og Reidun Karin Skogvoll Opstad (assistent ved Midsund Montessoriskule), juni 2010, begge fra Søre Midøya. Tallene for Nordre Midøya er basert på en liste laget av Målfrid Gangstad (pensjonist), juni 2010, fra Nordre Midøya. Listene er laget spesielt til denne oppgaven.

Tabell 2: Pendlingsmønster. Oppgitt i %

Bosted ↓	Arb.sted→	N. Midøya	Otrøya	Romsd.	Molde	S. Midøya	Sunnm.	Ikke oppgitt
Nordre Midøya		22	54	2	2	5	7	7
Søre Midøya		3	64	2	3	14	15	

Som det fremgår av tabellen, gjelder det for begge grunnkretsene at godt over 50 % av de sysselsatte jobber på Otrøya. 22 % av nordremidøyingene jobber på Nordre Midøya. På Søre Midøya er det 14 % som jobber innenfor sin egen grunnkrets. 15 % av de søremidøyingene pendler til Sunnmøre. Tilsvarende tall for nordremidøyingene er 7 %.

2.2.6 Skole

Frem til 1965 hadde Søre og Nordre Midøya hver sine barneskoler⁹. Etter dette fikk øya felles skolekrins der elevene fra Nordre Midøya ble overført til Midøy skule på Søre Midøya. Hit kom også elever fra Midsundet. I 1968 ble ungdomsskolen innført og lagt til Otrøya. Samtlige av elevene fra Midøya gikk derfor de tre siste obligatoriske skoleårene der. I 1993 ble skolestrukturen for barne- og mellomtrinnet endret. Nå ble elever helt ned i 4. klasse og oppover overflyttet til Midsund skule på Otrøya. I 2008 ble Midøy skule nedlagt, og elevene ble overflyttet til Raknes skule, også på Otrøya. Fra 1967 til 2008 gikk altså Midøya fra å ha to barneskoler, én skole eksklusivt for søremidøyingene og én skole eksklusivt for nordremidøyingene, til å ha et én skole felles for både søre og nordremidøyingene, og til slutt til å ikke ha noe barneskoletilbud i det hele.

Etter mye engasjement og arbeid lagt ned av lokalbefolkningen, startet Midsund Montessoriskule opp på Søre Midøya høsten 2009. Dette er en fådelt privatskole med både barne- og mellomtrinn. I dag har skolen 23 elever, hvor 16 av disse er fra Søre Midøya, to er fra Nordre Midøya og fem er fra Otrøya. Det er fem ansatte ved skolen: To av disse kommer fra Søre Midøya, én kommer fra Nordre Midøya, den fjerde kommer fra Otrøya, og den siste er innflytter.

2.2.7 Samværet før og etter 1965

Både skriftlige og muntlige kilder vitner om at innbyggerne i de to grunnkretsene på Midøya levde nokså adskilte liv før 1965. Tidligere var det mange ildsjeler som drev aktivt lagsarbeid. Dette arbeidet skjedde på hver sin kant av øya. Både Søre og Nordre Midøya hadde egne

⁹ Avsnittet er basert på personlig kommunikasjon med Aslaug Sanden (september 2010), sekretær ved Midsund skule og Reidun Karin Skogvoll Opstad (juli 2010), lærerassistente ved Midsund Montessoriskule og Edny Raknes Reiten (august 2010), rektor ved Midsund Montessoriskule.

søndagsskoler, barne-, kvinne- og velforeninger (Nygård m.fl. 2006: 5). I tillegg til ulike skoler hadde de to delene av øya også egne ungdoms- og forsamlingshus. Dette gjorde at tilstelninger også utenfor skoletiden ble arrangert på hver sin side av Midøya, både for unge og voksne. 17. mai-feiringer, ungdomsfester og andre kulturelle samlinger skjedde derfor på hver sin kant. Dette var også tilfelle med fritidsaktiviteter som fotballkamper og lignende. Tidligere var det, som vi har sett, et mye mer aktivt jordbrukssamfunn på Midøya. Dette innebar ikke bare sysselsetting for bonden; også barna måtte hjelpe til hjemme med arbeidet på gården, ofte i fritiden etter skolen. Vi forstår med dette at mye tid ble tilbrakt i hjemmet og innenfor bygda. De som drev med fiske var gjerne borte fra øye mesteparten av året (Grytten, 1973: 10) Og da fiskebåtene tidligere skulle bemannes, var det ofte at søre- og nordremidøyingene hentet mannskap først og fremst fra sine egne grender. Søre midøyingene rustet båter med reint sunnmørskmannskap, og likedan var det hos nordremidøyingene (Grytten 1973: 86). På samme måte var det også med giftemålene på tvers av øya tidligere: Det var et tydelig mønster at midøyingene fant sine utkårede på "sin side" av fogderigrensa. Søre midøyingene orienterte seg sør- og vestover, mens romsdalingene orienterte seg mot nord og øst (Grytten 1973: 87). Nå skal det også nevnes at denne delingen i det sosiale livet ikke var absolutt. Vi må huske at Midøya er ei lita øya, og de to bygdene er tross alt nabobygder. Mannskapet på fiskebåtene kunne nok ha innslag av innbyggere fra begge bygdene, og enkelte giftemål skjedde selvsagt på tvers av grensa. Men vi kan på mange måter si at dette heller var unntaket enn regelen. Informantene mine fortalte også at det kunne komme ungdommer fra den andre bygda på ungdomsfestene, men at slike besøk ikke gikk upåaktet hen. Den tidligere delingen av øya har også en psykologisk karakter. Grytten (1973: 65) beskriver en slags naboopposisjon, hvor bygdene var opptatt av å markere seg mot hverandre. Da øya skulle legges inn under samme kommunen, var det heftige devatter i heradsstyret. Særlig intens var argumentasjonen fra søremidøyingene om at de ikke ønskte å komme sammen med romsdalingene. Argumentene var at det hadde vært lite samkvem bygdene imellom, og det romsdalske representerte slik for mye fremmed.

At midøyingene tidligere samhandlet mindre på tvers av grunnkretsene, har også å gjøre med mobiliteten: Bilen var ikke noe allemannseie, og en måtte gjerne ta beina eller sykkelen fatt. Sykkelturen var heller ikke kort om en skulle fra den ene til den andre siden av Midøya.

I dag er situasjonen betraktelig endret. Lagsarbeidet er i mye større grad et arbeid som er organisert på tvers av grunnkretsene. Et eksempel på dette er de tidligere velforeningene, Søre Midøy Velforening og Nordre-Midøy Vel, som er slått sammen til en felles forening for hele Midøya. En god del av de tidligere foreningene er heller ikke aktive lenger. Som et resultat av

felles skolekrins ble det også naturlig at samlingene som før ble arrangert på hver sin side, nå ble arrangert felles for alle innbyggerne på Midøya. Mindre jordbruk fører selvsagt til at de voksne må ta arbeid utenfor hjemmet, og med få næringer på øya, forstår vi at mange må ta arbeid uten for Midøya og gjerne på Otrøya (jf. pendlingstabell, tabell 2). At jordbrukssamfunnet har avtatt, har også ført til at de yngre kan fylle fritiden sin med egne interesser. Da er det gjerne til Midsund turen går, da det er her fritidstilbudene er å finne.

Bilen har i løpet av de siste 40 årene blitt allemannseie. Og med asfaltering av vegen rundt Midøya like etter år 2000, ble det enda behageligere å ta bilen i bruk. Dette, i tillegg til felles ungdomsskole og ungdomsklubb på Otrøya, har ført til et mye større interaksjon mellom midøyingene og resten av midsundingene sammenlignet med tidligere.

2.2.8 To dialekter

Den tidligere delingen mellom de to bygdene skapte to dialekter tett på hverandre. På Søre Midøya snakket de i stor grad sunnmørsk, og på Nordre Midøya snakket de romsdalsk (Grytten 1973:13). Hvordan situasjonen er i dag, skal vi prøve å finne ut av i løpet av oppgaven.

2.3 Éi øy – to talemål

2.3.1 Innledning

Dersom vi generaliserer, kan talemålene i Møre og Romsdal deles inn i *nordmørsdialekt*, *romsdalsdialekt* og *sunnmørsdialekt*. Romsdalsk og sunnmørsk blir regnet som nordvestlandske dialekter sammen med fjordamålet (Sandøy 1990: 69). Nordmørsk blir derimot regnet som ett av trøndermålene (Dalen 1990: 119). På Søre Midøya har den tradisjonelle dialekten vært *sunnmørsdialekt*, og på Nordre Midøya har den tradisjonelle dialekten vært *romsdalsdialekt*.

I den neste delen skal vi se nærmere på grammatikkskissen for de to talemålene. En grammatikkskisse over det tradisjonelle talemålet tjener som et utgangspunkt for å kunne si noe om eventuelle endringer. I mitt tilfelle er det nødvendig med oversikt over to tradisjonelle talemål, både romsdalsmålet og sunnmørsmålet. Kildene til de to skissene er henholdsvis Sandøy (1982) og Helene Hildremyr (2006). Sandøy skisserer en oversikt over romsdalsmålet generelt, der han også inkluderer de ulike særtrekkene som finnes i både Molde bymål og bygdene rundt. For å få en så presis beskrivelse som mulig av målet i Midsund har jeg valgt å luke bort de særtrekkene som ikke angår talemålet i denne kommunen. Jeg velger å bruke nevningen *romsdalsmål* for dette målet. Kilden for

opplysningene om sunnmørsmålet er en skisse spesielt for dialekten i Brattvågen og på Hildre i Haram kommune, en av nabokommunene til Midsund. For kontrastens skyld vil jeg også her operere med fogderinavnet og kalle målet for *sunnmørsmål*. Dette svarer også til de to nevningene *sunnmøring* og *romsdaling*, som har vært vanlig å bruke på Midøya. I oversiktene under (i tabellene) vil former som er eksklusive for ett av målene, bli indikert ved å ha en R (r-målet) eller en S (s-målet) foran seg.

2.3.2 Lydverket

2.3.2A Foneminventaret

Sunnmørsmålet har ni vokalfonem, romsdalsmålet har elleve. Samtlige av vokalfonemene i sunnmørsk finnes også i romsdalsk, men sistnevnte varietet har to vokalfonem ekstra.

Tabell 3: Foneminventaret

	Fremre		Midtre	Bakre
	-urundet	+rundet		
Høy	i	y	ɥ	ʊ
Mellomhøy	e	ø		
Mellomlav	ɛ	R: œ		ɔ
Lav	R: æ			ɑ

Både s-målet og r-målet har fem diftongfonem felles. De to målene har tre av disse fonemene felles. De to andre fonemene er eksklusive for hver av varietetene:

Felles diftongfonem for både s- og r-målet: /œy/, /ai/, /ɛʌ/, /ɔi/, /aʊ/

Diftongfonem kun for s-målet: /ei/

Sunnmørsmålet har 20 konsonantfonem, romsdalsmålet har 24. Samtlige av konsonantfonemene i sunnmørsmålet finnes også i romsdalsmålet, men sistnevnte varietet har fem ekstra:

Tabell 4: Konsonantinventaret

	Labial	Alveolar	Postalv.	Retrofl.	Palatal	Velar	Glottal
Plosiver	p / b	t / d			R: ʧ /	k / g	
Affrikater					çç̥ / ʤʤ̥		
Frikativer	f / v	s /	ʃ /		/ j		h /
Nasaler	/ m	/ n			/ ɲ	/ R: ŋ	
Lat. appr.		/ l			R: ʎ / S&R: ʎ		
Trill			/ r				
Tapp el. flapp				R: ʈ /			

2.3.2B Viktige fonologiske regler

De ulike fonemene i en dialekt er abstrakte enheter som ikke forteller oss alt om uttalen. Det kan nemlig finnes skiftninger i uttalen av fonemene som er regelfaste. For å beskrive den konkrete uttalen trenger vi *fonologiske regler*.

Fonologiske regler felles for de to målene

F: De trykklette endingsmorfemene /ɪn/ og /ɪne/ i sunnmørsk og /en/ i romsdalsk blir til stavelsesbærende /ŋ/ (også til /ŋe/ i sunnmørsk) etter /t, d, n, l, s, r/ (og etter /ŋ, ʃ, j/ i romsdalsk), vokal og diftong:

/¹bɔtɪn/ mot /¹bɔtŋ/¹⁰

Mf: Veksling mellom palatal og velar konsonantisme: /g/ til /j/ etter lang vokal, /g/ til /tʃ/ etter kort vokal, /k/ til /tʃ/, /sk/ til /ʃ/, /l/ til /ʎ/, /ŋk/ til /tʃ/, /ŋ/ til /j/ (i romdalsk) og /ŋg/ til /tʃ/ (i sunnmørsk) før endingen i disse bøyingsformene:

a) Subst.:

M. sterke b. f. ent.: /¹mak/ mot /¹maççɪn/

svake ent.: /²bacçe/ - /²bacçɪn/ mot /²baka/

er-kl. pl.: /¹ryg/ mot /²rytje/

F. sterke b. f. ent.: /¹tɔŋg/ mot /¹tɔŋtja/, /¹vi:k/ mot /¹vi:çça/

er-kl. pl.: /¹sɔrg/ mot /²sɔrje/

N. sterke b. f. ent.: /¹fɔlk/ mot /¹fɔlççe/

sterke b. f. fl.: /¹ta:k/ mot /¹ta:çça/

b) Adj. og perf. part. av sterke verb med /ɪn/ i entall:

/²na:kne/ mot /²na:ççɪn, ²na:çça, ²na:ççe/

/²støkne/ mot /²støççɪn, støçça, ²støççe/

Fonologiske regler for sunnmørsmålet

I sunnmørsdialekten er det fem generelle fonologiske regler og én morfofonologisk regel.

---

¹⁰ De konkrete eksemplene for de fonologiske reglene som er felles for de to målene, er spesielt hentet fra sunnmørsmålet.

F1: /e/ går til /ɛ/ når den er kort og ikke står fremfor palatal:

¹tre:/ (inf.) mot ²trɛde/ (pret.)

F2: /g/ og /v/ blir til /k/ og /f/ fremfor den ustemte konsonanten /t/:

²lege/ (inf.) mot ¹lakt/ (perf. part.) og ²ø:ve/ mot ¹øft/ (perf. part.)

F3: /ŋ/ går til /ɲ/ og /l/ til /ʎ/ fremfor /cç/ og /jʝ/:

¹støŋg/ (f.) mot ¹støɲjja/ (f. b. f.) og ¹følk/ (n. fl.) mot ¹føʎcça/ (n. fl. b. f.)

F4: /ɲ/ går til /n/ fremfor /d/:

²cçene/ inf. mot ²cçende/ (pret.)

Fonologiske regler for romsdalsmålet

Romsdalsmålet har fem generelle fonologiske regler og tre morfofonologiske regler:

F1: g blir til k, ʎ til ʎ̥, og v til f før ustemt konsonant:

¹tryg/ mot ¹trykt/, ¹sniʎ/ mot ¹sniʎ̥t/ og ¹prø:v/ mot ¹prø:ft/

F2: Når r kommer sammen med t, d, n, l eller s, blir konsonantforbindelsen uttalt

postalveolart:

¹stuv:teŋ/ (storting), ²kva:dag/, (hverdag) ²ba:nɔʀ/, (barnål) ¹ku:lɛs/ (hvordan) og ²ba:skug/ (barskog)

F3: Når ʀ kommer sammen med t, d, n, s eller r, blir konsonantforbindelsen uttalt retroflekst:

²mɔ:ʀi/ (måltid), ²jæ:dag/ (juledag), ²su:ŋegan/ (solnedgang), ²mɔ:lɛʀs/ (målløs), ²gæ:ʀut/ (gulrot) og ²he:ʀen/ (halsen)

F4: æ blir til ɛ fremfor /cç/, /ɲ/, /jʝ/ og /j/ i trykk tung stavelse:

²reje/ (inf.) mot ²rænte/ (pret.)

Mf. 1: Den trykklette stavelsen -en blir til -ɲ etter cç, jʝ, ʃ og j i disse bøyingsformene:

a) Subst. m.: ¹stɔcçɲj/

b) Subst. f. a-, omlyds- og e-kl. ent. b. f. dativ: ¹sa:ɲj/

Mf. 2:

a) Den trykksvake bøyingsendingen -en blir til -ɲ etter ɲ, ʎ og ʎ̥ og etter konsonant + ʀ, n, l

og r alle plasser bortsett fra i ent. dativ svak kl. f. En kort vokal i roten blir også forlenget:

¹ba:ʎn/ (ballen), men ²fiʎen/ (filla)

b) Etter vokal, ʀ, n, l eller r blir også bøyingsendingen -en til -ŋ unntatt i svak kl. ent. dativ:

¹sɔ:ŋ/ (sønneren), men ²kɔ:nen/ (kona)

Man kan finne både sammendratt og ikke sammendratt form i f. ent. dativ:

²kɔ:nen/ og ²kɔŋ/

2.3.3 Morfologi

2.3.3A Substantiv

Tabell 5: Substantivbøyingen i de tradisjonelle målene. Nevneform

Kjønn	Klasse		u. entall	b. entall	u. flertall	b. flertall ¹¹
Mask.	Sterke	a-kl.	-	S: -ijŋ R: -en	-a	S: -aŋ(e) R: -aŋ
		omlyds-kl.			S: -e R: -	S: -ijŋ(e) R: -en
		e-kl.			-e	S: -ijŋ(e) R: -ijŋ
	Svake	-e	-ijŋ	-a	S: -aŋ(e) R: -aŋ	
Fem.	Sterke	a-kl.	-	-a, -na	-a	S: -aŋ(e) R: -aŋ
		omlyds-kl.	-a, -na	-a, -na	S: -e R: -er, -	S: -ijŋ(e)/ R: -ern, -en
		e-kl.	-	-a	-e	S: -ijŋ(e) R: -ijŋ
	Svake	-e	-ɔ	-e	S: -ijŋ(e) R: -en	
Nøyt.	Sterke	-	-e	-	-a, -na	
	Svake	-e	-e	-e	-a	

Tabell 6: Substantivbøyingen i de tradisjonelle målene. Dativ

Entall	Klasse		Endelse
	m.	Sterke	-a, -nɔ
	Svake	-ɔ	
f.	Alle	S: -ijŋ, R: -en	
n.		S: -a, -na R: -a	
Flertall	Alle (utenom f. omlyds-kl.)		-ɔ
	f. omlyds-kl.		R: -erɔ, -nɔ

¹¹ Utlyden i bunden form flertall kan i s-målet bli apokopert (Grytten 1973: 67). Derfor er disse endelsen skrevet med en parentes rundt den siste vokalen i utlyd.

2.3.3B Verb

Tabell 7: Verbbøyningen i de tradisjonelle målene

Klasse		Inf.	Pres.	Pret.	Perf.
Svak bøyning	1.	-e	-a	-a	-a
	Eksempel:	² kaste	² kasta	² kasta	² kasta
	2.	-e	-e	S: -te, -de R: -te	-t
	Eksempel:	² c̄c̄eɲe	² c̄c̄æɲe	² c̄c̄ente	² c̄c̄ent
	3.	-e	-a	S: -te, -de R: -te	-t
	Eksempel:	² ʃø:ne	² ʃø:na	² ʃønte, ² ʃønde	² ʃønt
	4.	-	-r	-de	S: -d, -t R: -t
Eksempel:	¹ nɔ:	¹ nɔ:r	² nɔde	¹ nɔd, ¹ nɔt	
Sterk bøyning	1.	-e	(v.s.)-	(v.s.)-	(v.s.)-e
	Eksempel:	² kɔ:me	S: c̄c̄e:m(e) R: c̄c̄æ:m	kɔm	² kɔ:me
	2.	-	-r	(v.s.)	-dd
	Eksempel:	¹ gni	¹ gnir	¹ gnæi	¹ gnidd

Som vi ser, er verbbøyningen svært lik for de to målene (i alle fall i en generalisert fremstilling). I bøyningen for svake verb, 2. og 3. klasse kan imidlertid sunnmøringene ha to endinger i preteritum. Det samme gjelder for svake verb, 4. klasse i perfektum partisipp.

2.3.4 Personlig pronomeren

Tabell 8: Personlig pronomeren i de tradisjonelle talemålene

	Kjønn	1. person	2. person	3. person
Entall	Nominativ	S: ei: R: i:	dæ:	S: (h)ɑɲ, (h)ʊ:, de: R: hɑɲ, en, (h)ʊ:, de:
	Oblik form	S: mæi: R: me:	S: dei: R: de:	S: (hɔ:)nɔ, (hi)ɲe, de: R: (hɔ:)nɔ, (hæn)na, di:
Flertall	Nominativ	S: mæi:, me:, øs, øs R: me:	S: døke, døke R: de:	S: dei: R: dei:, de
	Oblik form	S: øs, øs R: ɔ:s	S: døke, døke R: dɔkɔ	dei: / dei:, dɛ

Her ser vi at både 1., 2. og 3. person flertall i s-målet kan ha samme form i nominativ og oblik form. I r-målet gjelder dette bare 3. person flertall.

2.4 De språklige variablene i denne granskingen

Ulike variabler belyser ulike sider ved variasjon og endring i språket. Vi kan gjøre et dypdykk i få variabler slik som blant andre Magnhild Selås (2003) har gjort, eller vi kan velge ut et høyere antall variabler. Variablene vi ser på, kan også være *mer eller mindre frekvente*.

Jeg har valgt ut seks *frekvente* variabler. Dette kriteriet gjør at jeg er sikret nok belegg til å kunne si noe generelt om språktrekkene. Å bruke variabler som er lite frekvente, kan øke risikoen for at variabelen ikke er representert hos alle informantene, noe som igjen kan gjøre det vanskelig å si noe sikkert om utbredelsen av trekket (selv om vi aldri kan være *helt sikre*). Frekvenskriteriet er mye brukt i tidligere sosiolingvistiske granskinger, som for eksempel i granskingene til Selås (2003), Røyneland (2005) og Hernes (1998 og 2006).

Jeg valgt å dele de seks variablene inn i to variabelsett: Det første settet består av det jeg har valgt å kalle *spesifikke* variabler, som er tatt med på grunn av den spesielle språksituasjonen på Midøya: Dette variabelsettet er ment å skulle vise hvilket talemål i fogderiene, Sunnmøre og Romsdalen, som ser ut til å vinne frem på øya. Disse variablene har nemlig to varianter som er geografisk distribuert: Den ene er typisk *sunnmørsk*, og den andre er typisk *romsdalsk*. Disse variantene vil bli kalt henholdsvis *S-form* og *R-form*¹². Det andre variabelsettet består av det jeg har valgt å kalle *generelle* variabler. Disse variablene er ment å skulle måle variasjon og endring som også er aktuell utenfor Midøya og har typisk samme *eldre* og *ynge* variant i begge bygdene. På denne måten utfyller også variabelsettene hverandre: Det første settet kan fortelle om en utvikling eksklusivt for Midøya, mens den andre gruppen kan vise en slags generell språkendring i regionen. De eksakte variablene er disse:

2.4.1 De spesifikke variablene

VI.1 og VI.2: 1. person pronomen entall, trykksterk og trykklett stilling

I norske dialekter har denne pronomengruppen former med og uten j i fremlyd. Formene med j i fremlyd finnes i østlandsk, mens resten av landet har ulike varianter av formene uten j i fremlyd (Sjekkeland 2005: 107). På Sunnmøre finner vi formen /ei/, der Ålesund skiller seg ut med varianten /e:/ (Aarsæther 1984). I Romsdalen finner vi formen /i:/.

I oppgaven min har jeg delt denne variabelen inn i to: trykksterk og trykklett stilling. Flere granskinger har nemlig vist at uttalen kan variere avhengig av de to stillingene, blant annet

---

¹² S-form er i denne oppgaven synonymt med S-variant, det samme gjelder r-formen. *Form* og *variant* vil altså bli brukt om det samme.

TUB-materialet (Ulland 1984). 1. person pronomen entall utgjør derfor to variabler i min oppgave: Den trykksterke stillingen er V1.1, og den trykkslette stillingen er V1.2. Da dette er en av de spesifikke variablene mine, variabler som har én sunnmørsk og én romsdalsvariant, vil ei-varianten også bli kalt *S-form* og i-varianten vil bli kalt *R-form*. Her er det også det jeg har valgt å kalle en *mellomform*, nemlig /e:/.

V2: -/+ tjukk l

Tjukk l er en retrofleks lyd, også kalt "tjukk" lyd, som uttales med hevet baktunge og at tungespissen blir bøyd oppover mot ganen for så gjøre et raskt slag (en "flapp") fremover mot alveolen. Uttalen til tjukk l er vanskelig å lære seg for dem som opprinnelig ikke har lyden i talemålet sitt (Sjekkeland 2005:66).

Lyden har to ulike opphav fra norrønt: Det ene opphavet er norrøne ord med konsonantforbindelsen /rð/, som med tjukk l blir uttalt /gaɽ/. Det andre opphavet er fonemet /l/ i norrønt, som blir uttalt /suɽ/ (sol) (Sjekkeland 2005: 67).

Den tjukke l-en kom bare i innlyd og utlyd. Og i de tilfellene /i/ eller /ei/ stod foran, hindret dette /l/ i å gå over til /ɽ/ i de fleste dialektene (Sandøy 1996:159). Det er trolig umulig å sette opp en regel for hvilke ord som har /ɽ/, og hvilke som har /l/. Det finnes mange unntak, særlig når det gjelder de moderne ordene, som ofte får alveolar uttale. Dette gjør at /ɽ/ må regnes som eget fonem i dialekter som har denne lyden (Sandøy 1996:160). Som med palataliseringen kom også /ɽ/ inn i språket i gammelnorsk tid, sannsynligvis på 1200-tallet.

Tjukk l finnes i mange områder i Norge; både på Østlandet, i Romsdalen og Nord-Norge. I likhet med blant annet Øst-Agder og Nordmøre har Romsdalen kun tjukk l av norr. /l/ (Sandøy 1996: 160).

Tjukk l finnes altså i romsdalsk, men ikke i sunnmørsk. Dette trekket blir regnet for å være det som språklig lettest skiller de to fogderiene fra hverandre (Sandøy 1990: 70).

Som nevnt under avsnittet om retrofleksjer har romsdalsk også en tjukk lyd i tilfeller der tjukk l smelter sammen med alveolarene t, d, n, l, s eller r. En retrofleks uttale av denne konsonantforbindelsen har derfor tjukk l + alveolar som underflateform og vil i min oppgave bli merket som tjukk l.

Av samme årsak som med 1. person entall vil tjukk l også bli kalt *R-form* og alveolar l vil bli kalt *S-form*.

V3: -/+ retrofleksing

I mange områder i Norge vil en kombinasjon av både r og tjukk l + en alveolar konsonant, t, d, n, l, s og r føre til en assimilasjon av fonemforbindelsene. Resultatet blir en "tjukk" lyd, der

alveolaren har fått et nytt artikulasjonssted lenger oppe og bakover i munnen, som for eksempel når /gæ:lt/ blir til /gæ:t/ (gult) og /sæ:rt/ blir til /sæ:t/ (surt) (Sjekkeland 2005: 68).

I enkelte deler av tjukk l-området, blant annet i Romsdalen, gir konsonantforbindelsen r + alveolar det vi kaller postalveolare, eller halvtjukke, lyder, som står i motsetning til retrofleksene, som oppstår av konsonantforbindelsen /ɾ/ + alveolar (jf. fonologisk regel i romsdalsmålet). Den postalveolare uttalen /hɑ:t/ (hardt) har derfor en annen betydning enn den retroflekse lyden /hɑ:t/ (halvt). I min oppgave skiller jeg ikke mellom disse to lydene, men behandler begge som retroflekse varianter.

Dialekter som ikke har retroflektering, har det vi kaller fonemsekvenser. Dette gjelder blant annet det tradisjonelle målet på Søre Midøya. Her blir *begge* konsonantene uttalt, som i /gu:lt/ og /su:rt/. Det første eksempel har en l-forbindelse, det andre har r-forbindelse.

Endringen til retrofleks lyd er noe som vanligvis skjer i områder med tjukk l, men er også på fremmarsj i områder som Sunnmøre, Øst-Agder og et område i Nord-Norge som ikke har tjukk l (Sjekkeland 2005: 68 og Sandøy 1996:161). På disse stedene skjer derfor endringen kun ved r + alveolar. Hildremyr (2006) har vist at retroflektering av r + alveolar er på vei inn i språket til de unge i Brattvågen og på Hildre på Nordre Sunnmøre.

Da retroflekteringen er på vei inn på Sunnmøre i dag, er det et nytt trekk og derfor ikke utgangspunktet mitt når jeg gir navn på variablene mine. Varianten retroflektering/postalveolarisering av r + alveolar vil derfor også bli kalt R-form, og varianten med r-forbindelsene vil bli kalt S-form. I min oppgave er variabelen avgrenset til r + alveolarene t, d og n.

2.4.2 De generelle variablene

V4: +/- Palatalisering

Palatalisering har vi når en lyd med et annet artikulasjonssted enn palatum (den harde ganen) får flyttet dette uttalelsesstedet *til* palatum, Lyden uttales ved at det blir en innsnevering/stengsel mellom fremtungen og palatum. Et eksempel på dette er når uttalen blir endret fra /man/ til /maq/.

Kjerneområdet for palatalisering omfatter Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Nord-Gudbrandsdalen, Nordfjord og Sunnfjord. Her har vi palataler både i hoved- og endestavelse, til forskjell fra områdene rundt, hvor palatalisering er begrenset til hovedstavelse (Sandøy 1996: 166).

Eldre skrivemåter viser at palataliseringen i norske talemål trolig var på fremmarsj i gammelnorsk tid. Situasjonen i dag er den motsatte: Sunnmøre, områder i Troms og nord på Østlandet er områder hvor palataliseringen er på vei ut (Jahr og Skare 1996). Dette er også tilfellet i de to nabokommunene til Midsund, nemlig Haram og Aukra (Hildremyr 2006 og Løvik 2002). Det vi nå ser som resultat, samsvarer med et gammelt geografisk mønster.

Palatalisering er altså noe som har vært og fremdeles er i språket til både sunnmøringer og romsdalinger, men som ser ut til å være på retur. Variabelen har tre varianter: en palatal, en alveolar og det jeg har valgt å kalle retrofleks variant. Den første varianten vil også bli kalt eldre form, de to andre variantene vil begge bli kalt yngre form. I denne oppgaven er variabelen avgrenset til /ɲ/ i hovedstavelse.

V5: +/- dativ

Dativ er en av de tre kasusene vi har i norske talemål. Kasusen fungerer etter omtrent de samme prinsippene som i tysk: i indirekte objekt, i direkte objekt ved bestemte verb, og etter bestemte adjektiv og preposisjoner (Sandøy 1990: 69 og Sjekkeland 2005: 105). Når det gjelder dativ etter visse preposisjoner, skiller man mellom preposisjoner som har påstedsbetydning og tilstedsbetydning, hvor den førstnevnte gruppen tar dativ. I norske dialekter i dag forekommer dativ i de grammatiske kategoriene bestemt form entall og bestemt form flertall (Sandøy 1990:69).

Innenfor Vestlandet er dativen i dag avgrenset til nordvestlandsk. Her, som de andre aktuelle stedene med denne kasusen, er dativbruken på retur hos de unge språkbrukerne. I 2002 viste Karoline Løvik at de unge på Gossen, i nabokommunen til Midsund, hadde under halvparten så mange dativformer som de eldre i 2002. Den syntaktiske funksjonen dativ imidlertid ser ut til å holde seg best i, er etter preposisjoner som har påstedsbetydning.

Dativ finnes både i romsdals- og sunnmørsmålet, men ser ut til å være på vei ut av språket. Av samme grunn som med den forrige variabelen vil former med dativ også bli omtalt som *eldre form*, og former uten dativ vil bli kalt *yngre form*.

Jeg vil gjøre oppmerksom på at i tillegg til benevnelsene *S-form*, *R-form* og *mellomform* vil jeg også bruke navnet på den eksakte varianten. S-varianten ved V1.1 vil eksempelvis også bli kalt /ei/-variant. Men når jeg bruker den eksakte benevnelsen, vil jeg i presentasjonskapittelet erstatte lydskriften med bokstaver da dette gjør lesingen lettere, og det vil for dette eksempelet være *ei*.

3 Teori

For at vi skal kunne finne svar på problemstillinger, er det nødvendig med teori som kan tjene som bakteppe for analysedelen. Som tidligere nevnt er jeg ute etter å forklare og beskrive den språklige variasjonen på Midøya. I tillegg vil jeg se nærmere på om språket på øya har endret seg de siste 40 årene, og eventuelt hvordan og hvorfor. I dette kapitlet skal vi først se på faghistorien til disiplinen sosiolingvistik. Deretter skal vi se nærmere på teorier om variasjon og endring og årsaken til at dette finner sted. Videre skal vi ta for oss språksamfunnsbegrepet og se på ulike typer språksamfunn. Vi skal også innom dialektnivellering og regionalisering før vi avslutter med teori om språkholdninger.

3.1. Faghistorie

3.1.1 Fra dialektologi til sosiolingvistik

Sosiolingvistik er en tverrvitenskaplig disiplin der man kort sagt studerer ”korleis samfunnet og språket verkar saman og i høve til einannan” (Venås 1991: 13). Med William Labov, også kalt sosiolingvistikens far, fikk disiplinen sitt første fotfeste i USA på midten av 60-tallet. Noen år senere, rundt 1970, startet den sosiolingvistiske tidsalderen i Norden (Mæhlum 1996: 175).

Vi kan på mange måter se sosiolingvistikken som et brudd med den tradisjonelle måten å studere språket på, nemlig dialektologien. Dette kommer til syne når vi ser på typiske kjennetegn for de to disiplinene. I følge Milroy og Gordon (2003: 12) kan målet til dialektologien beskrives på følgende måte:

to produce a geographical account of linguistic differences, the end product often taking the form of a series of maps showing the broad areal limits of the linguistic features (usually lexical or phonological) chosen for study.

Dialektologene er med dette opptatt av å beskrive språket som *helhetlige grammatiske system* med *liten vekt på variasjon* (Akselberg 2003a: 127). *Homogenitet* er derfor et viktig kjennetegn. Fokuset ligger på den ”genuine” dialekten og dialektbrukeren og har et *historisk, diakront perspektiv*. Dette gjør at *rurale steder* med individ uten særlig ekstern påvirkning er av særlig interesse (Milroy og Gordon 2003:12).

Med sosiolingvistikens inntreden endres dette perspektivet: Nå blir alternative lingvistiske former sett på som ”a significant property of language rather than admitting the concept of the ”pure” or ”genuine” dialect (Milroy og Gordon 2003:16). *Variasjon* blir med dette et svært sentralt begrep, både med hensyn til språket og det sosiale. Dette blir belyst av blant annet William Labovs innovative studier av talemålet i New York gjort på 60-tallet. Her

var Labov en av de første til å vektlegge nettopp *sosial talevariasjon* (Akselberg 2003a: 126). Særlig var han opptatt av sammenhengen mellom språklige variabler og sosiale aspekt som kjønn og klasse.

Sosiolingvistikkenes syn på variasjon gjør at det homogene på mange måter erstattes med det *heterogene*: Individuer uten ekstern påvirkning er ikke lenger idealet, og *urbane områder* tar over for rurale granskingsområder. Det *synkrone* blir like interessant som det *diakrone*, om ikke mer blir, om ikke mer. (Mæhlum 1996: 194-195).

Men å beskrive sosiolingvistikken og dialektologien som dikotome størrelser gir en unyansert fremstilling. For som Britt Mæhlum (1996: 182) påpeker, kan det med rette argumenteres for en *kontinuitet* mellom de to disiplinene: Særlig i norsk kontekst har mange av de tradisjonelle dialektologiske granskingene hatt en sterk, om enn implisitt, sosial dimensjon i sine analyser av ulike talemål. Studier av Anders Steinsholt, Helge Omdal og Amund B. Larsen er eksempel på dette. Sistnevnte utførte blant annet bymålsstudier og introduserte det sosiolingvistiske begrepet ”naboopposisjon” i starten av 1900-tallet (Mæhlum 1996:183). Kontinuiteten mellom de to disiplinene kommer også til syne gjennom avhengighetsforholdet sosiolingvistikken har til dialektologien: Sosiolingvistiske granskinger har nødvendigvis behov for et referansepunkt for å kunne si noe om språklig utvikling. De gamle dialektologiske granskingene har tjent som nettopp slike viktige utgangspunkt.

William Labov satte et sterkt preg på den internasjonale sosiolingvistikken, også i Norge, med det som er blitt kalt kvantitativ korrelasjons-sosiolingvistikk (Akselberg 2003b: 148). Denne metoden innebærer at en registrerer realiseringene til en språklig variabel og korrelerer den språklige *kvantifiseringen* med sosiale *makrostørrelser* (Akselberg 2003b: 150). I senere år har det imidlertid skjedd en dreining mot mer *kvalitative* studier med *individet* og sosiale *mikrostørrelser* i fokus. Men heller ikke disse metodene trenger å være motsetninger. Mange studier kombinerer kvantitative og kvalitative aspekter.

3.1.2 Norske talemålsstudier

Norge er kartlagt med mange sosiolingvistiske studier: I tillegg til granskingene til pre-sosiolingvistene nevnt over, har det blitt gjort omfattende undersøkelser innenlands: I perioden 1971-1979 ble *Talemålsundersøkelsen i Oslo* (TAUS) (Hansen m.fl. 1978) gjennomført, en studie med vekt på talespråklig variasjon mellom bydelene Oslo vest og Oslo øst. *Talemål hos ungdom i Bergen* (TUB) ble gjort mellom 1962-1964 og har resultert i mange særstudier under samletittelen *Talemål i Bergen*. Gjert Kristoffersen (1980) og Finn Gabrielsen (1983) har gjort granskinger av de unges talemål i henholdsvis Arendal og

Stavanger. Som overordnede nasjonale prosjekt har *Talemålsendringar i Noreg* (TEIN) og *Utviklingsprosesser i urbane språkmiljø* (UPUS) blitt gjennomført. I samme kategori må også *Dialektendringsprosesser* inngå, med omfavnsrike granskinger av ulike talemål på Vestlandet. I fremtiden venter også det planlagte *Industristadprosjektet*.

3.2 Fra variasjon til endring

Som nevnt i avsnitt 3.1.1 kan *språklig variasjon* sies å være selve kjennemerket for sosiolingvistiske studier. Bakgrunnen for dette har rot i det faktum at "change in progress can be detected in the study of variation (Milroy 1992: 1). Variasjon impliserer imidlertid ikke *alltid* endring, for som Weinreich m.fl. (1968: 188) skriver, er det slik at "Not all variability and heterogeneity in language structure involves change; but all changes involves variability and heterogeneity".

Språklig variasjon og endring må forstås ut fra et samspill mellom ulike nivåer: Mikronivået (individnivået) og makronivået (språksamfunnsnivået) er dialektiske størrelser som både innvirker på og samvirker med hverandre. Mellom disse nivåene har vi også et mesonivå (gruppenivå). I denne framstillingen blir mikronivået spesielt tydelig når det er snakk om variasjon, og makronivået blir spesielt tydelig med hensyn til endring. Nedenfor skal vi se nærmere på ulike former for variasjon, og hva som må til for at denne variasjonen blir en del av språkendringen.

3.2.1 Varierende variasjon

Det finnes varierende former for variasjon: Nedenfor vil jeg forklare hvordan variasjon arter seg innenfor enkeltindivid, *intra-individuell variasjon*, og mellom individ, *inter-individuell variasjon* (Røyneland 2003a: 29).

3.2.1A Intra-individuell variasjon

Som språkbrukere kan vi variere språkbruken vår alt etter *brukssituasjonen*; vi anvender ulike *stilregistre* (Sandøy 1996: 98). Måten vi ordlegger oss på, varierer alt etter *hvem* vi kommuniserer med, *hva* vi snakker om, og den sosiale *konteksten* (Labov 2003: 13). Undersøkelser gjort av Labov (blant annet 1972) viser for eksempel at jo mer formell situasjonen er og jo mer vi fokuserer på språket, desto mer formell blir også språkbruken vår. Vi forstår dermed Labov (2003: 13) når han hevder at "[t]here are no single-style speakers".

Den type variasjon som hittil er beskrevet, forekommer innenfor én og samme språkbruker og én og samme varietet¹³. En språkbruker kan også variere mellom ulike varieteter. Denne typen variasjon er særlig aktuell i todialektale samfunn. Hudson (1996) skiller mellom to ulike måter å variere mellom flere varieteter, eller koder, på: Dersom språkbrukeren veksler mellom to varieteter alt etter situasjonen, kan vi si at individet *kodeveksler* (code-switching) (Hudson 1996: 53). Dersom språkbrukeren veksler mellom flere varieteter *uten* at det har skjedd en endring i situasjonen, har vi det Hudson (1996: 53) kaller for *kodemiksing* (code-mixing).

3.2.1B Inter-individuell variasjon

Inter-individuell variasjon har vi når det er variasjon mellom ulike personer. Vi kan for eksempel tenke oss at denne variasjonen er styrt ut ifra hvilken gruppe språkbrukerne tilhører. Inter-individuell variasjon blir dermed et uttrykk for *gruppevariasjon* (Sandøy 1996: 105). De sosiale variablene *kjønn*, *alder* og *geografisk tilhørighet* er eksempel på grupper som kan variere språklig. Labov, Trudgill og Milroy er noen av dem som har studert språklige forskjeller mellom menn og kvinner. Et fellestrekk i resultatene for alle disse sosiolingvistiske studiene er at kvinner ser ut til å bruke standard- og prestisjevarianter i større grad enn menn (Trudgill 1983: 161). Denne tendensen har også vist seg i studier gjort i Norge (Sandøy 1996: 106). Forklaringen på dette har vært at siden kvinner tidligere ikke har fått markert sosial status gjennom yrke, har de kompensert språklig gjennom prestisjeformer (Sandøy 1996: 107). Mens dette mønsteret har vært tydeligst i bysamfunn, poengterer Sandøy (1996: 107) at i den grad det er variasjon blant kjønnene i det tradisjonelle bondesamfunnet, er det kvinnene som bruker de mest arkaiske formene i dialekten. En forklaring på det har vært at i slike samfunn var det gjerne et kjønnsrollemønster der mannen var mer uten for bygda enn kvinna fordi han var fisker. I nye tettsteder kan en finne at språklige kjønnsforskjeller er på veg inn hos de yngre (Sandøy 1996: 107). Da dette kjønnsrollemønsteret er betraktelig endret, kan vi vente at kjønnsvariasjonen i språket også vil bli utjevnet. Når det gjelder alder, har det vist seg at ungdommer ofte anvender flere språklige innovasjoner enn andre aldersgrupper (Røyneland 2005: 79). En annen tendens er at personer i 20-årene gjerne bruker flere standardformer enn det ungdom og eldre gjør (Meyerhoff 2006: 145). I avsnitt 3.3 skal vi se nærmere på hvorfor variasjon forekommer.

---

¹³ Vi kan imidlertid diskutere hvor mye vi kan variere før vi må snakke om *flere* varieteter.

Som nevnt over er altså språklig variasjon en forutsetning for språkendring. Men før vi går nærmere inn på selve språkendringsprosessen, skal vi se litt på begrepet normer.

3.2.2 Normer

En norm kan sies å ligge i den *sosiale orienteringen* hos individet og blir av Sandøy (2003a: 173) definert som ”ei tru hos individet om kva som er forventa åtfærd i kollektivet”. Ordet *kollektiv* viser til at normene er noe overindividuell som samtidig har å gjøre med sosiale enheter. Normene kan dermed sies å være en *kollektiv tro* om gjensidige forventninger.

For å forstå hvordan *språknormer* tas opp og videreføres, kan vi bruke Berger og Luckmann (1967: 61) sin illustrasjon: Først blir individet *sosialisert* inn i en virkelighet med språklige strukturer som innehar en viss sosial mening. Individet velger så blant de *internaliserte* språklige strukturer og *eksternaliserer* slik sin tolkning av den sosiale meningen i det språklige uttrykket. Etter hvert skjer det en *objektivering* ved at den sosiale meningen til de språklige uttrykkene får en eksistens uavhengig av språkbrukerne. På denne måten kan vi tenke oss en sirkel hvor individet igjen blir sosialisert inn i det menneskeskapte. Språknormene er vesentlige med hensyn til språkendringsprosessen som vi skal se nærmere på under.

3.2.3 Språkendringenes opphav og spredning

For å forstå hvordan språkendring oppstår og sprer seg, kan vi bryte endringsprosessen ned i enkeltdele: Språkendring starter som en *individuell innovasjon* ved at en innovatør (P1) uttaler eller formulerer et språklig trekk på en ny måte (Sandøy 2003b: 209). Men en eventuell språkendring er først i emning når to eller flere språkbrukere har tilegnet seg det nye trekket. Gjennom videre og stadig økende tilslutning fra kollektivet kan resultatet bli at hele språksamfunnet overtar den nye vanen. Det normale er at endringen går sakte i starten, for så å skyte fart der flertallet tar i bruk det nye trekket. Mot slutten går farten ned igjen fordi de siste holder lenge fast på det gamle trekket. Selve språkendringen er først avsluttet når det siste individet i et språksamfunn har gjennomført det nye trekket. På veien fra individet til kollektivet går den nye språkvanen fra å være avvik til å bli en *kollektiv norm* (Sandøy 2003b: 212).

Forklaringen over skildrer *endringsprosessen* fra individet til kollektivet *innenfor* et språksamfunn. Men et språktrekk kan også spre seg til andre språksamfunn, vi snakker da om *spredningsprosessen* (Sandøy 2003b: 212). Spredning kan skje på to ulike måter: via en *sprangmodell* eller via en *bølgeomodell*. I sprangmodellen sprer språkendringer seg ved sprang mellom sentre: Trekk hopper fra større til mindre sentre før de når bygdene rundt sentrum

(Sandøy 2003c: 225). Vi kan tenke oss at modellen blir bygd ut til et sentrumshierarki som viser dominansforhold mellom ulike sentre. Et trekk kan for eksempel ha sitt opphav i Trondheim og spre seg derifra til mindre byer som Molde og Kristiansund før det til slutt når tettsteder og bygder. Sandøy (1998) peker imidlertid på at trekk også kan spre seg den andre vegen: Vi kan da tenke oss sprangmodellen snudd på hodet. Et eksempel på dette er det enkle bøyningsmønsteret av substantiv som i moldedialekten er et relativt gammelt trekk. I Trondheim ser en også nå tendensen til slike forenklinger i substantivmorfologien (Sandøy 1998: 93-96). Bølgemodellen skisserer språktrekk som ut ifra opphavsstedet sitt sprer seg videre i ringer eller som bølger på kartet (Sandøy 2003c: 225).

3.2.4 Tempo og omfang

For å kunne si noe om *tempoet* til en språkendring kan en se nærmere på utviklingen til enkelttrekk i språkhistorien. Et resonnement gjort av Helge Sandøy (2003b: 199) tilsier at det muligens vil ta godt over 200 år før sammenfallet mellom sj- og kj-lydene har nådd sluttstreken i Norge. Dette enkelttrekket viser en svært rask utvikling i forhold til andre endringer: Kasusbortfallet som startet i sørøstlandsk før 1300, er enda ikke ferdig, da det også i dag vokser opp barn som lærer seg den gamle distinksjonen og anvender den (Sandøy 2003b: 200). Det kan altså ta svært langt tid før språkendringer blir fullstendig gjennomført selv om vi kanskje opplever dem som en hel del raskere. Nyere studier av talemål i Norge viser motstridende tendenser når det gjelder omfanget av språkendringer. I 1997 gjorde Eric Papazian en studie av talemålet i Nore og Uvdal i Buskerud som viser dramatiske språkendringer. Han viser blant annet til en kategori hvor de voksne bruker nærmere 70 % av bygdemålsformene, mens de unge bare bruker 18 % (Papazian 1997: 170). Som et motstykke til dette viser Haugen (1998) med sin gransking av talemålet i Sogndal en svært stabil talemålssituasjon hvor ungdommen holder godt på bygdemålsformene.

3.3 Hvorfor har vi variasjon og endring?

Da variasjon og endring henger nært sammen, er det vanskelig å forklare noe som årsaken til variasjon, og noe annet som årsaken til endring. Både variasjon og endring foregår på mikro-, meso- og makronivået (synonymt med henholdsvis individ-, gruppe- og samfunnsnivået). I denne presentasjonen vil teori om akkomodasjon og identitet være spesielt knyttet til mikro- og mesonivået, og ytre faktorer vil være særlig knyttet til makronivået.

3.3.1 Akkomodasjon

Akkomodasjonsteorien har sitt opphav i samfunnsvitenskapen og er utviklet av sosialpsykologen Howard Giles (Trudgill 1986: 2). Teorien er et forsøk på å karakterisere de strategiene språkbrukere anvender for å etablere, bestride eller opprettholde forhold gjennom samtale (Meyerhoff 2006: 72). Ved akkomodasjon *tilpasser* språkbrukeren atferden sin etter den andre parten i samhandlingen. Tilpasningen blir styrt av motiver, lojalitet og følelser hos språkbrukeren, både bevisst og ubevisst. Dette danner så grunnlaget for hvilken av de to hovedstrategiene språkbrukeren anvender: konvergens eller divergens.

Ved *konvergering* tilnærmer språkbrukeren seg til samtalepartneren sin. Slik nærmer han/hun seg også normene til samtalepartneren og fremhever dermed et fellesskap mellom dem. Dette skjer trolig på grunn av ønsket om å vektlegge likhet med samtalepartnere vi liker, og for å fremstå som mer attraktive (Meyerhoff 2006: 73). Der konvergering fremhever *likhet og fellesskap* mellom samtalepartnere, fremhever divergering *ulikheter* mellom disse. Trolig skjer denne siste prosessen som en følge av behovet for å markere ulikhet og sosial distanse. *Naboopposisjon* er et eksempel på dette. Amund B. Larsen (1917: 35) forklarer dette som et fenomen der språkbrukere overdriver trekk i sin egen dialekt for å distansere seg fra nabo-dialekten. Dette er også det vi kan kalle *hyperkorreksjon* eller *overretting*, nemlig at folk snakker ”rettere” enn det som er rett etter den normen man egentlig vil følge (Venås 1991: 29).

I forbindelse med akkomodasjon skiller Auer m.fl. (2005: 335-336) mellom tre komponenter som de setter inn i et hierarkisk system hvor de høyere nivåene forutsetter de lavere. Den første komponenten er *korttidsakkomodasjon*, som er en kortvarig tilnærming i direkte samhandling hvor språkbrukerne tilpasser seg etter en bestemt situasjon.

Korttidstilpasning er svært individuelt og situasjonsavhengig og fører derfor ikke til språkendring i seg selv; den er derimot med på å skape variasjon i språket.

Komponent nummer to er *langtidsakkomodasjon* og finner sted når den som akkomoderer, overfører innovasjonen fra direkte samhandling med de innovative språkbrukerne til situasjoner hvor de sistnevnte ikke er en del av interaksjonen. Innovasjonen blir slik en del av språkbrukerens språkvaner, noe som er en forutsetning for at språkendring skal skje (Auer m.fl. 2005: 336).

Den siste komponenten er *språkendring*. For at den lingvistiske innovasjonen skal føre til språkendring, må den først bli spredt innad i språksamfunnet som helhet. Dersom språkbrukere med ulike varieteter konvergerer over lengre tid og samtidig deltar i det samme

nettverket slik at innovasjonen kan spre seg, ligger det altså til rette for at det kan skje endringer i språket.

Vi har sett at tilpasning i stor grad har å gjøre med identitet. Hvem vi vil være, hvem vi liker og ønsker å være lik, er avgjørende for hvilke strategier vi bruker språklig. Videre skal vi se på en forklaringsmodell som nettopp har *identitet* som utgangspunkt.

3.3.2 Identitet og språk

Noen sier ”ikke”, andre sier ”ikkje”. Brukerne av de to variantene kan likevel være to naboer som begge har bodd på samme plass hele livet. For å forstå hva som kan være årsaken til slik variasjon, kan vi se nærmere på teorier som tar for seg sammenhengen mellom språk og identitet.

Som språkbrukere plasserer vi oss i verden som individ (Venås 1991: 106), noe som blir illustrert i *Acts of Identity* av Le Page og Tabouret-Keller (1985: 181):

the individual creates for himself the patterns of his linguistic behaviour so as to resemble those of the group or groups with which from time to time he wishes to be identified, or so as to be unlike those from which he wishes to be distinguished.

Gjennom å bruke språkformer som assosieres med en spesiell gruppe, signaliserer altså individet hvor det hører til, og eventuelt hvor det *ikke* hører til. På denne måten foretar vi språklige *identitetshandlinger* og uttrykker oss selv gjennom språket. En grunntanke hos Le Page og Tabouret-Keller (1985: 181) er at språkbrukeren stadig endrer språket sitt, da de språklige handlingene alltid er motivert ut ifra mottaker, emne og sted (jf. intra-individuell variasjon). Med dette blir altså identitetshandlingene svært dynamiske.

Identitet kan deles inn i flere nivå: Psykologen Henri Tajfel utviklet teorien *Social identity* og skiller mellom *personlig identitet* og *gruppeidentitet* (Meyerhoff 2006: 71). Dette kan settes i sammenheng med de språklige valgene vi gjør: Individet kan uttrykke *individualisme* gjennom språket (Hudson 1996: 12). I slike tilfeller kan det tenkes at det er den personlige identiteten som veier tyngst når individet foretar språkhandlinger. Individet velger her å bruke varianter som avviker fra det som blir brukt på gruppenivå. Motsatt kan individet velge å uttrykke *konformitet* gjennom språket (Hudson 1006: 12). Her gjør individet språklige valg som er uniforme med det som resten av gruppen bruker. *Geografisk tilhørighet, kjønn og alder* er grupper språkbrukeren kan velge å identifisere seg med og vise språklig konformitet overfor, eller motsatt: å distansere seg fra gruppen og uttrykke språklig individualisme. Vi ser at individualisme og konformitet på mange måter er paralleller til divergering og konvergering i akkomodasjonsteorien.

Det går også et skille mellom *virkelig* og *ønsket* identitet. Den virkelige identiteten er det som vinder oss til den gruppen vi er sosialisering inn i og som vi deler verdimønstre med (Sandøy 1996: 115). Dette kan for eksempel være grupper som geografisk tilhørighet, kjønn og alder. Men vi kan samtidig ha et ønske om å være medlem av en annen gruppe og dermed få en annen identitet. Dette kan vi tilstrebe gjennom å bruke språket til den gruppen vi ønsker å identifisere oss med.

I følge modellen til Le Page og Tabouret-Keller er det viljen individet har til å identifisere seg med den type person som bruker en bestemt variant, som er avgjørende for om individet selv bruker denne varianten (Hudson 1996: 184). Dette er et identitetssyn som strider mot et hovedinntrykk fra den sosiolingvistiske forskningen som blant annet utgår fra Labov (Venås 1991: 106). Labov med flere tenker seg nemlig at individet tilegner seg talemålet i barne- og ungdomsårene og har det med seg som en grunntone gjennom hele "språklivet" sitt (Venås 1991: 107). Selv er jeg enig i begge disse tenkemåtene og betrakter dem ikke som motsetninger: Som den labovianske modellen fremhever, tilegner språkbrukeren seg et *nokså* stabilt språk i de tidlige leveårene og utover i ungdomstiden. Dette ser likevel ikke ut til å alltid være et hinder for at språkbrukeren også gjør språklige valg senere i livet. Reidun Hernes (2006) viser for eksempel i sin doktoravhandling at det slettes ikke er noe entydig mønster at talemålsutviklingen stabiliserer seg mot slutten av tenårene. Men som Venås (1991: 191) peker på, er det i et land som Norge, hvor det eksisterer en nokså sterk sosial kontroll, lite sannsynlig at de språklige identitetshandlingene er så frie som de Le Page og Tabouret-Keller fremstiller dem. Likevel presenterer teorien et klart bilde på hvordan og hvor nært språk og identitet henger sammen, en presentasjon som passer for mitt formål.

3.3.3 Ytre faktorer

I *Linguistic variation & change* peker James Milroy på at tidligere forskere har sett på språket som et autonomt og formelt system der det er *språkene* som endres, og ikke *språkbrukeren* som endrer språket (Milroy 1992: 22). Videre poengterer han at språk som ikke er i bruk, heller ikke forandrer seg, og at det derfor er aktiviteten hos språkbrukeren som er katalysatoren bak språkendring (Milroy 1992: 4). Med dette viser Milroy viktigheten av å se språkendring i lys av også ytre faktorer.

Samfunnet er i stadig utvikling, noe som i sin tur påvirker språket: I kjølvannet av nye yrker, redskaper og varer kommer det nye ord inn i språket. Dataverdenen har gitt oss lånord som *chatte* og *on-line* og avløserord som *nettlogg* og *Verdensveven*. Fremskritt og utvikling fører også til at det gamle ofte blir avleggs. Ordene som er knyttet til dette gamle, blir dermed

mindre nødvendige, og ofte forsvinner de. Et eksempel på dette er ordet *bile*, som opprinnelig var navnet på en stor tømmermannsøks.

I dag blir vi eksponert for *skriftmålet* i mye større grad enn tidligere. Økt kontakt med skriftmålet gjør at skriftbildet lettere virker inn på talemålet vårt, særlig når det gjelder ordforrådet. Yrkesgrupper som akademikere og politikere er også ekstra utsatt for skriftspråkpåvirkning da dette er yrker som bruker skriftmålet i det daglige arbeidet (Sandøy 1996: 140). Lengre skolegang gjør at også yngre blir eksponert for skriftspråket i større grad enn før.

Utviklingen bidrar også til mer *moderne kommunikasjonsformer*, som gjør at ideer og impulser sprer seg raskere enn før (Sandøy 2000: 378). Tv, telefon og datamaskiner gjør at språktrekk har større forutsetninger for å spre seg. Moderne kommunikasjonsformer fører til at vi som samfunnsmedlemmer blir mer *geografisk mobile* og det er lettere å flytte til andre steder. Vi kan også snakke om økt *sosial mobilitet* på den måten at vi lettere kan søke oss til andre sosiale grupper. Generelt fører økt mobilitet til at mennesker med ulike dialekter kommer i *kontakt* med hverandre. Dette kan i sin tur påvirke språket.

Den økte skolegangen har også ført til at ungdomstiden har blitt forlenget. Sandøy (1996: 137) peker på framveksten av delvis isolerte *ungdomsmiljø*. Med 10års obligatorisk skolegang, gjerne etterfulgt av videre studier, blir ungdommen holdt vekke fra voksenkulturen i mye større grad enn de ble tidligere. Foreldrene som språklige forbilder blir byttet ut med ungdommene selv. Med økt mulighet for utdanning blir ungdommen holdt vekke fra voksenlivet i lenger grad enn tidligere. I slike ungdomsmiljø kan vi tenke oss at språkendringer får større grobunn. Både ungdomsgrupper og økt mobilitet fører til at vi får tilgang til grupper vi kan identifisere oss med, noe som igjen påvirker språket. Vi ser altså at dette er nært knyttet til teorien om identitet (jf. 3.3.2)

At språktrekk har mer eller mindre *prestisje*, kan også være en faktor med hensyn til språkendring. Et språktrekk med lav prestisje blir gjerne oppfattet som ”stygge” eller ”breie”. Slike trekk, som også kan kalles stigmatiserte, kan tenkes å være mer utsatt for endring enn trekk med høyere prestisje (Sandøy 1996: 138).

3.3.4 Indre faktorer

Sandøy (1996: 129-134) skisserer fem indre forklaringsfaktorer på språkendringer: 1) *Regelinnsnevring* innebærer at opprinnelige virkeområder for en regel faller ut. Et eksempel er palataliseringen, som i mange dialekter ikke lenger gjelder for perfektum partisipp av sterke verb. 2) *Regelutviding* forekommer når virkeområder for en regel blir flere og ikke

færre, som i regelinnsnevring. Også her er palataliseringen et godt eksempel: Med norrønt som utgangspunkt fikk ikke dativformene i entall b. f. av svake maskuline substantiv palatalisering fordi endingsvokalen var a, jf. norr. *bakkanum*. Men på Sunnmøre har også disse formene fått palatal affrikat: /^hbac̥ca/. Regelen har dermed fått en mer generell form. 3) *Analogi* har vi der medlemmer i uproductive klasser, klasser som ikke får flere medlemmer, går over til produktive klasser. Et eksempel på analogi er når den uproductive maskuline er-klassen går over til den produktive ar-klassen, som når *benker* endrer seg til *benkar*. 4) *Funksjonell tyngd* innebærer at det skjer endringer i språket for å skape tydeligere markeringer eller motsetninger. Andre endringer gjør det motsatte, de fjerner motsetninger og gjør distinksjonene mindre tydelige. En del motsetninger har liten funksjonell tyngde, og språkutviklingen kan derfor føre til sammenfall. Et eksempel på dette er der palatalene er på retur og alveolarene tar over. I de fleste tilfellene står palatalene etter kort vokal og alveolarene etter lang. Dersom skillet mellom palataler og alveolarer opphører, vil vokallengden likevel skille de aktuelle ordene fra hverandre. På grunn av liten funksjonell tyngde får sammenfallet små konsekvenser. Et annet eksempel på denne faktoren er der dativ er på vei ut. 5) *Naturlighet* er den siste indre faktoren Sandøy skisserer, og den innebærer at mindre naturlige, mindre frekvente, trekk faller bort til fordel for mer naturlige trekk. I talemålet til de yngre på Voss faller de korte allofonene til vokalene [ɪ] og [ʏ] vekk og går til /i/ og /y/, da de lange allofonene er mer naturlige. Hos de unge faller også den lange allofonen til /ʏ/ vekk, og dette resulterer dermed i at det blir sammenfall mellom de to vokalene.

Ovenfor har jeg skissert de indre og ytre faktorene hver for seg. Dette er hensiktsmessig i den grad det gir en ryddig oversikt over faktorer som kan føre til språkendring. Men det er viktig å huske at det ofte fungerer slik at både indre og ytre faktorer virker sammen som kilder til språkendring.

3.4 Språksamfunn

Til nå har vi sett på språklig variasjon og endring, uten å ha sett noe inngående på språksamfunnet. På mange måter er det nettopp i og mellom språksamfunn at variasjon og endring finner sted. I denne delen skal vi gå nærmere inn på språksamfunnsbegrepet og ulike språksamfunn.

3.4.1 Hvordan beskrive et språksamfunn?

Begrepet språksamfunn har blitt brukt på mange ulike måter av ulike forskere (se blant annet Wardhaug 1992: 117-131). Enkelte legger vekt på *felles lingvistisk kompetanse og system*, andre på *felles kunnskap om og oppfatning av de språklige normene*. Igjen har vi definisjoner som inneholder begge disse aspektene.

Noen deler inn språksamfunn i ulike nivå: Både Midsund, Norge og til og med Skandinavia kan slik betraktes som ulike språksamfunn alt etter hvilke nivå vi opererer med. Med en slik inndeling får vi lokale, regionale, nasjonale og internasjonale språksamfunn (Hernes 2006: 54). Om litt skal vi komme tilbake til hvordan begrepet språksamfunn blir operasjonalisert i denne granskningen.

Uavhengig av hvordan vi definerer språksamfunnet, kan vi dele dem inn i ulike kategorier: I *fokuserte* språksamfunn er samfunnsmedlemmene opptatt av stedet og samfunnsenheten. Den språklige fokuseringen kommer tilsyne i form av at språkbrukerne setter navn på dialekten sin og har presise forestillinger om regionen de bor i (Sandøy 2003c: 238). Språkbruken her er ofte homogen, da der gjerne er én samlende språknorm (Røyneland 2003b: 56). I *diffuse* språksamfunn er samfunnsmedlemmene mindre opptatt av lokal identitet og det lokale samfunnet forøvrig, og de mangler presise forestillinger om dialekten og regionen sin (Sandøy 2003c: 238). Dette gjenspeiles i språkbruken, der det finnes flere konkurrerende språknormer, noe som skaper språklig heterogenitet (Røyneland 2003b: 56).

Henning Andersen (1988: 72 sitert i Hernes 2006: 56)) bruker begrepsparene *åpne og lukkede* og *eksosentriske og endosentriske* språksamfunn. Et åpent språksamfunn har et kommunikasjonsnettverk orientert utover det lokale samfunnet, noe som resulterer i mer språkkontakt enn i et lukket språksamfunn, som har et innoverorientert kommunikasjonsnettverk. I et språksamfunn som er eksosentrisk, er medlemmene positive til impulser utenfra, til forskjell fra et endosentrisk språksamfunn hvor det ikke-kjente blir møtt med skepsis.

3.4.2 Ulike språksamfunn – ulik språkutvikling

Som nevnt tidligere har vi ulike språksamfunn, og ulike språksamfunn har ulike forutsetninger med hensyn til språkutvikling. For å kunne forklare utviklingen i dialekter på makroplan er forhold som størrelse på språksamfunnet, prosentvis innflytting, migrasjonsmønster, næringsgrunnlag, grad av urbanisering og kontakt med andre sentre viktige faktorer (Sandøy 2000: 377 og 2004: 55).

Odda og Tyssedal er begge industristeder som vokste frem på 1900-tallet, og kan bli karakterisert som språklige smeltgryter: På kort tid kom det mange tilflyttere fra ulike steder i landet og utgjorde majoriteten sammenlignet med dem som opprinnelig bodde på stedet. Språklig eksisterte det derfor ikke en kontrollinstans med hensyn til den lokale dialekten på stedet, og det var få etablerte språknormer. Dette skiller seg fra mer stabile samfunn der det sosiale miljøet ofte krever sterkere lojalitet til språknormene (Sandøy 2007: 13). I industristedene oppstod et diffust språk som etter tre generasjoner utviklet seg til en mer fokusert dialekt – en koiné (Røyneland 2003b: 58).

Til Tyssedal kom en stor andel av innflytterne fra Østlandet, og i Odda kom hele to tredjedeler fra Vestlandet. Koinéene som utviklet seg på de to stedene, bærer preg av nettopp dette: Tyssedal og Odda har talemål med et bøyningsmønster som preges av henholdsvis sentraløstlandsk og vestlandsk (Røyneland 2003b: 59). Vi ser dermed at blandingsforholdet mellom de ulike språkbrukerne kan altså forklare hvorfor et språk utvikler seg som det gjør. Både Odda og Tyssedal er eksempel på språksamfunn hvor språket har gått fra å være diffust til å bli mer eller mindre fokusert.

Selv om det ofte tar tre generasjoner før det etablerer seg en ny koiné, finnes det ulike faktorer som vil påvirke hvor raskt prosessen skjer: *Sosial integrasjon, graden av samvær med jevnaldrende barn og graden av språklig forskjell mellom kontaktvarietetene* (Røyneland 2003b: 59).

3.4.3 Min tolkning av språksamfunnsbegrepet

William Labov (1972: 120-121) definerer språksamfunn på følgende måte:

The speech community is not defined by any marked agreement in the use of language elements, so much as by participation in a set of shared norms, these norms may be observed in overt types of evaluative behavior and by the uniformity of abstract patterns of variation which are invariant in respect to particular levels of usage.

I denne definisjonen refererer de felles språknormene til en felles oppfatning av hvilke *stilregistre* språkbrukerne anvender i ulike situasjoner (jf. siste del av definisjonen over). Vi kan si at den intra-individuelle variasjonen blir styrt av et sett felles språknormer på gruppenivå innenfor det samme språksamfunnet. I mange sosiolingvistiske granskinger, deriblant min, er det ikke de ulike stilregistrene og normene for anvendelse av disse som blir studert, da det ikke er gjort opptak i ulike situasjoner. Slik jeg ser det, kan det derfor bli problematisk å bruke Labov sin definisjon på min gransking.

Som med mye annet, er det her også viktig å ikke gå i sirkel. Røyneland (2003: 29) skriver at felles for de ulike måtene å definere et språksamfunn på er at de forsøker å avgjøre om et

område som kan avgrenses geografisk, etnisk eller sosialt, også kan avgrenses lingvistisk. Her er det ikke entydig hva det *lingvistiske* refererer til. Det er likevel klart at det er viktig å definere området på ikke-språklig grunnlag for så å se om dette korrelerer med sosiolingvistiske faktorer. Slik jeg ser det, må vi ha et *samfunn* før vi kan snakke om et *språksamfunn*.

Som Hernes (2006: 53) påpeker, er det også viktig å huske at språksamfunnsbegrepet skal fungere som et metodisk verktøy. Det er derfor nødvendig å operasjonalisere begrepet slik at det passer formålet en har for *sin* språklige gransking. Dette vil også jeg gjøre ved å kombinere to uavhengige faktorer: Som ikke-språklig faktor mener jeg det er vesentlig å se på de *sosiale kontaktflatene*. Disse forteller oss hvem språkbrukerne samhandler med, og setter slik grenser for et samfunn uavhengig av språk. Som Labov mener jeg at det også i min operasjonalisering av begrepet er vesentlig å snakke om felles normer. Men da jeg ikke har data spesielt om ulike stilbruk, vil jeg her konsentrere meg om de normene jeg i min oppgave har innhentet data om, nemlig normene som kommer til uttrykk i språkbrukernes nevninger på sin egen dialekt (jf. 6.2.1).

3.4.4 Midøya som samfunn før og nå

I denne delen vil jeg se på den ikke-språklige faktoren *sosiale kontaktflater*. På denne måten har vi definert *samfunnet*. I avsnitt 6.2.1 skal vi så se på den andre faktoren, nemlig normene. På denne måten kombinerer vi to datafelt og ser om det er korrelasjon mellom disse.

Som vi har sett tidligere, var de ulike sosiale kontaktflatene på Midøya delt mellom Søre og Nordre Midøya. Kontakten foregikk i stor grad *innad* i de to bygdene og. Vi kan på mange måter si at de to bygdene tidligere utgjorde to ulike *samfunn*. De to samfunnene kan karakteriseres som *lukkede*: Jordbrukssamfunnet krevde mye arbeid i og nært hjemmet og folk var generelt mindre mobile. Mye tyder også på at samfunnene var mer fokusert på hver sin kant. Særlig søremidøyingenes motvilje til kommunesammenslåingen er et eksempel på dette (jf. 2.2.7). På denne måten kan vi kanskje karakterisere bygdene som *endosentriske*.

I dag er de aller fleste kontaktflatene i de to bygdene felles. De fleste midøyingene deltar i dag *i det samme fellesskapet* og er i kontakt med hverandre på tvers av bygdene i mye større grad enn tidligere. Vi kan dermed si at Midøya gått fra å bestå av to til å bestå *ett samfunn*. Som samfunn kan Midøya i dag karakteriseres som mer åpent: Med det avtagende jordbrukssamfunnet tilbringer midøyingene mer tid utenfor hjemmet. Økt mobilitet har også gjort det lettere å orientere seg utover de respektive grendene. Vi kan nok på en fruktbar måte

si at samfunnet er mer diffust enn det Søre og Nordre Midøya var tidligere. I avsnitt 7.4.1 skal vi se om vi også kan si at Midøya har gått fra å være to til ett *språksamfunn*.

De ovennevnte karakteristikene må ses i lys av det som har skjedd *innenfor* selve Midøya, altså mellom søre- og nordremidøyinger. For som tidligere nevnt har Midøya vært utsatt for svært liten innflytting og få omkalfatringer. Sammenlignet med andre områder som har gjennomgått mange endringer og hatt stor innflytting, kan Midøya karakteriseres som et svært *stabilt* språksamfunn.

3.5 Dialektnivellering og regionalisering

Trudgill (1986: 98f) definerer dialektnivellering som “the reduction or attrition of *marked* variants”. Markerte trekk henger tett sammen med *saliens*, et begrep hvor betydningen kan diskuteres: Noen legger vekt på eksterne kriterier, andre fokuserer i tillegg på interne kriterier (jf. bl. a. Kerswill og Williams 2000 og Trudgill 1986: 11). I denne oppgaven skiller jeg ikke mellom de to begrepene markert og salient og har valgt å la begge begrepene vise til det eksterne kriteriet *trekk som blir kommentert av informantene*, som svarer til Tdugills ”salient”. Med støtte i Labov skriver Trudgill (1986: 10-11) følgende:

the high level of awareness associated with a marker leads speakers to modify their pronunciation of it in situations (such as formal occasions) where they are monitoring their speech most closely. The same explanation obviously works for the accommodation process: in contact with speakers of other language varieties, speakers modify those features of their own varieties of which they are most aware.

Grovt sett kan vi si at det eksisterer to hovedtendenser når det gjelder hva som påvirker hva i en nivelleringsprosess. Ved hjelp av Auer (1988) og Røyneland (1999: 103) kan vi tenke oss reduksjon av variasjon langs en *vertikal* og en *horisontal* akse. Langs den vertikale akse skjer det en nivellering mellom *standardtalemålet* og *lokale dialekter*. Motsatt finner vi på den horisontale akse en nivellering mellom ulike *lokale* eller mer eller mindre *regionale dialekter*.

Røyneland (1999: 103) forklarer nivellering langs den vertikale akse som *standardisering*, og nivellering langs den horisontale akse som *regionalisering*.

Regionalisering kan beskrives som en prosess hvor ”lokale dialekttrekk med ei avgrensa utbreiing forsvinn, medan trekk med ei vidare regional utbreiing vert ståande eller spreier seg” Røyneland (1999: 100). Denne prosessen fører til at større regioner danner grenser for bestemte dialekter, ofte med *regionale talemål* som resultat (Røyneland 1999: 101-102).

Med hensyn til regionalisering i Norge viser talemålsforskningen ulike mønster: På Østlandet ser talemålsregionaliseringen ut til å ha kommet langt sammenlignet med

Vestlandet, hvor det enda bare er avdekket *tendenser* til språklig regionalisering (bl.a. Sandøy 2003c: 230 og Akselberg 2003b: 159).

Sandøy (2006: 24) mener imidlertid at det altfor lett vint har blitt påstått at det skjer språklig regionalisering. For å kunne bruke dette begrepet på en formålstjenlig måte mener han at vi må unngå sirkelslutninger ved å lage et regionsbegrep på grunnlag av ikke-språklige faktorer som administrasjon og kultur. Dersom disse ikke-språklige regionene korrelerer med felles språkbruk, kan vi mer sikkert snakke om språklig regionalisering (Sandøy 1998: 24). Slik jeg forstår det, er regionalisering, på linje med for eksempel språksamfunn, et operasjonelt begrep. Det gjelder å finne områder som utgjør en ikke-språklig enhet og som samtidig utgjør en lingvistisk enhet.

3.6 Språkholdninger

Dersom ein ønsker å få eit noenlunde fullstendig bilete av koss språket fungerer i samfunnet, er det ikkje nok å undersøke språkstruktur og granske variasjonen av sentrale språkdrag i ulike situasjoner og i grupper og lag av befolkninga. Like viktig er det å få kjennskap til koss folk oppfattar sitt eige og andres språk (Omdal 1982: 4).

Vi forstår at språkholdninger er, slik Omdal (1982: 4) siterer Labov, "the other side of the coin" i studiet av språk og språkendringer. Men som så mange andre begrep har heller ikke *holdnings*begrepet vært entydig. En definisjon som imidlertid er svært generell og lite kontroversiell, er denne: "attitude is a disposition to react favourably or unfavourably to a class of objects" (Edwards 1994: 97). Selve *språket* kan nettopp være ett av disse objektene; vi snakker da om *språkholdninger*.

Ofte kan holdningene våre være basert på *egne* erfaringer eller faktisk kunnskap. Men som Mæhlum (2003a: 93) påpeker, blir holdningene ofte overført nokså ureflektert fra individ til individ. Ofte internaliserer vi holdninger fra dem vi ønsker å identifisere oss med, de såkalte *sosialiseringsagentene* (Mæhlum 2003a: 93). Det skjer gjennom den tidligere omtalte normdanningsprosessen, og vi ser tydelig hvordan individ blir internalisert inn i det menneskeskapte (jf. 3.2.2). Holdningene blir gjerne en del av selvoppfatningen vår og oppfatningen vi har av andre, noe som ofte gjør dem resistente med hensyn til forandring. Motstandsdyktige er også såkalte *stereotypier*, definert som "unyanserte forestillinger" (Mæhlum 2003a: 94). Ofte har vi en slags allmenn oppfatning eller forventning til atferd og personlighet hos bestemte grupper av mennesker på grunnlag av for eksempel språk. Stereotypier henger på denne måten nøye sammen med språkholdningene våre. Dette blir svært tydelig da det viser seg at det er svært vanskelig å studere språkholdninger uten at vi også

inkluderer *brukerne* av det aktuelle språket. Språkholdningene blir slik en refleks av bestemte sosiale og kulturelle strukturer i det aktuelle samfunnet (Mæhlum 2003a: 94).

De holdningene vi eksplisitt gir uttrykk for at vi har, kan skille seg fra de holdningene vi *faktisk* har. Nå kan det argumenteres for at det vi eksplisitt gir uttrykk for, også er en del av de faktiske holdningene våre, noe de for så vidt er. Men med *faktiske* holdninger mener jeg her det som avsløres i en kontekst hvor informantene ikke er bevisste at det er språket/dialekter de vurderer. De to settene av holdninger kalles gjerne bevisste og underbevisste holdninger (Kristiansen 1996: 323). Kristiansen har vist at danskenes bevisste og underbevisste språkholdninger er svært forskjellige, og at det er de sistnevnte holdningene som korrelerer med den faktiske språkendringen i landet. Videre ser han på underbevisste språkholdninger som en faktor som *styrer* språkendringene (Kristiansen 2009). Vi kan imidlertid problematisere en slik påstand ved å sammenligne forholdet mellom underbevisste holdninger og språket med høna og egget-problematikken: Er språket et resultat av holdningene, eller er holdningene et resultat av språket? For å finne svar på dette er det nødvendig med mer forskning på området.

Uavhengig av om holdningene kommer før språket, eller om språket kommer før holdningene, kan studiet av holdninger generelt gi innsikt i å forstå språket som helhet. En viktig gevinst av språkholdningsstudiet er også at vi kan avsløre feilaktige og undertrykkende stereotyper, noe som er et viktig poeng hos Kristiansen (1996: 216): ” For så øges chancerne for at vi som språkbrugere kan behandle hinanden anstændigt, og for at vi som sprogsamfund kan føre en sprogpolitik der udnytter og udbygger de værdier der ligger i sproglig mangfoldighed”.

3.7 Hypoteser

Jeg prøve ut fem hypoteser om talemålsutviklingen på Midøya i løpet av de siste 40 årene. Hypotesene er knyttet til de sosiale variablene *geografisk tilhørighet*, *alder* og *hypotese* (i avsnitt 4.4.3 skal vi se nærmere på grunnlaget for valget av de tre sosiale variablene):

3.7.1 Geografisk tilhørighet

Som utgangspunkt for hypotesene under, har jeg en generell hypotese om at flertallet vil dominere i en dialektkontaktsituasjon (jf. 3.4.2). Da Midøya i dag utgjør ett samfunn med felles kontaktflater, har jeg følgende hypotese:

Hypotese 1 (de spesifikke variablene): *Det har skjedd en horisontal dialektnivellering på øya, der R-formene tar over for S-formene.*

Hypotese 2 (de generelle variablene): *De forskjellene som eventuelt eksisterte mellom de to bygdene, er blitt mer utjevnet i løpet av de siste 40 årene.*

3.7.2 Alder

Vi har tidligere sett at mobiliteten har økt, og kontaktflatene har blitt felles for samtlige livsfaser på Midøya. På bakgrunn av dette har jeg følgende hypotese:

Hypotese 3: *Samtlige livsfaser på Søre Midøya i 2009 har flere R- former enn tilsvarende livsfaser i 1969, og samtlige livsfaser i 2009 i begge bygdene har flere yngre former enn tilsvarende livsfaser i 1969.*

Da de unge fra både Søre og Nordre Midøya har hatt muligheten til å danne en felles ungdomsgruppe med sterke normer innad, har jeg følgende hypotese:

Hypotese 4 (begge variabelsettene og begge bygdene): *De unge i 2009 har et mer likt språk på tvers av bygdene sammenlignet med de andre livsfasene, og er den livsfasen med flest yngre former.*

3.7.3 Kjønn

På bakgrunn av nyere studier om språklige kjønnsforskjeller (jf. 3.2.1B) har jeg følgende hypotese:

Hypotese 5 (begge variabelsettene og begge bygdene): *Det er generelt små språklige kjønnsforskjeller, men der det eksisterer forskjeller, er dette hos de unge.*

4 Metode

4.1 Innledning

Måten vi velger å samle inn på, behandle og analysere data på, *metoden*, er gjerne bestemt på grunnlag av det vi ønsker å få svar på, altså *problemstillingen* (Akselberg og Mæhlum 2003: 72). De som skal gjøre en sosiolingvistisk undersøkelse, står overfor en rekke alternative fremgangsmåter. En viktig del av sosiolingvistisk metode består derfor i å ta hensiktsmessige avgjørelser og avgrensninger.

Uansett metodevalg blir det stilt visse vitenskapelige krav. To vanlige krav er kravene om *reliabilitet* og om *validitet*. Reliabilitetskravet gjelder *nøyaktigheten* i måten data er samlet inn på (Akselberg og Mæhlum 2003: 73). Dette kravet skal hindre feil i innsamlingsprosessen, slik at vi unngår å ende opp med et feilaktig bilde av det vi ønsket å finne svar på.

Validitetskravet har å gjøre med om dataene er *relevante* i forhold til problemstillingen (Akselberg og Mæhlum 2003: 73). Et eksempel på dette er om de sosiale variablene man velger å korrelere med de språklige variablene, er gode uttrykk for samfunnsfenomenene som er teoretisk interessante.

4.2 Kvantitativ versus kvalitativ metode

Forskjellen på kvantitativ og kvalitativ metode kan illustreres som motsetningspar: Med *kvantitative* sosiolingvistiske undersøkelser ønsker man å få *oversikt* over språksituasjonen i et gitt område, gjerne med fokus på språkbruken innenfor ulike sosiale *grupper* og et stort informantutvalg (Akselberg og Mæhlum 2003: 74). Resultatene fra undersøkelsen bør være representative for hele samfunnet undersøkelsen blir gjort i, slik at de kan *generaliseres*. Som det ligger i ordet, består metoden i å *kvantifisere*, altså å telle opp og måle de språklige og sosiale forholdene vi vil se i lys av hverandre. *Kvalitative* undersøkelser legger vekt på å komme frem til *dypere innsikt* i sammenhengene mellom språk og de *konkrete språkbrukerne*. Her vektlegger man forståelse for hvordan enkeltindividet tolker verden og den språklige virkeligheten som det selv er en del av (Akselberg og Mæhlum 2003: 75). Den kvalitative undersøkelsen ser informantenes *subjektive* opplevelser og psykologiske forhold som essensielle bakgrunnsfaktorer i arbeidet med å forklare den språklige atferden. Kvalitative studier er derfor sterkt *individorienterte* og har som oftest få informanter. Følgelig kan ikke resultatene kvantifiseres og generaliseres slik som i kvantitative undersøkelser.

Det er imidlertid ulike oppfatninger når det gjelder om metodene i seg selv er kvantitative eller kvalitative. Grønmo (1996: 73) hevder eksempelvis at disse begrepsparene først og

fremst refererer til en egenskap ved *dataene* som blir samlet inn og analysert. Om tilnærmingen, eller metoden, er kvalitativ eller kvantitativ, avhenger derfor av om det er blitt brukt kvalitative eller kvantitative data. På denne måten kan samme sosiale fenomen ha både kvalitative og kvantitative aspekter. Videre betyr det at ulike innsamlingsmetoder (for eksempel intervju og spørreskjema) kan brukes i forbindelse med både kvalitative og kvantitative data. Grønmo (1996: 74-75) mener også at distinksjonen mellom det kvalitative og det kvantitative ikke er dikotomisk. Det er heller snakk om et kontinuum hvor de mest rendyrkede kvalitative og kvantitative aspektene representerer to ytterpunkter. Disse to ytterpunktene er heller ikke å betrakte som konkurrerende, men heller som komplementære størrelser, hevder Grønmo. Én av tilnærmingene kan sjeldent erstatte den andre; det er snarere et *samspill* mellom det kvalitative og det kvantitative. Videre skisserer Grønmo (1996: 99-104) fire ulike måter vi kan kombinere kvalitative og kvantitative data, eller tilnærminger, på: *Kvalitative undersøkelser som forberedelse til kvantitative undersøkelser, kvalitative undersøkelser som oppfølging av kvantitative undersøkelser, parallell utnyttelse av kvalitative og kvantitative tilnærminger under både datainnsamling og analyse og innsamling av kvalitative data som kvantifiseres under analysen.*

4.3 Tilsynelatende versus virkelig tid

4.3.1 Tilsynelatende tid

Å studere språkendringer i tilsynelatende tid går ut på å sammenligne distribusjonen av språklige variabler i ulike aldersgrupper (Labov 1994: 46). Dersom det i 2010 hadde blitt gjort en undersøkelse av grupper med henholdsvis 15-åringer, 45-åringer og 75-åringer, kunne man antatt at måten 75-åringene og 45-åringene snakket på, var representativt for måten folk snakket på for henholdsvis 60 og 30 år tilbake. På denne måten blir tiden *rekonstruert*, og variasjon mellom de ulike aldersgruppene kan slik tolkes som historisk, eller faktisk, endring i talemålet. Men antakelsen om at en 75-åring i 2010 snakket på samme måte for 60-70 år siden, er ikke nødvendigvis riktig:

It is obvious that distributions across age levels might not represent change in the community at all, but instead might represent a characteristic pattern of "age-grading" that is repeated in every generation (Hockett, 1950 sitert i Labov 1994: 73).

En fallgrube ved å studere språkendringer i tilsynelatende tid er altså å overse fenomenet *livsfaseendring* (age-grading) og *livsløpsendring* (lifespan changes). Livsfaseendring har vi når et individ tilpasser seg et mønster for den livsfasen det er i (Sandøy 2003c: 221). Dette er særlig vanlig hos yngre og eldre språkbrukere (Labov 1994: 73). Vi for eksempel tenke oss at

en 80-åring i dag brukte flere yngre former da han var i 20-årene. Dersom vi ved tilsynelatende tid regner med at denne 80-åringen hadde samme språket 60 år tilbake, stemmer ikke dette nødvendigvis med virkeligheten. Motsatt har vi livsløpsendringer, som innebærer følgende: ‘individual speakers change over their lifespans in the direction of a change in progress in the rest of the community’ (Sankoff 2005:1011). Sammenlignet med livsfaseendringer som er sykliske av karakter, er livsløpsendringer et uttrykk for historisk endring. Her kan vi tenke oss at en 80-åring i dag faktisk har flere yngre varianter enn da han var yngre. Vi ser igjen at hypotesen om at en 80-åring hadde samme språkbruk som 20-åring, ikke nødvendigvis stemmer med realiteten.

4.3.2 Virkelig tid

For å få svar på om variasjonen som kommer til syne gjennom tilsynelatende tid, er *faktisk* språkendring, kan man gjøre undersøkelser i virkelig tid. Denne metoden består i å undersøke et språksamfunn på to ulike tidspunkt. Eventuelle forskjeller mellom disse to tidspunktene kan dermed gi svar på hvilke endringer som har skjedd (Labov 1994: 73).

Det er to måter å utføre en undersøkelse i virkelig tid på: Vi kan gjøre en *trendstudie* eller en *panelstudie*. Begge metodene innebærer å studere et språksamfunn på to ulike tidspunkt og er såkalte *longitudinelle studier* ved at de studerer språket over tid. Forskjellen mellom metodene er at en trendstudie jamfører språkbruken til *sammenlignbare språkbrukere* på ulike tidspunkt for å avdekke den generelle språkutviklingen i samfunnet, mens panelstudier undersøker *eksakt samme språkbrukere* på ulike tidspunkt (Labov 1994: 76).

Å kombinere observasjoner i tilsynelatende og virkelig tid er den grunnleggende metoden i studiet av språkendring (Labov 1994: 63). I mange språksamfunn er det likevel ikke mulig å gjennomføre en slik kombinasjon da det ikke finnes tidligere opptak å jamføre nye opptak med.

4.3.3 Min oppgave

Da det foreligger gamle opptak fra Midøya som jeg skal jamføre nye opptak med, har jeg fått muligheten til å studere språkendring i virkelig tid. I prosjektet Dialektendringsprosessar er det lagt opp til en metode hvor vi kombinerer panel- og trendstudier og kvantitative og kvalitative data. De kvantitative dataene vil bli brukt til å få oversikt over *gjennomsnittsspråket* til de ulike generasjonene på Midøya, mens det kvalitative aspektet kommer tilsyne gjennom *enkeltpersoner* og hvordan og eventuelt hvorfor disse har endret språket sitt. I lys av de fire kombinasjonene Grønmo skisserer, vil dette ligne mest på den tredje varianten, da begge datatypene er samlet inn på samme tidspunkt. I min undersøkelse

vil imidlertid de kvantitative dataene vekte mest, mens de kvalitative vil bli brukt til å belyse de kvantitative noe nærmere.

Ved longitudinelle studier blir det ofte lagt vekt på at undersøkelsene på de ulike tidspunktene bør anvende tilnærmet identisk metode for å få sammenlignbart materiale. Men da de første undersøkelsene i granskingsområdene i prosjektet ble gjort, var metoden i talemålsforskning på et annet stadium enn det den er i dag. Fokuset var også et annet i talemålsstudier for 30 – 40 år tilbake, noe metoden følgelig bar preg av. Dette gjør at innsamlingen på de to tidspunktene er noe ulike. Med tanke på et videre perspektiv har prosjektet Dialektendringsprosessar prioritert en fellesmetode for de *nye* undersøkelsene. Dette er fruktbart på flere måter: På et overordnet plan gir det oss muligheten til synkront å sammenligne undersøkelsene fra de ulike språksamfunnene på Vestlandet. I tillegg vil en nøye gjennomtenkt og utprøvd metode sannsynligvis være aktuell for lignende undersøkelser i fremtiden. Store deler av den videre utgreiingen om metoden i denne oppgaven har derfor bakgrunn i felles beslutninger gjort av oss i Dialektendringsprosessar. Antall informanter, sosiale variabler og datainnsamlingsmetoden er derfor fastsatte størrelser som har fungert som en ramme for de fleste granskingsområdene i prosjektet, Midøya inkludert.

Da Grytten ikke telte opp og gjorde utregninger i sin oppgave, er det vanskelig å bruke innholdet i oppgaven hans i min oppgave. Jeg vil derfor presisere at det er selve *lydopptakene* jeg vil bruke av det gamle materialet.

4.4 Informantutvalg – hvem får være med?

Gillian Sankoff (1980: 51) viser til tre avgjørelser en forsker må ta i arbeidet med å velge ut informanter: 1) Definerings av området man er interessert i. 2) Utvelgning av relevante grupper hvor variasjon forekommer. 3) Bestemmelse av størrelsen på informantutvalget.

4.4.1 Granskingsområdet og kriterium for deltakelse

Informantutvalget blir i denne masteroppgaven definert som *språkbrukerne på Søre og Nordre Midøya*. I denne granskingen er jeg opptatt av den mest fokuserte dialekten i granskingsområdet. Språkbrukerne må derfor oppfylle visse krav for å kunne stille som informanter: 1) De må ha vokst opp og bodd i granskingsområdet siden seksårs-alderen. 2) De må selv identifisere talemålet sitt med den varieteten som råder i granskingsområdet. Disse kravene ekskluderer innflyttere og innvandrere. Dette kan forsvares ved at jeg for det første ikke har noe mål om å finne ut i hvilken grad innvandrere og innflyttere blir språklig integrert i språksamfunnet. Omfanget av prosjektet tillater ikke den problemstillingen. Språkbrukere

som har bodd i granskingsområdet siden seksårsalderen eller tidligere, har sannsynligvis en slik ”integrert” dialekt.

Som tidligere nevnt har Midøya sannsynligvis hatt svært liten tilflytting (jf. avsnitt om Midøya); og innflyttere og innvandrere utgjør derfor en svært liten del av språksamfunnet. Det hadde nok vært mer kontroversielt å ekskludere denne gruppen i en talemålsstudie i en storby da de på slike steder utgjør en større del av språksamfunnet. Kravene ekskluderer imidlertid ingen ut ifra foreldrebakgrunn, og på denne måten får jeg et mer representativt utsnitt av populasjonen enn det som har vært vanlig i tidligere undersøkelser.

4.4.2 Antall informanter og informanttyper

Punkt 2 og 3 til Sankoff henger nøye sammen: Jo flere sosiale variabler (og dermed seller), jo større informantutvalg bør man ideelt sett ha for å kunne si noe om språkendringen i kollektivet. Dette har sammenheng med representativitet og er, som Milroy og Gordon (2003: 29) påpeker, svært tidkrevende å tilfredsstillende optimalt. Samtidig har Labov (1966: 180-1) påpekt at språkbruken er mer homogen enn andre fenomen som blir studert; et poeng som kan forsvare et forholdsvis lite antall informanter i hver selle.

4.4.2A Det nye materialet

I denne granskingen er det 24 informanter med i det nye materialet. Dette er relativt mange informanter, særlig på et så lite sted som Midøya. For en masterstudent har dette både fordeler og ulemper: Det innebærer tidkrevende arbeid med transkripsjon og analyse, men gir samtidig et godt grunnlag for å kunne generalisere og si noe om språksituasjonen i kollektivet.

Et mål i Dialektendringsprosessar er at halvparten av de 24 informantene skal være panelinformanter. I mitt tilfelle var ikke dette mulig å få til, da de fleste informantene fra det gamle materialet ikke lever lenger. I denne oppgaven er det tre panelinformanter, resten fungerer som trendinformanter. De tre panelinformantene er også regnet som trendinformanter på den måten at de er med på å utgjøre gruppespråket i den kvantitative analysen. Vi gjør det slik fordi informantutvalget i 1969 også var tilfeldig om vi tolker Grytten (1973) rett.

4.4.2B Det gamle materialet

Siden Grytten hadde relativt få informanter sammenlignet med informantantallet fra 2009, har jeg også gjort bruk av to andre gamle intervju fra to andre kilder i tillegg til Grytten. Det ene intervjuet er gjort av Helge Sandøy i 1985 og har to informanter (Solveig og Rita), det tredje intervjuet er gjort av Anna Opstad i 1963 og har én informant (Ragnvald). Opptakene fra alle

disse tre årstallene vil videre være omtalt som *1969-materialet*, da dette vil være den mest oversiktlige måten å behandle materialet på. Vi kan likevel være klar over at informantene som representerer de unge i 1969, er gjort opptak med i 1985. Når det kan bety noe, vil det bli kommentert.

Det gamle materialet utgjør til sammen 9 informanter. Samlet sett er det derfor 30 informanter med i denne granskingen.

4.4.3 Sosiale variabler

De 24 informantene mine fra 2009 fordeler seg likt¹⁴ på *tre sosiale variabler*. I denne delen vil jeg hovedsakelig konsentrere meg om det *nye* materialet. De tre sosiale variablene er *geografisk tilhørighet, alder og kjønn*.

Geografisk tilhørighet kan sies å være den mest selvsagte av de sosiale variablene jeg jobber med da det språklige skillet mellom den søre og den nordre delen av Midøya som er fokuset mitt. Tolv av informantene er fra Søre Midøya, og de andre tolv fra Nordre Midøya.

I oppgaven min er *aldersvariabelen* inndelt etter *livsfaser* i motsetning til *vilkårlig aldersspredning*. Argumentet for å operere med livsfaser blir belyst av blant annet Milroy og Gordon (2003: 39): "Age by itself has no explanatory value; it is only when examined in the context of its social significance as something reflecting differences in life experiences that it becomes a useful analytical construct". Informantene i denne oppgaven er delt inn i tre livsfaser: eldrefase, mellomfase og yngrefase, der hver livsfase har åtte informanter hver. I tillegg til å bruke begrepene yngrefase, mellomfase og eldrefase, vil jeg også bruke nevningene eldre, middelaldrende og eldre. I prosjektet har vi laget følgende mal for aldersgruppeintervall i de tre livsfasene: Yngrefasen også kalt yngre: informanter fra 13 – 16 år, mellomfasen: informanter fra 35 – 50 år og eldrefasen: informanter fra 65 – 80 år. I praksis kan det være vanskelig å finne informanter som passer akkurat disse intervallene. I mitt tilfelle har jeg blant annet brukt to panelinformanter som var henholdsvis 81 og 84 år i 2009. Tabellen nedenfor viser hvordan de eksakte aldersgruppeintervallene for informantene mine ble i praksis. Kolonnen lengst til høyre viser også intervallene for det gamle materialet.

---

¹⁴ Bortsett fra variabelen kjønn i yngregruppen fra Nordre Midøya. Her er det éi jente og tre gutter.

Tabell 9: Aldersgruppeintervall

Livsfaser	Nytt materiale	Gammelt materiale
Eldrefase	67 – 84 år	51 – 85 år
Mellomfase	38 – 48 år	41-44 år
Yngrefase	13 – 16 år	14 år

I det gamle materialet ser vi at eldrefasen har et intervall som starter så lavt som på 51 år.

Dette har å gjøre med årsklasseinndelingen (jf. 4.5).

Kjønn er den tredje variabelen, og som en parallell til forskjellen mellom vilkårlige aldersgrupper og livsfaser, er det her det sosiale kjønn som er interessant. Med hensyn til språklig variasjon mellom kjønnene, er det kjønn som *sosialt produkt* som er det interessante. Ideelt sett skulle informantene fordele seg jevnt mellom de to kjønnene. Dette gjelder også for min oppgave bortsett fra ungdommene fra Nordre Midøya. Her endte jeg opp med éi jente og tre gutter.

Tabellen under viser forskjellen mellom det nye og det gamle materialet når det gjelder antall informanter fra Nordre og Søre Midøya og fordelingen av kjønn.

Tabell 10: Informantoversikt

Livsfase	Søre Midøya				Nordre Midøya			
	1969		2009		1969		2009	
	K	M	K	M	K	M	K	M
E	0	2	2	2	0	3	2	2
M	0	1	2	2	0	1	2	2
Y	1	0	2	2	1	0	1	3

E = eldrefasen, M = mellomfasen, Y = yngrefasen

Som vi ser, er det bare én informant som utgjør mellom- og yngrefasen i begge bygdene i 1969. Dette betyr at vi må generalisere på grunnlag av få informanter. Dette er det lite å gjøre med, men det er likevel greit å være klar over hvor mange informanter resultatene for de ulike sosiale variablene er basert på.

4.5 Innhenting av informanter

4.5.1 Yngrefasen

Informantene i yngrefasen er alle rekruttert fra ungdomsskolen i Midsund. Ved utvelgelsen av disse informantene brukte jeg egenvurderingsskjema (jf. vedlegg 2). Dette ble utdelt i forbindelse med gjennomføringen av holdningsundersøkelsen på Midsund skule (jf. avsnitt .. materialtype – hva hvordan) I dette skjemaet skulle elevene blant annet oppgi hvor lenge de hadde bodd på Midøya, og hvilken dialekt de snakket. På tross av at selvrapportering ikke

alltid er 100 % pålitelig, spesielt det som angår faktisk språkbruk, tjente dette som god hjelp til å sile ut de aktuelle elevinformantene (jf. kriteriene for deltakelse).

Blant de elevene som viste seg å være aktuelle, trakk jeg lodd om hvem som ble de endelige informantene. For hver informant jeg trengte, trakk jeg ut én ekstra i tilfelle noen takket nei. På Nordre Midøya var situasjonen den at det ikke var mer enn éi aktuell jente. Her hadde jeg derfor ingen i reserve og håpte at denne informanten ville stille, noe hun også gjorde. Jeg ville ikke redusere antall informanter totalt fra denne aldersgruppen og supplerte derfor med en ekstra gutt fra Nordre Midøya. På denne måten ble det like mange informanter i yngrefasen fra Nordre Midøya som fra Søre Midøya.

Skjemaene var anonyme, og for å finne tilbake til de aktuelle informantene, skrev elevene navnet sitt på en lapp som hadde samme nummer som egenvurderingsskjemaet. Denne lappen tok rektor vare på. Etter at jeg hadde gått igjennom alle skjemaene og plukket ut aktuelle informanter, ga jeg beskjed til rektoren hvilke nummer (informanter) jeg var ute etter. Rektoren, som satt med både navn og nummeropplysninger, kunne slik finne frem til de aktuelle elevene. Rektoren sendte så med et informasjonsskriv hjem til de aktuelle elevene. Skrivet inneholdt informasjon om prosjektet, hva materialet skulle brukes til, og omstendigheter rundt lagring av materialet (skrivet var godkjent av NSD) (se vedlegg 3). Dette skrivet hadde også en samtykkedel som foresatte måtte underskrive. Etter at samtykkeerklæringene var kommet tilbake, og det var klart hvilke elever som skulle stille til intervju, satte rektoren sammen to og to elever som skulle delta sammen på intervju.

4.5.2 Mellom- og eldrefasen

Ved mellom- og eldrefasen brukte jeg *nettverksrekruttering* ved innhenting av informantene. Som nevnt tidligere, er det tre panelinformanter i denne granskingen (Sigurd, Solveig og Ronald). Disse fikk beskjed om å ta med seg en venn til intervjuet. Grytten hadde også informanter som ble brukt som muntlige referanser, uten at de ble tatt opp på bånd. Disse bestemte jeg meg for å prøve å rekruttere på nytt, og fungerte derfor som panelinformanter med hensyn til *utvelgelsesmetoden*. Tre av disse sa i første omgang ja til å være med. Men det viste seg at to av disse trakk seg først etter at jeg hadde komt til Midøya for å gjøre intervjuene. Jeg måtte altså få tak i åtte informanter til. For å få tak i disse valgte jeg først tilfeldig ut fire informanter som så fikk beskjed om å ta med seg en venn som oppfylte bakgrunnskriteriene. Med utgangspunkt i hvordan jeg hadde lagt opp informantkabelen, fikk de beskjed om hva slags alder og kjønn samtalepartneren skulle ha. Det var alltid slik at

informantene fra Søre Midøya skulle ha en samtalepartner fra samme bygd, og likedan med Nordre Midøya.

Som kilde til uttrekning av de fire informantene, brukte jeg den nettbaserte telefonkatalogen og en lokalkjent. Gjennom telefonkatalogen fant jeg frem til alle som hadde adresse på Midøya¹⁵. Men telefonkatalogen er noe ekskluderende når det gjelder eldre kvinner. For å få uttrekning så tilfeldig så mulig, fikk jeg den lokalkjente til å supplere den foreløpige listen med navn som ikke var oppført i telefonkatalogen. I tillegg til bygdeboka *Midsund Gard og Slekt*, var den lokalekjente til hjelp i arbeidet med å få silt ut de personene som ikke var aktuelle på bakgrunn av de to kriteriene (jf. 4.4.1). Da listen over aktuelle informanter var klar, valgte jeg ut et tilfeldig tall og trakk ut en ekstra person for hver informant jeg trengte. På denne måten hadde jeg én i reserve i tilfelle noen ikke ønsket å delta. Samtlige av informantene jeg kontaktet, svarte ja til å delta. Reserveinformantene ble derfor ikke brukt. I mellom- og eldrefasen ble informasjonsskrivet med samtykkedelen (se vedlegg 3) utdelt og underskrevet i forbindelse med gjennomføringen av intervjuet.

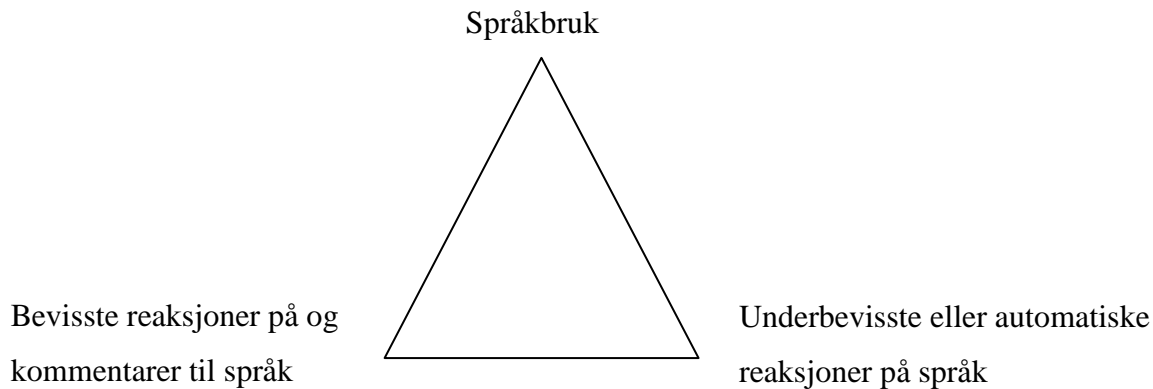
Ved de middelaldrende informantene brukte jeg telefonen til å ta kontakt og spørre om de var villige til å stille til intervju. Ved de eldre derimot bestemte jeg meg for å møte opp ved døren uten å ringe på forhånd. Mange eldre blir skeptiske til forespørsler over telefon. Jeg ville derfor møte opp i egen person. På denne måten håpte jeg at de skulle forstå at det var viktig at jeg fikk møte nettopp *dem*. Jeg erfarte at dette faktisk hadde betydning: En av informantene i eldrefasen sa følgende etter at jeg hadde møtt henne: ”Hadde du ringt til meg, så hadde jeg nok sagt nei!”.

4.6 Materialtype – hva og hvordan

I Dialektendringsprosessar er det bestemt at det nye materialet som skal samles inn på de ulike stedene, skal inneholde både *faktisk språkbruk* og *holdninger* til språkbruk, en metode som er blitt vanlig både i Danmark, Sverige og Storbritannia (Coupland m.fl. 2005). Metoden gir en fullstendig beskrivelse av språket i samfunnskontekst. De relevante innfallsvinklene til studieobjektet språk kan illustreres ved hjelp av Niedzielski og Preston (2003) sin trekantmodell:

---

¹⁵ Her gjorde jeg et avansert søk og valgte Midøya i adressefeltet på den nettbaserte telefonkatalogen. Noen midøyinger har ikke en spesifikk adresse på Midøya, men bare Midsund. Disse er ekskludert fra listen over aktuelle informanter. At informanter med en generell adresse som Midsund blir ekskludert, er ikke språklig relatert og derfor gjort ut ifra et gyldig ekskluderingsgrunnlag.

Materialet til de tre hjørnene i trekanten ble samlet inn gjennom en *holdningsundersøkelse* og gjennom *parintervju*.

4.6.1 Holdningsundersøkelsen

Holdningsundersøkelsen ble gjennomført omtrent én måned før parintervjuene. Denne undersøkelsen kan deles i to: Vi gjennomførte først en *masketestdel* som skulle fange opp underbevisste reaksjoner på språk, altså underbevisste språkholdninger. Del to besto av en *rangeringsdel* som skulle innhente bevisste reaksjoner på språk. Testen ble gjennomført i tre klasser og hos lærerne ved Midsund skule, i en tilfeldig samling på Søre Midøya, og i Midsund Slekt- og Historielag¹⁶. På denne måten fikk vi informanter fra de tre livsfasene ungdom, middelaldrende og eldre (jf. avsnitt om hvem får være med).

Utgreiingen om denne undersøkelsen vil være noe kort og overflatisk, da dette ikke er hovedfokuset mitt. For videre lesning av argumentasjon rundt metodevalgene vi har tatt, se Aasmundseth 2010.

4.6.2A Masketesten

Den første delen, masketesten, er en indirekte måte å måle holdninger på (bl.a. Garrett m.fl. 2005: 14-16). Her er intensjonen å få tak i informantenes reaksjoner på språk i en tilstand hvor de *ikke er bevisst* på at det er dialekter de skal vurdere. Flere velger derfor å lage en fiktiv kontekst for informantene, slik at de skal tro at de er med på noe annet enn de egentlig er. Informantene blir bedt om å lytte til stemmer om representerer ulike dialekter og på en eller annen måte vurdere disse. Tanken er at dersom informantene ikke har gjennomskuet at dette omhandler dialekter og holdninger til disse, så vil vurderingen være et uttrykk for

¹⁶ I samlingen med Midsund Slekt- og Historielag ble det også rekruttert deltakere som ikke er med i laget.

underbevisste språkholdninger. Dette forutsetter selvsagt at de ulike stemmene er nokså like bortsett fra selve varietetene.

Vi i prosjektet hadde ingen fiktiv kontekst annet enn at vi fortalte informantene at de skulle få være med på et *eksperiment*. Videre ga vi beskjed om at de skulle få vite formålet og få svar på de spørsmålene som eventuelt meldte seg, *etter* at den første delen var over.

Informantene fikk lytte til 15 stemmer, der hver varietet var representert av tre stemmer.

Varietetene som ble spilt av i Midsund, var følgende: romsdalsk, sunnmørsk, høyvarianten av moldemålet (heretter Molde høy), gatespråksvarianten av moldemålet (heretter Molde lav) og sentraløstlandsk. Alle stemmene bortsett fra sentraløstlandsk og én stemme fra høyvarianten av moldemålet samlet jeg inn på Haram videregående skole og Molde videregående skole.

Informantene skulle ut ifra skjema vurdere disse stemmene etter følgende åtte egenskaper: klok, selvsikker, seriøs, spennende, målrettet, kul, til å stole på, liker du henne (jf. vedlegg 5 (skjema 1)). For hvert adjektiv skulle informantene krysse av i en skala nummerert fra én til sju. Et kryss lengst mot venstre betydde "slett ikke", og et kryss lengst mot høyre betydde "svært". (Eks: Dersom informantene syntes at personen slett ikke hørtes klok ut, skulle de sette et kryss lengst til venstre og omvendt). Etter at de var ferdige å fylle ut skjemaene, fikk de vite formålet med testen.

4.6.3B Rangeringsdelen

Aller først i del to hadde vi en sekvens hvor informantene igjen skulle lytte til stemmene for så å skrive ned hvor de mente disse personene kom ifra (jf. vedlegg 5 (skjema 2)). Deretter innhentet vi bevisste språkholdninger ved at informantene skulle rangere åtte ulike dialekter ut ifra en statusdimensjon og en estetisk dimensjon (jf. vedlegg (skjema 2)). Dialektene de skulle rangere, var følgende: sørlandsk, trøndersk, moldedialekten, midsundsk, sunnmørsk, østlandsk, bergensk og nordnorsk.

4.6.4 Intervjuet

Samtlige av intervjuene gjennomførte jeg i oktober og november i 2009. Med intervjuene samlet jeg inn både faktisk språkbruk og bevisste språkholdninger. Dette ble organisert som gruppeintervju med to og to informanter om gangen. Intervjuet kan deles i tre deler:

Den første delen var primært en samtale mellom intervjuobjektene. Målet her var å få mye uformell og spontan tale, og det var derfor viktig å finne tema og spørsmål som ville fenge informantene og gjerne fremkalle følelser. Jeg hadde en intervjugaid med tema som barndom, skolegang, nåtid, fremtid, interesser, jobb og lokalsamfunn; disse temakene viste seg å passe de fleste. Jeg tilpasset imidlertid intervjugaidene etter de ulike livsfasene (jf. vedlegg 4).

Intervjugaiden var ikke en rigid liste jeg fulgte til punkt og prikke. Den fungerte heller som en emnebank hvor jeg kunne hoppe frem og tilbake og legge til og sløyfe tema underveis. Min erfaring er likevel at det var viktig å ha mange spørsmål på lur, særlig under elevintervjuene. Flere av elevene var fāmælte, og jeg måtte enkelte ganger hale og dra for å få dem til å snakke, særlig i starten av intervjuet. Det var derfor en trygghet å vite at jeg hadde mange spørsmål på lur.

Del to av intervjuet omhandlet hovedsakelig bevissthet til og holdninger rundt språk. Dette var en folkelingvistisk inspirert del av intervjuet. Denne type lingvistik har sin bakgrunn i kritikken om at ”mainstream” sosiolingvistik nokså ensidig har fokusert på språkbrukeren som objekt, der det interessante er *hvordan* språkbrukeren bruker språket, og i liten grad *hva* språkbrukeren har å si om språket (Røsstad 2008: 7). Folkelingvistikken ønsker derfor å la *språkbrukeren selv* komme til orde med sin kunnskap om språket. Som Røsstad (2008: 9) beskriver det, er dette noe språkvitenskapen kan dra stor nytte av: ”[...] ved å inkludere dei subjektive inntrykka deira [språkbrukerne] i studiar av språk opnar me augo for moglege sentrale bidrag til kunnskapen vår om språket og samspelet mellom språk, menneske og samfunn”.

Den folkelingvistiske delen startet med en paroppgave: Informantene fikk utdelt et kart over Møre og Romsdal, der Romsdalen var i fokus. Her var målet å få informantene til å lage grenser for hvor de *selv* oppfattet det gikk dialektskiller. I resten av del to stilte jeg åpne spørsmål om hva de kalte sin egen dialekt, og hva de syntes om ulike dialekter (jf. vedlegg 4). Til slutt i denne delen stilte jeg spørsmål som angikk kontakten med byene Molde og Ålesund.

Den siste delen av intervjuet var en sekvens som skulle sikre meg belegg på språklig variabler jeg i forkant planla å studere. Jeg presenterte denne delen som en morsom lek for å få informantene til å slappe mest mulig av og tenke minst mulig på språket. Her stilte jeg blant annet konkrete spørsmål der jeg visste at informanten ville uttale den variabelen jeg var ute etter. Jeg brukte også ulike tegninger og Kims lek til å uteske de aktuelle variablene. Leken gikk ut på at tegninger av ulike objekt ble vist til informantene i rundt 30 sekund. Deretter tok jeg vekk tegningene og ba dem fortelle hva de hadde sett. Jeg utvidet også leken ved å vise tegningene enda en gang, men denne gangen ba jeg dem om å legge merke til rekkefølgen de ulike tegningene lå i. Da jeg så tok vekk tegningene, var det om å gjøre for informantene å komme på hvilke tegninger som lå på plass nummer 1, 2, 3 og så videre. Hos flere av elevene våknet konkurranseinstinktet, da det ble om å gjøre å komme på de eksakte tegningene først. Dette tror jeg var en god metode for å få elevene til å bli mer avslappet.

Under ett av intervjuene var det en av de eldre som uttalte ”men i denne delen har jeg ikke snakket på dialekt!”. Jeg fikk en forståelse av at informanten mente at han hadde brukt en mer skriftspråknær, eller normert uttale. Dette utsagnet, i tillegg til at jeg følte at også andre informanter forstod hva jeg var ute etter, da hovedsakelig i mellom- og eldrefasen, gjorde at jeg ombestemte meg når jeg skulle begynne å merke variablene. Jeg valgte derfor heller å analysere variabler jeg visste jeg hadde fått tak i gjennom naturlig samtale¹⁷. Og da samtlige intervju varte fra én til én og en halv time, var det ikke noe problem å bruke disse variablene som kom naturlig frem i løpet av intervjuet.

4.7 Utfordringer: ”The vernacular” og ”the observer’s paradox”

Som kjent er ofte forskerens mål å innhente informantens ”naturlige talemål”, det Labov (1972: 208) kaller ”the vernacular” og kan defineres som: ” the style in which the minimum attention is given to the monitoring of speech”. Men en intervjukontekst kan ha et nokså formelt preg som kan føre til at informanten blir svært oppmerksom på måten han eller hun snakker på.

Men som nevnt tidligere spiller vi som språkbrukere på ulike registre alt etter hvem vi snakker med, og hva vi snakker om (jf. 3.2.1.1); det er jo nettopp det sosiolingvistikken betrakter som ”a significant property of language” (jf. 3.1.1). Det blir derfor vanskelig å definere et typisk ”naturlig talemål”. Jeg mener det vesentlige derfor må være å se språkbruken i lys av *konteksten* den opptrer i. I denne oppgaven er konteksten *intervjuet*; en situasjon som nok ikke er den mest naturlige for folk flest.

Når det er sagt, kan vi som intervjuere gjøre vårt for å unngå at informanten blir for bevisst på språket sitt. For å få til dette i den grad det er mulig, kan vi forsøke å gjøre situasjonen trygg og avslappet. Slik kan vi til en viss grad få bukt med ”the observer’s paradox”: ” to observe the way people use language when they are not being observed” Labov (1972: 61). At jeg organiserte intervjuene som grupper med to og to, gjorde muligens situasjonen mer betryggende og mindre anspent sammenlignet med intervju hvor bare intervjueren og én informant er til stede. De som deltok sammen på intervju fra eldre- og mellomfasen, ble som nevnt rekruttert gjennom nettverksrekruttering og var personer som kjente hverandre godt. Ofte har bekjente felles referanserammer og snakker derfor lettere med hverandre sammenlignet med to ukjente. Parintervju og nettverksrekruttering er også en

---

¹⁷ Del tre av intervjuet er likevel gjennomført i alle intervjuene. Materialet er derfor tilgjengelig for eventuelle fremtidige studier av talemålet på Midøya.

strategi som kan redusere det asymmetriske forholdet mellom intervjuer og intervjuobjekt, og som øker sjansen for relativt mye og ”naturlig” tale. I tillegg gir parintervjuet også en slags kontrolleffekt: Når to personer som kjenner hverandre, er sammen, vil ”selvsensuren” hos hver av dem bli sterkere.

Omstendighetene rundt intervjuet kan også innvirke på hvordan informantene opplever situasjonen. For å skape en så avslappet atmosfære som mulig satte jeg frem brus og kjeks til elevene. Under intervjuene med de middelaldrende og de eldre ble det gjerne servert kaffi og noe ”attåt”. Dette var med på å skape en koselig og avslappet ramme rundt situasjonen. Selv prøvde jeg å løse opp stemningen med litt småprat før mikrofonene ble skrudd på. Da jeg avtalte å komme til Midsund skule for å gjennomføre elevintervjuene, fikk jeg vite at hele skolen snart skulle ha et stort prosjekt som ville gjøre det vanskelig å gjennomføre intervjuene. Jeg bestemte meg derfor for å gjøre feltarbeidet på skolen før dette prosjektet. Dette førte til at jeg måtte gjennomføre de fire elevintervjuene på én dag, der jeg ønsket å få minimum én time per intervju. Å komme gjennom de fire intervjuene før skoledagen var omme, krevde et nokså stramt program. Dette gjorde blant annet at jeg ikke fikk ”varmet opp” eleven i den grad jeg på forhånd ønsket. Litt mer småprat i starten hadde kanskje hjulpet på de som var ekstra fåmælte. I tillegg erfarte jeg at leken vi hadde til slutt (jf. 4.6.4), fikk elevene til å delta mer spontant enn tidligere i intervjuet. Dersom jeg skulle gjort intervjuene om igjen, hadde jeg nok startet med en lignende lek for å løse opp stemningen.

Vi kan også stille spørsmål ved om intervjuerens talemål vil påvirke informantenes ”naturlige” tale. Selv har jeg sunnmørsdialekt, og i og med at denne granskingen har informanter med sunnmørsk og romsdalsk talemål, kan det diskuteres om det er gunstig at intervjueren snakker sunnmørsk. På den andre siden hadde alternativet enten vært en romsdaling eller en som ikke hadde noen av de to dialektene. Men også da hadde ”faren” for akkomodasjon vært til stede, enten det er snakk om divergering eller konvergering. Som et siste alternativ kunne vi hatt to ulike intervjuere, én med sunnmørsdialekt og én med romsdalsdialekt. Men etter min mening hadde en slik løsning muligens gjort intervjuene mindre sammenlignbare da konteksten hadde blitt ulik. I og med at intervjueren i de fleste intervjuene i det gamle materialet selv snakker sunnmørsk, mener jeg at dette er et godt argument for at også intervjuene i 2009 skulle ha en intervjuer med sunnmørsdialekt.

Da jeg ringte en av informantene mine, en mann i mellomfasen fra Søre Midøya, for å avtale intervju, tenkte jeg at denne informanten snakket nokså sunnmørsk i telefonen. Under intervjuet, som han da deltok i sammen med en jevnaldrende fra samme bygd, følte jeg at han snakket mindre sunnmørsk og mer romsdalsk enn da jeg snakket med ham på telefon. Jeg

konfronterte ham med dette etter intervjuet, og da svarte han ”ja, men i telefonen snakket jeg jo med deg!”. Dette utsagnet viser at akkomodasjon absolutt er aktuelt. Mitt eksempel viser imidlertid at intervjuobjektet heller konvergerer mot den han har som samtalepartner under intervjuet (den andre informant) heller enn intervjueren. Hvem informantene akkomoderer mot, er selvsagt individuelt. Men dette tilfellet viser i alle fall at det primært er samtalepartneren og ikke intervjueren som har størst betydning.

4.8 Behandling av datamaterialet

4.8.1. Transkripsjon

Etter at jeg hadde gjort alle intervjuene mine, ventet arbeidet med transkripsjon. Det nye materialet mitt består av rundt 16 timer med tale. Det gamle materialet utgjør rundt seks og en halv time med tale. Jeg transkriberte hele det nye materialet og store deler av det gamle i tillegg til å korrekturlese. Resten av det gamle materialet er det andre som har transkribert. Som en felles mal, har vi i prosjektet brukt programmet Praat og transkribert ortografisk til nynorsk. Det har også blitt laget felles konvensjoner for selve transkripsjonen. Eksempler på dette er hvilken tegnsetting vi skal bruke dersom informantene ler underveis i intervjuet, eller praksisen for de tilfellene informantene bruker ord som ikke er godkjent i nynorskordboka. Da prosjektet har et langsiktig fokus og tar hensyn til at andre vil gjøre bruk av materialet, både i nær og muligens fjern fremtid, er det viktig med slike fellesrutiner. Etter hvert som jeg lærte meg disse retningslinjene og ble kjent med transkripsjonsprogrammet, gikk transkripsjonsarbeidet mer og mer radig. I starten brukte jeg rundt tolv timer per én time med tale, og i slutten brukte jeg rundt ti timer.

4.8.2 Lytting og merking

Da intervjuene var ferdig transkribert, stod lytting og merking av variablene for tur. Prosjektet har fått utarbeidet et nytt program som skal brukes til nettopp dette. Jeg var en av de første som fikk anvende programmet og erfarte at det var svært effektivt ved merking. Alle intervjuene er samlet i en *talebant*. Ved hjelp av ulike søkestrenger kan materiale til hvilken som helst språklig variabel søkes opp. Dette gjør at man slepper å lete seg frem manuelt til de aktuelle ordene man ønsker å merke. Ved hjelp av to tastetrykk kan vi så merke ordet med den aktuelle varianten.

V5 (+/- dativ) var nok den mest tidkrevende variabelen å merke. Her lå utfordringen i å lære seg reglene for hvilke posisjoner som tar dativ og hvilke som tar akkusativ. I mange tilfeller var dette innlysende; andre tilfeller viste seg å være mer intrikate. Problemet ble løst

ved at jeg lagde en kode for en akkusativvariant. Jeg merket derfor alle mulige forekomster med enten akkusativ- eller dativvarianten. Deretter fikk jeg en dativbraker til å korrigere merkingene jeg hadde gjort. På denne måten fikk jeg kontrollsjekket om jeg hadde tolket de ulike posisjonene riktig. Akkusativvarianten sikret at jeg ikke hadde gått glipp av posisjoner som egentlig skulle ha dativ. Underveis fant jeg tre substantiv hvor enkelte informanter brukte hankjønn og andre informanter brukte hunkjønn på samme substantivet. I tillegg var det også noen som brukte begge kjønnene. Dette gjaldt substantivene *kommune*, *dialekt* og *klasse*. Siden det i visse former, for eksempel i hankjønn, entall, akkusativ og hunkjønn, entall, dativ, er sammenfallende former, kunne jeg ikke merke disse substantivene uten å være sikker på hvilke kjønn informantene mine brukte på disse ordene. Jeg måtte derfor få en oversikt over bruken på individnivå. Dette gjorde jeg ved å søke opp de tre substantivene i alle mulige former i de posisjonene som tar akkusativ og nominativ. Jeg lyttet på hver forekomst og merket dem (med en egen variabel) etter hvilket kjønn de ulike informantene brukte. Dersom informanten brukte ett av kjønnene konsekvent (innenfor samme substantiv), merket jeg substantivet med dativvariabelen. Men dersom informanten hadde et inkonsekvent mønster der han/hun varierte mellom han- og hunkjønn, lot jeg være å merke substantivet(-ene) med dativvariabelen hos denne informanten¹⁸.

V2 (-/+ tjukk l) var også noe utfordrende å merke. Som nevnt i avsnitt 2.4.1, finnes det ikke regler for hvilke ord som tar tjukk l og hvilke som ikke tar det. Dette er det i stor grad bare *språkfølelsen* til tjukk l-brukere som kan gi svar på. Da jeg selv ikke har tjukk l i dialekten min, var det derfor vanskelig for meg å vite hvilke ord jeg eventuelt skulle merke med denne variabelen. Språkfølelsen min når det gjelder romsdalske trekk er likevel ikke helt fraværende, enten det kommer av at jeg kjenner en del romsdalinger, eller av at jeg selv snakket romsdaling frem til jeg var fire år. Jeg gikk derfor frem på følgende måte: Først søkte jeg opp alle mulige ord med l unntatt ord hvor l står initialt (da tjukk l aldri blir uttalt i starten av et ord). Videre laget jeg to lister ut ifra disse ordene: Den ene listen inneholdt ord jeg trodde kunne ha tjukk l, den andre listen inneholdt ord jeg mente ikke kunne ha tjukk l. Deretter fikk jeg en tjukk l-braker til å se gjennom listen og korrigere de tilfellene hvor jeg hadde tatt feil. Da jeg så hadde fått oversikt over de aktuelle ordene, begynte lyttingen og kodingen. Til sammen har jeg merket over 15 600 ord i dette materialet.

---

¹⁸ Ved substantivet *dialekt*, brukte følgende informanter både han- og hunkjønn: Ragnvald, Ståle, Ronald, Rolf og Remi. Substantivet *dialekt* ble derfor ikke merket hos disse informantene. Det samme gjelder Sølvi som brukte begge kjønnene ved substantivet *kommune*. Det var ingen som blandet kjønnene ved substantivet *klasse*.

4.8.3 Utregning

I denne oppgaven har jeg regnet alle resultatene på gruppenivå ut ifra prosentbruk på individnivå. Jeg har derfor ikke antall belegg som utgangspunkt annet enn på individnivå (i vedlegg 8 finnes en oversikt over både prosent og belegg på individnivå). Dersom beleggene var utgangspunkt på gruppenivå, ville det føre til at informanter som snakker mest, også teller mest med hensyn til resultatet på gruppenivå. Da flere av mine informanter stikker seg ut ved å snakke mer enn andre, ville en slik regnemåte være ugunstig for mitt formål.

I presentasjonen av variablene har jeg brukt %-tall. Antall belegg som finnes totalt på variabelen, er imidlertid oppgitt i parentes ved hver tabell. Dette er gunstig på den måten at vi direkte kan se hvilke resultat vi har godt materialgrunnlag for.

4.9 Reliabilitet og validitet i denne oppgaven

I 4.1 så vi at reliabilitet gjaldt *nøyaktigheten* dataene blir samlet inn på, det vil si som uttrykk for hverdagsspråket. Vi kan for eksempel tenke oss at dersom intervjuene ble gjennomført på ulike måter, hadde vi også fått ulike typer materiale, som var lite sammenlignbare. Intervjuene i denne granskingen er gjennomført på samme måte med en fri samtale i starten, etterfulgt av en del om bevissthet og holdninger rundt språk. Helt til slutt kom det også en lek som skulle uteske visse variabler (jf. 4.6.4). Siden det var jeg som gjorde samtlige av intervjuene, hadde jeg kontroll med hensyn til at intervjuene ble gjennomført på samme måte. Jeg var opptatt av å gi alle informantene samme type informasjon i forkant av intervjuet og stilte i stor grad de samme spørsmålene under selve intervjuet, særlig under den folkelingvistiske delen. Den frie samtalen var imidlertid noe tilpasset de ulike livsfasene (jf. 4.6.4).

Vi kan likevel diskutere reliabilitetskravet med hensyn til intervjuet: En intervjukontekst kan som kjent assosieres med noe formelt. Opplevelsen av intervjuet er samtidig svært subjektiv. Dette kan henge sammen med alder og tidligere erfaringer. Vi kan for eksempel tenke oss at elever, som gjerne i mindre grad enn de voksne har vært ute for en slik situasjon, muligens vil oppleve intervjuet som mer formelt enn de som har deltatt i intervju tidligere. Elevene er kanskje også preget av situasjonen i skoletiden, hvor det ofte er et asymmetrisk forhold mellom læreren og elevene. Dette kan gjøre at elevene også tolker intervjuet på lignende måte: De er vant med å få spørsmål de skal svare på, og er mindre vant til å snakke fritt. Men dette trenger slettes ikke gjelde alle elevene, og det kan også gjelde de andre livsfasene. Poenget her er uansett at informantene kan ha ulike oppfatninger og tolkninger av intervjukonteksten. Denne oppfatningen har vi som intervjuere liten kontroll over. Det vi kan

gjøre, er å skape en *lik kontekst* for samtlige intervju og på den måten sikre reliabilitetskravet så godt vi kan.

Et annet aspekt er reliabiliteten når vi sammenligner det gamle og det nye materialet. Da det ikke er de samme intervjuerne i de ulike opptaksårene, har vi med én gang ulike kontekster. Dette er noe vi imidlertid må leve med. Både jeg og Grytten snakker ålesundsmål og utgjør som nevnt et nokså likt utgangspunkt for eventuell akkomodasjon under intervjuet.

Om resultatene er signifikante, kan sies å være en del av den teknisk-metodiske reliabiliteten. Signifikans forteller oss om utregningene er halvpålitelige eller ei. I denne oppgaven er dette kravet stettet ved at det er regnet signifikans på utregningene. På grunnlag av dette er avklart hvilke resultat vi kan si noe mer eller mindre sikkert om.

Også lytting og merking har å gjøre med reliabilitet. Selv brukte jeg mye tid på dette arbeidet. Der hvor jeg var usikker på hva jeg hørte, fikk jeg ”lyttehjelp” av flere andre. Dersom vi har vært enige, merket jeg de aktuelle variantene. Der hvor det var usikkerhet og uttalen var utydelig, merket jeg varianten med ”utydelig”. For en oversikt over antall belegg som er merket med ”utydelig”, ser vedlegg 6.

I denne oppgaven er målet å beskrive språklig variasjon mellom ulike gruppene (de sosiale variablene) og eventuelle endringer i talemålet på Søre og Nordre Midøya. Både de sosiale og de språklige variablene må sies å være relevante i denne oppgaven: De sosiale variablene er uttrykk for grupper som kan ha språklig variasjon og slik sett er teoretisk interessante. I denne oppgaven vil jeg se på en spesifikk og en generell endring. De språklige variablene er valgt ut nettopp på grunnlag av dette, og må slik sies å være relevante med hensyn til problemstillingen.. Vi kan likevel diskutere *hva* og *hvor mye* av det totale språkbildet jeg faktisk kan si noe om. I denne granskingen har jeg tatt for meg seks variabler, og vi får selvsagt ikke full oversikt over alt som har skjedd med språket på Midøya med dem. Men å gjøre en gransking består som kjent i ta en hel del valg metodisk sett. Dette gjelder både språklige variabler og informantutvalg.

4.9 Livsfaseinndeling vs. årsklasseinndeling

Resultater kan presenteres på ulike måter. Vi kan for eksempel velge å fremstille materialet med utgangspunkt i livsfaser. En slik inndeling tar utgangspunkt i hvilken *livsfase* informantene befinner seg i på de to *opptakstidspunktene*. Et alternativ til dette er *årsklasseinndeling*. Dette er en *kronologisk* fremstilling hvor utgangspunktet er *fødselsåret* til informantene. Inndelingen i ulike årsklasser gjort på grunnlag av *fødselsårsintervall* eller *årskull*. I prosjektet Dialektendringsprosessar har vi følgende mal for disse intervallene:

Tabell 11: Årsklasseinndeling

Årsklasse	Fødselsårsintervall
1	1860 – 1919
2	1920 – 1949
3	1950 – 1979
4	1980 – 2009

Sammenhengen mellom årsklasse- og livsfaseinndeling er vist i tabellen under. Her er også de fiktive navnene på informantene mine satt inn. Alle informantene fra Søre Midøya har fått navn på S, og samtlige informanter fra Nordre Midøya har fått navn på R¹⁹. I vedlegg 8 finnes en oversikt over informantenes nummer i den tidligere omtalte talebanken.

Tabell 12: Livsfase- og årsklasseinndeling

Årsklasser	Opptaksår							
	1969				2009			
	Søre Midøya		Nordre Midøya		Søre Midøya		Nordre Midøya	
	K	M	K	M	K	M	K	M
1	0	Snorre, Sigvart	0	Ragnvald, Reidulf, Rasmus				
2	0	Sigurd	0	Ronald	Sølvi, Solfrid	Sivert, Sigurd	Reidun, Rigmor	Rolf, Ronald
3	Solveig	0	Rita	0	Solveig, Siv	Ståle, Stein	Randi, Ruth	Ragnar, Roar
4					Sara, Siri	Stian, Steffen	Rikke	Robert, Remi, Robin

■ = Eldrefasen ■ = Mellomfasen ■ = Yngrefasen

Som vi ser, er ikke opptaksåret interessant for årsklasseinndelingen: Både mellomfasen i 1969 og eldrefasen i 2009 utgjør samme årsklasse, årsklasse 2, nettopp fordi disse informantene er født innenfor samme fødselsårsintervall. Av samme grunn utgjør yngrefasen i 1969 og mellomfasen i 2009 den samme årsklassen, årsklasse 3. Årsklasse 1 og 4 består bare av én fase hver, henholdsvis eldrefasen i 1969 og yngrefasen i 2009.

Når jeg skal presentere resultatene mine, vil jeg hovedsakelig legge vekt på livsfasefremstillingen. Men som et supplement til dette, vil jeg også kommentere resultatene i lys av årsklasseinndelingen, illustrert ved linjediagram i avsnitt 5.5.

¹⁹ Informantene fra Søre har fått navn på S fordi det lett kan assosieres til *sunnmøringer*. Informantene fra Nordre har fått navn på R fordi det lett kan assosieres til *romsdalinger*.

5 Presentasjon av resultat over faktisk språkbruk

5.1 Innledning

I dette kapittelet skal vi ta for oss resultatene over faktisk språkbruk på Søre og Nordre Midøya. Vi skal først (i avsnitt 5.2) se på resultatene hvor geografisk tilhørighet er kombinert med opptaksår (jf. 5.2), deretter (i avsnitt 5.3) skal vi se de språklige resultatene inndelt etter livsfaser og opptaksår, og til (i avsnitt 5.4) slutt skal vi se på de språklige resultatene i lys av kjønn i 2009. Resultatene fra Søre Midøya er presentert til venstre i tabellen, og resultatene for Nordre Midøya står til høyre i tabellen.

Signifikansgrensene jeg opererer med i denne oppgaven, er disse:

Tabell 13: Signifikansgrenser

Probabilitetsnivå	Symbol	Betydning
$p \leq 0,001$	***	Svært høy signifikans
$0,001 < p \leq 0,01$	**	Høy signifikans
$0,01 < p \leq 0,05$	*	Signifikans
$0,05 < p \leq 0,10$	T	Tendens
$p > 0,10$	i.s.	Ikke signifikans

I denne presentasjonen vil signifikansverdiene fremgå i slutten av hver tabell. I den første delen (språk og geografisk tilhørighet) er testen *Anova* blitt brukt. I de to andre delene er *Tukey HSD* blitt brukt.

Ved de variablene det er behov for å vise den eksakte formen til varianten (alle utenom V3 og V5 som har -/+), har jeg erstattet lydskriften med ortografiske tegn som skal ligne lydskriften. Dette er gjort for å gjøre det lettere for leseren. Tabellen under gir en oversikt over hvilke tegn som blir erstattet.

Tabell 14: Erstatting av lydskrift

V1.1 og V1.2 (1.pers. pron. ent.)	/ɛi/ = ei	/i:/ = i	/e:/ = e
V2 (-/+ tjukk l)	/l/ = l	/ɾ/ = L	
V4 (+/- palatalisering)	/ɲ/ = nj	/nn/ = nn, /ŋ/ = rn	

I de kommende tabellene er S-formen plassert lengst til venstre, mellomformen i midten og R-formen lengst til høyre når det gjelder de spesifikke variablene. Ved de generelle variablene er den eldre varianten plassert lengst til venstre og den yngre varianten plassert lengst til høyre.

5.2 Geografisk tilhørighet og språk

5.2.1 V1.1: 1.pers. pron. ent. t.sterk stilling

Tabell 15: V1.1 (1.pers. pron. ent. t.sterk stilling). Opptaksår. Former i % (belegg i parentes)

N ²⁰ = 1036	Søre Midøya				Nordre Midøya			
	ei	e	i	Sum ²¹	ei	e	i	Sum
1969	100	0	0	100 (15)	0	0	100	100 (123)
2009	54	20	27	101 (388)	1	5	94	100 (510)
p: *					p: T			

På *Søre Midøya* var ei-varianten enerådende i 1969. I 2009 har bruken av denne varianten sunket til 54 % til fordel for e- og i-varianten, som blir brukt i henholdsvis 20 % og 27 % av tilfellene.

På *Nordre Midøya* ser vi at i-varianten var enerådende i 1969. I 2009 har bruken av denne varianten sunket noe til fordel for e-varianten.

5.2.2 V1.2: 1.pers. pron. ent. t.lett stilling

Tabell 16: V1.2 (1.pers. pron. ent. t.lett stilling). Opptaksår. Former i % (belegg i parentes)

N= 3239	Søre Midøya				Nordre Midøya			
	ei	e	i	Sum	ei	e	i	Sum
1969	84	10	6	100 (58)	1	2	97	100 (560)
2009	35	27	39	101 (1345)	1	7	92	100 (1276)
p: ***					p: i.s.			

På *Søre Midøya* har det skjedd over en halvering i bruken av ei-varianten i trykklett stilling de siste 40 årene. E-varianten har økt fra 10 % til 27 %, og i-varianten har økt fra 6 % til 39 %.

På *Nordre Midøya* er det liten forskjell mellom de to opptaksårene. E-varianten har imidlertid økt noe på bekostning av en liten reduksjon av i-varianten.

²⁰ N viser til totalt antall belegg for både Søre og Nordre Midøya. For en oversikt over belegg som ikke er merket fordi de er "utydelige", se vedlegg 6.

²¹ I sum-kolonnene viser tallet før parentesen til summen av gjennomsnittsbuken utregnet på individnivå. Tallet i parentes viser til antall totalbelegg uavhengig av individnivå. Beleggene i parentes stemmer derfor ikke overens med %-tallene i tabellen, men viser hvor mange belegg det er totalt ved de enkelte variablene (inndelt etter opptaksår, livsfaser eller kjønn eller en kombinasjon av disse).

5.3.2 V2: -/+ tjukk l

Tabell 17: V2: (-/+ tjukk l). Opptaksår. Former i % (belegg i parentes)

N = 5049	Søre Midøya			Nordre Midøya		
	l	L	Sum	l	L	Sum
1969	95	5	100 (260)	2	98	100 (1281)
2009	68	32	100 (1768)	3	97	100 (1740)
p: i.s.			p: i.s.			

På *Søre Midøya* ble alveolar l brukt i 95 % av tilfellene i 1969. I 2009 har denne varianten sunket til 68 %, til fordel for økt bruk av tjukk l.

På *Nordre Midøya* har denne variabelen holdt seg svært stabil. Tjukk l har en bruk på rundt 98 % i hvert opptaksår.

5.2.4 V3: -/+ retroflekttering

Tabell 18: V3 (-/+ retroflekttering). Opptaksår. Former i % (belegg i parentes)

N = 1949	Søre Midøya			Nordre Midøya		
	-	+	Sum	-	+	Sum
1969	70	30	100 (92)	3	97	100 (378)
2009	20	80	100 (728)	1	99	100 (751)
p: *			p: i.s.			

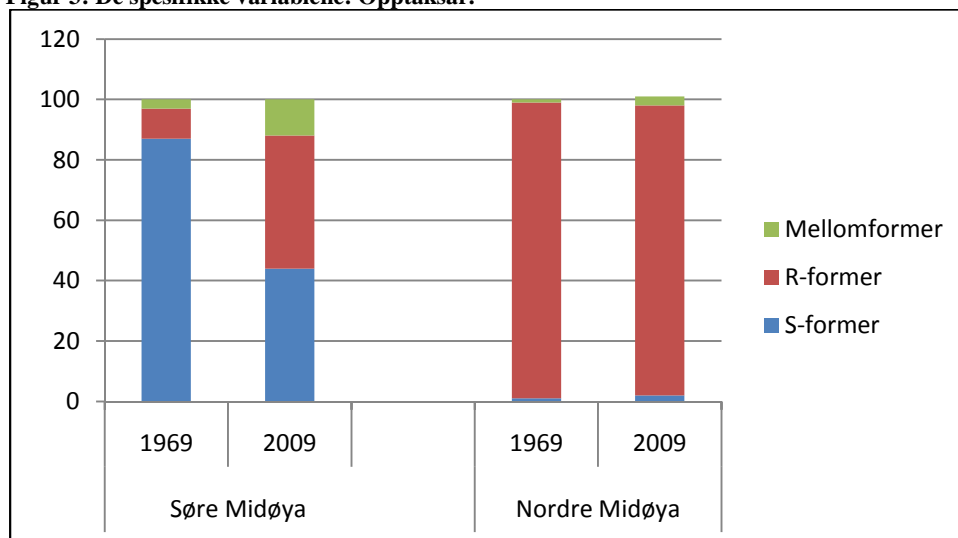
På *Søre Midøya* har den retroflekse varianten økt fra 34 % til 80 % de siste 40 årene.

Også på *Nordre Midøya* viser den retroflekse varianten en økning, her fra 92 % til 99 %.

I søylediagrammet under er samtlige av de spesifikke variablene behandlet samlet.

Diagrammet illustrerer hvordan alle R-formene på *Søre Midøya* og alle S-formene på *Nordre Midøya* har endret seg de siste 40 årene.

Figur 3: De spesifikke variablene: Opptaksår.

På *Søre Midøya* har bruken av S-former hatt en kraftig nedgang, mens bruken av R-formene har økt betraktelig de siste 40 årene. I 1969 var bruken av R-former 10 %, i 2009 blir disse formene brukt i 44 % av tilfellene. Bruken av mellomformer har også økt en del, fra 3 % til 12 %.

På *Nordre Midøya* har de spesifikke variablene holdt seg svært stabile. Mellomformene viser den største økningen, fra 1 % til 3 %.

5.2.5 V4: +/- palatalisering

Tabell 19: V4 (+/- palatalisering). Opptaksår. Former i % (belegg i parentes)

N =	Søre Midøya				Nordre Midøya			
	nj	nn	rn	Sum	nj	nn	rn	Sum
2121	88	12	0	100 (109)	97	3	0	100 (603)
1969	88	12	0	100 (109)	97	3	0	100 (603)
2009	58	40	2	100 (710)	77	21	3	101 (699)
	p: T				p: T			

På *Søre Midøya* har den alveolare varianten økt fra 12 % til 40 % de 40 siste årene. Det har også kommet inn en ny variant i 2009, en retrofleks variant.

På *Nordre Midøya* har den alveolare varianten økt fra 3 % til 21 % fra 1969 til 2009. Også her viser den retroflekse varianten seg i 2009-materialet.

5.2.6 V5 +/- dativ

Tabell 20: V5 (+/- dativ). Opptaksår. Former i % (belegg i parentes)

N =	Søre Midøya			Nordre Midøya		
	+	-	Sum	+	-	Sum
1792						
1969	89	11	100 (92)	72	28	100 (483)
2009	38	62	100 (543)	46	54	100 (674)
	p: *			p: i.s.		

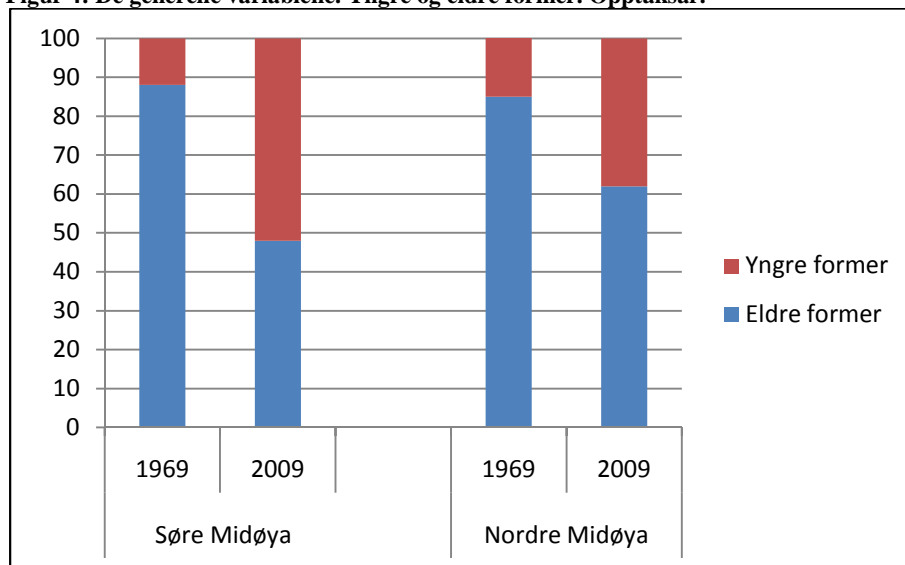
På *Søre Midøya* har bortfall av dativ økt fra 11 % til 62 % fra 1969 til 2009.

På *Nordre Midøya* har bortfall av dativ økt fra 28 % til 54 % de siste 40 årene.

Søylediagrammet under viser hvordan de nye variantene i begge de generelle variablene har endret seg på *Søre* og *Nordre Midøya* de siste 40 årene.

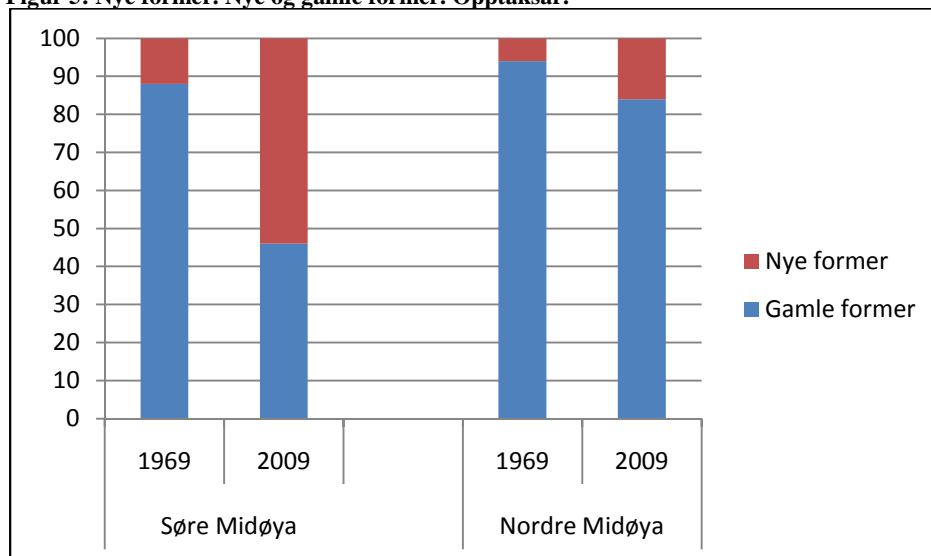

Figur 4: De generelle variablene. Yngre og eldre former. Opptaksår.

Vi ser at de yngre variantene har økt betraktelig i begge bygdene. På *Søre Midøya* har bruken av yngre former økt fra 12 % til 52 %; og på *Nordre Midøya* har bruken av de yngre formene økt fra 16 % til 38 %.

Figur 5: Nye former. Nye og gamle former. Opptaksår.

Tabellen over viser den totale endringen i begge bygdene. Her er de spesifikke og de generelle variablene slått sammen. De nye formene på *Søre Midøya* blir utgjort av de *yngre* formene, *R-formene* og *mellomformene*, og de nye formene på *Nordre Midøya* blir utgjort av de *yngre* formene, *S-formene* og *mellomformene*. Vi ser at *Søre Midøya* er den bygda som har at klart størst endring fra 1969 til 2009. Her har bruken av de nye formene økt fra 12 % til 54 %. På *Nordre Midøya* har de nye formene økt fra 6 % til 16 % i løpet av de siste 40 årene.

5.2.7 Oppsummering

De spesifikke variablene:

Som vi har sett, er det *Søre Midøya* som i hovedsak viser endring når det gjelder de spesifikke variablene (V1.1, V1.2, V2 og V3). Selv om ikke alle resultatene gir signifikante utslag er det et mønster at S-formene viker til fordel for R-formene. På *Nordre Midøya* har de spesifikke variablene holdt seg svært stabile. Den største endringen i finner vi ved variabel V1.1 og V1.2 (1.pers. pron. ent.), hvor R-varianten har sunket noe til fordel for mellomvarianten.

Vi ser at *Søre* og *Nordre Midøya* i dag har et mer likt språk enn for 40 år siden, der R-formene tar over for S-formene. Hypotese 1 blir dermed styrket.

De generelle variablene:

Når det gjelder de generelle variablene (V4 og V5), ser vi en mye mer lik utvikling i de to bygdene: De eldre formene avtar, og de yngre formene øker. Men forskjellene mellom bygdene har ikke blitt mindre i løpet av de 40 siste årene. Hypotese 2 blir derfor ikke styrket.

Vi skal huske på at når vi ser alle livsfasene under ett i 1969, så er de som representerer yngrefasen i 1969 gjort opptak med i 1985 (jf. 4.4.2B). Dersom vi tenker oss at de som var yngre i 1985 brukte flere yngre former (og at de yngre søremidøyingene brukte flere R-former) enn de som var unge i 1969, kan det være at forskjellen fra 1969 til 2009 faktisk er enda større enn det tabellene over viser. Det er i alle fall lite trolig at det motsatte er tilfellet.

5.3 Livsfaser og språk

I denne delen vil jeg for hver tabell først kommentere endringene som har skjedd mellom 1969 og 2009 og de samme livsfasene (eldrefasen i 1969 mot eldrefasen i 2009, mellomfasen i 1969 mot mellomfasen i 2009 osv.), deretter vil jeg kort kommentere den synkrone forskjellen i 2009. Jeg vil også her minne om at de yngre i 1969 egentlig er ungdommer fra 1985. Men for leservennlighetens skyld vil jeg operere med årstallet 1969.

Jeg vil også opplyse om at det diakront bare er testet signifikans mellom de to eldrefasen. Da de to andre livsfasene i 1969 bare blir utgjort av én person, er det liten vits med signifikanstesting. ”p: dia.: $E \neq E$ ” etterfulgt av ett av symbolene viser til den *diakrone* forskjellen mellom eldrefasene. Synkront i 2009 er de testet signifikans mellom samtlige av livsfasene. ”p: syn.: $E \neq Y$ ” står derfor for det *synkrone* forholdet mellom eldre- og yngrefasen i 2009. Samme prinsippet gjelder for eldre- og mellomfasen ($E \neq Y$) og mellom- og yngrefasen ($M \neq Y$).

5.3.1 V1.1: 1.pers. pron. ent. t.sterk stilling

Tabell 21: V1.1 (1.pers. pron. ent. t. sterk stilling). Opptaksår og alder. Former i % (belegg i parentes)

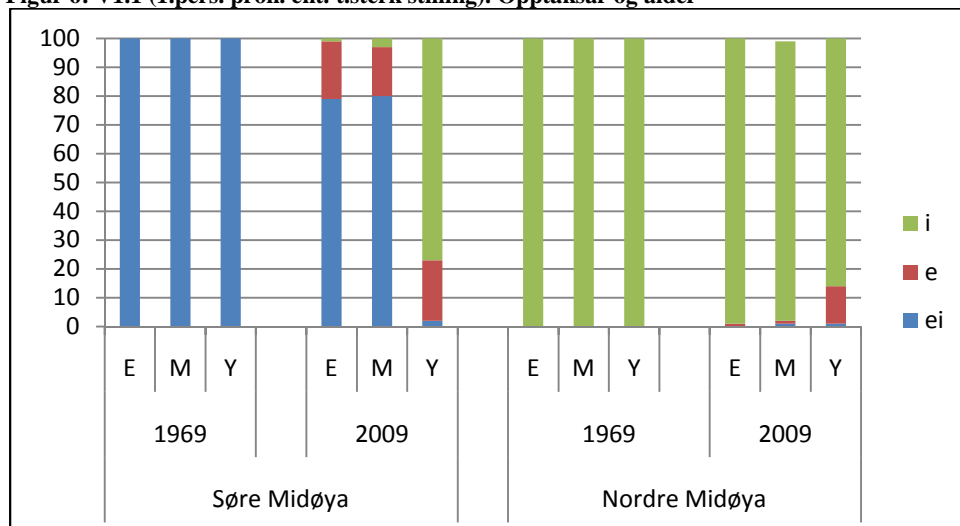
	Søre Midøya				Nordre Midøya			
	ei	e	i	Sum	ei	e	i	Sum
	Eldre				Eldre			
1969	100	0	0	100 (10)	0	0	100	100 (82)
2009	79	20	1	100 (179)	0	1	99	100 (143)
	Middelaldrende				Middelaldrende			
1969	100	0	0	100 (3)	0	0	100	100 (38)
2009	80	17	3	100 (122)	1	1	97	99 (207)
	Yngre				Yngre			
1969	100	0	0	100 (2)	0	0	100	100 (3)
2009	2	21	77	100 (87)	1	13	86	100 (160)
p: dia.: E≠E: i.s. syn.: E≠Y: ***, E≠M: i.s., M≠Y: ***					p: dia.: E≠E: i.s. syn.: E≠Y: ***, E≠M: i.s., M≠Y: ***			

På *Søre Midøya* har alle de tre livsfasene endret seg fra 1969 til 2009: Eldre- og mellomfasene har gått fra å kun bruke ei-varianten til hovedsakelig å ta i bruk e-varianten. Ei-varianten har sunket med rundt 20 prosentpoeng, og e-varianten har økt omtrent tilsvarende. Når det gjelder de yngre, er det en enorm forskjell på de to opptaksårene: Her har ei-varianten sunket fra 100 % til 2 %, og e- og i-varianten har begge økt fra 0 % til henholdsvis 21 % og 77 %. Men både mellom yngrefasene og mellom mellomfasene må vi være obs på de få beleggene i 1969. Synkront i 2009 har vi at det er de yngre som skiller seg ut ved å ha flest R-former og minst S-former.

På *Nordre Midøya* er det hovedsakelig mellom de to yngrefasene vi ser endringer, her med en økning fra 0 % til 13 % ved e-varianten og tilsvarende reduksjon av i-varianten, men igjen har vi få belegg å støtte oss til fra 1969. Synkront i 2009 har vi at det er de yngre som skiller seg ut ved å ha mer av mellomformen og mindre av R-formen.

Oppsummert har vi at de yngre fra *Søre Midøya* og de yngre fra *Nordre Midøya* har svært lik bruk av de tre variantene i 2009 sammenlignet med situasjonen i 1969. Endringene ved V1.1 er illustrert i søylediagrammet.

Figur 6: V1.1 (1.pers. pron. ent. t.sterk stilling). Opptaksår og alder

E= Eldre, M = Middelaldrende og Y = Yngre.

5.3.2 V1.2: 1.pers. pron. ent. t.lett stilling

Tabell 22: V1.2 (1.pers. pron. ent. t.lett stilling). Opptaksår og alder. Former i % (belegg i parentes)

	Søre Midøya				Nordre Midøya			
	ei	e	i	Sum	ei	e	i	Sum
	Eldre				Eldre			
1969	87	2	12	101 (41)	1	3	96	100 (445)
2009	52	28	20	100 (552)	1	3	96	100 (447)
Middelaldrende				Middelaldrende				
1969	75	25	0	100 (8)	0	2	98	100 (103)
2009	50	40	9	99 (594)	2	4	95	101 (489)
Yngre				Yngre				
1969	89	11	0	100 (9)	0	0	100	100 (12)
2009	2	12	86	100 (199)	0	14	86	100 (340)
p: dia.: E≠E: i.s. syn.: E≠Y: ** , E≠M: i.s., M≠Y: **					p: dia.: E≠E: i.s. syn.: E≠Y: i.s., E≠M: i.s., M≠Y: i.s.			

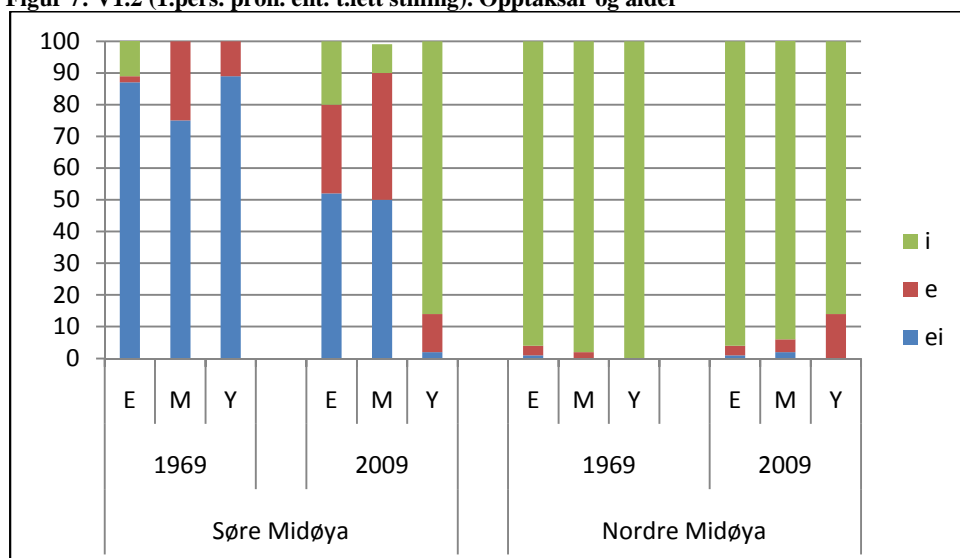
På *Søre Midøya* ser vi stor nedgang i ei-varianten mellom de to eldrefasene, fra 87 % til 52 %. E-varianten har økt mest, men også i-varianten viser økning. Mellomfasene viser det samme mønsteret, men endringene er noe mindre. De yngre har igjen den mest drastiske endringen: Ei-varianten har sunket fra 89 % til 2 % fra de yngre i 1969 til de yngre i 2009, og i-varianten har økt omtrent tilsvarende. Synkront i 2009 har vi at det er de yngre som skiller seg ut ved å ha flest R-former og minst S-former.

På *Nordre Midøya* viser eldre- og mellomfasene i 2009 en svært lik språkbruk sammenlignet med respektive livsfaser i 1969. Den største endringen er å finne hos de yngre med en økning fra 0 % til 14 % i bruken av e-varianten og tilsvarende nedgang i i-varianten.

Synkront i 2009 skiller de yngre seg noe ut ved å ha mindre av R-formen og mer av mellomformen.

Vi ser også her at de yngre i de to bygdene i dag har svært lik bruk av variantene sammenlignet med situasjonen i 1969. Dette er illustrert i søylediagrammet under.

Figur 7: V1.2 (1.pers. pron. ent. t.lett stilling). Opptaksår og alder

Sammenligner vi 1.pers. pron. ent. i trykksterk og trykklett stilling, ser vi tydelig forskjeller: I 1969 var det ingen på Søre Midøya som brukte mellom- eller R-formen ved V1.1, det var det derimot ved V1.2. Det samme gjelder for Nordre Midøya og bruken av S- og mellomvarianten. I 2009 er det på Søre Midøya høyere bruk av R-formen ved V1.2 enn ved V1.1.

5.3.3 V3: -/+ tjukk l

Tabell 23: V2 (-/+ tjukk l). Opptaksår. Former i % (belegg i parentes)

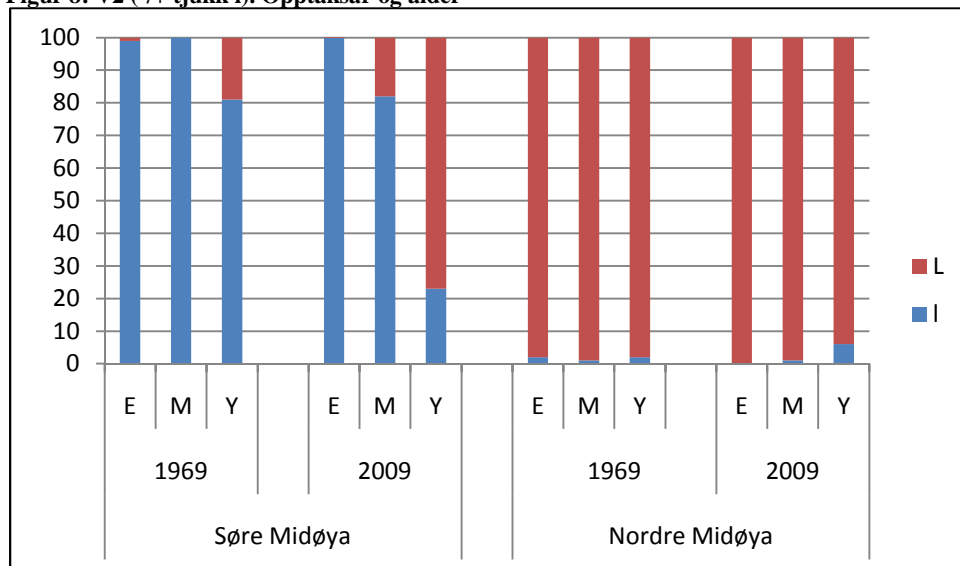
	Søre Midøya			Nordre Midøya		
	l	L	Sum	l	L	Sum
	Eldre			Eldre		
1969	99	1	100 (188)	2	98	100 (1089)
2009	100	1	101 (777)	0	100	100 (766)
	Middelaldrende			Middelaldrende		
1969	100	0	100 (35)	1	99	100 (149)
2009	82	18	100 (783)	1	99	100 (674)
	Yngre			Yngre		
1969	81	19	100 (37)	2	98	100 (43)
2009	23	77	100 (208)	6	94	100 (300)
p: dia.: E≠E: i.s. syn.: E≠Y: ***, E≠M: i.s., M≠Y: **				p: dia.: E≠E: i.s. syn.: E≠Y: i.s., E≠M: i.s., M≠Y: i.s.		

På *Søre Midøya* er det ingen forskjell i bruken av l mellom eldrefasene, den alveolare varianten blir brukt i 100 % av tilfellene. Bruken av tjukk l har økt fra 0 % til 18 % mellom mellomfasene. De unge viser igjen den største endringen: Tjukk l har økt fra 19 % til 77 %. Synkront i 2009 har vi igjen at det er de yngre som skiller seg mest ut fra de andre livsfasene ved å ha minst av S-formen og mest av R-formen.

På *Nordre Midøya* er det bare mellom yngrefasene at det er endring, men endringen er svært liten. Bruken av tjukk l er blitt noe redusert, fra 98 % til 94 %. I de andre livsfasene har stadig en bruk på rundt 99 % når det gjelder tjukk l. Synkront i 2009 er det derfor de yngre som skiller seg noe ut, ved å ha litt mer av S-formen enn de andre livsfasene.

Igjen ser vi at de unge fra *Søre Midøya* i 2009 har en språkbruk som ligner mye på språkbruken hos de unge på *Nordre Midøya* sammenlignet med 1969. Dette illustreres i søylediagrammet under.

Figur 8: V2 (-/+ tjukk l). Opptaksår og alder

5.3.4 V3: -/+ retroflektering

Tabell 24: V3 (-/+ retroflektering). Alder og opptaksår. Former i % (belegg i parentes)

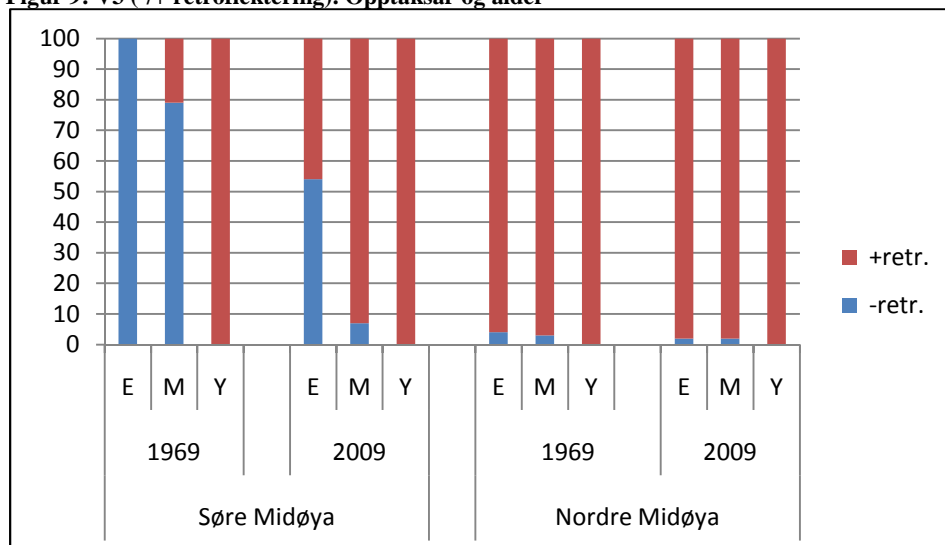
N = 1949	Søre Midøya			Nordre Midøya		
	-	+	Sum	-	+	Sum
	Eldre			Eldre		
1969	100	0	100 (72)	4	96	100 (309)
2009	54	46	100 (285)	2	98	100 (291)
	Middelaldrende			Middelaldrende		
1969	79	21	100 (14)	3	97	100 (64)
2009	7	93	100 (366)	2	98	100 (275)
	Yngre			Yngre		
1969	0	100	100 (6)	0	100	100 (5)
2009	0	100	0 (77)	0	100	100 (185)
p: dia.: E≠E: * syn.: E≠Y: ***, E≠M: **, M≠Y: i.s.				p: dia.: E≠E: i.s. syn.: E≠Y: i.s., E≠M: i.s., M≠Y: i.s.		

På *Søre Midøya* har de eldre økt bruken av den retroflekse varianten fra 0 % til 46 %, og mellom mellomfasene har den økt fra 21 % til 93 %. Hos de yngre er bruken av varianten på 100 % i begge opptaksårene. Synkront i 2009 er det derfor de eldre som skiller seg ut ved å ha flest S-former og mindre av R-formen.

På *Nordre Midøya* er det svært små forskjeller mellom de samme livsfasene. Samtlige livsfaser har en bruk på rundt 100 % når det gjelder R-formen. Synkront er det heller ingen forskjell mellom livsfasene.

De store endringene på *Søre Midøya* mot de svært små endringene på *Nordre Midøya* blir illustrert i figuren under.

Figur 9: V3 (-/+ retroflektering). Opptaksår og alder

5.3.5 V4: +/- palatalisering

Tabell 25: V4 (+/- palatalisering). Alder og opptaksår

	Søre Midøya				Nordre Midøya			
	nj	nn	rn	Sum	nj	nn	rn	Sum
	Eldre				Eldre			
1969	93	7	0	100 (89)	99	1	0	100 (511)
2009	89	11	0	100 (353)	99	1	0	100 (319)
	Middelaldrende				Middelaldrende			
1969	100	0	0	100 (8)	100	0	0	100 (84)
2009	58	42	0	100 (278)	84	16	0	100 (272)
	Yngre				Yngre			
1969	67	33	0	100 (12)	88	12	0	100 (8)
2009	28	66	6	100 (79)	47	45	8	100 (108)
p: dia.: E≠E: i.s. syn.: E≠Y: **, E≠M: i.s., M≠Y: i.s.					p: dia.: E≠E: i.s. syn.: E≠Y: ***, E≠M: i.s., M≠Y: **			

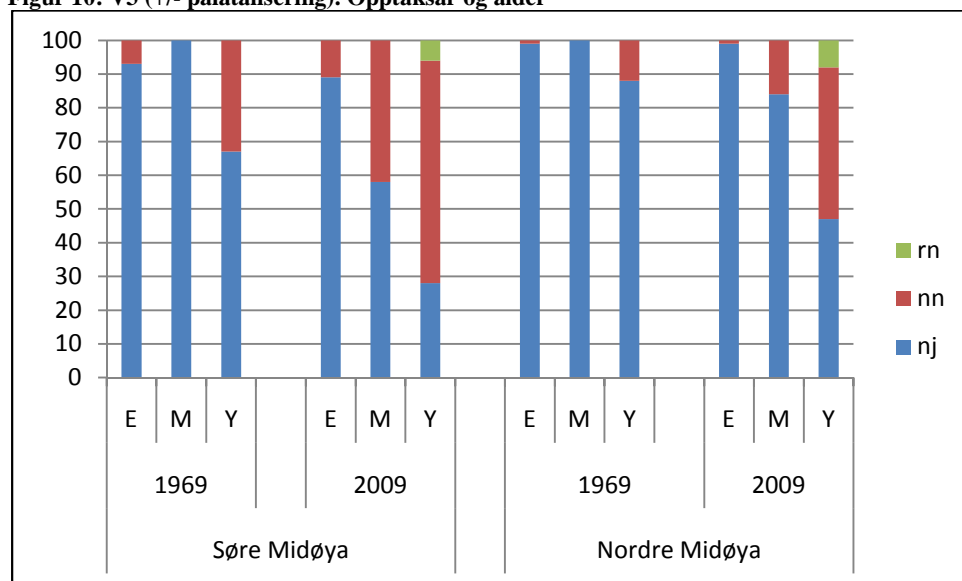
På *Søre Midøya* er endringen størst mellom mellomfasene og mellom yngrefasene. I 1969 brukte de middelaldrende den alveolare varianten 0 % mot 42 % i 2009. På samme måte brukte de yngre i 1969 varianten i 33 % av tilfellene mot 66 % i 2009. Vi ser også at det er i yngrefasen i 2009 at den nye varianten kommer inn, den retroflekse varianten, som har en bruk på 6 %. Synkront i 2009 ser vi at de eldre har minst og de yngre har mest av de yngre variantene, mens de middelaldrende har en bruk som ligger en plass mellom de to andre livsfasene.

På *Nordre Midøya* er det ingen forskjell mellom de to eldrefasene. Både de eldre i 1969 og i 2009 har kun 1 % av den alveolare varianten. Mellom de to mellomfasene har den alveolare varianten økt fra 0 til 16 %. De yngre viser den største endringen, fra 12 % til 45 %. Også her ser vi at det er hos de yngre i 2009 at den nye retroflekse varianten kommer inn og har en bruk på 8 %. Synkront i 2009 skiller de yngre seg ut ved å ha mer av de yngre formene og mindre av den eldre formen enn de andre livsfasene.

Vi ser at samtlige livsfaser på *Søre Midøya*, utenom de middelaldrende i 1969, har flere yngre former enn tilsvarende livsfaser på *Nordre Midøya*. Dette gjelder også de unge i 2009. Variasjonen og endringene ved V4 er illustrert i søylediagrammene.

Figur 10: V3 (+/- palatalisering). Opptaksår og alder

5.3.6 V5: +/- dativ

Tabell 26: V5 (+/- dativ). Alder og opptaksår. Former i % (belegg i parentes)

	Søre Midøya			Nordre Midøya		
	+	-	Sum	+	-	Sum
	Eldre			Eldre		
1969	86	15	101 (85)	88	12	100 (414)
2009	78	22	100 (205)	89	11	100 (300)
	Middelaldrende			Middelaldrende		
1969	83	17	100 (6)	99	2	101 (65)
2009	33	67	100 (259)	47	53	100 (230)
	Yngre			Yngre		
1969	100	0	100 (1)	0	100	100 (4)
2009	2	98	100 (79)	3	97	100 (144)
p: dia.: E≠E: i.s. syn.: E≠Y: ***, E≠M: **, M≠Y: *				p: dia.: E≠E: i.s. syn.: E≠Y: ***, E≠M: *, M≠Y: **		

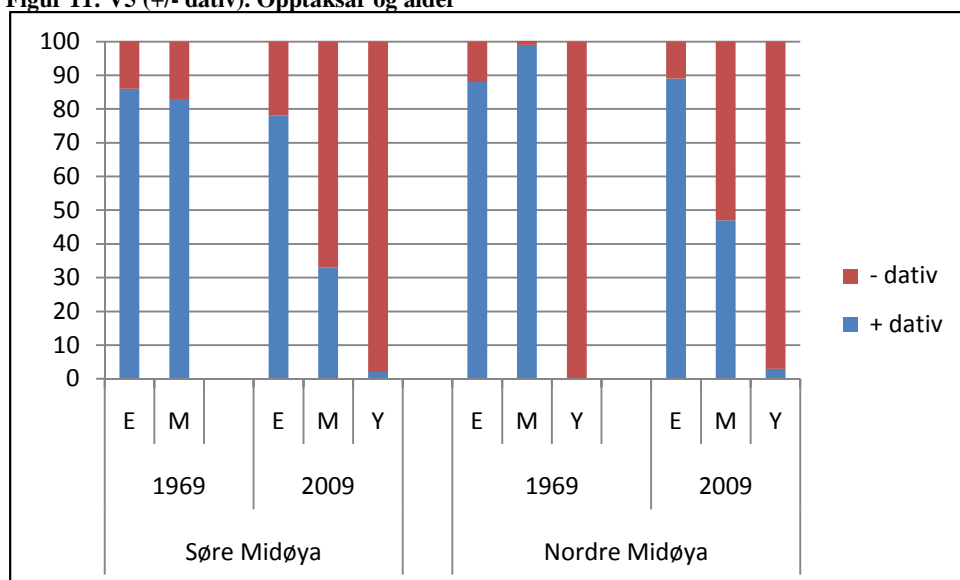
På *Søre Midøya* har alle livsfasene i 2009 flere yngre former enn tilsvarende livsfaser i 1969. Yngrefasen i 1969 må vi imidlertid se bort ifra på grunn av totalt ett belegg. Det dette belegget imidlertid forteller oss, er at dativbruken fortsatt var til stede hos de unge i 1969. Mellom eldrefasene har bortfall av dativ økt fra 15 % til 22 %. Mellom mellomfasene ser vi en økning fra 17 % til 67 % når det gjelder bortfall av dativ. Synkront i 2009 er det stor forskjell mellom samtlige livsfaser: De eldre har minst og de yngre har mest av den yngre formen, mens de middelaldrende har en bruk som legger seg omtrent midt mellom de to andre livsfasene.

På *Nordre Midøya* er endringen i dativbruk hovedsakelig til stede mellom mellomfasene: Her har bortfall av dativ økt fra 2 % til 53 %. De to eldrefasene har en bruk på rundt 12 %, og begge yngrefasene har en bruk på like under 100 % når det gjelder bortfall av dativ. Vi skal imidlertid være obs på de få beleggene hos de yngre i 1969. Synkront i 2009 ser vi det samme som på *Søre Midøya*: De eldre har minst og de yngre har mest av den yngre formen, mens de middelaldrende har en bruk som legger seg omtrent midt mellom de to andre livsfasene.

Både de to eldrefasene og de to mellomfasene på *Søre Midøya* har flere yngre former enn tilsvarende livsfasene på *Nordre Midøya*. Hos de unge i 2009 har bruken av yngre former jevnet seg helt ut mellom bygdene.

Variasjonen og endringene ved V5 er illustrert i søylediagrammene under. Her er de yngre i 1969 tatt vekk på grunn av bare ett belegg.

Figur 11: V5 (+/- dativ). Opptaksår og alder

5.3.7 Oppsummering

Som vi har sett, er det på det diakrone nivået kun mellom de to eldrefasene vi kan si noe om signifikansen. Og det er bare ved V3 (-/+) på *Søre Midøya* at forskjellene mellom de to eldrefasene er signifikant. Synkront er mange av resultatene signifikante. Jevnt over, også der resultatene ikke er signifikante, har vi sett at de ulike resultatene danner et felles *mønster*.

Mønstrene gjør seg gjeldene både på det diakrone og det synkronen nivået:

Det diakrone perspektivet:

De spesifikke variablene:

På *Søre Midøya* har de tre livsfasene i 2009 ved de fleste variablene flere R-former enn tilsvarende livsfasene i 1969. Det er også de yngre i 2009 som har mest av R-formene. Første

del av hypotese 3 blir derfor styrket. På *Nordre Midøya* har de spesifikke variablene holdt seg svært stabile i alle livsfasene sammenlignet med *Søre Midøya*. De unge i 2009 skiller seg noe ut ved å ha litt mer av mellomformene og litt mindre av R-formene (utenom ved V3 (-/+ retr.)) enn de andre livsfasene.

De generelle variablene:

Med hensyn til de generelle variablene har det skjedd store endringer både på *Søre* og *Nordre Midøya*. I begge bygdene og ved begge variablene har de aller fleste livsfasene i 2009 flere yngre former enn tilsvarende livsfaser i 1969. Andre halvdel av hypotese 3 blir derfor i stor grad styrket.

Til slutt ser vi også at de yngre i 2009 har en svært lik språkbruk på tvers av bygdene sammenlignet med de andre livsfasene, utenom ved V4. Hypotese 4 blir derfor i stor grad styrket.

De fleste livsfasene på *Søre Midøya* har flere yngre former (de generelle variablene) enn tilsvarende livsfaser på *Nordre Midøya*, bortsett fra V5 og de yngre i 2009, hvor bruken ser ut til å være helt lik mellom bygdene. Når det gjelder de spesifikke variablene, kan vi si at *Søre Midøya* har fulgt etter *Nordre Midøya*, og ved de generelle variablene er det *Nordre Midøya* som har fulgt etter *Søre Midøya*.

Det synkrone perspektivet i 2009:

De spesifikke variablene:

På *Søre Midøya* har vi sett at det stort sett er de yngre som skiller seg ut, ved å ha flest R-former og minst S-former sammenlignet med de andre livsfasene. På *Nordre Midøya* er det også de yngre som skiller seg ut, her ved å ha mindre av R-formene og mer av mellomformene og S-formene enn de andre livsfasene.

De generelle variablene:

Både på *Søre* og *Nordre Midøya* er det forskjeller mellom samtlige livsfaser i 2009, særlig ved V5 (+/- dativ), og det er stadig de yngre som skiller seg ut ved å ha høyest bruk av de yngre formene.

5.4 Kjønn og språk

Som tidligere nevnt er det i 1969-materialet en skeiv fordeling med hensyn til kjønn i de ulike livsfasene. De eldre og middelaldrende blir kun utgjort av menn, og de yngre blir kun utgjort av én kvinne i hver av bygdene. Når vi nå har sett at det er stor forskjell i språket mellom de ulike livsfasene, er det derfor ikke hensiktsmessig å ta med 1969-materialet i en

sammenligning av kjønn og språkbruk. Denne delen vil derfor være en synkron sammenligning av språkbruken mellom kjønnene i 2009.

Her er det testet signifikans på resultatene hvor kjønn er kombinert med livsfaser: ”p: E: K≠M” etterfulgt av et symbol vise til signifikansverdien mellom de *eldre kvinnene og mennene*. Samme prinsippet blir det med kjønnene i mellomfasen (M) og yngrefasen (Y).

5.4.1 V1.1: 1.pers. pron. ent. t.sterk stilling

Tabell 27: 1.pers. pron. ent. t.sterk stilling. Kjønn og 2009. Former i % (belegg i parentes)

		Søre Midøya				Nordre Midøya			
		ei	e	i	Sum	ei	e	i	Sum
2009	K	57	21	23	101 (245)	0	3	97	100 (214)
	M	51	18	31	100 (143)	1	6	93	100 (296)

På *Søre Midøya* bruker kvinnene noe mer av ei-varianten enn mennene. Mennene bruker litt mer av i-varianten.

På *Nordre Midøya* er svært liten forskjell mellom kjønnene, men mennene bruker litt mindre av i-varianten og litt mer av e-varianten enn kvinnene.

Tabell 28: V1. 1 (1.pers. pron. ent. t.sterk stilling). Kjønn, alder og 2009. Former i % (belegg i parentes)

		Søre Midøya				Nordre Midøya			
		ei	e	i	Sum	ei	e	i	Sum
		Eldre				Eldre			
2009	K	90	8	1	99 (136)	0	1	99	100 (52)
	M	68	32	0	100 (43)	0	0	100	100 (91)
		Middelaldrende				Middelaldrende			
2009	K	77	17	6	100 (60)	0	3	97	100 (109)
	M	82	18	0	100 (62)	2	0	98	100 (98)
		Yngre				Yngre			
2009	K	2	37	61	100 (49)	0	8	93	101 (53)
	M	2	5	92	99 (38)	1	15	84	100 (107)
p: E: K≠M: i.s., M: K≠M: i.s., Y: K≠M: i.s.					p: E: K≠M: i.s., M: K≠M: i.s., Y: K≠M: *				

På *Søre Midøya* ser vi at de *eldre* kvinnene bruker mer av ei-varianten og mindre av e-varianten enn de *eldre* mennene. De *middelaldrende* kvinnene bruker noe mindre av ei-varianten og mer av i-varianten enn mennene. De *yngre* kvinnene bruker mer av e-varianten og mindre av i-varianten enn de *yngre* mennene.

På *Nordre Midøya* er det svært små kjønnsforskjeller, men vi ser at de *yngre* kvinnene bruker noe mer av i-varianten enn de *yngre* mennene, og de *yngre* mennene bruker litt mer av e-varianten enn kvinnene.

5.4.2 V 1.2: 1.pers. pron. ent. t.lett stilling

Tabell 29: 1.pers. pron. ent. t.lett stilling. Kjønn og 2009. Former i % (belegg i parentes)

		Søre Midøya				Nordre Midøya			
		ei	e	i	Sum	ei	e	i	Sum
2009	K	39	17	45	101 (785)	1	4	95	100 (615)
	M	31	36	33	100 (560)	0	9	91	101 (661)

På *Søre Midøya* bruker kvinnene mer av både ei- og i-varianten enn mennene. Mennene bruker på sin side mer av e-varianten enn kvinnene.

På *Nordre Midøya* er det en liten tendens til at mennene bruker noe mer av e-varianten enn kvinnene. Kvinnene bruker dermed litt mer av i-varianten enn mennene.

Tabell 30: V1.2 (1.pers. pron. ent. t.lett stilling). Kjønn, alder og 2009. Former i % (belegg i parentes)

		Søre Midøya				Nordre Midøya			
		ei	e	i	Sum	ei	e	i	Sum
		Eldre				Eldre			
2009	K	62	14	24	100 (377)	1	5	95	101 (183)
	M	42	42	16	100 (175)	1	2	98	101 (264)
		Middelaldrende				Middelaldrende			
2009	K	53	32	15	100 (327)	2	5	93	100 (252)
	M	48	48	4	100 (267)	1	3	96	100 (237)
		Yngre				Yngre			
2009	K	2	4	94	100 (81)	0	3	97	100 (180)
	M	3	19	79	101 (118)	0	17	83	100 (160)
p: E: K≠M: i.s., M: K≠M: i.s., Y: K≠M: i.s.					p: E: K≠M: i.s., M: K≠M: i.s., Y: K≠M: *				

På *Søre Midøya* ser vi igjen at de *eldre* kvinnene bruker mer av ei-varianten enn mennene. I alle livsfasene gjelder det at kvinnene bruker mer av i-varianten enn mennene, og at mennene bruker mer av mellomvarianten enn kvinnene.

På *Nordre Midøya* er kjønnsforskjellene hovedsakelig å finne hos de *yngre*. Her bruker mennene mer av mellomvarianten enn kvinnene, og kvinnene bruker mer av i-varianten enn mennene.

5.4.3 V2: -/+ tjukk l

Tabell 31: -/+ tjukk l. Kjønn og 2009. Former i % (belegg i parentes)

		Søre Midøya			Nordre Midøya		
		l	L	Sum	l	L	Sum
2009	K	60	40	100 (923)	2	98	100 (773)
	M	77	23	100 (845)	3	97	100 (967)

På *Søre Midøya* bruker kvinnene mer tjukk l og mindre alveolar l enn mennene.

På *Nordre Midøya* er det er ingen kjønnsforskjeller ved denne variabelen.

Tabell 32: V2 (-/+ tjukk l). Kjønn, alder og 2009. Former i % (belegg i parentes)

		Søre Midøya			Nordre Midøya		
		l	L	Sum	l	L	Sum
		Eldre			Eldre		
2009	K	100	0	100 (480)	0	100	100 (333)
	M	100	0	100 (297)	0	100	100 (433)
		Middelaldrende			Middelaldrende		
2009	K	70	30	100 (374)	2	98	100 (295)
	M	94	6	100 (409)	1	99	100 (379)
		Yngre			Yngre		
2009	K	10	90	100 (69)	6	95	101 (145)
	M	37	63	100 (139)	7	93	100 (155)
p: E: K≠M: i.s., M: K≠M: i.s., Y: K≠M: i.s.					p: E: K≠M: i.s., M: K≠M: i.s., Y: K≠M: i.s.		

På *Søre Midøya* er det kjønnsforskjell hos de *middelaldrende* og de *yngre*: I begge livsfasene bruker kvinnene mer tjukk l og mindre alveolar l enn mennene.

På *Nordre Midøya* er det ingen kjønnsforskjell ved denne variabelen.

5.4.4 V3: -/+ retroflektoring

Tabell 33: -/+ retr. Kjønn og 2009. Former i % (belegg i parentes)

		Søre Midøya			Nordre Midøya		
		-	+	Sum	-	+	Sum
2009	K	18	82	100 (338)	1	99	100 (355)
	M	23	77	100 (390)	2	98	100 (396)

På *Søre Midøya* er det svært små kjønnsforskjeller ved denne variabelen.

På *Nordre Midøya* er der ingen kjønnsforskjeller.

Tabell 34: V3 (-/+ retroflektning). Kjønn, alder og 2009. Former i % (belegg i parentes)

		Søre Midøya			Nordre Midøya		
		-	+	Sum	-	+	Sum
		Eldre			Eldre		
2009	K	51	49	100 (142)	2	98	100 (135)
	M	58	42	100 (143)	2	98	100 (156)
		Middelaldrende			Middelaldrende		
2009	K	2	98	100 (166)	0	100	100 (138)
	M	12	88	100 (200)	4	96	100 (137)
		Yngre			Yngre		
2009	K	0	100	100 (30)	1	99	100 (82)
	M	0	100	100 (47)	0	100	100 (103)
p: E: K≠M: i.s., M: K≠M: i.s., Y: K≠M: i.s.					p: E: K≠M: i.s., M: K≠M: i.s., Y: K≠M: i.s.		

På *Søre Midøya* er kjønnsforskjellene noe til stede hos de *eldre* og de *middelaldrende*. Her bruker kvinnene litt mer av den retroflekse varianten enn mennene.

På *Nordre Midøya* er kjønnsforskjellene svært små.

5.4.5 V4: +/- palatalisering

Tabell 35: +/- pal. Kjønn og 2009. Former i % (belegg i parentes)

		Søre Midøya				Nordre Midøya			
		nj	n	nr	Sum	nj	n	nr	Sum
2009	K	48	48	4	100 (379)	77	22	2	101 (317)
	M	69	31	0	100 (331)	77	20	4	101 (382)

På *Søre Midøya* bruker kvinnene mer av den alveolare og retroflekse varianten og mindre av den palatale varianten enn mennene.

På *Nordre Midøya* er det svært små eller ingen kjønnsforskjeller ved denne variabelen.

Tabell 36: V4 (+/- palatalisering). Kjønn, alder og 2009. Former i % (belegg i parentes)

		Søre Midøya				Nordre Midøya			
		nj	nn	nr	Sum	nj	nn	nr	Sum
		Eldre				Eldre			
2009	K	91	9	0	100 (210)	98	2	0	100 (109)
	M	87	13	0	100 (143)	100	0	0	100 (210)
		Middelaldrende				Middelaldrende			
2009	K	53	47	0	100 (137)	84	16	0	100 (148)
	M	63	37	0	100 (141)	84	16	0	100 (124)
		Yngre				Yngre			
2009	K	0	88	12	100 (32)	18	73	8	99 (60)
	M	56	44	0	100 (47)	56	35	8	99 (48)
p: E: K≠M: i.s., M: K≠M: T, Y: K≠M: *					p: E: K≠M: T., M: K≠M: i.s., Y: K≠M: *				

På *Søre Midøya* finner vi kjønnsforskjeller særlig hos de *yngre*, men også hos de *middelaldrende*. I begge livsfasene gjelder det at kvinnene bruker den alveolare varianten mer og den palatale varianten mindre enn mennene. De *yngre* kvinnene har ingen palatalisering, mot de yngre mennene som har en bruk på over 50 %. Vi ser også at de yngre kvinnene er alene om å bruke den nye retroflekse varianten.

På *Nordre Midøya* er det kjønnsforskjeller hos de *yngre*. Også her bruker kvinnene den alveolare varianten dobbelt så ofte som mennene.

Sammenligner vi de to bygdene og yngrefasen, ser vi at kvinnene på *Nordre Midøya* fortsatt bruker den palatale varianten en del. På *Søre Midøya* er denne ikke-eksisterende hos kvinnene. De yngre mennene i de to bygdene bruker den palatale varianten helt likt.

5.4.6 +/- dativ

Tabell 37: +/- dativ. Kjønn og 2009. Former i % (belegg i parentes)

		Søre Midøya			Nordre Midøya		
		+	-	Sum	+	-	Sum
2009	K	33	67	100 (277)	53	47	100 (289)
	M	42	58	100 (266)	42	58	100 (385)

På *Søre Midøya* har kvinnene mindre dativbruk enn mennene.

På *Nordre Midøya* har mennene mindre dativbruk enn kvinnene.

Tabell 38: V5 (+/- dativ). Kjønn, alder og 2009. Former i % (belegg i parentes)

		Søre Midøya			Nordre Midøya		
		+	-	Sum	+	-	Sum
		Eldre			Eldre		
2009	K	80	20	100 (105)	90	10	100 (117)
	M	76	24	100 (100)	88	12	100 (183)
		Middelaldrende			Middelaldrende		
2009	K	19	81	100 (146)	41	59	100 (103)
	M	46	54	100 (113)	54	47	101 (127)
		Yngre			Yngre		
2009	K	0	100	100 (26)	1	99	100 (69)
	M	4	96	100 (53)	3	97	100 (75)
p: E: K≠M: i.s., M: K≠M: i.s., Y: K≠M: T					p: E: K≠M: i.s., M: K≠M: i.s., Y: K≠M: i.s.		

På *Søre Midøya* er kjønnsforskjellen hovedsakelig til stede hos de *middelaldrende*. Her bruker mennene over dobbelt så mye dativ som kvinnene. Det er også en liten kjønnsforskjell blant de *yngre*, og også her er det mennene som bruker mest dativ.

På *Nordre Midøya* er kjønnsforskjellen også hovedsakelig å finne hos de *middelaldrende*, der kvinnene bruker mindre dativformer enn mennene.

5.4.7 Oppsummering

Som vi har sett, varierer kjønnsforskjellene med hensyn til alder og variabel. Ved enkelte variabler og livsfaser ser det ikke ut til å være noen kjønnsforskjell, andre variabler viser i noen grad kjønnsforskjeller, mens andre variabler viser tydelige forskjeller mellom kjønnene. Selv om ikke alle resultatene gir signifikante utslag, ser vi også her er mønster:

De spesifikke variablene:

På *Søre Midøya* er det en tendens til at de *eldre* kvinnene bruker mer av S-formene enn mennene. Hos de *middelaldrende* og de *yngre* bruker kvinnene flere R-former enn mennene.

På *Nordre Midøya* er det kun nevneverdige kjønnsforskjeller hos de yngre hvor mennene bruker mer av mellomvarianten og mindre av R-formene enn kvinnene.

De generelle variablene:

For begge bygdene og begge variablene gjelder det at kjønnsforskjellen er svært liten hos de eldre. I de to andre livsfasene gjelder det at kvinnene bruker flere yngre former enn mennene, både på *Søre* og *Nordre Midøya*. Hypotese 6 blir derfor bare noe styrket.

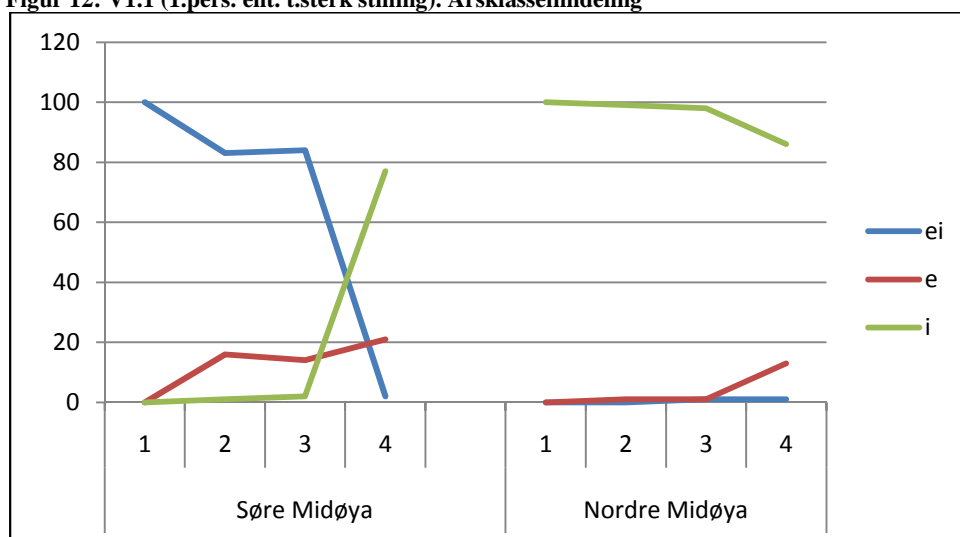
5.5 Årsklasseinndeling

5.5.1 Innledning

Som nevnt i metodedelene er det mange måter å fremstille materialet på. Nedenfor skal vi se resultatene ut ifra en årsklasseinndeling illustrert ved linjediagram. Eldrefasene i 1969 utgjør årsklasse 1, mellomfasen i 1969 og eldrefasen i 2009 utgjør årsklasse to, yngrefasen i 1969 og mellomfasen i 2009 utgjør årsklasse 3, og endelig består årsklasse 4 av yngrefasen i 2009. Da denne fremstillingen tjener som et supplement til den tidligere livsfaseinndelingen, har jeg ikke lagt vekt på å vise til belegg her. Poenget med denne delen er å gi et innblikk i den *kronologiske* utviklingen av variablene.

5.5.2 V1.1: 1.pers. pron. ent. t.sterk stilling

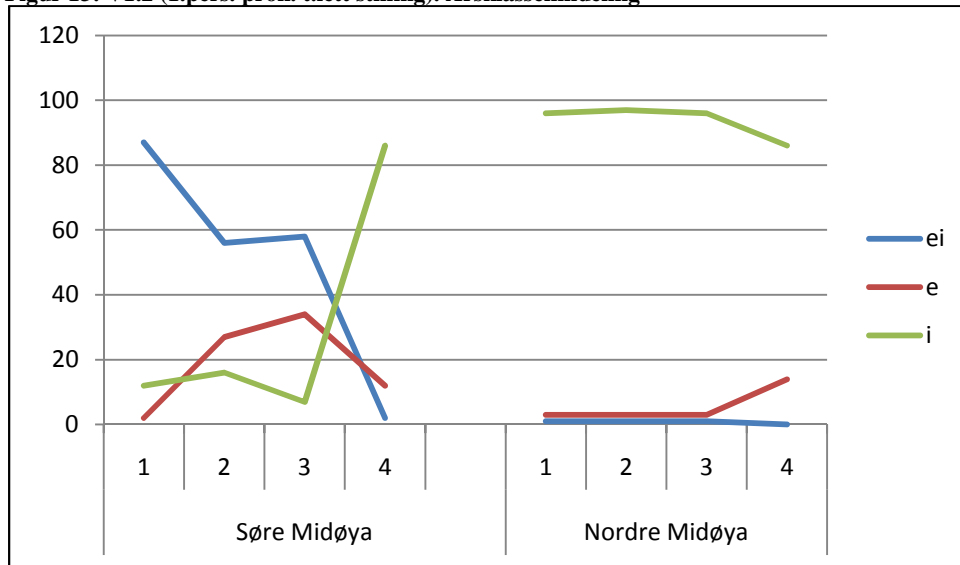
Figur 12: V1.1 (1.pers. ent. t.sterk stilling). Årsklasseinndeling

På *Søre Midøya* ser vi at S-formen synker og R-formen øker betraktelig fra og med årsklasse 3. Mellomvarianten stiger mest fra årsklasse 1 til 2, og videre ser den ut til å ha jevnet seg mer ut. På *Nordre Midøya* har de tre variantene holdt seg svært stabile, men fra årsklasse 3 ser vi at R-formen synker noe og mellomformen stiger noe.

5.5.3 V1.2: 1.pers. pron. ent. t.lett stilling

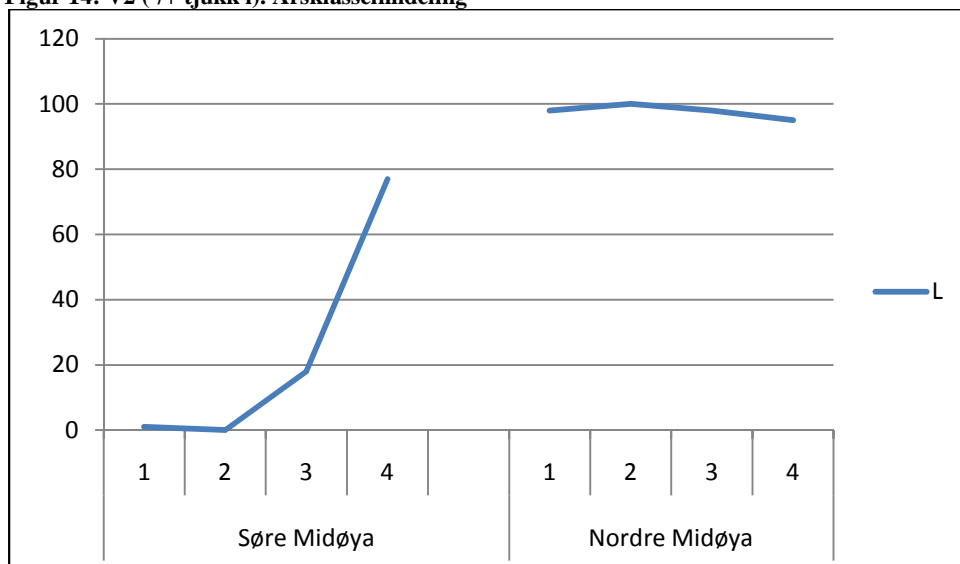
Figur 13: V1.2 (1.pers. pron. t.lett stilling). Årsklasseinndeling

På *Søre Midøya* ser vi at S-varianten synker fra årsklasse 1 til 2, men holder seg stabil videre til årsklasse 3, mens R-formen synker og mellomformen øker. Fra årsklasse 3 synker så S-formen svært mye igjen, det samme gjør mellomvarianten. R-formen har motsatt en bratt stigning. På *Nordre Midøya* er det stabilt frem til årsklasse 3, hvor mellomformen øker og R-formen avtar.

5.5.4 V2: -/+ tjukk l

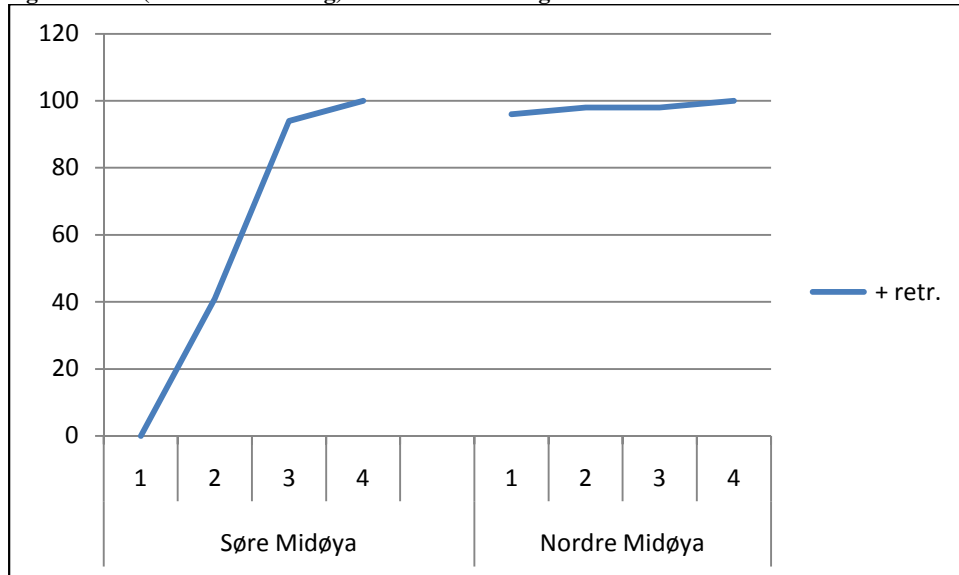
Figur 14: V2 (-/+ tjukk l). Årsklasseinndeling

På *Søre Midøya* begynner R-varianten å øke først ved årsklasse 2 og fortsetter med det gjennom de to neste årsklassene. På *Nordre Midøya* holder variabelen seg svært stabil. R-formen avtar noe fra og med årsklasse 3.

5.5.5 V3: -/+ retroflektning

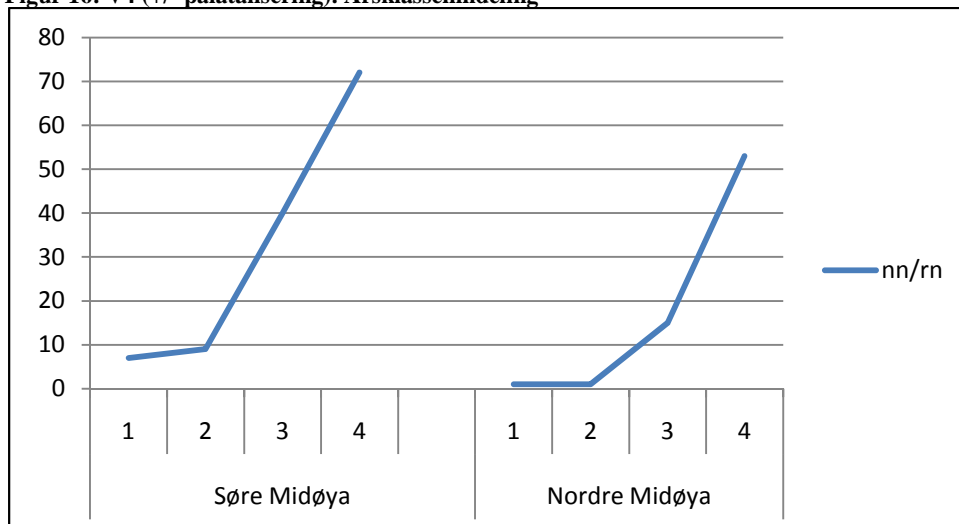
Figur 15: V3 (-/+ retroflektning). Årsklasseinndeling

På *Søre Midøya* har R-formen økt svært jevnt og bratt fra årsklasse 1 til 3, men stiger også fra 3 til 4. På *Nordre Midøya* har variabelen holdt seg svært stabil.

5.5.6 V4: +/- palatalisering

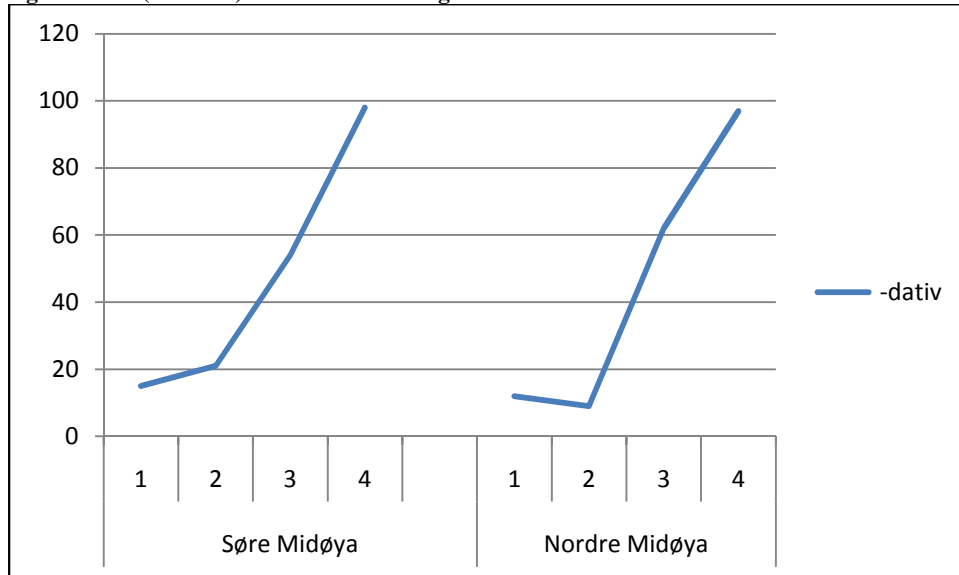
Figur 16: V4 (+/- palatalisering). Årsklasseinndeling

På *Søre Midøya* ser vi at den yngre formen i hovedsak begynner å øke fra årsklasse 2 og stiger videre lineært. Det samme gjelder for *Nordre Midøya*, men stigningen fra årsklasse 2 til 3 er ikke like bratt.

5.5.7 V5: +/- dativ

Figur 17: V5 (+/- dativ). Årsklasseinndeling

På *Søre Midøya* begynner den yngre formen å øke fra årsklasse 1 og skyter virkelig fart fra og med årsklasse 2 og har en lineær stigning. På *Nordre Midøya* ser det ut til at det faktisk er mindre dativbruk i årsklasse 1 enn i årsklasse 2. Men fra og med årsklasse 2 er det også her en bratt og lineær kurve når det gjelder den yngre formen.

5.5.8 Oppsummering

På *Søre Midøya* og de spesifikke variablene har vi sett at R-formene er noe ujevne i utviklingen frem til årsklasse 3. Fra og med årsklasse 3 har R-formene en spesielt bratt stigning (utenom V3 (-/+ retr.) som har en jevnere utvikling fra og med årsklasse 1).

På *Nordre Midøya* er de spesifikke variablene svært stabile. Men fra og med årsklasse 3 kan vi se noe reduksjon av R-formene og en stigning primært i mellomformene.

Når det gjelder de generelle variablene, er det i begge bygdene en nokså lineær utvikling. Særlig fra og med årsklasse 2 stiger de yngre formene jevnt.

6 Resultat fra den folkelingvistiske delen

6.1 Innledning

I den folkelingvistiske delen av intervjuet ble det innhentet oppfatninger og holdninger informantene hadde til sin egen og andre sine dialekter i tillegg til opplysninger om hvor ofte informantene besøker Molde. Nedenfor vil jeg presentere svarene på seks av disse spørsmålene.

6.2 Seks spørsmål

6.2.1 Hva kaller du din egen dialekt?

Tabell 39: Hva kaller du din egen dialekt? Eldrefasen, mellomfasen og yngrefasen

Søre Midøya		Nordre Midøya	
Informant	Navn på dialekt	Informant	Navn på dialekt
Sølvi	Sunnmøring, blanding	Reidun	Romsdaling
Solfrid	Sunnmøring, blanding	Rigmor	Romsdaling
Sivert	Sunnmøring, blanding	Rolf	Romsdaling
Sigurd	Sunnmøring, blanding	Ronald	Romsdaling
Solveig	Sunnmøring	Randi	Romsdaling
Siv	Blanding	Ruth	Romsdaling, midsunding
Ståle	Sunnmøring, blanding	Ragnar	Romsdaling
Stein	Sunnmøring, blanding	Roar	Romsdaling
Sara	Midsunding	Rikke	Midsunding
Siri	Midsunding	Robert	Midsunding
Stian	Midøyving	Remi	Midsunding
Steffen	Midøyving	Robin	Midsunding

■ = Eldre ■ = Middeldrende ■ = Yngre

På Søre Midøya ser vi at samtlige av de eldre og de middelaldrende bruker termen *sunnmørsk* og *blanding*. *Reservesunnmørsk* blir også nevnt – en term som peker på at det ikke er ordentlig sunnmørsk. Solveig stikker seg ut ved å bare bruke termen *sunnmørsk* og nevner ikke at hun snakker en blandingsdialekt. Ingen av de yngre på Søre Midøya bruker termen *sunnmørsk*. Jentene sier at de snakker *midsundsk*, og guttene sier at de snakker *midøysk*. I tillegg mener Stian at han har en blandingsdialekt.

På Nordre Midøya sier samtlige av de eldre og de middelaldrende at de snakker *romsdalsk*. Ruth sier også at hun snakker *midsundsk*. Alle i yngrefasen kaller dialekten sin for *midsundsk*²². Ingen fra Nordre Midøya nevner at de har en blandet dialekt.

6.2.3 Har dialekten på Midøya endret seg og i tilfelle hvordan?

Samtlige av informantene mente at dialekten på øya hadde forandret seg. 18 av informantene (seks av de eldre, samtlige av de middelaldrende og fire av de yngre) nevnte eksplisitt at den romsdalske dialekten tar over for sunnmørsmålet på Midøya. Ti av informantene (to av de eldre, fem av de middelaldrende og tre av de yngre) nevner at dialekten blir påvirket av dialekten i Molde.

6.2.4 Synes du det gjør noe at dialekten endrer seg?

Samtlige av informantene mine, bortsett fra to av de middelaldrende (Solveig og Randi), svarer nei på dette spørsmålet. Mange ytrer i tillegg at ”det er bare slik det blir”, ”det går sin gang” og ”vi må bare finne oss i det”. Særlig de yngre virker likegyldige overfor språkendringene, og det kan virke som om det er noe de ikke tenker så mye over. Utsagn som ”Det gjør vel ingenting hva folk snakker?” (Siri) og ”Nei, jeg har ikke så mange tanker om dialekt. Jeg tenker ikke så mye over det egentlig” (Robert) belyser dette.

6.2.5 Hvor ofte har du vært i Molde de to siste ukene?

Blant de yngre har fem av de åtte informantene vært i Molde én gang i løpet av de siste to ukene. Rikke har vært der hele fire ganger, mens Steffen og Remi ikke har vært i Molde en eneste gang de siste fjorten dagene.

Hos de middelaldrende har tre informanter, Ståle, Stein og Roar, ikke vært i Molde i løpet av den siste toukersperioden. Tre andre, Siv, Randi og Ragnar, har vært der én gang, og Solveig og Ruth har vært i Molde to ganger i løpet av de siste to ukene.

Blant de eldre er mønsteret mer ensartet: Siver, Sigurd og Reidun har vært i Molde én gang de to siste ukene. Resten i eldrefasen har ikke vært i regionsenteret i løpet av de siste 14 dagene.

6.2.6 Tenker du å bosette deg på Midøya etter endt utdanning?

To av informantene, Siri og Sara, svarer uttrykkelig at de ikke vil flytte tilbake til Midøya. De ønsker heller å flytte til en by. Remi og Steffen svarer at de kan tenke seg å flytte tilbake til

---

²² At de eldre og de middelaldrende bruker termen ”romsdalsk” og de yngste bruker den mer lokale termen ”midsundsk”, er også interessant. Men denne distinksjonen vil jeg ikke gå videre inn på i denne oppgaven.

hjembygda. Robert og Robin kan tenke seg å flytte tilbake til kommunen, men da nærmere kommunesenteret på Otrøya. Resten svarer at de kanskje vil flytte tilbake til Midøya.

Samtlige av informantene i yngrefasen mener det er lite å ta seg til på Midøya, og at det fort kan bli kjedelig å bo der.

6.2.7 Markerte trekk?

Som nevnt i avsnitt 3.5 har jeg valgt å definere markerte trekk som trekk språkbrukerne selv nevnte eksplisitt under intervjuene. Dialekttrekk som ble nevnt som typisk romsdalsk og sunnmørsk:

- 1) 1. person pronomener ent. subjektform: "ei" mot "i" og objektform: "mej" mot "me"
- 2) Tjukk l mot alveolar l
- 3) Halvemål mot ikke-halvemål

Trekk som blir nevnt som typisk romsdalske, uten nødvendigvis å kommentere det sunnmørske motstykket:

- 4) Itakisme, ved bruk av eksempler som "sikkel" (sykkel), "stiret" (styret) og "ni" (ny).
- 5) Palatalisering, ved bruk av eksempler som "sannj" (sand) og "lannj" (land).
- 6) Æ-lyd, ved bruk av eksempler som "spælla" (spilte), "hæte" (heter) og "hæm" (hjem).
- 7) Dativ, ved bruk av eksempelet "he så låkt i magå".

7 Drøfting av resultat

7.1. Innledning

I dette kapittelet skal vi se på ulike aspekter ved resultatene presentert i kapittel 5 og 6. Først skal vi se på tempo og omfang, deretter skal vi se om vi finner eksempler på livsløpsendring eller livsfasesrpåk. Videre skal vi se nærmere på mulige årsaker til en del av resultatene vi så sett i kapittel 5: Det har skjedd en dialektnivellering på øya, hvor R-formene overtar for S-formene. De unge har i dag et mer likt språk *på tvers* av øya og er den livsfasen med flest yngre former. Det er språklige kjønnsforskjeller i de ulike livsfasene i 2009. Etter dette skal vi så se nærmere på endringsretningen til språket. I tillegg skal vi diskutere både indre og ytre faktorer med hensyn til språkendring.

7.2 Tempo og omfang

7.2.1 Innledning

Dersom vi har mulighet til å finne den første innovasjonen av en ny variant, kan vi også påstå noe om *tempoet*. Men det er sjeldent lett å finne frem til når og hvem som har innvert den første nye varianten av en variabel. Dette kan illustreres i granskingen på Midøya: Dersom de eldre i 1969 gjorde bruk av det nye trekket for en variabel, er det umulig å si noe om når trekket ble innvert, og av hvilken livsfase, da vi ikke har materiale fra lenger tilbake i tid. Dersom de eldre i 1969 hadde svært liten bruk av et nytt trekk og de yngre og middelaldrende i samme årstall hadde relativt høy bruk, så *kan* innovasjonen ha skjedd innenfor en av de sistnevnte livsfasene, for årsaken til at de eldre i 1969 hadde det nye trekket, kan være påvirket av de yngre generasjonene. Vi har jo tidligere sett at det muligens har skjedd livsløpsendringer på Midøya (jf.7.2). På den andre siden kan tilfellet like godt være at de eldre i 1969 har tilegnet seg et nytt trekk før de to andre livsfasene i 1969, og vi aner lite om eventuelle tidligere generasjoner hadde det nye trekket. Dersom et nytt trekk derimot ikke var til stede hos de eldre i 1969, men eksisterte hos de middelaldrende og de yngre i samme opptaksår, er det heller ikke mulig å vite noe sikkert om den første innovasjonen. Ut ifra metoden om tilsynelatende tid kunne man anta at trekket har oppstått etter at de eldre i 1969 ble født. Men som vi vet, er det ikke alltid at en slik metode stemmer med virkeligheten, og også her blir det derfor vanskelig å påstå noe om en første innovasjon. Er det derimot ingen i 1969 som gjør bruk av et nytt belegg, og den bare finnes i 2009, kan vi med større sikkerhet

påstå noe om når den første forekomsten ser ut til å ha blitt innover, for da har vi data i virkelig tid å støtte oss til.

For å gjøre det enklere å snakke om den første innovasjonen vil jeg presisere at når jeg bruker begrepet den/de nye varianten(-e), så viser dette til R-formene på Søre Midøya, S-formene på Nordre Midøya og de yngre variantene for de generelle variablene for begge bygdene.

7.2.2 På jakt etter den første innovasjonen

På *Søre Midøya* var det i 1969 ingen som brukte mellom- og R-formen ved V1.1 (1.pers. pron. ent. t.sterk stilling). I 2009 bruker alle livsfasene disse to variantene. Det kan derfor se ut til at disse to variantene ble innover en gang i løpet av perioden fra 1969 til 2009. Ved årsklasse 2 ser vi at de middelaldrende i 1969 ikke har disse formene, men at de eldre i 2009 gjør bruk av dem. Det samme gjelder årsklasse 3: De yngre i 1969 har ikke de nye formene, men de middelaldrende i 2009 har dem. Beleggene fra 1969 er imidlertid nokså få, og de to variantene kan derfor ha vært innover noe tidligere. Det ser i alle fall ut til at mellomvarianten ble innover først av disse to, da det hos de eldre og de middelaldrende i 2009 er høyere bruk av denne enn av R-varianten. Dette tyder også på at e-varianten faktisk er en intern mellomvariant for Midøya spesielt, som da har oppstått i overgangen fra S-formen til R-formen. Det kan likevel nevnes at denne varianten også er brukt i Ålesund.

De fem andre variablene viser at de eldre i 1969 hadde noen forekomster av de nye variantene. Det er dermed umulig å si noe sikkert om den første innovasjonen bortsett fra at det ser ut som om det har skjedd før de eldre i 1969 ble eldre.

Også på *Nordre Midøya* er det kun ved V1.1 (1.pers. pron. ent. t.sterk stilling) vi kan si noe nokså sikkert med hensyn til den første innovasjonen. Verken mellom- eller S-formen eksisterte her i 1969, men opptrer i 2009. Innovasjonen av disse trekkene har sannsynligvis skjedd etter 1969, en gang i perioden mellom 1969 og 2009. Også her kan det se ut til at mellomvarianten ble innover noe før S-formen. For resten av de spesifikke variablene gjelder det at S- og mellomformen var til stede hos de eldre i 1969, og vi kan følgelig ikke påstå noe om den første innovasjonen for de enkelte variablene.

Når vi sammenligner bygdene, ser vi at de eldre i 1969 fra Søre Midøya hadde høyere bruk av den nye formen ved V4 (+/- pal.) enn tilsvarende livsfase fra Nordre Midøya hadde. Ut ifra dette *kan* vi tenke oss at innovasjonen av det nye trekket ved V4 derfor har skjedd først på Søre Midøya. Ved V5 (+/- dativ) hadde de eldre i 1969 svært lik bruk av den nye varianten i begge bygdene.

7.2.3 Tempoet og omfanget på Midøya

Som vi har sett, er det ved de fleste variablene vanskelig å si noe om den første innovasjonen. De nye variantene ser ut til å ha blitt innført tidligere enn det vi med dette materialet kan påvise noe sikkert om. Det kan se ut til at de har blitt innført før 1969. Det er derfor vanskelig å si noe sikkert om tempoet til de ulike variantene. De eneste variantene som ser ut til å ha blitt innført mellom 1969 og 2009, er de nye variantene ved V1.1 (1.pers. pron. t.sterk stilling) for begge bygdene. Med dette kan vi muligens påstå at de nye variantene for V1.1 har blitt innført seinere enn de nye variantene for de andre variablene. Da V1.1 faktisk har to varianter, både R- og mellomformen, som ser ut til å spre seg på Søre Midøya, er det vanskelig å si noe om én av disse vil komme til å ta over for den andre. Det er derfor vanskelig å si noe om slutt punktet for varianten, altså når de ser ut til å være ferdigendret med en bruk på 100 %. Følgelig er det derfor ikke lett å si noe om tempoet til variantene ved denne variabelen heller.

Det vi imidlertid kan si, er at det ser ut til at variablene har hatt noe *ulikt* tempo. Dersom vi sammenligner V3 (-/+ retr.) og V4 (+/- pal.) på Søre Midøya, ser vi at de eldre i 1969 hadde like mye av de gamle variantene (S-formen ved V3 og den eldre varianten ved V4) i 1969, mens de unge i dag har færre av de nye formene ved V4 (variantene alveolar n og retrofleks n) enn ved V3 (varianten retrofleks).

I tillegg vet vi også at samtlige av de nye variantene har startet som en individuell variasjon hos en tenkt språkbruker (P1). Videre ser det ut til at P1 ikke har fått korreksjoner på den nye vanen, i alle fall ikke korreksjoner nok til å gå tilbake til normalen igjen (som da vil være S-formene på Søre Midøya og de eldre formene i begge bygdene). For mønsteret er jo nettopp at de nye trekkene har spredd seg *videre* til de andre i bygdene.

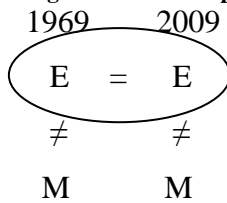
I kapittel 5 så vi at omfanget av de totale endringene er større på Søre Midøya enn på Nordre Midøya (jf. figur 5). Dette henger sammen med den store endringen ved de spesifikke variablene på Søre Midøya. Når det gjelder de generelle variablene, viser begge bygdene omtrent like store endringer. Som vi har sett, kan variablene i denne oppgaven bli betegnet som saliente eller markerte trekk (jf. 6.2.7). Vi *kan* tenke oss at siden språkbrukerne synes å være oppmerksomme på disse trekkene, så er dette trekk som endrer seg raskere enn mindre markerte trekk (jf. 3.5). Et slikt resonnement gjør at det totale omfanget av språkendringene hadde vært mindre om vi hadde valgt andre og mindre markerte variabler. Vi kunne derimot tenkt oss det stikk motsatte: at markerte trekk holder seg bedre enn umarkerte trekk nettopp fordi språkbrukerne er bevisste disse trekkene. Da ville omfanget av andre og mindre

markerte variabler kanskje vært større enn det resultatene i denne oppgaven indikerer. Dette er det imidlertid bare videre forskning som kan gi svar på.

7.3 Livsfasespråk eller livsløpsendringer?

Dersom det skulle vise seg at den samme livsfasen på de to opptaksårene hadde hatt svært lik språkbruk, kunne dette vært uttrykk for livsfasespråk hvis det samtidig var synkron aldersvariasjon. Dette kan illustreres ved figurene under.

Figur 18: Livsfasespråk.

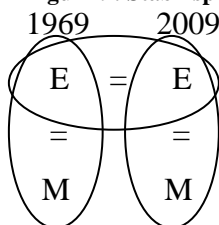

(E = eldre, M = middelaldrende)

I figuren over er språkbruken lik i de to eldrefasene i tillegg til at det er synkron aldersvariasjon mellom de eldre og de middelaldrende. Den like språkbruken i de to eldrefasene kan dermed tolkes som *livsfasespråk*.

Figuren under viser at det er lik språkbruk mellom de to eldrefasene, men her er det ikke synkron aldersvariasjon:

Figur 19: Stabil språkbruk.

(E= eldre, M = middelaldrende)

Her ser vi at både de eldre og de middelaldrende har lik språkbruk. Den like språkbruken mellom de to eldrefasene ser derfor ikke ut til å ha å gjøre med den bestemte livsfasen.

Vi kan også tenke oss tilfeller av *livsløpsendring* dersom det er ulik språkbruk innenfor årsklassene, som illustrert i figuren under:

Figur 20: Livsløpsendringer

Årsklasse 2	
Middelaldrende i 1969	Eldre i 2009
20 % yngre former	30 % yngre former

De to livsfasene over hører begge til samme årsklasse fordi de utgjør det samme årskullet. Da de ble intervjuet i 1969 var de middelaldrende, og i 2009 er de eldre. Dersom de middelaldrende i 1969 hadde en annen språkbruk enn de eldre i 2009, kan vi si at det har skjedd en endring innenfor årsklasse 1. Dersom denne endringen er i tråd med den generelle språkendringen i samfunnet forøvrig, kan vi snakke om *livsløpsendringer* (jf. 4.3.1). Dette er illustrert i figuren over med en økning av yngre former. Nedenfor skal vi se om vi finner eksempler på livsløpsendring og livsfasespråk.

På *Søre Midøya* viser V2 (-/+ tjukk l) en svært lik språkbruk i begge eldrefasene. Også ved V5 (+/- dativ) ser vi den samme tendensen. Samtidig ser vi at det *ikke* er synkron variasjon mellom de eldre og de middelaldrende i 1969. Dette tyder på at den like språkbruken blant eldrefasene ikke har å gjøre med livsfasene, men at den heller har å gjøre med at variablene i liten grad varierte før vi når til de yngre i 1969 og de middelaldrende i 2009. Ved V3 (-/+ retr.) har de to yngrefasene helt lik språkbruk. Her ser vi at det er synkron aldersvariasjon mellom de yngre og de middelaldrende i 1969. Det er også synkron aldersvariasjon i 2009, men denne variasjonen er liten. Den like språkbruken mellom yngrefasene *kan* være uttrykk for livsfasespråk, men da i liten grad.

Det som imidlertid er tilfelle med de fleste variablene, både de spesifikke og de generelle, på *Søre Midøya*, er at årskullene ser ut til å ha tatt med seg R-former og yngre former videre opp i alderen. Ved de fleste variablene har årskullene faktisk *økt* R-former, mellomformer og yngre former med alderen: Innenfor årsklasse 2 har de middelaldrende i 2009 flere R-former og yngre former enn de yngre i 1969. I årsklasse 3 har de eldre i 2009 flere R-former og yngre former enn de middelaldrende i 1969. Disse endringene er derfor i tråd med det som skjer forøvrig med språket på *Midøya*: R-formene og de nye formene øker. Det er derfor trolig at vi har å gjøre med *livsløpsendringer* (jf. 4.3.1).

På *Nordre Midøya* er det ved de spesifikke variablene svært lik språkbruk hos tilsvarende livsfaser i 1969 og i 2009. Da det ikke er synkron aldersvariasjon, har ikke likhetene mellom tilsvarende livsfaser med den bestemte livsfasen å gjøre. Det henger heller sammen med at variablene har holdt seg svært stabile i denne bygda. Ved de generelle variablene (V4 (+/- pal.) og V5 (+/- dativ)) har de to eldrefasene helt lik språkbruk. Samtidig ser vi at det ikke er synkron aldersvariasjon mellom de eldre og de middelaldrende i 1969. Også her henger den like språkbruken sannsynligvis sammen med at variablene ikke har begynt å variere før vi når til de yngre i 1969 og de middelaldrende i 2009. V5 viser en helt lik bruk av den yngre formen blant de to yngrefasene. Her ser vi også at det er synkron aldersvariasjon mellom de yngre og de middelaldrende i begge opptaksårene. Den like språkbruken blant de unge kan

derfor være et uttrykk for *livsfasespråk*. Det samme ser vi ved endringene innenfor årsklasse 3: De middelaldrende i 2009 har flere eldre former enn de yngre i 1969. Vi kunne derfor tenke oss at de yngre i 2009 vil begynne å bruke flere eldre former med stigende alder. I årsklasse 2 ser vi derimot en motsatt tendens: De eldre i 2009 har flere yngre former enn de middelaldrende i 1969. Også på Nordre Midøya kan det derfor være snakk om livsløpsendringer.

Kort oppsummert kan det på Søre Midøya se ut til at livsfasene har lite eller ingenting å si med hensyn til språkbruken. Her er det heller livsløpsendringer som er tilfellet. På Nordre Midøya har vi ett tegn til både livsfasespråk og livsløpsendringer.

7.4 Nivellering av talemålene der R-formene overtar

Som vi så i kapittel 5, ble hypotese 1 styrket: Det har skjedd en horisontal dialektnivellering på Midøya, der R-formene tar over for S-formene. Nedenfor skal vi se på årsakene til at dette har skjedd, men først skal vi se om Midøya i dag kan karakteriseres som ett språksamfunn.

7.4.1 Midøya – ett språksamfunn i 2009?

Etter å ha sett på de språklige resultatene ser vi at de to bygdene i stor grad hadde to ulike dialekter i 1969: På Søre Midøya snakket de sunnmørsk, og på Nordre Midøya snakket de romsdalsk. De eldre formene ved V4 og V5 var også de absolutt mest brukte. På denne måten kan vi si at språket i hver av bygdene var homogent. Selv om vi ikke har data om hva 1969-informantene kalte dialekten sin, kan vi kanskje anta at bygdene var språklig fokusert på hver sin kant. Sammenligner vi dette med situasjonen i dag, må vi ty til andre karakteristikker: I 2009 er det stor språklig variasjon innad i de to bygdene, særlig på Søre Midøya og de spesifikke variablene. Språket i de to bygdene kan derfor karakteriseres som *heterogent*, særlig på den sørlige siden av øya. Normene viser seg også å være diffuse, da primært på Søre Midøya: Mellom de eldre og de middelaldrende på den ene siden og de yngre på den andre siden har vi et tydelig skille med hensyn til hva de kaller dialekten sin. De eldre og de middelaldrende bruker nevninger som *sunnmøring* og *blanding*, mens de yngre sier at de snakker *midsunding* (jf. 6.2.1). Vi ser at de ulike normene representerer ulike dialekter. Vi kan dermed si at Søre Midøya er språklig *diffust* i dag. På Nordre Midøya ser vi at de eldre og de middelaldrende bruker begrep som *romsdaling*, mens de yngre bruker nevningen *midsunding*. Også dette kan tyde på ulike språknormer, men språket på Nordre Midøya ser ut til å være mer fokusert enn i nabobygda: På Nordre Midøya ser ikke normene ut til å være uttrykk for to distinktive dialekter.

Videre kan vi se Midøya i lys av språksamfunnsbegrepet: Tidligere har vi sett at Søre og Nordre Midøya utgjorde to ulike samfunn (jf. 3.4.4). Vi har også sett at språket var homogent innenfor de to bygdene. Det er også rimelig å tro at normene var felles, i alle fall mer felles enn de er i dag. Vi kan slik si at Midøya i 1969 besto av to ulike språksamfunn. I dag er det slik at *hele* Midøya utgjør et *felles samfunn*. Ser vi så på språknormene innenfor øya, må området karakteriseres som språklig diffust. Det eksisterer språknormer både for den sunnmørske og den romsdalske dialekten. Det faktiske språket preges også av stor heterogenitet. Etter min mening vil det være mindre fruktbart å snakke om et felles språksamfunn jo mer diffust et samfunn er. I min operasjonalisering av språksamfunnsbegrepet er det jo nettopp *felles* språknormer som utgjør den språklige faktoren. Da den språklige situasjonen er som den er på Midøya i dag, mener jeg vi kan parkere språksamfunnsbegrepet og heller snakke om et *samfunn* som er språklig diffust og heterogent.

Språknormene hos de *ynge* ser imidlertid ut til å være svært like på *tvers* av øya. Ingen av de unge søremidøyingene bruker begrep som *blanding* eller *sunnmøring*. I stedet bruker de nevninger som *midøying* og *midsunding*. Den sistnevnte nevningen blir også brukt av samtlige av de unge på Nordre Midøya. På denne måten kunne vi kanskje tenke oss at de yngre på Søre Midøya utgjør et felles språksamfunn sammen med de andre fra Nordre Midøya.

Mye tyder på at vi i dag er midt i et skifte: Søre Midøya står på mange måter med ett bein i hver leir, da språknormene mellom de ulike livsfasene er så forskjellige. Som en avrunding kan vi på en fruktbar måte si at Midøya trolig får mer *preg* av å være ett språksamfunn ved at forskjellene blir mindre og den intra-individuelle variasjonen kanskje blir mer felles.

7.4.2 Felles kontaktflater

Selv om jeg mener at det ikke er hensiktsmessig å definere Midøya som et felles språksamfunn i dag, hindrer det oss ikke i se utviklingen fra *adskilte* til *felles kontaktarenaer* som en årsak til at det har skjedd en dialektnivellering på Midøya de siste 40 årene.

At Midøya fikk felles skolekrins i 1965, har påvirket samhandlingen til alle generasjonene. Som tidligere nevnt fungerte skolen tidligere i stor grad som et naturlig samlingssted for kulturelle samlinger, både formelle og mer uformelle. Arrangement som tidligere ble stelt i stand på hver sin side av øya, ble fra og med 1965 fellesarrangement for alle midøyingene.

Primært påvirket felles skolekrins selvsagt de unge sin hverdag. Tidligere hadde de unge gått på skole med "sine egne": Søre midøyingene gikk på skole med søremidøyingene, og nordremidøyingene gikk på skole med nordremidøyingene. Men etter 1965 ble både søre- og

nordremidøyinger plassert i samme klasse. Med innføringen av obligatorisk ungdomsskole i 1968 ble søremidøyingerne ”tvunget” til å omgås romsdalingene over et lengre tidsrom enn tidligere. I tillegg fikk de også flere romsdalinger rundt seg, da ungdomsskolen hadde elever fra hele kommunen. Søremidøyingerne ble i denne sammenhengen et tydelig mindretall. Også enda yngre søremidøyinger ble i større grad utsatt for romsdalingene i 1993 da 5. – 6. klasse ble overført til Raknes skule på Otrøya. I 1969 så vi at de yngre hadde mye mer av R-formen ved V3 enn de andre livsfasene. Informantene som representerer det som ble kalt de yngre i 1969 i presentasjonskapittelet, er som nevnt født i 1970 og gjort opptak med i 1985.

Informanten som representerer de unge fra Søre Midøya, har altså selv gått på barne- og ungdomsskole sammen med romsdalingene. Dette kan muligens være med på å forklare den høye bruken av R-formen ved V3 sammenlignet med de andre livsfasene i 1969.

En parallell til forklaringen med hensyn til skoleorganiseringen er situasjonen på Eidsøra i Nesset kommune i Romsdalen. Bygda Eidsøra ligger vest for Tingvollfjorden i Romsdalen og var tidligere en del av Tingvoll prestegjeld på Nordmøre. På Eidsøra har det lenge blitt snakket nordmørsdialekt i motsetning til de andre bygdene i kommunen og resten av fogderiet²³. Men de senere årene har de unge på Eidsøra tilegnet seg den romsdalske dialekten. Eidsør (2007) forklarer dette ved å vise til skolehistorien: Frem til 1999 har Eidsøra hatt egen barneskole. Barna har slik blitt ”skånet” for romsdalsdialekten. Men i 1999 ble skolen på Eidsøra nedlagt, og elevene ble fordelt på klassene i Eidsvåg i Romsdalen. Dette innebar at eidsørbarna, som et mindretall, møtte et flertall av barn med en annen dialekt enn dem selv. Eidsør ser nettopp skoleorganiseringen som hovedårsaken til at de unge i dag konvergerer mot den romsdalske dialekten.

I tillegg til skolen har også andre kontaktflater blitt felles og lagt til Otrøya i Midsundet: Her finner vi kommunesenteret, butikkene, kinoen og andre kommunale tjenester. Midøyingerne er på mange måter avhengig av Midsundet mye mer enn tidligere. Dette har nok ført til at midøyingerne ser på Midsund som et sted som ”har alt”, og derfor orienterer de seg mer ut over Midøya og i retning Otrøya og Midsund. Vi kan si at Midsundet på Otrøya fungerer som det normgivende senteret for kommunen. Spesielt de unge informantene uttrykker at det er lite å ta seg til på Midøya, og at det gjerne er i Midsundet det skjer. Som vi så i avsnitt 2.2.5, er det også en orientering mot Otrøya hos de voksne: Over halvparten av søremidøyingerne pendler til Otrøya i arbeidssammenheng. Broforbindelsen mellom Midøya

---

²³ Med unntak av Raudsand som har en lik historie som Eidsøra.

og Otrøya og forbedring av veiene rundt øya (jf. 2.2.7) har også gjort Midsundet mer tilgjengelig for midøyingene.

Selv om det tidligere var svært adskilte kontaktflater for søre- og nordremidøyingene, skriver Grytten (1973: 73) at når søremidøyingene var sammen med nordremidøyingene, så snakket søremidøyingene et mål med innslag fra r-målet. Slik jeg tolker dette, er det her snakk om at søremidøyingene la om i visse kontekster når de var utenfor bygda si – noe som er et uttrykk for kortidsakkomodasjon (jf. 3.3.1). Vi kan tenke oss at tidligere var de felles kontaktflatene for få og avgrensede til at kortidsakkomodasjonen skulle bli langvarig og føre til språkendring. I løpet av de siste 40 årene har Søre Midøya gått fra å utgjøre et eget samfunn til å bli en del av et større storsamfunn hvor de har de fleste kontaktflatene felles med romsdalingene. Dette er kontaktflater midøyingene tilbringer store deler av tiden sin innenfor. Vi kan dermed forstå at langtidsakkomodasjon har blitt et faktum. At konvergeringen har gått denne veien, er nokså naturlig, da søremidøyingene utgjorde et mindretall da det kom inn under et større samfunn, som blir utgjort av kommunen som helhet. Og som vi har sett tidligere, er det gjerne flertallet som har størst forutsetninger for å påvirke (jf. 3.4.2).

Den økte samhandlingen har selvsagt også ført til at romsdalingene har blitt utsatt for den sunnmørske dialekten. Og det kan se ut til at påvirkningen også har skjedd i noen grad den andre veien: De yngre på Nordre Midøya har i dag noe høyere bruk av mellomvarianten ved V1.1 og V1.2 (1.pers. pron. ent.) sammenlignet med de andre livsfasene i bygda. Felles kontaktflater for alle på Midøya må også sees som en forklaring på at alle livsfasene i 2009 har flere R-former enn tilsvarende livsfaser i 1969 (jf. hypotese 3).

7.4.3 Romsdaling vs. sunnmøring

Språk og identitet henger som nevnt tett sammen. Gjennom språket har vi mulighet til å uttrykke hvem vi er, og hvem vi ønsker å være. Siden sunnmørsmålet og romsdalsmålet er det vi kan kalle to distinktive dialekter, kan vi dermed tenke oss at en identitet som sunnmøring er noe ganske annet enn en identitet som romsdaling. I starten på den tiden hvor samhandlingen mellom sunnmøringene og romsdalingene tok til, kan vi si at midøyingene med en sunnmørsk identitet utgjorde en minoritet i forhold til romsdalingene i kommunen som helhet. Og som Kerswill (1994: 22) skriver, er det viktig å studere språket til minoriteten i lys av samfunnet den lever i. Grunnen til dette er at minoritetens språk har en sosiolingvistisk funksjon i det store samfunnet; språket blir vurdert på bestemte måter av majoriteten og fungerer som et symbol på *identitet* for brukerne. Nettopp dette kan illustreres ved en av informantene i

mellomfasen fra Søre Midøya: Solveig fortalte at da hun var yngre, ble hun korrigert av jevnaldrende romsdalinger: "Det heter ikke "ei", det heter "i"!"; sa romsdalingene. Hun fortalte at nettopp slike kommentarer gjorde at hun holdt enda bedre på den sunnmørske dialekten fordi hun følte seg som *sunnmøring*. Vi kan si at sanksjonene fra romsdalingene førte til at Solveig *divergerte* bevisst bort fra språket til flertallet fordi hun ikke ønsket å være mer lik romsdalingene. Motsatt kunne vi tenke oss at slike sanksjoner førte til at sunnmøringene *konvergente* til romsdalsk, nettopp fordi de ønsket å identifisere seg med flertallet.

Eksempelet med Solveig som divergerte vekk fra det romsdalske språket er trolig unntaket heller enn regelen for mindretallet i en dialektkontaktsituasjon. Under stadig økt interaksjon med et flertall som har en annen identitet, nemlig den romsdalske, kan vi også se for oss at mindretallet over tid vil gå vekk fra den sunnmørske identiteten og slutte seg til den romsdalske identiteten. Dette skal vi se nærmere på i neste avsnitt.

7.5 Språket til de unge på tvers av øya

I kapittel 5 så vi at både hypotese 4 ble styrket: De unge i 2009 har en mer lik språkbruk på tvers av bygdene sammenlignet med de andre livsfasene. I tillegg er det de yngre i 2009 som har flest yngre former. Nedenfor skal vi se på årsakene til at dette kan ha skjedd.

7.5.1 Ulik identitet i ulike livsfaser

I avsnitt 6.2.1 så vi at de eldre og middelaldrende fra Søre Midøya brukte nevninger som *sunnmøring* og *blanding* om dialekten sin. De unge sa derimot at de snakket *midsunding* eller *midøyning*. På Nordre Midøya sa de eldre og de middelaldrende at de snakket *romsdaling*, mens de unge sa de snakket *midsunding*. Vi ser altså et tydelig skille mellom generasjonene: De middelaldrende og eldre på Søre Midøya har en annen oppfatning av hvordan de snakker, sammenlignet med tilsvarende livsfaser fra Nordre Midøya og de unge fra Søre Midøya. De unge ser derimot ut til å ha en mye mer lik oppfatning av hvordan de snakker, *på tvers* av øya. I og med at språk og identitet henger nøye sammen, kunne vi også tenke oss at disse benevnelsene også er en indikasjon på hvilken *identitet* de ulike generasjonene har. Dersom dette er tilfelle, ser det ut til at de ulike livsfasene har ulik identitet, der de yngre i 2009 i stor grad har en felles gruppeidentitet på tvers av øya. Dette kan i sin tur tenkes å ha påvirket språket.

7.5.2 De unge som en egen gruppe

Årsaken til at de ulike livsfasene ser ut til å ha ulik identitet og ulikt språk, henger nok mye sammen med de endringene som har skjedd på Midøya: Overgangen fra segregerte til felles kontaktflater har ført til at de unge i dag er sosialisert inn i storsamfunnet på en annen måte enn de andre generasjonene. Med det avtagende bondesamfunnet har de unge også større muligheter for å tilbringe tid med jevnaldrende i større grad enn tidligere. Som vi så i avsnitt 3.4.2, er dette en viktig faktor med hensyn til hvilke forutsetninger språket har for å endre seg. Med felles skole, lengre skoledager, færre plikter hjemme, felles fritidstilbud og egen ungdomsklubb tilbringer de unge på tvers av øya i dag store deler av tiden sammen. De er blitt *integrert* inn i det samme samfunnet. På denne måten har de hatt store forutsetninger for å få de samme språknormene internalisert.

Med det nye samfunnet har også ungdommene større muligheter for å danne egne gruppe- eller ungdomsmiljø, hvor *gruppeidentiteten* er av stor betydning. En stor del av identiteten er nettopp språket – språket fungerer som en *identitetsmarkør* (jf. 3.3.2). I slike mer eller indre isolerte ungdomsgrupper har foreldre og besteforeldre mindre anledning til å drive språklig kontroll overfor den yngre garde. I ungdomsmiljøene blir også normene for selve ungdomsgruppen gjerne viktigere enn normene hjemmefra. Flere studier viser nettopp at unge foretrekker å snakke som sine jevnaldringer heller enn som sine foreldre og lærere (Trugill 1986: 31). Dette har vi også sett at stemmer med de unge på Midøya: De unge på Søre Midøya har en språkbruk som er mye mer lik språkbruken til de unge i nabobygda enn språkbruken til de to andre livsfasene på Søre Midøya. Også på Nordre Midøya har vi sett at de unge har en språkbruk som ligger nærmere språket til de unge på Søre Midøya enn språket til de andre livsfasene på Nordre Midøya.

Det stilles gjerne strenge krav til homogenitet innenfor ungdomsgruppene. Vi kan slik tenke oss at dersom en ungdom fra Søre Midøya er oppvokst med foreldre som har høy bruk av S-former, så vil dette barnet føle et press på å gå over til R-former når han eller hun blir del av en ungdomsgruppe hvor den gjeldende normen er den romsdalske varietetten. Eksempelet med Solveig, som bevisst konvergente bort fra normen innenfor gruppen, er trolig heller unntaket enn regelen i dagens ungdomsmiljø, hvor *konformitet* er viktig.

Et annet aspekt ved den stadig fremvoksende ungdomskulturen er at næringslivet ofte har ungdommene som målgruppe. Ved å appellere til ungdomskulturen blir også denne forsterket. Dette er sannsynligvis med på å gjøre ungdommene mer innovative enn de andre gruppene i samfunnet, noe som igjen er med på å skape større grobunn for språkendringer.

Om man søker seg ut av kommunen og ønsker å flytte vekk etter endt utdanning, kan dette være en indikator på om man har en identitet som er *lokal*, eller ei. Dette kan igjen ha betydning for i hvilken grad språkbrukerne bruker den tradisjonelle dialekten sin. Bare to av informantene sier at de godt kan tenke seg å flytte tilbake til Midøya etter utdanningen. Disse kan muligens sies å ha en sterkere identitet knyttet til hjembygda enn resten av informantene. At såpass mange av de unge ikke har noe bestemt ønske om å vende tilbake, men heller søker seg ut mot enten kommunesenteret eller byer, er faktorer som kan forklare den høye bruken av nyere former hos de unge informantene.

Selv om de unge i dag i mye større grad enn før utgjør en egen gruppe med sterk gruppeidentitet, er de ikke helt avskåret fra de andre generasjonene. På Midøya er bosettingen nokså spredt. Slike bosettingsmønster kan føre til at foreldre og besteforeldre har større mulighet til å føre en språklig kontroll overfor barna sine. Men vi kan også snu på det: Når ulike generasjoner tilbringer tid sammen, skal vi ikke se bort ifra at de unge faktisk kan påvirke de som er eldre. I kapittel 5 så vi at både de middelaldrende og de eldre i 2009 fra Søre Midøya flere R-former i dag enn de samme livsfasene hadde i 1969 (jf. hypotese 3). Vi kunne derfor tenke oss at de unge har vært med på å påvirke språket til de som er eldre. Kobler vi så dette til identitet, kan vi tenke oss at også de middelaldrende og de eldre har ønsket identitet hvor det å snakke som ”de unge” blir viktig.

Nå er det imidlertid umulig å si når og hvem som først innoverte et nytt trekk. Vi kan tenke oss at enkelte trekk har blitt spredt fra de unge til de middelaldrende og eldre, men vi kan tenke oss at de middelaldrende og de eldre har tilegnet seg R-formene uavhengig av de yngre. Som vi så over, er det kontaktflatene blitt felles for alle på Midøya.

7.6 Ulikt kjønn og ulikt språk

Som vi så i avsnitt 5, ble hypotese 5 bare delvis styrket. Det viser seg at kjønnsforskjellene er relativt små ved flere variabler, men særlig V4 (+/- pal.) viser store kjønnsforskjeller. Selv om det er de unge som viser størst kjønnsforskjeller, er det også språklige kjønnsforskjeller til stede hos de eldre og de middelaldrende. I denne delen skal vi se om vi kan finne forklaringer på disse kjønnsforskjellene.

7.6.1 Kjønnsforskjellene som blir drøftet

Da jeg har 24 informanter delt på 12 seller, er det altså bare to informanter som utgjør det ene kjønn i hver av sellene (på Nordre Midøya er det bare én jente som utgjør kjønn kvinne hos de yngre). I presentasjonskapittelet ble disse to informantene behandlet under ett,

uavhengig av om den inter-individuelle variasjonen var stor. Vi kan for eksempel tenke oss at de yngre mennene på Søre Midøya har henholdsvis 40 % og 50 % av den samme varianten, og videre kan vi se for oss at de to yngre jentene har henholdsvis 40 % og 80 % av denne varianten. Når vi da regner gjennomsnittet for de to informantene, får vi at det er jentene som har flest av denne varianten. Men i virkeligheten er det bare den ene jenta som gjør at vi får et slikt resultat, og det er derfor vanskelig å påstå at forskjellene har å gjøre med kjønnene.

For å styrke en antakelse om at forskjellene faktisk har å gjøre med kjønn, har jeg satt et premiss om at innenfor hver selle må begge informantene (som utgjør det samme kjønn) vise samme mønsteret for at vi videre kan drøfte dette som kjønnsforskjeller. Dette betyr at dersom begge jentene bruker de yngre formene i henholdsvis 60 % og 70 % av tilfellene, og begge guttene har henholdsvis 50 % og 40 % av den samme varianten, så vil forskjellene bli diskutert. De kjønnsforskjellene som oppfyller dette premisset, er disse:

V1.1 (1.pers. pron. t.sterk stilling), Søre Midøya: De eldre kvinnene har flere S-former enn mennene. De yngre mennene har flere R-former enn kvinnene, mens de yngre kvinnene har flere mellomformer enn mennene.

V1.2 (1.pers. pron. ent. t.lett stilling), Søre Midøya: De yngre kvinnene har flere R-former enn mennene, mens de yngre mennene har flere mellomformer enn kvinnene.

V2 (-/+ tjukk l) og V3 (-/+ retr.), Søre Midøya: De middelaldrende kvinnene har flere R-former enn mennene.

V4 (+/- pal.): De middelaldrende (Søre Midøya) og yngre kvinnene (begge bygdene) har flere yngre former enn mennene.

V5 (+/- dativ): De middelaldrende (og i noen grad de yngre) kvinnene har flere yngre former enn mennene.

Det er bare ved V4 at forskjellene gir signifikante utslag. Forskjellene ved V5 kan kalles tendenser. Vi ser likevel noen felles mønster for de andre variablene også som kan være interessante å gå videre med.

7.6.2 Ulike kjønnsforskjeller, ulike forklaringer

I lys av det som skjer med språket på Midøya, kan vi på mange måter betrakte S-formene som *eldre* og R-formene som *yngre* varianter. Det er jo nettopp S-formene som er på retur, noe de eldre formene ofte er, og R-formene som tar over, noe nye varianter gjerne er på vei til å gjøre. På grunnlag av et slikt resonnement viser resultatene følgende mønster:

På Søre Midøya har de *eldre* kvinnene flere S-former (eldre former) enn mennene. De *middelaldrende* og de *yngre* kvinnene har flere yngre former enn mennene i begge bygdene.

Kjønnsforskjellen hos de yngre ved V1.1 (1.pers. pron. ent. t.sterk stilling) skiller seg altså fra dette mønsteret, der de yngre mennene har flere yngre former enn de yngre jentene. Dette ser ut til å være et unntak i forhold til mønsteret vi ser ved de andre variablene, og er et såkalt ”plagsomt” resultat. Jeg vil derfor la det være med det og ikke drøfte dette videre.

At de *eldre* kvinnene bruker flere S-former (eldre former) enn mennene, er i samsvar med tidligere funn som er blitt gjort i rurale miljøer. En forklaring på dette mønsteret har vært det gamle bondesamfunnet: Som vi vet, var det i det tidligere tradisjonelle bondesamfunnet en annen arbeidsdeling enn i dag. Kvinnene var gjerne hjemme og passet huset og gården, mens mennene var ute på sjøen. Som regel var det også mannen som gjorde ærend utenfor hjemmet, for eksempel i byen. Vi ser at ulike samfunnsstrukturer skaper ulike rollemønstre med hensyn til kjønnene. De *utoverorienterte* mennene hadde slik større forutsetninger for å bli utsatt for andre dialekter og innovasjoner enn det de *innoverorienterte* kvinnene var. Slik var det nok også i stor grad på Midøya. Da kvinnene gjerne var mest hjemme, ble de følgelig mest utsatt for den dialekten de selv hadde, den sunnmørske dialekten, og hadde mindre forutsetninger for å bli eksponert for andre dialekter, som for eksempel den romsdalske. Mennene derimot var store deler av året på sjøen. Selv om fiskebåtene ofte var bemannet av bare søremidøyinger eller bare nordremidøyinger, var det som nevnt i avsnitt 2.2.7 også båter med mannskap fra begge sidene av øya. Vi kan dermed tenke oss at mennene i større grad ble utsatt for den romsdalske varieteten enn kvinnene.

I de to andre livsfasene er de språklige kjønnsforskjellene motsatt fra det vi så over: Der vi kan snakke om språklige forskjeller mellom kjønnene på Søre Midøya, har kvinnene flere R-former (yngre former) og flere yngre former enn mennene. På Nordre Midøya ser vi det samme hos de yngre kvinnene. Dette er altså ikke i tråd med det som er funnet i tidligere granskninger av rurale områder. Nå kan vi imidlertid stille spørsmål om Midøya kan betraktes som et typisk ruralt samfunn i dag. For det første har vi sett at det har skjedd en nokså stor nedgang i primærnæringen. For det andre kan vi tenke oss at økt bruk av nye kommunikasjonsmidler gjør at ”globaliseringen” også når utkantstrøk som Midøya.

Forklaringen på hvorfor kvinnene har hatt flere yngre former enn menn, har vært at kvinner har hatt en mindre sikker sosial posisjon enn mennene. Dette har i sin tur ført til at kvinnene har kompensert språklig ved å bruke prestisjeformer i større grad enn menn. Vi *kan* tenke oss at det også er en forklaring på Midøya, men da tror jeg dette primært gjelder de middelaldrende kvinnene, som har erfart det gamle kjønnsrollemønsteret tydeligere enn de yngre i dag.

Denne ovennevnte forklaringen med hensyn til status kan imidlertid bare bli brukt på de generelle variablene (V4 (+/- pal.) og V5 (+/- dativ)), kanskje også V3, da det er lite innlysende at R-formene skulle ha større prestisje enn S-formene.

Når det gjelder de unge, er jeg mer skeptisk til å bruke en slik forklaring. De unge i dag lever i en tid hvor kjønnsrollemønsteret er betraktelig annerledes enn før i tiden. Vi kan selvsagt tenke oss at språknormene for kvinner lever videre fra generasjon til generasjon, og at forklaringen som har med markering av status å gjøre, slik sett kan brukes på de unge i dag. Men jeg mener likevel at det er vanskeligere å forklare kjønnsforskjellene blant de unge i dag på denne måten. Hvordan den store kjønnsforskjellen hos de unge ved V4 (+/- pal.) skal forklares, er derfor ikke innlysende slik jeg ser det.

I 7.6.1 så vi at bruken av yngre former kan ha en sammenheng med ønsket om å flytte vekk etter endt utdanning. Vi tenker oss da at fremtidige planer gjenspeiles i språket. Videre kan vi se om det er en sammenheng mellom kjønn og ønske om å flytte vekk:

Tabell 40: Ønske om å vende hjem og kjønnsforskjeller. % yngre former

Ønsker du å flytte tilbake?	V4	V4 og V5
Nei (Sara, Siri)	100	100
Kanskje (Rikke, Robert, Robin og Stian)	55	76
Ja (Steffen og Remi)	35	66

I tabellen over ser vi at jo høyere utferdstrangen er, jo høyere er bruken av yngre former. Når det gjelder sammenhengen mellom kjønn og utferdstrang, ser vi følgende mønster: Selv om ikke alle jentene plasseres i samme kategori, er det likevel et mønster at jentene enten vil flytte, eller kanskje vil flytte. Motsatt er det for mennene et mønster at de enten vil vende tilbake, eller at de kanskje vil flytte. Kjønnene legger seg altså tydelig på hver sine ytterpunkter: Det er *bare* jenter som er sikker på at de vil flytte vekk fra hjembygda og til en by, og det er bare menn som sier at de kan tenke seg å flytte tilbake til hjembygda. Det kan dermed se ut til at det er en sammenheng mellom kjønn og muligens fremtidig mobilitet. Nåtidige ambisjoner henger også sammen med *ønsket identitet*, som i sin tur påvirker språket (jf. 3.3.2).

Generelt i Norge er det et mønster at det særlig i distriktene er flere kvinner enn menn som flytter vekk og til større byer. I tillegg flytter kvinnene tidligere enn mennene²⁴. I godt over ti år har det også vært flere kvinner enn menn som fullfører høyere utdanning. Dette kan være en indikator på at den geografiske og sosiale mobiliteten er større blant kvinner enn menn. Hjelbrekke og Korsnes (2006: 130) viser til en statistikk over rekrutteringen til bondeyrket og

²⁴ Etter muntlig samtale med Myklebust, Jon Olav, professor dr. polit, Høgskulen i Volda.

forskjellene mellom kjønnene: Svært få bondedøtrer følger i fedrenes fotspor sammenlignet med sønnene. Det blir hevdet at én av grunnene til dette kan være at historisk innarbeidede kjønnsrollemønstre fremdeles er aktive (Hjellbrekke og Korsnes 2006: 131). Dette *kunne* vært en forklaring på hvorfor jentene på Midøya orienterer seg mer vekk fra hjembygda enn mennene. Selv om jordbrukssamfunnet er betraktelig redusert, kan normene for kjønnsrollene leve videre. Dette mønsteret kan videre tenkes å ha skapt et større handlingsrom for kvinnene, også språklig sett. Kanskje ”tillates” kvinnene på denne måten større språklig fleksibilitet. I så måte kan dette mulig være med på å forklare hvorfor kvinner bruker flere yngre former enn menn²⁵.

Jenta fra Nordre Midøya tilhører, som vi ser, kategorien ”kanskje”. Men denne jenta har andre uttalelser som tyder på at hun er mer utoverorientert enn innoverorientert: Under intervjuet sa hun følgende til samtalepartneren sin (Robin): ”Du er en stolt midsunding, du!”, med en undertone som tilsa at hun selv ikke var det. På mange måter kunne vi plassert samtlige av jentene som mer *utoverorienterte* enn guttene.

Nå er det imidlertid ikke sikkert at mønsteret hvor kvinner er mer utoverorientert og menn er mer innoverorientert, vil passe i alle samfunn. Kanskje vil den sosiale faktoren klasse spille inn på slike mønstre. Da jeg har studert et samfunn hvor det er nokså små klasseskiller, er det vanskelig å si noe om dette. Men det er godt mulig at vi må trekke inn andre sosiale variabler for å forklare språklige kjønnsforskjeller i dagens samfunn.

7.7 Hvilken vei tar språket og hvorfor?

I denne delen skal vi se om vi kan finne ut noe om *retningen* til språkendringene og hvilke faktorer som er med på å føre språket i den/de akutte retningene. Først skal vi se om språkendringene kan forklares ved hjelp av indre faktorer. Deretter skal vi se hvilke aktuelle påvirkningskilder vi har. Videre skal vi se om bevisste og underbevisste språkholdninger kan forklare språkendringene. Og til slutt skal vi se om endringene kan koples til en regionaliseringsprosess²⁶.

---

²⁵ Etter muntlig diskusjon med Edit Bugge, stipendiat ved Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier, Universitetet i Bergen.

²⁶ Inspirasjon til struktur fra 7.7.1 til 7.7.3 er hentet fra Hildremyr (2006).

7.7.1 Indre faktorer?

7.7.1A De spesifikke variablene

V1.1 og V1.2 (1.pers. pron. ent.) er leksikalske variabler og følger ett bestemt ord.

Overgangen fra én form til en annen er nok verken forenkling eller komplisering.

Overgangen fra l til tjukk l (V2 (-/+ tjukk l)) kan vanskelig forklares med forenkling og indre forklaringer. Sunnmøringene på Midøya, som er de som blir utsatt for denne endringen, vil med overgangen til R-formen ende opp med et ekstra fonem, nemlig /t/. Og selv om språkbrukerne tar i bruk tjukk l, erstatter ikke dette den alveolare l-en. Skiftet fra S- til R-form kan slik argumenteres for å være en komplisering.

Overgangen fra r-forbindelse til retroflekering (V3 (-/+ retr.)) kan karakteriseres som en grammatisk komplisering, i motsetning til grammatisk forenkling fordi det kommer inn tre nye lyder eller fonem. Men vi kan også se på overgangen fra r-forbindelse til en retrofleks uttale som en forenkling: I stedet for at man uttaler to fonem (eller lyder), uttaler man bare ett (én), /t/ i stedet for /rt/, /d/ i stedet for /rd/, /n/ i stedet for /rn/.

7.7.1B De generelle variablene

Når det gjelder *avpalataliseringen* (V4 (+/- pal.)), kan *funksjonell tyngd* være en indre forklaring: Som nevnt tidligere er grammatikken oppbygd av motsetninger. Men en palatal og en alveolar variant lager ikke noen motsetninger i grammatikken. Det er derfor ingen funksjonell tyngde mellom palataliserte og ikke-palataliserte former, og bortfallet av palatalene skaper slik ingen misforståelser for språkbrukerne. For som Sandøy (196: 167) skriver, vil alveolarene t, d, n og s i hovedsak bli palatalisert etter kort vokal, og motsatt vil alveolarene bli stående etter lang vokal. Selv om palataliseringen forsvinner, faller få ord sammen i uttale. I nyere tid har det også vært et mønster at nyere lange alveolarer ikke har blitt palatalisert (Sandøy, 1996: 167). Dette viser at palataliseringen som prosess ikke virker lenger. Begge de nye variantene, den alveolare n-en og den retroflekse n-en (som tilsvarende retrofleksen /n/), eksisterer i talemålet i Romsdalen. Dette har vi sett at også gjelder for de unge på Søre Midøya som har 100 % retroflektering. Å ta i bruk de to nye variantene og gå vekk ifra den palatale varianten fører dermed til at språkbrukerne får ett mindre fonem. Avpalataliseringen fører slik til en forenkling i foneminventaret.

Dativ (V5 (+/- dativ)) forekommer både etter preposisjoner og adjektiv og som indirekte objekt og direkte objekt. Den morfologiske opposisjonen mellom nevneform og dativ har liten

semantisk betydning. Når dativ er obligatorisk slik som etter en del verb, adjektiv og preposisjoner, er den redundant da det ikke er grammatisk mulig med opposisjon. Det gjør at det er i disse posisjonene at dativen forsvinner først (Sandøy 1996: 134). Jeg har imidlertid avgrenset dativvariabelen til preposisjoner, som er den posisjonen hvor dativ ser ut til å holde seg lengst. Og etter noen preposisjoner utgjør dativ og nevneform en semantisk motsetning, nemlig tilsteds- og påstedsstyring. Ved bortfall av dativ faller altså denne distinksjonen vekk, og det fører til en slags komplisering på det semantiske nivået, da vi med flere ord må spesifisere om vi mener på eller til stedet, forutsatt at vi har behov for å unngå flertydighet. Men denne distinksjonen kan antas å være mindre viktig enn andre distinksjoner; den funksjonelle tyngden er nokså liten på grunn av konteksten. På den andre siden er dativbortfallet et eksempel på systemforenkling fordi den ene kasusen forsvinner.

7.7.2 Aktuelle påvirkningskilder

Når det gjelder de spesifikke variablene, har vi sett at spredningene av disse på Midøya høyst sannsynlig har å gjøre med de lokale forholdene der. Jeg har likevel tatt med de spesifikke variablene i tabellen under, da vi ikke kan se bort ifra at påvirkningskildene med hensyn til disse variablene også kan finnes utenfor Midsund kommune. I kapittel 5 så vi at Midøya har hatt stor endring også i de generelle variablene: De yngre formene har økt betraktelig i løpet av de siste 40 årene på tross av at Midøya kan karakteriseres som et stabilt samfunn.

Det er viktig å være klar over at det vi ser som resultat ved de generelle variablene, går inn i et gammelt geografisk mønster. Allerede i overgangsperioden mellom norrønt og moderne norsk hadde vi kasusbortfall (se bl.a. Wetås 2003: 27). Dette kan ligne på mønsteret bølgemodellen danner, hvor språktrekk sprer seg utover som ringer i vannet. Med hensyn til det gamle geografiske mønsteret til de to generelle variablene, kan vi imidlertid se for oss at bølgende går *innover* heller enn utover. Vi får slik en slags omvendt bølgemodell. I en slik prosess ville det vært rart om ikke Midøya også ble påvirket. Vi kan likevel tenke oss at en del faktorer vil påvirke denne prosessen til å gå enda fortere. I tabell 41 finner vi en oversikt over slike aktuelle påvirkningskilder.

Tabell 41: Påvirkningskilder med utgangspunkt i de nye variantene

Variabel		Dialekter	Bm	Nn	Forenkling?
V1.1/V1.2 1.pers.pron. ent.	i	Romsdalen	Nei	Nei	Nei
	e	Ålesund	Nei	Nei	Nei
V2: +/- tjukk l		Romsdalen, Nordmøre, Trøndelag, Nordland, Østlandet, de østnorske fjelldalene	Avhenger av dialekten til personen	Avhenger av dialekten til personen	Nei
V3: +/- retr.		Romsdal, Molde, Ålesund, Trøndelag, Nord-Norge, Østlandet	Avhenger av dialekten til personen	Avhenger av dialekten til personen	Ja og nei
V4: +/- pal.	nn	Alle områder sør for Sognefjorden og sørlige deler av Østlandet, Molde, Ålesund, og i de yngre dialektene i Møre og Romsdal	+	+	Ja
	nr	Nordland (Narvik), Finnmark (Vadsø) og Trøndelag	Avhenger av dialekten til personen	Avhenger av dialekten til personen	Ja
V5: +/- dativ		De fleste områdene i Norge utenom de eldre dialektene nord på Østlandet, Nordvestlandet og i Trøndelag	+	+	Ja

7.7.3 Skriftspråket, media, økt mobilitet og holdninger

Ved de generelle variablene ser vi at de yngre formene eksisterer i både bokmål og nynorsk. I samfunnet i dag finnes det mange eksponeringskanaler når det gjelder skriftspråket: På skolen er elevene i stor grad i kontakt med begge skriftspråkene. Det også er blitt vanlig med videre og lengre utdanning, vi sier at den *sosiale* mobiliteten har økt. Dette gjør at vi er i kontakt med skriftspråket mer nå med tidligere. Også på andre arenaer blir vi utsatt for skriftspråket: Både i fritiden og i jobbsammenheng tilbringer vi mer og mer tid foran ulike skjermer, enten det er tv-en, datamaskinen eller mobiltelefonen. Ikke sjeldent har vi å gjøre med alle disse mediene i løpet av en dag. Særlig de unge nevner tv-titting som en vanlig fritidssyssele. Som vi har sett, har tertiær- og sekundærnæringen på Midøya og i Midsund generelt økt. Særlig i den sistnevnte næringen er de ansatte i stor grad i kontakt med skriftspråket. Blant annet Sølvsberg (1998: 64) hevder at tilnærming til skriftspråket er en viktig drivkraft når det gjelder avpalatalisering.

Ulike medier gjør ikke bare skriftspråket mer tilgjengelig. Massemediene, som tv og radio, eksponerer oss også for ulike dialekter, spesielt dialekten(-e) på Østlandet. At det de siste tiårene også har blitt mer akseptert med forskjellige dialekter i mediene, har gjort at

eksponeringen av flere dialekter har eskalert. Dette tror jeg spesielt kan være en forklaring på hvorfor den nye retroflekse varianten ved V4 (+/- pal.) er i bruk hos de unge i dag.

Flere av de nye variantene eksisterer også i Molde og i Ålesund. Forbedret infrastruktur og anskaffelse av bil har ført til økt mobilitet og gjør at turen fra Midsund til Molde og Ålesund er kortere nå enn tidligere. Fergerutene mot Molde er imidlertid mye hyppigere enn mot Ålesund. Og ”byen” for midøyingene ser i dag ut til å være Molde heller enn Ålesund. Vi har sett at det er en tendens til at de yngre besøker Molde mer enn de andre generasjonene. Men med et gjennomsnitt på 1,1 turer per fjortende dag besøker imidlertid ikke de unge midøyingene Molde i veldig stor grad. Orienteringen mot Molde ser vi også hos de som skal ut og vekk fra oppveksstedet: Et absolutt flertall av de som søker videregående skole, søker plass ved skoler i Molde heller enn på Sunnmøre og i Ålesund.

Som nevnt tidligere, har vi sett at forklaringen på hvorfor de spesifikke variablene har endret seg, sannsynligvis ligger i de endringene som har skjedd på Midøya generelt. Men som vi ser i tabellen, eksisterer det som i denne oppgaven blir kalt R-formene (de nye formene) også i mange områder utenfor Midsund kommune. Vi kan derfor ikke se bort ifra at også andre krefter utenfor kommunen har påvirket utviklingen av disse variablene på Midøya.

Vi har altså flere mulige påvirkningskilder med hensyn til de nye variantene som sprer seg på Midøya. Hvilke av disse kildene som påvirker mest, er det ikke helt enkelt å fastslå. I tillegg har vi sett at flere av variablene også har indrespråklig tildriv (V3 (-/+), V4 (+/-) og V5 (+/-)), der endringene over til de nye variantene kan sies å resultere i forenklinger. Det ser derfor ut til at flere drivkrefter sammen er med på å endre de ulike variablene. Jo større krefter vi som språkbrukere blir utsatt for, jo større er også sjansene for at språket vårt påvirkes.

I tillegg så vi i 6.2.3 at de fleste informantene var bevisste på at språket på Midøya forandret seg, både når det gjaldt den spesifikke endringen og den mer generelle endringen. På tross av dette svarte de fleste informantene nei på spørsmålet om de syntes det gjorde noe at dialekten endret seg (jf. 6.2.4). På spørsmålene om hva informantene syntes om endringene, svarte en av informantene ”Kan ikke folk få snakke slik som de vil, da?” og en annen svarte ”Jeg tenker egentlig ikke så mye over dialekten min, jeg”. Begge disse utsagnene kom fra de yngre. At språkbrukerne ikke er i opposisjon til språkendringer, kan nok være faktor som gjør at drivkrefter har større forutsetninger for å påvirke. Det siste utsagnet kan også være tegn på at bevisstheten ikke er så stor når det gjelder språk.

7.7.4 e og rn - to mellomformer?

Både ved V1.1 og V1.2 (1.pers. pron. ent. t.sterk og t.lett stilling) har de fleste livsfasene utenom de unge i 2009 høyere bruk av mellomvarianten enn R-varianten. De yngre i 2009 har derimot mest av R-formen. E-varianten kan dermed se ut som en mellomvariant, eller en *kompromissform*, på veien fra S-formen til R-formen. At de unge i 2009 har mer av R-formen, kan videre bety at endringen ved denne variabelen er på vei vekk fra dette mellomstadiet, og vi kan tenke oss at R-formen med tiden vil ta helt over. Det som imidlertid er ekstra interessant, er at også de unge fra Nordre Midøya i 2009 har en god del av denne mellomvarianten. De andre livsfasene fra denne bygda har svært lite av mellomformen. Her kan vi tenke oss to mulige forklaringer: Vi vet at mellomformen eksisterer i talemålet i Ålesund, og vi kunne tenke oss at det dette sentrumet som en mulig påvirkningskilde med hensyn til den denne varianten. En kunne muligens også tekne seg at den romsdalske varianten, som er en urundet og fremre vokal, er mer markert og muligens mer stigmatisert enn det jeg her har kalt mellomformen. Dette kunne så vært faktorer som påvirket romsdalingene til å velge en mindre markert variant, nemlig mellomvarianten.

Men vi skal også huske at det her er snakk om en nokså stor andel søremidøyinger som har komnt inn i et større storsamfunn hvor flere språknormer konkurrerer samtidig. På mange måter kan vi sammenligne samfunnet i dag som en smeltegryte (jf. 3.4.2). Dersom vi tar hele Midsund i betraktning, utgjør ikke søremidøyingene mer enn 20 % av befolkningen. I forhold til antallet på Midøya, derimot, danner søremidøyingene et klart flertall. At denne andelen ikke skulle hatt noen påvirkning på resten av samfunnet, er nok usannsynlig. Vi kan dermed se for oss at e-formen har fortsatt som en kompromissform og også påvirket talemålet til nordremidøyingene.

Stian Hårstad (2010: 198-199) har funnet den retroflekse varianten av n blant de unge i Trondheim og forklarer varianten som en kompromissform på følgende måte: De unge ser på den palatale varianten som "for brei" og den alveolare varianten som "for fin", og uttalen blir dermed en mellomform, nemlig den retroflekse lyden rn. Dette er også en forklaring som Røynealand (2005) har brukt om det samme fenomenet. I og med at den alveolare varianten finnes i talemålet i Molde, kunne vi tenke oss at de unge på Midøya vil distansere seg fra bymålet og derfor bruker denne retroflekse varianten. Slik sett kan teorien om naboopposisjon være en forklaring. Men de unge må på en eller annen måte ha blitt eksponert for lyden – de må ha blitt oppmerksomme på at det er et alternativ til den palatale og den alveolare n-en. Som nevnt over, er det sannsynlig at massemediene har vært en kilde til påvirkning her. Vi kan for eksempel tenke oss at når trøndersk og nordnorsk, som er dialekter med denne lyd,

blir eksponert gjennom tv og radio, blir dette snappet og registrert som et alternativ til den palatale varianten. På denne måten ser vi hvordan flere faktorer virker sammen: Både psykologiske faktorer og ytre faktorer som mediene kan sammen gi drivkraft til språkendring.

7.7.5 Bevisste og underbevisste språkholdninger

Holdninger kan som nevnt tidligere også være en faktor som påvirker språket. I denne delen skal vi drøfte resultatene fra holdningsgranskingen gjort i Midsund (jf. 4.6.1). Først skal vi se på resultatene for de underbevisste holdningene hos de yngre. Deretter skal vi kontrastere dette med samme sett av holdninger for de middelaldrende. Og til slutt skal vi se på forskjellene mellom de underbevisste og de bevisste holdningene hos de yngre.

Symbolet for signifikans er satt inn mellom to og to av varietetene og viser slik om forskjellene mellom to varieteter som blir rangert etter hverandre, er signifikante.

(Probabilitetsnivået er det samme som forklart i kapittel 5.)

Tabell 42: Underbevisste språkholdninger. Yngrefasen

Plassering	Varietet	Scoring
1	Romsdalsk	3,43
2	Østlandsk i.s.	3,26
3	Molde lav i.s.	3,11
4	Sunnmørsk **	2,61
5	Molde høy i.s.	2,59

Hos de yngre ser vi at romsdalsk kommer på topp etterfulgt av østlandsk. Molde lav-varietetet kommer på en tredjeplass etterfulgt av sunnmørsk og Molde høy-varietetet på bunn. Dersom vi ser disse resultatene i lys av det som ser ut til å ha skjedd med talespråket på Midøya, finner vi absolutt samvariasjon når det gjelder de spesifikke variablene: At romsdalsk kommer på topp i masketesten, skulle etter et dansk mønster bety at romsdalsk er den varietetet som påvirker mest på Midøya. Og som vi har sett, er romsdalsk den varietetet som ser ut til å vinne terreng på hele Midøya. Motsatt skulle plasseringen av sunnmørsk i masketesten bety at denne varietetet påvirker lite eller ingenting. Dette stemmer også med utviklingen på Midøya, hvor den sunnmørske varietetet ser ut til å være på kraftig retur.

Østlandsk får en andreplass i masketesten og blir rangert høyere enn dialekten(-e) i Molde. Etter de danske funnene skulle dette bety at østlandsk påvirker mer enn dialekten(e) i regionsenteret. Flere av de variantene som er på fremmarsj på Midøya, tjukk l, den retroflekse varianten ved V3 (-/+ retr.), den alveolare varianten ved V4 (+/- pal.), er å finne i østlandsk.

De to sistnevnte variantene er også å finne i prestisje-dialekten på Østlandet (talemålet vi finner i Oslo vest). Samtlige av de nye variantene finnes også i talemålet i Molde²⁷.

Sammenligner vi resultatene for yngrefasen med resultatene for mellomfasen, kan vi gjøre et lite eksperiment og tenke oss at forskjellene mellom disse to livsfasene er underbevisste språkholdningsendringer i tilsynelatende tid. Kobler vi så dette til det som skjer med språket på Midøya, får vi bekreftet samvariasjonen mellom holdningene til romsdalsk og sunnmørsk og det som skjer med disse varietetene i talespråket:

Tabell 43: Underbevisste språkholdninger. Yngrefasen og mellomfasen

Plassering	Yngrefasen	Mellomfasen	Scoring
1	Romsdalsk	Østlandsk	3,79
2	Østlandsk	Sunnmørsk	3,54
3	Molde lav	Romsdalsk	3,29
4	Sunnmørsk	Molde lav	2,93
5	Molde høy	Molde høy	1,46

Hos de middelaldrende ser vi at sunnmørsk blir rangert høyere enn romsdalsk. I yngrefasen er rangeringen omvendt. Disse underbevisste (og tilsynelatende) språkholdningsendringene har altså en parallell til det som har skjedd med språket på Midøya: Sunnmørsk stod sterkere tidligere, i dag er det romsdalsk som tar over.

Selv om Molde lav-varieteteten blir rangert under romsdalsk og østlandsk hos de unge, viser de tilsynelatende holdningsendringene at varieteteten blir rangert høyere hos de unge enn hos de middelaldrende. Det *kunne* bety at dialekten i Molde skulle ha større påvirkningskraft på språket på Midøya i dag sammenlignet med tidligere, eller eventuelt at den er på vei til å få det. Et spørsmål er imidlertid hvor langt ned i rangeringen vi kan gå før vi må anta at varieteteten ikke har noen påvirkning. Jo lenger ned vi går, jo mer komplisert blir resonnementene.

Som en siste sammenligning kan vi se på forskjellene mellom de bevisste og underbevisste språkholdningene hos de unge. (Resultatene fra den bevisste delen angår estetikk-dimensjonen. Informantene rangerte her de ulike dialektene etter hvor *fine* de syntes dialektene var (jf. 4.6.2B)).

Tabell 44: Bevisste og underbevisste holdninger. Yngrefasen

²⁷ Som nevnt tidligere er det imidlertid ingen forskning som har vist at den nye retroflekse varianten av V4 (+/- pal.) eksisterer i talemålet i Molde.

Plassering	Underbevisste	Bevisste	Scoring
1	Romsdalsk	Romsdalsk	1,33
2	Østlandsk	Moldedialekt	2,78
3	Molde lav	Sunnmørsk	2,91
4	Sunnmørsk	Østlandsk	2,98
5	Molde høy		

Av tabellen ser vi at det i hovedsak er rangeringen av østlandsk som skiller resultatene i de to testene fra hverandre. Ser vi bort ifra denne dialekten, ser vi et felles mønster i begge testene med den lokale dialekten på topp etterfulgt av dialekten i regionsenteret (minus høyvarietetten som bare var med i masketesten) og til slutt sunnmørsk. Dersom det viser seg at østlandsk ikke har en spesiell påvirkning på talemålet på Midøya, kan det tenkes at det faktisk er de bevisste holdningene som korrelerer best med språkendringene. Men for å finne ut om østlandsk faktisk *har* en spesiell innvirkning på språket, må vi studere variabler med en variant som kun finnes i østlandsk. Først når vi ser at denne varianten sprer seg på Midøya, kan vi snakke om ensidig østlandsk påvirkning. I denne oppgaven har jeg ikke tatt for meg denne typen variabler. Og det er derfor umulig å si noe om det er østlandsk spesielt som påvirker. Selv mener jeg det er vanskelig å konkludere med at de underbevisste språkholdningene ser ut til å påvirke språket på Midøya.

Vi ser at det er få av rangeringene som er signifikante, og det er generelt vanskelig å påstå at de underbevisste språkholdningene ser ut til å påvirke språket. Men vi kan nok si at resultatene i Midsund ikke er like tydelige som i Danmark med hensyn til at de underbevisste språkholdningene styrer språket. Undersøkelsen om de underbevisste språkholdningene i Midsund er uansett et bidrag til å kunne gi innsikt i en mulig påvirkningsfaktor. Det hadde vært svært interessant å gjenoppta en ny språkgransking på Midøya på et senere tidspunkt for å finne ut om det faktisk er slik at endringene kommer *etter* språkholdningene. Da kunne vi dratt slutninger med større sikkerhet enn vi kan i dag.

7.7.6 Regionalisering?

De spesifikke variablene har vist en horisontal dialektnivellering, der forskjellen mellom bygdene på Midøya har blitt mindre. Men da dette gjelder et så lite område, er det nok lite fruktbart å se dette som regionalisering. Vi skal her se på mer generelle tendenser for større deler av Norge.

For å kunne snakke om regionaliseringstendenser er det som tidligere nevnt viktig å finne regioner på ikke-språklig grunnlag for så å se om området korrelerer med språklig likhet. Jeg mener Helge Sandøy sin modell er aktuell å bruke her. Sandøy (1998: 93) bruker regionen Midt-Norge som en ikke-språklig region og ser så på språket innenfor dette området. Og selv om vi finner dativ og spesielt palatalisering i en del av de tradisjonelle dialektene i dette området, er tendensen at disse trekkene er på retur. På denne måten er endringene ved de generelle variablene i denne oppgaven eksempler på endringer som gjør at større områder språklig sett blir mer like; vi snakker da om dialektnivellering over et større område.

Regionalisering kan som nevnt sees som en prosess langs den horisontale akse, der det skjer en nivellering mellom ulike lokale eller mer eller mindre regionale dialekter. Nivellering langs den vertikale akse, som en påvirkning mellom standardtalemål og lokale dialekter, kan sees på som standardisering (jf. 3.5). Om vi har et standardtalemål i Norge, er det ulike meninger om (jf. blant annet Kristiansen 2008). Men vi *kunne* tenke oss at de nye trekkene ved de generelle variablene er trekk vi kunne finne i et mulig standardspråk i Norge. Endringen vi ser på Midøya, kan uansett beskrives som en prosess hvor lokale dialekttrekk med avgrenset utbredelse forsvinner, mens trekk med videre regional utbredelse sprer seg. Og det er nettopp dette som kjennetegner regionaliseringsprosessen.

Videre kan vi tenke oss ulike måter trekkene sprer seg på. Inspirert av Chambers og Trudgill (1980: 189-204) skisserer Sandøy (1998) en tenkt sentrumshopp-modell over Midt-Norge, hvor han plasserer Trondheim på toppen av et mulig hierarki, som et regionalt senter. De mindre byene og tettstedene blir etter størrelse plassert under dette sentrumet. Da Molde er én av byene under Trondheim, er det sannsynlig å tenke seg at Midøya vil ligge under der igjen. Slik kan vi se for oss at språktrekk blir spredd fra Trondheim til Molde gjennom sprangmodellen (jf. 3.7.2). Dette er også interessant med hensyn til den nye varianten ved V3, den retroflekse n-en, som ser ut til å komme nordfra. I og med at Midøya ikke er noen by, men heller en del av bygdedistriktet rundt og utenfor Molde, er det kanskje like sannsynlig at påvirkningen fra Molde til Midøya skjer ved den såkalte *bølgeteorien* (jf. 3.7.2). Slik kan vi dermed tenke oss at de to spredningstypene virker sammen: Språktrekk "hopper" fra større til mindre byer, og fra mindre byer til enda mindre distrikt sprer de seg videre som ringer i vannet etter bølgeteorien.

Poenget til Sandøy (1998) er imidlertid at vi kan snu opp ned på modellen (jf. 3.2.3). Slik kan vi se for oss at språktrekk blir spredd for eksempel fra Midøya til Molde. Med hensyn til

de generelle variablene (V4 og V5) er dette lite sannsynlig, da de yngre formene av disse variantene har eksistert tidligere i Molde enn på Midøya²⁸.

Det finnes likevel trekk som ser ut til å ha eksistert i distriktene før de har nådd Molde, hvis de har nådd Molde i det hele tatt. Et eksempel på dette er vokalkvaliteten i ord som /se:r/, som på Midøya har utviklet seg til en ε-lyd blant mange av de unge²⁹. Ingen forskning har hittil påvist at dette trekket er registrert i Molde, men vi kan selvsagt ikke utelukke at det finnes også der i dag. Poenget er uansett at Molde sannsynligvis har fått trekket først *etter* at andre mindre områder rundt hadde det. Trolig har trekket oppstått i Tomrefjorden, ei bygd i Vestnes kommune i Romsdalen³⁰. En slik utvikling er med på å nyansere regionaliseringsprosessen, som i utgangspunktet har blitt beskrevet som en ensidig prosess der trekk blir spredd fra større til mindre områder.

Det er altså ikke like lett å påstå hvilken retning påvirkningen skjer i – ulike trekk viser at den trolig kan skje begge veier. I lys av de to generelle variablene jeg har studert, er det imidlertid sannsynlig å anta at spredningen går fra større til mindre områder, kanskje som en kombinasjon av både sprang- og bølgemodellen.

Akselberg (2002: 37) viser imidlertid til en del problemstillinger vi bør diskutere i regionaliseringssammenheng. Eksempler på aspekt vi bør drøfte, er: Hvor mange språklige trekk skal bli tatt opp i en dialekt før vi kan snakke om regionalisering? Hvilke språktrekk skal granskes? Hvor stor del skal de nye formene utgjøre sammenlignet med de tradisjonelle formene? I denne granskningen ligger det nokså få variabler til grunn i diskusjonen om en eventuell regionaliseringsprosess. De yngre formene ved nettopp *disse* variablene ser ut til å være felles med større områder rundt Midøya. Vi kan likevel ikke utelukke at det også er nye varianter i fremmarsj som ikke nødvendigvis er felles med områdene rundt. Hvis dette skulle være tilfellet, kan vi da snakke om regionalisering? Som med så mye annet trenger vi mer forskning på området for å finne svar.

---

²⁸ Etter personlig kommunikasjon med Helge Sandøy, november 2010.

²⁹ Dette har jeg selv funnet i mitt materiale, men det er ikke en variabel i denne oppgaven.

³⁰ Etter personlig kommunikasjon med Helge Sandøy, november 2010.

8 Resultat fra panelinformantene

8.1 Innledning

Den kvalitative delen i denne oppgaven fungerer som et supplement til den kvantitative. Vi skal her se nærmere på hva som har skjedd med språket til de tre panelinformantene Solveig, Sigurd og Ronald i løpet av de siste 40 årene. I denne delen skal vi se hvordan forklaringen på språkendringene kan ligge på individnivået. Denne delen er slik med på å supplere forklaringene på meso- og makronivået.

8.1.1 Solveig

Tabell 45: Solveig. Alle variablene og opptaksår. Former i % (belegg i parentes)

V1.1 (1.pers. pron. ent. ts.)	ei	e	i	Sum
1969	100 (2)	0	0	100
2009	95,3 (41)	4,7 (2)	0	100
V1.2 (1 pers. pron. ent. tl.)	ei	e	i	Sum
1969	88,9 (8)	11,1 (1)	0	100
2009	75,5 (187)	23,9 (59)	0,4 (1)	99,8
V2 (-/+ tjukk l)	l	L		Sum
1969	81,1 (30)	18,9 (7)		100
2009	84,2 (218)	15,8 (41)		100
V3 (-/+ retr.)	-	+		Sum
1969	0	100 (6)		100
2009	2,6 (3)	97,4 (112)		100
V4 (+/- pal.)	nj	nn		Sum
1969	66,7 (8)	33,3 (4)		100
2009	52 (52)	48 (48)		100
V5 (+/- dativ)	+	-		Sum
1969	100 (1)	0		100
2009	8,9 (19)	91,1 (102)		100

Solveig ble født i 1970 og er oppvokst på Søre Midøya. Som 15-åring begynte hun på videregående skole i Brattvågen på Nordre Sunnmøre. I 1998 – 2003 bodde hun fast i Brattvågen, og etter dette flyttet hun til Vigra nordvest på Sunnmøre frem til 2008. I 2008 flyttet hun tilbake til Midsund, denne gangen til Otrøya. Her bor hun også i dag sammen med en samboer fra Romsdalen. Arbeidssituasjonen har vært preget av pendling mellom Sunnmøre og Molde. De næreste vennene til Solveig snakker sunnmørsk.

Solveig forteller at da hun skulle søke videregående skole, var valget ganske så enkelt: Brattvågen var det eneste alternativet, da hun av prinsipp ikke ville til Molde. Uttaleleser som

”Jeg har alltid sagt at jeg har vært sunnmøring” vitner også om en sunnmørsk identitet. Hun er også én av de to som er noe negativ til at dialekten endrer seg. Solveig mener dessuten at sunnmørsk er, og alltid har vært, finere enn romsdalsk. Av alle informantene i denne granskingen er Solveig den som uttrykker det største ønsket om å holde på identiteten som sunnmøring og også det sunnmørske språket. Hun er også den som i størst grad er opposisjonell mot ”det romsdalske”.

8.1.2 Språket til Solveig de siste 40 årene

Som vi ser, har V1.1 (1.pers. pron. ent. t.sterk stilling), V2 (-/+ tjukk l) og V3 (-/+ retr.) holdt seg svært stabile hos Solveig. Ved V2 kan vi faktisk ane en liten tilbakegang: Solveig bruker tjukk l mindre i 2009 enn i 1969. Når det gjelder V1.2 (1.pers. pron. ent. t.lett stilling) og V4 (+/- pal.) ser vi litt mer endring sammenlignet med de tre ovennevnte. Solveig bruker S-formen noe mindre og mellomvarianten mer i trykklett stilling og palataliserer noe mindre i dag enn for 40 år siden. V5 (+/- dativ) viser en enorm endring. Men her ser vi at det bare er ett belegg fra 1969, og vi må se bort ifra forskjellen ved denne variabelen. Men belegget er likevel interessant på den måten at det forteller at dativ var i grammatikken til Solveig i 1969.

Når det gjelder de ulike settene av variablene, ser vi derfor at tre av de fire spesifikke variablene har holdt seg svært stabile over de siste 40 årene. Ved de fleste spesifikke variablene står altså S-formene like sterkt hos Solveig i dag som i 1969. V1.2 (1.pers. pron. ent. trykksvak stilling) viser imidlertid en del endring. Solveig bruker mindre av S-formen i dag enn tidligere, men hun har ikke gått over til R-formen. Solveig har heller økt bruken av mellomformen.

Som nevnt ovenfor har Solveig det vi kan kalle en sterk identitet som sunnmøring. Det virker som om dette er viktig for henne. Hun påpeker også at hun alltid har sagt at hun snakker sunnmøring. I tillegg har hun i en lang periode bodd på Sunnmøre. Dette kan være med på å forklare resultatene for de spesifikke variablene, der de fleste ser ut til å ha holdt seg svært stabile over de siste 40 årene. V1.2 (1.pers. pron. ent. t.lett stilling) har imidlertid endret seg litt. Ved de generelle variablene ser vi at én av disse har endret seg noe, mens det er vanskelig å si noe om endringen i den andre generelle variabelen (V5 (+/- dativ)). Solveig har vært og er fremdeles en yrkesaktiv kvinne. Hun har alltid jobbet utenfor kommunen og har arbeidet med folk fra ulike steder i landet. Generelt har hun hatt mye med mennesker å gjøre og har alltid vært mer *utoverorientert* enn *innoverorientert*. Det at Solveig stadig møter andre mennesker som ikke har palatalisering (eller dativ) i dialekten sin, kan nettopp være en faktor

som har gjort at Solveig har endret den generelle variabelen palatalisering (eventuelt også V5).

At Solveig i 2009 har flere yngre former (jf. V4 (+/- pal.)) enn i 1969, er i tråd med det vi har sett tidligere på gruppenivå: Endringene fra de yngre i 1969 til de middelaldrende i 2009 er i tråd med den endringen som skjer forøvrig i samfunnet.

8.1.3 Sigurd

Tabell 46: Sigurd. Alle variablene og opptaksår. Former i % (belegg i parentes)

V1.1 (1.pers. pron. ts.)	ei	e	i	Sum
1969	100 (3)	0	0	100
2009	70,6 (12)	29,4 (5)	0	100
V1.2 (1.pers. pron. ent. tl.)	ei	e	i	Sum
1969	75 (6)	25 (2)	0	100
2009	41,8 (23)	50,9 (28)	7,3 (4)	100
V2 (-/+ tjukk l)	l	L		Sum
1969	100 (35)	0		100
2009	100 (107)	0		100
V3 (-/+ retr.)	-	+		Sum
1969	78,6 (11)	21,4 (3)		100
2009	69,2 (36)	30,8 (16)		100
V4 (+/- pal.)	nj	nn		Sum
1969	100 (8)	0		100
2009	93,1 (54)	6,9 (4)		100
V5 (+/- dativ)	+	-		Sum
1969	83,3 (5)	16,7 (1)		100
2009	87 (40)	13 (6)		100

Sigurd ble født i 1928 og har vokst opp på gård på Søre Midøya. Som 32-åring giftet han seg med ei fra Hardanger. Sigurd og kona har bodd sammen på Søre Midøya, hvor Sigurd har arbeidet som gårdbruker og fisker i hele sitt yrkesaktive liv.

I dag er Sigurd pensjonist og bor fremdeles på Søre Midøya. Som Solveig forteller også Sigurd at han foretrekker den sunnmørske dialekten fremfor den romsdalske. Men i motsetning til Solveig uttrykker han ikke at det er spesielt viktig for ham å holde på den sunnmørske dialekten.

Selv om Sigurd ikke viser noe tegn til opposisjon mot romsdalsk og romsdalinger generelt, er det i sportens verden klart hvilket lag som ligger hans hjerte nærmest: Ålesund fotballklubb. Forballaget i Molde har han lite til overs for.

Sigurd har ikke for vane å reise til Molde ofte. I løpet av de to siste ukene har han vært der én gang. Han forteller også at tidligere gikk turene til Ålesund når han skulle til byen.

8.1.4 Språket til Sigurd de siste 40 årene

Vi ser at V1.1 og V1.2 (1.pers. pron. ent. t.sterk og t.lett stavelse) er de variablene som har endret seg mest i løpet av de siste 40 årene. I dag bruker Sigurd mindre av ei-varianten og mer av e-varianten ved begge disse variablene. V3 (-/+ retr.) viser noe endring mot høyere bruk av den retrofleksive varianten. De tre andre variablene viser seg å være svært stabile, der V2 (-/+ tjukk l) stikker seg ut som den aller mest stabile (ingen endring i det hele tatt). Ved V4 (+/- pal.) bruker Sigurd noe mer av den alveolare varianten enn i 1969. I tabellen ser vi at V5 (+/- dativ) faktisk viser en liten tilbakegang. Men her må vi igjen ta i betraktning at beleggene var få i 1969.

Som vi så over, har Sigurd alltid bodd på Midøya. Han har verken studert eller jobbet utenfor Midøya og er ikke i Molde mer enn høyst nødvendig. I forhold til Solveig er Sigurd det vi kan kalle *innoverorientert*. De han omgås, er gjerne mennesker på hans egen alder og er gjerne fra Midøya. Dette kan være med på å forklare at de generelle variablene ser ut til å ha holdt seg svært stabile hos denne informanten. Sigurd viser motsatt fra Solveig en større endring når det gjelder de spesifikke variablene. En mulig forklaring på dette kan være følgende: Sigurd viser ingen spesiell motstand mot endringer i dialekten, men sier om dialektendringer at ”det er bare slik det er”. Sigurd viser liten eller ingen opposisjon mot romsdalingene sammenlignet med for eksempel Solveig. I og med at han orienterer seg innover i kommunen heller enn utover, er det sannsynlig at han hovedsakelig har å gjøre med menneskene *innenfor* kommunen. At Sigurd derfor tilnærmer seg det tradisjonelle romsdalske språket mer enn de yngre variantene i de to dialektene (jf. bortfall av palatalisering og dativ), er derfor ikke usannsynlig. Vi har altså sett at Sigurd har endret språket sitt noe vekk fra S-formene og i retning av mellom- og R-formene. Dette er i samsvar med det vi så på gruppenivå: Innenfor årsklasse 2, som er den årsklassen Sigurd tilhører, har de eldre i 2009 flere R-former og mellomformer enn de middelaldrende i 1969. Dette er en endring som er i tråd med språkendringen i samfunnet generelt, og kan derfor sies å være livsløpsendringer.

8.1.5 Ronald

Tabell 47: Ronald. Alle variablene og opptaksår. Former i % (belegg i parentes)

V1.1 (1.pers. pron. ent. ts.)	ei	e	i	Sum
1969	0	0	100 (38)	100
2009	0	0	100 (45)	100
V1.2 (1.pers. pron. ent. tl.)	ei	e	i	Sum
1969	0	0	100 (101)	100
2009	0,8 (1)	0	99,2 (117)	100
V2 (-/+ tjukk l)	l	L		Sum
1969	0,7 (1)	99,3 (148)		100
2009	0	100 (133)		100
V3 (-/+ retr.)	-	+		Sum
1969	3,1 (2)	96,9 (62)		100
2009	3,7 (2)	96,3 (52)		100
V4 (+/- pal.)	nj	nn		Sum
1969	100 (84)	0		100
2009	100 (74)	0		100
V5 (+/- dativ)	+	-		Sum
1969	98,5 (64)	1,5 (1)		100
2009	87,7 (57)	12,3 (8)		100

Ronald ble født i 1925. Han er oppvokst på gård på Nordre Midøya og var odelsgutt til gården. Han har hatt base på Nordre Midøya hele livet. I 1957 giftet han seg med en romsdaling. Frem til 1968 drev Ronald som fisker, men ble etter dette gårdbruker på heltid. Ronald drar kun til Molde når han må gjør ærend som ikke går an å utrette i Midsund. Turene går derfor sjeldent til Molde.

Ellers synes Ronald at alle dialektene er like fine; det viktigste må være at vi forstår hverandre, mener han. Han har heller ingenting imot den sunnmørske dialekten. Ronald kan beskrives som ei ildsjel når det gjelder lokalhistorie: Historie om forfedre og de eldre i bygda har engasjert ham stort og gjør det fortsatt.

8.1.6 Språket til Ronald de siste 40 årene

Når det gjelder de spesifikke variablene, har alle disse holdt seg helt eller svært stabile. Én av de to generelle variablene, dativ +/-, viser en del endring: Dativbruken har sunket fra 98,5 % til 87,7 %. Palataliseringen har derimot holdt seg helt stabil. Ronald brukte den palatale varianten i 100 % av tilfellene i 1969; det samme gjør han i 2009.

At de spesifikke variablene har holdt seg så stabile, stemmer med det vi har sett på gruppenivå: På Nordre Midøya viste samtlige livsfaser fra 1969 og 2009, bortsett fra de unge i

2009, en svært lik spåkbruk. Ronald er selv romsdaling og omgås ellers stort sett romsdalinger. Som nevnt tidligere bor Ronald på Nordre Midøya hvor det blir snakket romsdalsk. Han har lite å gjøre på Søre Midøya. Turen over til Midsundet og til resten av romsdalingene skjer hyppigere.

Forklaringen på hvorfor den ene av de generelle variablene har endret seg noe, er ikke like innlysende. Ronald kan på lik linje med Sigurd karakteriseres som *innoverorientert* heller enn *utoverorientert*. Han er sjelden utenfor kommunen og har bodd på Nordre Midøya hele livet. På tross av dette viser altså Ronald tendenser til livsløpsendringer når det gjelder de yngre formene. Men som vi har sett tidligere, er V5 (+/- dativ) en variabel som har endret seg svært mye i løpet av de siste 40 årene. I avsnitt 7.3 så vi at det også har skjedd livsløpsendringer ved denne variabelen på Nordre Midøya: Innenfor årsklasse 2 bruker de eldre i 2009 mindre dativ enn de middelaldrende i 1969. Det er også denne årsklassen Ronald tilhører.

Dativ er et markert trekk, som også kan føre til misforståelser dersom en ikke kjenner systemet (jf. dativ i entall kan for eksempel bli oppfattet som flertall for en som ikke bruker/kjenner dativsystemet). Å bruke mindre dativ vil derfor på mange måter være ”sikrere”. Noe som er mer med på å underbygge en slik forklaring, er Ronald sitt syn på dialekter: Det viktigste er at folk forstår hverandre. Det er også mulig at Ronald har tilpasset språkbruken sin under intervjuet i 2009. Som nevnt i teoridelen kan språkbrukeren variere språkbruken sin med hensyn til situasjonen, noe som er et uttrykk for intra-individuell variasjon. At jeg, som er en ikke-dativbrukende og relativt ung intervjuer, kan ha påvirket Ronald til å legge av seg noe av dativen under intervjuet, er altså ikke utenkelig.

8.1.7 Avslutning

Endringen av de spesifikke variablene, som gjelder Solveig og Sigurd, kan se ut til å ha sammenheng med om informantene har en sterk identitet som sunnmøring eller ikke, og om de er i opposisjon til det romsdalske. Når det gjelder de generelle variablene, ser det ut til at økt kontakt med andre som ikke har de eldre variantene, kan føre til økt bruk av den nye varianten. Samtlige av panelinformantene viser også tegn til livsløpsendringer, noe som vi har sett er et generelt mønster (på gruppenivå).

9 Avslutning

9.2 Konklusjon

I denne oppgaven har vi sett at språket på Midøya har endret seg betraktelig de siste 40 årene. Med hensyn til de spesifikke variablene er det mindre språklige forskjeller mellom Søre og Nordre Midøya i dag enn i 1969. Det er på Søre Midøya den største endringen har funnet sted: Det sunnmørske talemålet viker til fordel for det romsdalske. Årsakene til at dette har skjedd, tror jeg hovedsakelig ligger i endringen fra adskilte til *felles kontaktflater*. Felles barne- og ungdomsskole har trolig spilt en vesentlig rolle her. Denne endringen på makronivå har nok videre ført til at identiteten til søremidøyingene har endret seg, og følgelig har dette påvirket språknormene og selve språket.

I dag har de yngre i på tvers av Midøya et svært likt språk sammenlignet med de andre livsfasene. Det er også de unge i 2009 som har mest av de yngre formene. Årsakene til dette tror jeg spesielt har å gjøre med den økte tendensen til egne ungdomsgrupper og en egen gruppeidentitet. I disse gruppene er normene mellom ungdommene selv gjerne det viktigste. Slike ungdomsgrupper er ofte mer innovative enn andre grupper i samfunnet, noe som kan forklare den økte bruken av yngre former.

Resultatene i denne oppgaven viser også at det er språklige kjønnsforskjeller, disse er størst blant de yngre. Med hensyn til de eldre tror jeg rollemønstrene i det gamle jordbrukssamfunnet kan tjene som forklaring. Når det gjelder de middelaldrende og yngre, må vi nok forklare på en annen måte. Kanskje har behovet for å markere status gjennom prestisjeformer hatt noe å si. Selv tror jeg vi må lete etter nye forklaringer i dag. Det kan det for eksempel se ut til at de yngre kvinnene er mer utoverorientert enn de yngre mennene. Ønsket om å flytte vekk fra hjembygda etter endt utdanning ser i alle fall ut til å være størst blant jentene. Slike ambisjoner kan muligens forklare en høyere bruk av yngre former.

Når det gjelder endringsretningen, ser de spesifikke variablene primært ut til å være påvirket av det lokale romsdalsmålet på Midøya og i Midsund kommune generelt. Når det gjelder de generelle variablene, tror jeg det her er viktig å ta i betraktning at denne utviklingen stemmer med et gammelt geografisk mønster. Da store deler av omlandet rundt Midøya har de nye trekkene, vil det være naturlig at de til slutt også når Midøya. Vi har også sett at overgangen til de yngre formene ved disse variablene er forenklinger. I tillegg til dette mener jeg vi må se økt mobilitet, eksponering av massemedier og skriftspråket, kontakt med større sentre som viktige tilleggsfaktorer som øker farten på språkendringene. Når det gjelder kontakt med sentre, er det Molde som er "byen" for midøyingene i dag, og det ser ut til at det

er dette senteret de er mest i kontakt med. Jeg tror derfor Molde har større påvirkningskraft enn for eksempel Ålesund. I tillegg er det svært få av informantene som ser ut til å være opposisjonelle til endringene i dialekten, en faktor jeg tror kan virke inn blant annet på hvor fort språkendringene skjer. Jeg har også drøftet bevisste og underbevisste språkholdninger som en mulig faktor med hensyn til språkendring. Det er vanskelig å si om ett av disse settene av holdninger ser ut til å virke mer enn det andre. Til det trengs det videre forskning.

Med hensyn til de generelle variablene ser det ut til at økt bruk av de yngre formene fører til at språket innenfor større områder blir mer likt. Vi kan på mange måter snakke om en regionaliseringsprosess. Denne dette mønsteret trenger ikke gjelde for alle endringer i fremmarsj.

Gjennom analysen av språket til panelinformantene har vi sett forklaringer på mikronivået: Her mener jeg at forklaringene i stor grad ligger i identiteten til språkbrukeren, særlig med hensyn til de spesifikke variablene. Jeg mener også det er en sammenheng mellom språket og orienteringen til språkbrukerne: De innoverorienterte ser ut til å bruke flere eldre former enn de mer utoverorienterte.

Jeg har også drøftet Midøya som språksamfunn i denne oppgaven, og øya ser på mange måter ut til å stå med ett bein i hver leir: mellom sunnmørske og romsdalske språknormer. Mye tyder på at Midøya vil ende opp med begge beina i samme leir: nemlig som et språksamfunn hvor mer fokuserte og romsdalske talemålsnormer vil få innpass.

9.3 Spådommer om fremtiden

Ut ifra det resultatene i denne granskningen har vist, kan vi forsøke å gjøre noen smådommer om fremtiden.

Når det gjelder de spesifikke variablene, har vi sett at disse har endret seg på grunn av endringene av kontaktflatene på øya de siste 40 årene. Variantene ved de spesifikke variablene ser ikke ut til å være knyttet til livsfaser. I avsnitt 5.5 så vi også at variablene viser en kronologisk utvikling. Jeg tror at med de kommende generasjonene vil interaksjonen mellom bygdene og med resten av kommunen bli større, og den romsdalske identiteten vil bli den gjeldende for alle livsfasene. Disse faktorene gjør at jeg tror spredningen av R-formene også vil fortsette med tiden. Dette vil nok ta noen generasjoner, men jeg tror at sluttproduktet vil bli at R-formene sprer seg til *hele* Midøya. Når dette har skjedd, kan vi nok betrakte hele Midøya som et felles språksamfunn. Det er med andre ord lite som tyder på at S-formene vil få et oppsving.

Når det gjelder de generelle variablene, kan det se ut som om den ene variabelen, V5 (+/- dativ), er på vei til å bli ferdigendret, særlig på Søre Midøya. På Nordre Midøya har vi imidlertid sett at denne variabelen viser tegn til livfasespråk, og vi kan muligens vente oss at når de yngre i dag blir eldre, så vil de øke bruken av den eldre formen ved denne variabelen. Dette kan vi likevel ikke påstå noe sikkert om, og bare en ny gransking av talemålet i fremtiden kan påvise dette. Med tanke på at både mobiliteten og medieeksponeringen har økt betraktelig de siste tiårene og sikkert vil eskalere i fremtiden, antar jeg at også den eldre varianten ved V4 (+/- pal.) vil forsvinne ut av talemålene på øya. Dersom infrastrukturen blir bedre, som for eksempel ved realisering av Møreaksen, og kommunen får flere tilflyttere (jf. 2.1.5), vil kanskje dette gi grobunn for enda videre og større endringer.

9.4 Fremtidig forskning

Det er flere funn i denne granskingen jeg mener det hadde vært interessant å forske videre på i fremtiden.

Når det gjelder de generelle variablene, kunne det for eksempel vært interessant å finne ut mer om en eventuell regionaliseringsprosess. Viser de fleste variablene en felles utvikling for et større område, eller finner vi også tendenser til det motsatte? Dersom vi finner tegn på det første, i hvilken retning ser det da ut til at spredningen går?

Jeg vil også påstå at en fremtidig talemålsforskning på Midøya hadde vært interessant med tanke på de underbevisste holdningene. I Danmark er det som nevnt hevdet at det der ser ut til at språket blir påvirket av disse typer holdninger. Det er ikke like tydelig i denne undersøkelsen, og med de holdningsresultatene som er presentert i denne oppgaven, hadde det vært interessant å finne mer ut om dette danske mønsteret i fremtiden vil vise seg å passe på et område som Midøya.

Da jeg tilfeldig valgte ut de ulike informantene, viste det seg at jeg hadde informanter fra samme familie i ulike livsfaser. Dette kunne derfor vært aktuelt materiale å bruke for å se på eventuell utvikling av talemål innad i samme familie. Det foreligger materiale av denne typen både fra Søre og Nordre Midøya.

I tillegg til intervjuene med midøyingene har jeg også gjort intervju med to ungdommer fra Otrøya. Det hadde vært interessant å se nærmere på om disse ungdommene skiller seg ut språklig i forhold til jevnaldrende på Midøya.

I avsnitt 4.7 nevnte jeg at en av informantene gav uttrykk for at han varierte språket sitt med hensyn til hvem han snakket med. Kanskje er det snakk om kodeveksling. Med en studie som tok for seg dette nærmere, kunne vi sett om dette er et generelt mønster blant

søremidøyingene. Dette er også noe Grytten (1973: 73) peker på at han la merke til på slutten av 1960-tallet. Til dette hadde vi i tilfelle måtte gjort opptak i ulike situasjoner med ulike samtalepartnere.

En senere gransking hadde også vært interessant med tanke på den nye retroflekse varianten ved V4 (+/- pal.). Da kunne vi muligens fått svar på om dette er en variant som vil spre seg videre med årene, eller om det kanskje er et typisk ungdomsfenomen. Også ved det jeg har kalt mellomvarianten ved V1.1. og V1.2 (1.pers. pron. ent. t.sterk og t.lett stilling), hadde det vært interessant å se om dette er et trekk som ser ut til å spre seg videre og til de andre livsfasene.

Som jeg har vært inne på, tar denne granskingen for seg bare en brøkdel av språklige variabler det går an å studere. I fremtiden er det derfor mye å ta tak i dersom en vil se nærmere på språket på Midøya og få et større innblikk i *omfanget* av endringene. Med tanke på den spesifikke utviklingen på Midøya kunne det vært interessant å se nærmere på andre variabler som er typisk sunnmørske og romsdalske. I denne oppgaven har jeg tatt for meg variabler som kan karakteriseres som markerte – trekk informantene selv er bevisst på. Det kunne jo tenkes at de fra Søre Midøya har begynt å endre de mest markerte trekkene først, og at de i større grad bruker mer av de sunnmørske trekkene når det gjelder umarkerte trekk. Da hadde vi kanskje sett at omfanget av språkendringene var mindre enn det jeg med mine språklige variabler har påvist. Forskning på flere variabler typisk for hver av de to varietetene kunne muligens også vist at nordremidøyingene hadde større variasjon enn det som er kommet frem i denne oppgaven.

Litteraturliste

- Auer, Peter og Frans Hinskens. 1988. A Case of Convergence and its Interpretation: MGH *î* and *û* in the City Dialect of Constance. I: Auer, P. og A. di Luzio, red. *Variation and Concergence. Studies in Social Dialectology*. Berlin og New York, Walter de Gruyter.
- Auer, Peter, Frans Hinskens og Paul Kerswill. 2005. *Dialect change. Convergence and divergence in European languages*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Akselberg, Gunnstein. 2002. Talespråkleg regionalisering i Noreg – Keisarens nye klede. *Nordica Bergensia* 28. Bergen, Nordisk institutt.
- Akselberg, Gunnstein. 2003a. Talevariasjon, register og medvit. I: Mæhlum, Brit, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland og Helge Sandøy: *Språkmøte. Innføring i Sosiolingvistikk*. Oslo, Cappelen Akademisk Forlag.
- Akselberg, Gunnstein. 2003b. Talevariasjon i Noreg. I: Mæhlum, Brit, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland og Helge Sandøy: *Språkmøte. Innføring i Sosiolingvistikk*. Oslo, Cappelen Akademisk Forlag.
- Akselberg, Gunnstein og Brit Mæhlum. 2003. Sosiolingvistisk metode. I: Mæhlum, Brit, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland og Helge Sandøy: *Språkmøte. Innføring i Sosiolingvistikk*. Oslo, Cappelen Akademisk Forlag.
- Berger, Peter L. og Thomas Luckmann. 1967. *The social construction of reality: a treatise in the sociology of knowledge*. London, Penguin.
- Chambers, Jack K. og Peter Trudgill. 1980. *Dialectology*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Coupland, Nikolas, Peter Garrett og Tore Kristiansen. 2005. Subjective processes in language variation and change. I: *Acta Linguistica Hafniensia* 37. København, The Linguistic Circle of Copenhagen.
- Dalen, Arnold. 1990. Dei trønderske dialektane. I: Ernst Håkon Jahr (red.): *Den store dialektboka*. Oslo, Novus Forlag.
- Edwards, John R. 1994. *Multilingualism*. London, Routledge.
- Eidsør, Lene. 2007. Dialektforandringer på Eidsøra. I: Bjørn Austigard, Dag Skarstein g Rolf Strand (red.): *Romsdal Sogelag Årsskrit 2007*. 71. årgang. Molde, ekh.no.
- Garrett, Peter, Nikolas Coupland og Angie Williams. 2005. *Investigating language attitudes: social meanings of dialect, ethnicity and performance*. Cardiff, University of Wales Press.
- Gabrielsen, Finn. 1983. *Eg eller je?: ei sosiolingvistisk gransking av yngre mål i Stavanger*. Bergen, Upublisert hovedfagsoppgave.
- Grønmo, Sigmund. 1996. Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnæringer i samfunnsforskningen. I: Holter, H. & Kalleberg, R. *Kvalitative metoder i samfunnsforskningen*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Grytten, Harald. 1973. *Ei gransking av talemålet på .* Bergen, Upublisert hovedfagsoppgave.
- Hansen, Eskil m. fl. 1978. Oslomål. *Prosjektbeskrivelse og syntaktisk analyse av Oslomål med henblikk på sosiale skilnader*. Oslo, Novus Forlag.
- Haugen, Ragnhild. 1997. *Variasjon og endring i sogndalsdialekten. Ei sosiolingvistisk undersøking av talemålet i Sogndal*. Bergen, Upublisert hovedfagsoppgave.
- Hernes, Reidun. 1998. "Eg snakke sånn så – det komme av seg sjølv" - *Ein sosiolingvistisk*

- analyse av talemålsvariasjon hjå ungdomar i Os.* Bergen, upublisert hovudfagsoppgåve.
- Hernes, Reidun. 2006. *Talemål i endring?: ein longitudinell studie av talemålsutvikling og språkleg røyndomsoppfatning hjå ungdomar i Os.* Bergen, Nordisk institutt.
- Hildremyr, Helene. 2006. *Dialekten i Brattvågen og på Hildre – 23 år etter: Ei sosiolingvistisk oppfølgingsgransking av talemålet i to sunnmørsbygder.* Bergen, Upublisert mastergradsavhandling.
- Hjelbrekke, Johns og Olav Korsnes. 2006. *Sosial mobilitet.* Oslo, Det Norske Samlaget.
- Hudson, Richard A. 1996. *Sociolinguistics.* 2. utgave. Cambridge, Cambridge University Press.
- Hårstad, Stian. 2010. *Unge språkbrukere i gammel by: en sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Trondheim.* Universitetet i Trondheim, Doktoravhandling.
- Jahr, Ernst H. og Olav Skare (red.) 1996. *Nordnorske dialektar.* Oslo, Novus Forlag.
- Jahr, Ernst H. (red.) 1990. Dialekter og dialektbruk i Norge. I: *Den store dialektboka.* Oslo, Novus Forlag.
- Julnes, Johan 2003. Midsund Gard og slekt 2. Midsund kommune. Elnesvågen, Fræna-Trykk AS.
- Kerswill, Paul. 1994. *Dialects converging: rural speech in urban Norway.* Oxford, Clarendon Press.
- Kerswill, Paul og Ann Williams. 2002. "Salience" as an explanatory factor in language change: evidence from dialect levelling in urban England. I *Reading Working Papers in Linguistics* 4, 63-65. The University of Reading, Department of Linguistic Science.
- Kristiansen, Tore. 1996. *Sprogholdninger og sprogpolitik.* I: Frans Gregersen, Tore Kristiansen, Erik Møller og Inge Lise Pedersen: *Dansk Sproglære.* København, Dansk lærerforeningen.
- Kristiansen, Tore, Peter Garret, Nikolas Coupland (red.). 2005. Subjective processes in language variation and change. I: *Acta Linguistica Hafniensia.* London, Routledge.
- Kristiansen, Tore. 2009. The macro-level social meanings of late-modern Danish accents. I: *Acta Linguistica Hafniensia.* Vol. 41. London, Routledge.
- Kristiansen, Tore. 2008. "Har Norge et standardtalemål? – vurderet i dansk sociolingvistisk perspektiv". Røros.
- Kristoffersen, Gjert. 1980. *Dialektutvikling hos skolebarn. En undersøkelse av forbindelser av vokal + r i talemålet til skolebarn i Arendal.* Oslo, Novus Forlag.
- Labov, William. 1966. The social stratification of English in New York City. Washington D.C, Center for Applied Linguistic
- Labov, William. 1972. *Sociolinguistic Patterns.* Philadelphia, University of Pennsylvania Press.
- Labov, William. 1994. *Principles of Linguistic Change. Volume 1. Internal Factors.* Oxford UK og Cambridge USA, Blackwell.
- Labov, William. 2003. Some Sociolinguistic Principles. I Paulson, Christina Bratt og G. Richard Tucker (red.): *Sociolinguistics.* Oxford, Blackwell.
- Larsen, Amund B. 1917. "Naboopposition – knot". *Maal og minne* 34.
- Le Page, Robert B. og André Tabouret-Keller 1985. *Acts of identity.* Cambridge, Cambridge University Press.

- Løvik, Karoline. 2002. *Dialekten på øya Gossen i Ytre Romsdal. Utviklingslinjer i talemålet til yngre språkbrukarar*. Kristiansand, Upublisert hovedfagsoppgave.
- Meyerhoff, Miriam. 2006. *Introducing Sociolinguistics*. Routledge, Oxon OX14 4RN.
- Milroy, James. 1992. *Linguistic Variation and Change*. Oxford, Blackwell.
- Milroy, Lesley og Matthew Gordon. 2003. *Sociolinguistics. Method and Interpretation*. Oxford, Blackwell.
- Mæhlum, Brit. 1996. Norsk og nordisk sosiolingvistikk - en historisk oversikt. I: Carol Henriksen et al. (red.), *Studies in the development of linguistics in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden*. Oslo, Novus Forlag.
- Mæhlum, Brit. 2003a. Normer. I: Mæhlum, Brit, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland og Helge Sandøy. *Språkmøte. Innføring i Sosiolingvistikk*. Oslo, Cappelen Akademisk Forlag.
- Mæhlum, Brit. 2003b. Språk og identitet. I: Mæhlum, Brit, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland og Helge Sandøy: *Språkmøte. Innføring i Sosiolingvistikk*. Oslo, Cappelen Akademisk Forlag.
- Mæhlum, Brit, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland og Helge Sandøy. 2003. *Språkmøte. Innføring i Sosiolingvistikk*. Oslo, Cappelen Akademisk Forlag.
- Niedzielski, Nancy og Dennis R. Preston. 2003. *Folk Linguistics*. Berlin og New York, Mouton de Gruyter.
- Nygård, Kjartan, Ingebjørg Bjørnerem, Knut I. Sjøvik og Målfrid Bjørnerem. Historia om barneforeininga og søndagsskulen på Nordre Midøy og eldsjelene som stod bak. Midsund, Midsund Slekt og Historielag.
- Omdal, Helge. 1982. Språkholdningar. *Mål og makt* 4.
- Papazian, Eric. 1997. Dialektdød i Numedal? Om språkutviklinga i Nore og Uvdal. *Maal og Minne*. 1997 / 2. 161–190. Oslo, Det Norske Samlaget.
- Røyneland, Unn. 1999. Språkleg regionalisering på Røros og Tynset? *Målbryting* 2.
- Røyneland, Unn. 2003a. Fleirspråklegheit. I: Mæhlum, Brit, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland og Helge Sandøy: *Språkmøte. Innføring i Sosiolingvistikk*. Oslo, Cappelen Akademisk Forlag.
- Røyneland, Unn. 2003b. Språk- og dialektkontakt. I: Mæhlum, Brit, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland og Helge Sandøy: *Språkmøte. Innføring i Sosiolingvistikk*. Oslo, Cappelen Akademisk Forlag.
- Røyneland, Unn. 2005. *Dialektnivellering, ungdom og identitet: ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset*. Universitetet i Oslo, Doktoravhandling.
- Røsstad, Rune. 2006. "Språkoppfatningar og sosiolingvistikken". *Målbryting* 9.
- Sandøy, Helge. 1982. "Romsdalsmålet. Skisse til ein grammatikk". Bergen, Nordisk Institutt.
- Sandøy, Helge. 1990. Vestlandet – der fjordane batt folket saman. I Jahr (red.): *Den store dialektboka*. Oslo, Novus Forlag.
- Sandøy, Helge. 1996. *Talemål*. Oslo, Novus Forlag.
- Sandøy, Helge. 1998. The Diffusion of a New Morphology in Norwegian Dialects. I: *Folia Linguistica* XXXII/1-2. Berlin, Mouton de Gruyter.
- Sandøy, Helge. 2000. Utviklingslinjer i moderne norske dialektar. I: *Folkemålsstudier* 39. Helsingfors.

- Sandøy, Helge. 2003a. Skriftvariasjon. I: Mæhlum, Brit, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland og Helge Sandøy: *Språkmøte. Innføring i Sociolingvistik*. Oslo, Cappelen Akademisk Forlag.
- Sandøy, Helge. 2003b. Språkendring. I: Mæhlum, Brit, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland og Helge Sandøy: *Språkmøte. Innføring i Sociolingvistik*. Oslo, Cappelen Akademisk Forlag.
- Sandøy, Helge. 2003c. Kontakt og spreining. I: Mæhlum, Brit, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland og Helge Sandøy: *Språkmøte. Innføring i Sociolingvistik*. Oslo, Cappelen Akademisk Forlag.
- Sandøy, Helge. 2004. Types of society and language change in the Nordic countries. I: Britt Louise Gunnarsson m.fl. (red.): *Language Variation in Europe*. Uppsala, Uppsala University.
- Sandøy, Helge. 2006. Språk og region i historisk perspektiv. I: Jan Ragnar Hagland (red.), *Regional spåkhistorie. Rapport frå eit seminar i regi av Det kongelige Norske Videnskabers Selskab*. Trondheim, DKNVS.
- Sandøy, Helge. 2007. Kvantifisering og typologisering av språkendring og samfunn. I: Lennart Elmevik (red.), *Nya perspektiv inom nordisk språkhistoria. Föredrag hållna vid ett symposium i Uppsala 20-22 januari 2006*. (Acta Academiae regiae Gustavi Adolphici XCV11.) Uppsala.
- Sankoff, Gillian. 1980. *The social life of language*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press.
- Sankoff, Gillian. 2005. Cross-sectional and longitudinal studies in sociolinguistics. *An international handbook of the science of language and society*, vol. 2, ed. by Ulrich Ammon, Norbert Dittmar, Klaus J. Mattheier, and Peter Trudgill, 1003–13. Berlin, Mouton de Gruyter.
- Selås, Magnhild. 2003. *Dialektal variasjon og endring aust på Agder - beskrive og forklart ved to språklege variablar*. Bergen, Nordisk institutt.
- Sjekkeland, Martin. 2005. *Dialektar i Noreg. Tradisjon og fornying*. Kristiansand, Høyskoleforlaget.
- Sølvberg, Ola. 1998. *Endringar i førdedialekten. Ei kartlegging av talemålet til vaksne og unge i Førde*. Høgskolen i Agder, Upublisert hovedfagsoppgave.
- Trudgill, Peter. 1983. *On dialects: social and geographical perspectives*. Oxford, Blackwell.
- Trudgill, Peter. 1986. *Dialects in Contact*. Language in society 10. Oxford, Blackwell.
- Ulland, Harald. 1984. Det bergenske ego. Om formene *eg*, *e*, og *jeg* i bergensk. I: Helge Sandøy (red.) *Talemål i Bergen*. Bergen, Nordisk institutt.
- Venås, Kjell. 1991. *Mål og miljø*. Innføring i sociolingvistik eller språksosiologi. 3. utgave. Oslo, Novus Forlag.
- Wardhaug, Ronald. 1992. *An introduction to sociolinguistics*. Second edition. Oxford, Blackwell Publishers Ltd.
- Weinreich, Uriel, William Labov og Marvin Herzog. 1968. Empirical foundations for a theory of language change. I: Lehmann, W. P. og Y. Malkiel, red. *Directions for Historical Linguistics: A Symposium*, 95-188. Austin, University of Texas Press.
- Wetås, Åse. 2003. Kan ein komparativ studie av namn og appellativistisk materiale kasta lys over kausbortfallet i mellomnorsk? I: Jan Terje Faarlund (red.): *Språk i endring*.

Indre norsk språkhistorie. Oslo, Novus forlag.
Aarsæther, Finn. 1984. *E syns alle folk snakka likt e! En studie av talemålsvariasjon i Ålesund bymål*. Oslo, Upublisert hovedfagsoppgave.
Aasmundseth, Kathrine. 2010. *I den store sammenhengen er me jo bergensarar. Bevisste og underbevisste språkholdninger i Øygarden*. Bergen, Upublisert mastergradsavhandling.

Kilder fra nettsider:

<http://www.moreaksen.no/> [hentet 05.05.2010].

Midsund kommune. 2010a. Innspel til kommuneplanprosessen. [hentet 04.05.2010].

Tilgjengelig fra:

<http://www.midsund.kommune.no/kommuneplan-for-midsund-2010-2020.124686.no.html>

Midsund kommune. 2010b. Om Midsund. [hentet 01.02.2010]. Tilgjengelig fra:

<http://www.midsund.kommune.no/om-midsund.22960.no.html>

Midsund kommune. 2010b. Swot-analyse, Midsund mot 2020. [hentet 04.05.2010].

Tilgjengelig fra:

<http://www.midsund.kommune.no/kommuneplan-for-midsund-2010-2020.124686.no.html>

Kommuneplan Misund 2010 - 2020. 2010. Kommuneplanen sin samfunnsdel. [hentet 02.06.2009] Tilgjengelig fra:

<http://www.midsund.kommune.no/getfile.php/1184992.706.ayfbbuucbx/Kommuneplan+horing+2010.doc.as.pdf>

Sandøy, Helge, Gunnstein Akselberg og Gjert Kristoffersen. 2007. *Dialektendringsprosessar. Prosjektskisse*. Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium, HF, UIB.

[hentet 02.02.2009]. Tilgjengelig fra:

http://www.uib.no/filearchive/fullprosjektskildring_dialektendringsprosessar.pdf

Statistisk sentralbyrå. 2010a. *Folke- og bolig tellingen 2001, kommune- og bydelshefter 1545 Midsund*. [hentet 11.05.2010]. Tilgjengelig fra:

http://www.ssb.no/fob/kommunehefte/1545/fob_1545_tabeller.pdf

Statistisk sentralbyrå. 2010b. *Folke- og bolig telling 1. november 1970 1545 Midsund*. [hentet 11.05.2010]. Tilgjengelig fra:

http://www.ssb.no/emner/02/01/folketellinger/kommunehefter/1970/kh_1970_1545.f

Statistisk sentralbyrå. 2010c. *Tabell: 01223: Befolkningsutvikling, første halvår (K2), tre første kvartaler (K3) og helt år (K4). (K)* [hentet 03.03.2010]. Tilgjengelig fra:

http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?Productid=02.02&PXSid=0&v=1=true&PLanguage=0&tilside=selecttable/MenuSelP.asp&SubjectCode=02

Statistisk sentralbyrå. 2010d. *Tabell: 03321: Sysselsatte per 4. kvartal. Pendlingsstrømmer (K)*. [hentet 04.04.2010]. Tilgjengelig fra:

http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selectvarval/define.asp&Tabellid=03321

Statistisk sentralbyrå. 2010e. *Tabell 04317: Folkemengde, etter grunnkretser (G)*. [hentet 15.05.2010]. Tilgjengelig fra:

http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selectvarval/define.asp&Tabellid=04317

Statistisk sentralbyrå. 2010f. *Tabell 06913: Folkemengde 1. januar og endringer i kalenderåret (K) etter region, statistikkvariabel og tid*. [hentet 12.05.2010].

Tilgjengelig fra:

http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selectvarval/define.asp&Tabellid=06913

Statistisk sentralbyrå. 2010g. *Tall om Midsund kommune*. [hentet 09.11.2010]. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/kommuner/1545>

Muntlige kilder:

Aslaug Sanden, sekretær ved Midsund skule

Målfrid Gangstad, pensjonist fra Nordre Midøya

Knut Raknes, pensjonist fra Søre Midøya

Reidun Karin Skogvoll Opstad, lærerassistent ved Midsund Montessoriskule

Laila Nilsen, konsulent ved inntak og formidling, M&R Fylkeskommune

Ågne Stormyr, gårdbruker fra Søre Midøya

Harald Stormyr, pensjonert gårdbruker på Søre Midøya

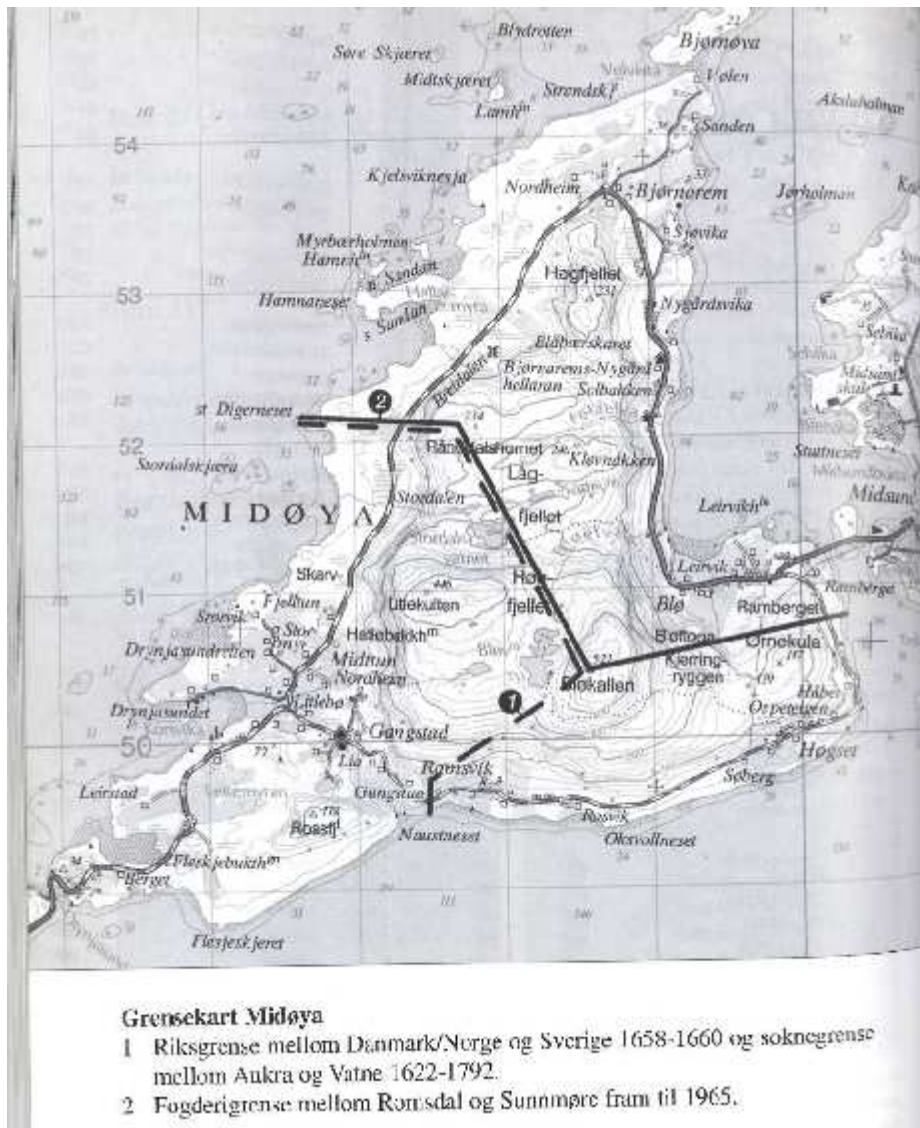
Nils Sanden, ansatt i Midsund kommune

Edit Bugge, stipendiat ved Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier. Universitetet i Bergen

Helge Sandøy, professor ved Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier.

Universitetet i Bergen

Vedlegg 1: Kart over riksgrensen og fogderigrensen på Midøya

Vedlegg 2: Skjema for egenvurdering av dialektbakgrunn

Dialektbakgrunn, Midsund

Nr. _____

A Du

1. Fødselsår: _____

2. Kjønn: _____

3. Kvar bur du no? (Skriv namnet på f.eks. bygda.) _____

4. Kor lenge har du budd i Midsund? _____

5. Kva for studieretning har du planar om å ta på vidaregåande skule?

_____

6. Har du planar for kva slags yrke du kan tenkje deg i framtida? I så fall kva?

_____

7. Kan du tenkje deg å bu i Midsund som vaksen? Dersom du ikkje kan det: Kvar vil du heller bu?

_____

B Dialekten din

8. Kva for dialekt eller dialektar snakkar du? (Dersom du har ein blandingsdialekt, skriv du kva dialektar du blandar.)

_____

_____

9. Dersom du brukar ulike dialektar i ulike situasjonar: I kva slags situasjonar brukar du kvar av dei?

_____

_____

10. Kva pronomenform brukar du munnleg når du snakkar om deg sjølv, som for eksempel i denne setninga:

_____ *ser på TV.*

Klasse: _____

Vedlegg 3: Informasjonsskriv til potensielle informanter

(1) Informasjonsskriv til foresatte til potensielle elevinformanter

Midsund ungdomsskule

Til føresette for _____

I samarbeid med Prosjektet Dialektendringsprosessar sender vi ut informasjonsskrivet nedanfor med førespurnad.

Vennleg helsing

Ketil Ugelvik

FØRESPURNAD OM DELTAKING I FORSKINGSPROSJEKT

Prosjektet *Dialektendringsprosessar* ved Universitetet i Bergen studerer språkbruk og holdningar til språk på utvalde stader på Vestlandet. Formålet med studien er å forstå generelle endringsmønster i språk og samfunn. Til denne granskinga ønskjer vi å ha samtale med mellom anna 10 elevar ved ungdomsskulen i Midsund. Samtaleemna vil dreie seg om kino, skulekvardagen, framtidønske og heimstaden. Det blir gjort opptak under samtalen, som vil ta omtrent ein time og skjer på ungdomsskulen. Samtalen skjer med to elevar saman.

Einaste kravet vi set når vi vel ut elevar, er at dei har vakse opp i Midsund etter 6-årsalderen. For informantar under 18 år må ein føresett godkjenne at eleven kan vere informant. Difor ber vi her ein av dei føresette om løyve til slik samtale på Midsund ungdomsskule ein gong i oktober–november 2009. Det er frivillig å vere med, og ein kan trekkje seg utan grunngeving når som helst undervegs inntil prosjektet er ferdig i 2012. Viss nokon trekkjer seg, blir namnet og andre opplysningar sletta frå arkivet vårt. Prosjektet er meldt til Personvernombodet for forskning, Norsk samfunnsvitskapleg datateneste A/S.

Vi gjer berre språklege analysar, men på grunn av det offentlege regelverket blir opptaka av samtalanane behandla som konfidensielt materiale, og ingen enkeltpersonar skal kunne kjennast igjen i rapportar frå studien. Namnet på deltakaren og ev. namn på andre personar blir endra til talkodar ved behandlinga av materialet. Materiale og kodesystem blir lagra på ulike stader. Personane som har tilgang til materialet, har teieplikt. Etter prosjektslutt ønskjer vi å lagre intervjumaterialet i Målføresamlinga ved Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium, Universitetet i Bergen. Om nokon ønskjer å bruke same materialet i eit nytt tilsvarande forskingsprosjekt om språk, blir det sendt ny melding til Personvernombodet.

Det ville gle oss om du/de gir løyve til denne samtalen, og vi ber vi deg skrive under på samtykkeslippen nedafor og la eleven ta han med tilbake til skulen snarast råd.

Viss det er noko du lurar på, kan du ringje meg på 55 58 24 05, eller senda ein e-post til helge.sandoy@lle.uib.no.

Med vennleg helsing

Helge Sandøy
Nordisk, LLE
Boks 7805, 5020 Bergen

Til prosjektet Dialektendringsprosessar

Samtykkeerklæring:

Eg har fått informasjon om prosjektet og tillèt at _____ stiller til samtale i oktober–november 2009. Eg godtek at denne samtalen blir brukt i til forskingsformålet som er nemnt i skrivet ovafor, og at materialet blir oppbevart i Målføresamlinga ved Universitetet i Bergen.

Dato: ___/___-2009

Underskrift .....

(2) Informasjonsskriv til middelaldrende og voksne informanter

FØRESPURNAD OM DELTAKING I FORSKINGSPROSJEKT

Prosjektet *Dialektendringsprosessar* ved Universitetet i Bergen studerer språkbruk og holdningar til språk på utvalde stader på Vestlandet. Til denne granskinga ønskjer vi å ha samtale med nokre innbyggjarar i ulike aldersgrupper på Midøya. Samtaleemna vil dreie seg om kino, barndomsminne, skuleminne og heimstaden. Det blir gjort opptak under samtalen, som vil ta omtrent ein time, og vi skal avtale tid og stad seinare. Samtalen blir gjort med to personar samtidig.

Einaste kravet vi set når vi vel ut folk til samtalar, er at dei har vakse opp på Midøya etter 6-årsalderen. Det er frivillig å vere med, og ein kan trekkje seg utan grunngiving når som helst undervegs inntil prosjektet er ferdig i 2012. Viss du trekkjer deg, blir namn og andre opplysningar sletta frå arkivet vårt. Prosjektet er meldt til Personvernombodet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datateneste A/S.

Vi gjer berre språklege analysar, men på grunn av det offentlege regelverket blir opptaka av samtalanene blir behandla som konfidensielt materiale, og ingen enkeltpersonar skal kunne kjennast igjen i rapportar frå studien. Namnet på deltakaren og ev. namn på andre personar blir endra til talkodar ved behandlinga av materialet. Materiale og kodesystem blir lagra på ulike stader. Personane som har tilgang til materialet, har teieplikt. Etter prosjektslutt ønskjer vi å lagre intervjumaterialet på ubestemt tid i Målføresamlinga ved Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium, Universitetet i Bergen. Om nokon ønskjer å bruke same materialet i eit nytt tilsvarande forskingsprosjekt om språk, blir det sendt ny melding til Personvernombodet, og det kan bli aktuelt å kontakte deg att.

Dersom du er villig til å vere med på intervjuet, er det fint om du skriv under på samtykkeslippen nedafor og tek med dette arket til samtalen.

Viss det er noko du lurer på, kan du ringje meg på 55 58 24 05, eller sende ein e-post til helge.sandoy@lle.uib.no.

Med vennleg helsing

Helge Sandøy
Nordisk, LLE
Boks 7805

Til prosjektet Dialektendringsprosessar

Samtykkeerklæring:

Eg har fått informasjon om prosjektet, seier meg villig til å vere med i samtale i september 2009, og godtek at denne samtalen blir brukt i forskningssamanhengar som er nemnt i skrivet ovafor, og oppbevart i Målføresamlinga ved Universitetet i Bergen.

Dato: ___/___-2009

Underskrift .....

(3) Informasjonsskriv til panelinformanter

FØRESPURNAD OM DELTAKING I FORSKINGSPROSJEKT

Prosjektet *Dialektendringsprosessar* ved Universitetet i Bergen studerer språkbruk og holdningar til språk på utvalde stader på Vestlandet. Til denne granskinga ønskjer vi å ha samtale med nokre innbyggjarar i ulike aldersgrupper på Midøya. Samtaleemna vil dreie seg om kino, barndomsminne, skuleminne og heimstaden. Det blir gjort opptak under samtalen, som vil ta omtrent ein time, og vi skal avtale tid og stad seinare. Samtalen blir gjort med to personar samtidig.

Einaste kravet vi set når vi vel ut folk til samtalar, er at dei har vakse opp på Midøya etter 6-årsalderen. Somme av dykk som blir spurde om å delta, har også vore med på ei tidlegare språkgransking (i 1969 og 1985).

Det er frivillig å vere med, og ein kan trekkje seg utan grunniving når som helst undervegs inntil prosjektet er ferdig i 2012. Viss du trekkjer deg, blir namn og andre opplysningar sletta frå arkivet vårt. Prosjektet er meldt til Personvernombodet for forskning, Norsk samfunnsvitskapeleg datateneste A/S.

Vi gjer berre språklege analysar, men på grunn av det offentlege regelverket blir opptaka av samtalen behandla som konfidensielt materiale, og ingen enkeltpersonar skal kunne kjennast igjen i rapportar frå studien. Namnet på deltakaren og ev. namn på andre personar blir endra til talkodar ved behandlinga av materialet. Materiale og kodesystem blir lagra på ulike stader. Personane som har tilgang til materialet, har teieplikt. Etter prosjektslutt ønskjer vi å lagre intervjumaterialet på ubestemt tid i Målføresamlinga ved Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium, Universitetet i Bergen. Om nokon ønskjer å bruke same materialet i eit nytt tilsvarende forskingsprosjekt om språk, blir det sendt ny melding til Personvernombodet, og det kan bli aktuelt å kontakte deg att.

Dersom du er villig til å vere med på intervjuet, er det fint om du skriv under på samtykkeslippen nedafør og tek med dette arket til samtalen.

Viss det er noko du lurer på, kan du ringje meg på 55 58 24 05, eller sende ein e-post til helge.sandoy@lle.uib.no.

Med vennleg helsing

Helge Sandøy
Nordisk, LLE
Boks 7805
5020 Bergen

Til prosjektet Dialektendringsprosessar

Samtykkeerklæring:

Eg har fått informasjon om prosjektet, seier meg villig til å vere med i samtale i oktober-november 2009, og godtek at denne samtalen blir brukt i forskingssamanhengar som er nemnt i skrivet ovafor, og oppbevart i Målføresamlinga ved Universitetet i Bergen. Eg godtek òg at samtaleopptaket med meg gjort i den tidlegare granskinga, blir brukt i dette nye forskingsprosjektet.

Dato: ___/___-2009

Underskrift .....

Vedlegg 4: Samtalegaid for intervjuet og bakgrunnsopplysninger

Samtalegaid for Midsund

A. Fri samtale

I. De unge

Interesser

Kjenner dere hverandre godt? Bor dere langt fra hverandre?

Hvordan er det elles her i Midsund/på Midøya, kjenner de fleste hverandre?

Hva liker dere å gjøre på fritiden?

- Personlige aktiviteter (pc-spel, tv-program): eks. X-faktor, idol.
- Hvilke tilbud er det for unge her?
- Hvilke tilbud savner dere?
- Hvilke tilbud er mest populære? (størst oppslutning, jf. musikk, kor, korps, idrett)
- Hva gjør dere i helgene?
- Hva med kino, shopping osv? Hvor finnes det/ hvor gjør dere det?

Har dere vært på kino i det siste?

Fortell om en favorittfilm/ -bok. Husker dere noen/flere bøker dere har vært borti?

Hva gjorde dere i sommerferien?

Hva bruker du å gjøre om vinteren (i feriene)?

Fortell om et spesielt ferieminne (enten positivt eller negativt.. eller begge)

Beskriv en perfekt dag, der du får bestemme alt du vil, fra morgen til kveld.

Har du noen gang vært i livsfare? Fortell om en gang dere har vært i fare på en eller annen måte.

Skule og framtid

Hvordan er det å gå på skole her på Midsund? Hvordan er samholdet mellom elevene i de ulike klassetrinnene?

Husker dere første skoledag? Fortell om den.

Har dere vært på skoleturer?

Har dere noe favorittfag?

Hva gjorde dere/vil dere gjøre i arbeidsuken?

Hva skal dere gjøre under OD-dagene? Vet dere hva pengene går til?

Hva er planene deres for tiden etter ungdomsskolen?

- Vgs? Hvor? Hvorfor?

Hva tenker dere å gjøre etter eventuell utdanning?

- Begynne å jobbe?
- Hvor bil dere bosette dere?
- Vil dere tilbake til Midsund/Midøya? Hvorfor?

Lokalmiljø

Tenk dere at den familie vurderer å flytte til Midsund. Hvilke positive og negative sider har dere å fortelle om stedet? (Først positive)

Hva synes du har endret seg her i Midsund/på Midøya siden du var liten? Hva tror du har endret seg her om 20 år?

Hva gjør dere på store dager som 17. mai?

II. De eldre

Hvordan kjenner dere hverandre?

Hvordan vil dere beskrive samholdet mellom innbyggerne her i Midsund/på Midøya?

- Noen nye innflyttere? Hva med dem?
- Er det mye/lite innflytting? Hvorfor?

Fortid

Hvordan var det i Øygarden for 20/40 år siden?

Fortell om et barndomsminne. For eksempel første skoledag.

Har du noen gang vært i livsfare? Fortell om en gang dere har vært i fare på en eller annen måte. Brann?

Nåtid

Hva jobber dere med? Har jobba med? Hva jobbet foreldrene deres med?

Hva gjør dere i fritiden?

Hva liker dere å gjøre på fritiden?

- Personlige aktiviteter (sport, tv-program): eks. X-faktor, idol.
- Er dere med i en forening/et lag?
- Hvilke tilbud er det for unge/eldre her?
- Hvilke tilbud savner dere?
- Hvilke tilbud er mest populære? (størst oppslutning, jf. musikk, kor, korps, idrett)
- Hva gjør dere i helgene?
- Hva med kino, shopping osv? Hvor finnes det/ hvor gjør dere det?

Fortell om en favorittfilm/-bok.

Hva gjorde dere i sommer?

Hva bruker dere å gjøre om vinteren?

Fortell om et ferieminne

Hvordan feirer dere store dager som 17. mai?

Hva slags forhold har dere til/ hvor avhengig er dere av storbyen (Molde)?

Lokalmiljø

Hva synes dere om skolestriden som har vært? I forhold til skule. Og hva synes dere om utfallet?

Hva tenker dere om en eventuell kommunesammenslåing med Aukra?

Har dere merket noe av finanskrisen her i Midsund?

Lokalaviser → Øyavis. Lokalavisa i Midsund.

Framtida

Hvordan ser de for dere at det er her i Midsund/på Midøya om 20-30 år?

Til midtgruppa: Ser dere for dere at dere blir boende her resten av livet? Hvorfor?

B. Språkoppfatninger

Perseptuelt kart

Tegnes inn på kartet:

1. (Paroppgave:) Tegn inn på kartet hvor dere mener grensene mellom ulike dialekter går i Romsdalen. Diskuter dere frem til grensene.
2. Hvilke andre dialekter i regionen syns du dialekten på Midøya ligner mest på? (Hva er typisk for dialekten på Midøya? Og nabodialektene?)

Lokal dialekt og dialektendring

3. Hva kaller du din egen dialekt?
4. Syns du dialekten på Midøya endrer seg, eller snakker gamle og unge likt? Hvordan? Hva slags språk endrer den seg til?
5. Hvorfor endrer/ender ikke dialekten på Midøya seg, tror du?

Dersom de mener den endrer seg (hvis ikke, gå til spørsmål 9):

6. Hvem endrer dialekten sin? (Barn, unge, gamle? Alle?)
7. Hva syns du om endringene i dialekten på Midøya? Gjør det noe?

Holdninger til egen og andres dialekt

8. Hva syns du om dialekten på Midøya? I Midsund? Moldedialekten? Østlandsk? Trøndersk? Bergensk? Sunnmørsk? Hvorfor syns du det?
9. Syns du at noen dialekter er finere enn andre? Hvilke?
10. Hva tror du moldenserne synes om dialekten i Midsund/på Midøya?
11. Hvordan liker du å høre moldedialekten/midsunddialekten i radio og på TV?
12. Synes du at moldenserne/midsundingene i slike tilfeller bør endre språkbruken sin?

Skriftspråk

13. Hvilket skriftspråk bruker du mest i private sammenhenger? Hvorfor?

Dialekt og atferd

14. Hvis du skulle snakke en annen dialekt enn den du snakker nå, hvilken ville du valgt?
15. Snakker du annerledes når du reiser inn til Molde? Eller andre steder? I andre sammenhenger? Hvorfor?
16. Kommenterer du dialekten til andre noen gang? Hvem? Har du noen gang gjort narr av noen på grunn av dialekten deres? (Fortell gjerne om en episode.)
17. Får du noen gang kommentarer på dialekten din? Av hvem? Har du noen gang blitt gjort narr av på

grunn av dialekten din? (Fortell gjerne om en episode.)

Kontakt med Molde

1. Hvor ofte har du vært i byen de to siste ukene? Pleier du ofte å reise til byen?
2. Har du mange (nære) venner i byen?
3. Har du ofte besøk av folk fra byen?

Lek

1. Tenk deg at du sitter på en restaurant og må på toalettet, men kan ikke finne det. Du må derfor spørre kelneren. Hvordan ville du da spurt/ordlagt deg overfor kelneren? (Tenk deg at jeg er kelneren du spør).
2. Etter restaurantbesøket går du litt rundt i gatene i byen du er i. Du ser at mange av gatene er stengt og lurer på hva som er grunnen til dette. Litt lengre fremme står det en politimann som du faktisk kjenner litt, så du velger å spørre ham. Hvordan ville du ordlagt deg for å finne ut av dette?
3. (Viser bilder av konkreter (substantivene) og spør:) Jeg vil nå se om dere forstår hva jeg har prøvd å tegne. (Tar opp bilde 1) Ser du hva dette er? Og du? (tar opp bilde 2, osv)

(Legger alle bildene, bortsett fra smedene og bringebæret, ut igjen.) Hvilke bilder er tatt vekk?

(Legger alle bildene på en rekke der det første bildet har plass nr 1, bilde to har plass nr 2 osv. Informantene blir bedt om å merke seg hvilken rekkefølge bildene ligger i. De får ca 10 sekund til å se på bildene og huske plasseringene. Alle bildene blir samlet inn og jeg spør:) Hva lå på plass nr 5? Plass nr 3? Plass nr 1? Plass nr 4? Plass nr 2? Plass nr 6?

4. (Viser bildene av verbene. Legger først ut det ene bildet, så det andre som hører til. Spør:) Hva har han gjort fra dette til dette bildet?

C. Spørjeskjema om personopplysninger

– etter samtaleopptaket

1. Namn: _____

2. Fødselsår: _____

3. Kjønn: _____

4. Utdanning:

Er for tida ungdomsskuleelev

Kryss av framom typen skule du har gjennomført:

folkeskole

ungdomsskole

yrkesfagleg skole

vidaregåande skole

høgare utdanning.

5. Yrke: _____ (Ikkje aktuelt for skuleelevar.)

6. Kvar bur du? (Bygd/bydel) _____

7. Kva dialekt(ar) snakkar du? (Dersom du har ein blandingsdialekt, skriv kva for dialektar du blandar.)

_____

8. Brukar du ulike dialektar i ulike situasjonar? Dersom ja, i kva for situasjonar brukar du kvar av dei?

_____

9. Kva stader har du budd på, og når budde du der?

Har du budd berre ein stad, fyller du berre ut første rada.

<i>Stad</i> <i>(Namn på staden.)</i>	<i>Tidsrom (om lag)</i>

Berre for ungdomsskoleelevane:

10. Kva dialektar har beste vennene dine?

_____

11. Vaksne personar du bur saman med

<i>Vaksne du bur saman med</i>	<i>Kvar har den vaksne vakse opp?</i>	<i>Kva vil du kalle dialekten til denne vaksne?</i>	<i>Kva for utdanning har denne vaksne?</i>
<i>Ev. mor</i>			
<i>Ev. far</i>			
<i>Ev. andre</i>			
<i>Ev. andre</i>			

Vedlegg 5: Gaid og skjema for holdningsgranskningen i Midsund

Fase I: Testdelen

Gaid for testen på Midsund

23.9.09

Viktig å gå over før feltarbeidet:

1. Rektor og lærarar bør ha mint elevane på å vere presise til timen.
2. Vi informerer informantane (og pensjonistforeininga) berre om at dei skal få delta i ein test som dei ikkje får vite meir om på førehand, men at vi vil orientere om det og opne for spørsmål etter at første delen av undersøkinga er avslutta. (Derfor unngår vi òg å seie at vi kjem frå Universitetet i Bergen. Til rektor opplyser vi kvar vi kjem frå og vagt om formålet – for å få løyve til å gjennomføre testen – men med pålegg og forklaring om at det må ikkje seiast vidare.) NB: Alle spørsmål som eventuelt dukkar opp i forkant, blir avviste med denne lovnaden om at dei skal få svar på alt dei lurar på, etter første del av testen. Hugs òg at ikkje noko av materialet vårt har merke som fortel om *universitetet*, *nordisk* eller *språk*.
3. Pass på å nummerere evalueringsarka som skal brukast på førehand.
4. Bland dei to typane evalueringshefte, dvs. at ein legg dei annakvar i bunken som ein skal dele ut frå. Hugs at desse hefta skal ha trykk på berre eine sida av arka.
5. Hugs at Rangeringsheftet for ungdomsskulelevane skal ikkje ha spørsmål om utdanning og yrke på siste sida.
6. Pass på at alle har penn eller blyant i klassen/på møtet. Hugs å samle inn att pennane til slutt.
7. Den som leier testdelen, bør ha dei ulike skjema før seg under undersøkinga. På denne måten er det lettare å følgje med f.eks. nokon av informantane har spørsmål til dei forskjellige hefta.
8. Øv inn teksten nedafor – som er meir og mindre eit manus. Pass på at du får naturleg språkføring. (Unngå å lese slavisk.)
9. Viss elevane sit for tett saman, ber ein dei flytt pultane frå kvarandre. Presiser at dei ikkje skal snakke med kvarandre mens testen foregår.
10. Viss ein elev får hjelp av læraren undervegs, er det OK. (Lærarane kjenner til kven som har leseproblem.)
11. Begynner nokon å klage på at dei ikkje greier oppgåva, skal svaret vere at ein skal gjere det ein får til.
12. Når testen er ferdig og ein går i gang med diskusjonen, kan ein dele ut *skjemaet om dialektbakgrunn* og la elevane fylle ut mens diskusjonen går. Så leverer dei når timen er slutt.

Manus

A. Innleiing

Vi har vore så heldige å få lov å komme hit i klassen dykkar (på møtet dykkar) for å gjennomføre ei undersøking. De skal få vere med på ein test, og de får ikkje vite meir om formålet no. Etter ei stund skal vi forklare kva det går ut på, og de skal då få svar på alt de lurar på.

Eg heiter X.

Testen er slik at de skal få lytte til nokre personar som det er gjort bandopptak med, og etterpå skal de fylle ut i eit skjema korleis de vurderer desse personane. Dette kjem til å skje i to omgangar. De får småe hefte å skrive i. Men aller først skal det få høyre opptaka. Deretter får de hefta.

[Spel av fila *Kortversjon*.]

[Del ut evalueringshefta.]

På det arket eg no deler ut til dykk, står eit nummer øvst i høgre hjørnet. Det skal skrivast på heftet de får seinare, og derfor har vi laga ein gul lapp med same talet på. Den lappen tek de av og gøymer til neste skjema kjem.

B. Evaluering av personar

3. Instruksjon

No skal de få høre same personane ein gong til. No skal de vurdere personane mens de lyttar på dei, med å krysse av i skjema som i alt har 8 skalaer for kvar person. Det er eitt skjema, dvs. eitt ark, for kvar av dei 15 personane. Framsida har same orienteringa som eg no gir. De kan no blade om og sjå korleis skjemaa ser ut. Der står altså visse eigenskapar som de skal ha i tankane og vurdere etter, og så skal de gradere kor sterkt denne eigenskapen passar for den aktuelle personen. Det er same skalaene som går att for alle dei 15 personane de får høre.

Bla opp på ei side med slike skalar og les nedover kva desse stikkorda er. De ser at det står f.eks. "Likar du henne?". Under der skal de setje kryss i ein av boksane; og eit kryss i boksen lengst til venstre vil då bety at du slett ikkje likar henne. Eit kryss lengst til høgre vil bety at du likar henne svært godt. Og dei andre boksane imellom ytterpunktta viser så gradar frå 'slett ikkje' til 'svært'. Dei andre eigenskapane vi spør etter, er om du trur personen er til å stole på, om du trur ho er kul (som det heiter i ungdomsspråket), om det er ein målretta eller målbevisst person, ein spennande person, ein seriøs person, ein sjølvstikker person, og om du trur personen er klok. Altså heile tida kva du *trur*. Hugs at de skal krysse av på alle skalaene for kvar person; det er ikkje nok med berre éin skala per person.

Dei skjemaa de har fått utdelt, er ikkje heilt like, og det vil seie at det ikkje nyttar å kikke på sidemannen for å sjå kva han eller ho fyller ut, for der er skalaane oppstilt annleis.

Her er det igjen førsteinntrykket ditt vi er interesserte i, så du har berre den korte tida det tek å spele av opptaket til å sette kryssa dine for kvar person. Det betyr at ein må vere svært rask med å krysse av samtidig som ein hører personen. Ein skal ikkje tenkje. Etter kvar avspeling, kjem det denne gongen ein kort pause på 15 sekund slik at de kan innstille dykk på neste person. Før kvar person blir nummeret på personen lese opp.

Då set vi i gang. Ver no klar med penn og blyant.

[Spel fila *Evaluering*.]

[Etter 15 sekund:]

Når de no bladlar om i heftet, finn de ei siste side der de skal fylle inn kva de trur denne testen har gått ut på. Om 30 sekund begynner eg å samle inn heftet. Og hugs no på å ta vare på den gule lappen med tal på. Ta vare på den.

[Samlar inn evalueringsshefta]

Forklaringa til testen

Vil nokon av dykk seie kva han eller ho har gjetta på som formål med denne testen?

[Prøv å få fleire til å uttale seg.]

Den testen de no har vore med på, gjeld språk, eller om de vil: forskjellige dialektar. Vi ønskjer å få vite noko om korleis folk reagerer på forskjellige dialektar, og vi trur at det er viktig då også å få den typen oppriktige reaksjonar som kjem når ein ikkje samtidig fokuserer på eller er oppteken av at det handlar om dialekt. Derfor har vi gjennomført denne testen slik vi har gjort, med å vere så hemmelegheitsfulle i starten.

Men no veit de altså heile formålet, og vi vil no be dykk vere med i ein siste runde i testen. De får eit nytt hefte med tre sider der de skal fylle ut meir gjennomtenkte meiningar.

C. Dialektplassering og dialektrangering

[Deler ut rangeringssheftet]

Hugs: Skriv no nummeret de fekk på første arket øvst i høgre kanten på framsida.

Vi spelar no av dei 15 personane igjen, og de skal skrive inn i boksane på framsida kvar de trur at kvar person kjem frå i landet.

No kan vi ta dette så raskt at vi no spelar av stemmene utan noka pause imellom. Dette er altså siste runde med avspelingar. Vi begynner no.

[Spel av fila *Kortversjon*].

I Norge har vi jo mange fleire dialektar enn dei de no har fått høre. Aller siste arket inneheld to skalaar. I den første skalaen vil vi at de rangerer eller vurderer ein del dialektar i landet. Bak landsdelen eller dialektnamnet set de inn eit tal for kva dialektar som er mest og minst fine. Talet 1 står for finast, og talet 8 står for minst fin. Har alle forstått dette?

No får det først 1 minutt til å gå igjennom denne første skalaen.

[Viss no nokon spør om det er ein bestemt varietet dei skal rangere, f.eks. "høg-" eller "låg-bergensk", skal ein svare at dei får sette i parentes det dei siktar til. Viss ikkje det spørsmålet kjem opp, seier ein ingenting om det.

Etter 1 minutt:]

Når de no er ferdige med første skalaen eller tabellen, gå de til den andre som står nedafor. Der skal de vurdere dialektane med same skalaen, dvs. med same talverdiane, men no skal det vere etter kva *status* de trur at desse dialektane har generelt i samfunnet. Med 'status' siktar vi til spørsmålet 'om dialekten er vurdert eller verdsett høgt eller lågt i samfunnet'. Og no er det altså tale om korleis de trur at *andre* vurderer dialekten. Då betyr talet 1 høgast vurdert og 8 for lågast vurdert. Har alle forstått dette? De får 1 minutt til dette.

[Etter 1 minutt:]

Til slutt vil vi ha nokre enkle opplysningar om dykk, som de skriv inn på side 3. De set altså ikkje noko namn, men berre nokre enkle bakgrunnsopplysningar.

[Samlar inn hefta etter endå 1 minutt.]

Dermed er testen vår over, og eg takkar dykk for velviljen de har vist med å vere med på dette. Har de ønske om det, skal vi gjerne komme igjen ein gong for å forklare for dykk kva vi har funne som resultat. For vi gir oss heilt, vil vi at de skriv inn litt om dialektbakgrunnen dykkar på eit ark vi no deler ut. Det tek berre eit par minutt å fylle ut det.

[Del ut skjema for dialektbakgrunn.]

Imens det føregår, vil eg gjerne at de svarar meg munnleg på nokre spørsmål.

Vi ville gjerne fått vete kva meiningar de har om molde-dialekten?

Har moldedialekt nokon status?

Prøver de å snakke litt annleis når de reiser til byen? Eller andre stadar?

Har de lagt merke til dialektforskjellar i Midsund kommune? Kva forskjellar?

Og kva er annleis i moldedialekten?

Og i sunnmørsk?

Snakkar eldre annleis enn yngre her i kommunen?

Kommenterer de språket åt kvarandre nokon gong?

Får de kommentarar på språket dykkar?

Legg de merke til om det finst romsdalingar som snakkar dialekt i radio og fjernsyn?

[Her bør feltarbeidaren aktivt stille spørsmål til elevane og prøve å få dei til å diskutere kva dei synest om tilgrensande dialektar og austlandsk og forholdet mellom dialektane. Hugs å skryte av klassen!! Hugs å ta inn skjemaa om dialektbakgrunn til slutt.

Spør nokon etter fasiten på dei femten stemmene i testen, kan ein opplyse om kvar stemmene kom frå, altså Molde høg + låg, Otrøya, Vatne, Oslo, Bærum og Sande i Vestfold. Rekkjefølgja har ingenting for seg, for den hugsar ingen.]

Skjema 1: Vurdering av personene

Du skal no få høyre dei same personane igjen, og no skal du krysse av for korleis du oppfattar personane.

Opggåva di er å vurdere personane ved å lytte til dei og krysse av i skjemaet, som i alt har 8 skalaer.

Bla om for å sjå korleis skjemaet ser ut. Det er eitt skjema for kvar av dei femten personane.

Hugs at det er førsteinntrykket ditt vi er interesserte i. Kvart opptak er på 15 sekund, og du bør krysse av på alle skalaene på den tida.

Dei skjemaene de får utdelt, er ikkje like, og det vil seie at det ikkje nyttar å sjå på naboen for å sjå kva han eller ho fyller ut, for der er skalaene oppstilte annleis.

Person 1 (Skjemaene vil være like for de andre 14 personene)

Kva er førsteinntrykket ditt av denne personen?

ER HO KLOK?

Slett ikkje   Svært

SJØLVSIKKER?

Slett ikkje   Svært

SERIØS?

Slett ikkje   Svært

SPENNANDE?

Slett ikkje   Svært

MÅLRETTA?

Slett ikkje   Svært

KUL?

Slett ikkje   Svært

TIL Å STOLE PÅ?

Slett ikkje   Svært

LIKAR DU HENNE?

Slett ikkje   Svært

Kva trur du denne undersøkinga har gått ut på?

Kvifor trur du det?

Skjema 2: Plasserings- og rangeringsdelen:

Plassering

Kor meiner du at kvar av dei femten stemmene kjem frå? Nemn staden så presist du kan. (Det kan vere fleire stemmer frå same stad.)

Person 1:

Person 2:

Person 3:

Person 4:

Person 5:

Person 6:

Person 7:

Person 8:

Person 9:

Person 10:

Person 11:

Person 12:

Person 13:

Person 14:

Person 15:

Rangering

Vi har mange dialektar i landet. No skal de først rangere dei ulike dialektane etter *kor fine* de synest dei er.

Kor fine synest *du* dialektane som er nemnde nedafor, er? La 1 på skalaen vere finast og 8 minst fin. (Det er mogleg å setje same talet på fleire dialektar.)

Sørlandsk	
Trøndersk	
Molde-dialekt	
Midsunding	
Sunnmørsk	
Austlandsk	
Bergensk	
Nordnorsk	

Deretter skal de rangere dialektane etter slik de trur *folk generelt i Norge* vurderer kor høg status dei har. Med *status* siktar vi til om dialektane blir vurderte eller sette høgt eller lågt i samfunnet.

Kva *status* trur du desse same dialektane har *generelt i Norge*? La 1 på skalaen vere høgast og 8 lågast. (Det er mogleg å setje same talet på fleire dialektar.)

Sørlandsk	
Trøndersk	
Molde-dialekt	
Midsunding	
Sunnmørsk	
Austlandsk	
Bergensk	
Nordnorsk	

Vedlegg 6: Beleggoversikt

Søre Midøya			
Variabel	Belegg utregningene er baser på	Belegg som ikke er med fordi de er utydelige	Belegg totalt
V1 (V1.1 og V1.2)	1755	45	1800
V2	2026	100	2126
V3	820	31	851
V4	819	47	866
V5	635	28	663

Nordre Midøya			
Variabel	Belegg i dette materialet (merkede belegg)	Belegg som ikke er med fordi de er utydelige	Belegg totalt
V1 (V1.1 og V1.2)	2469	75	2544
V2	3021	223	3244
V3	1130	52	1182
V4	1302	84	1386
V5	1157	40	1197

Vedlegg 7: Informantenes nummer i talebanken

Fiktive navn i oppgaven	Informantnummer i talebanken
Snorre	00227
Sigvart	00228
Sølvi	00208
Solfrid	00209
Sivert	00212
Sigurd	00213
Solveig	00206
Siv	00207
Ståle	00204
Stein	00205
Sara	00216
Siri	00217
Stian	00220
Steffen	00221
Ragnvald	00229
Reidulf	00226
Rasmus	00225
Rita	00224
Reidun	00202
Rigmor	00203
Rolf	00215
Ronald	00214
Randi	00211
Ruth	00201
Ragnar	00200
Roar	00210
Rikke	00222
Robert	00223
Remi	00219
Robin	00218

Vedlegg 8: Statistikk på individnivå

1969									
Inform.	Bygd	Kjønn	Gruppe	Variabel	Variant				
Snorre	SM	M	Eldre	V1.1	ei	e	i		
							100 (7)		
				V1.2	ei	e	i		
							93,5 (29)	3,2 (1)	3,2 (1)
				V2	l	L			
							100 (141)		
				V3	-	+			
							100 (58)		
				V4	nj	nn	rn		
							100 (60)		
			V5	+	-				
						76,1 (35)	23,9 (11)		
Sigvart	SM	M	Eldre	V1.1	ei	e	i		
							100 (3)		
				V1.2	ei	e	i		
							80 (8)		20 (2)
				V2	l	L			
							97,9 (46)	2,1 (1)	
				V3	-	+			
							100 (14)		
				V4	nj	nn	rn		
							86,2 (25)	13,8 (4)	
			V5	+	-				
						94,9 (37)	5,1 (2)		
Sigurd	SM	M	Middelald.	V1.1	ei	e	i		
							100 (3)		
				V1.2	ei	e	i		
							75 (6)	25 (2)	
				V2	l	L			
							100 (35)		
				V3	-	+			
							78,6 (11)	21,4 (3)	
				V4	nj	nn	rn		
							100 (8)		
			V5	+	-				
						83,3 (5)	16,7 (1)		
Solveig	SM	K	Yngre	V1.1	ei	e	i		
							100 (2)		
				V1.2	ei	e	i		
							88,9 (8)	11,1 (1)	
				V2	l	L			
							81,1 (30)	18,9 (7)	
				V3	-	+			
								100 (6)	
				V4	nj	nn	rn		
							66,7 (8)	33,3 (4)	
			V5	+	-				
						100 (1)			
Ragnvald	NM	M	Eldre	V1.1	ei	e	i		
									100 (13)
				V1.2	ei	e	i		
									100 (38)
				V2	l	L			
							3,3 (5)	96,7 (145)	
				V3	-	+			
								100 (37)	
				V4	nj	nn	rn		
							100 (71)		
			V5	+	-				
						90,5 (57)	9,5 (6)		

Rasmus	NM	M	Eldre	V1.1	ei	e	i
							100 (64)
				V1.2	ei	e	i
						0,9 (3)	99,1 (344)
				V2	l	L	
					0,1 (1)	99,9 (778)	
				V3	-	+	
					10,1 (21)	89,9 (187)	
				V4	nj	nn	rn
					98,2 (378)	1,8 (7)	
				V5	+	-	
					92,8 (272)	7,2 (21)	
Reidulf	NM	M	Eldre	V1.1	ei	e	i
							100 (5)
				V1.2	ei	e	i
					3,3 (2)	6,7 (4)	90 (54)
				V2	l	L	
					1,2 (2)	98,7 (158)	
				V3	-	+	
					1,6 (1)	98,4 (63)	
				V4	nj	nn	rn
					98,2 (54)	1,8 (1)	
				V5	+	-	
					79,3 (46)	20,7 (12)	
Ronald	NM	M	Middelald.	V1.1	ei	e	i
							100 (38)
				V1.2	ei	e	i
						1,9 (2)	98,1 (101)
				V2	l	L	
					0,7 (1)	99,3 (148)	
				V3	-	+	
					3,1 (2)	96,9 (62)	
				V4	nj	nn	rn
					100 (84)		
				V5	+	-	
					98,5 (64)	1,5 (1)	
Rita	NM	K	Yngre	V1.1	ei	e	i
							100 (3)
				V1.2	ei	e	i
							100 (12)
				V2	l	L	
					2,3 (1)	97,7 (42)	
				V3	-	+	
						100 (5)	
				V4	nj	nn	rn
					87,5 (7)	12,5 (1)	
				V5	+	-	
						100 (4)	

2009							
Inform.	Bygd	Kjønn	Gruppe	Variabel	Variant		
Sølvi	SM	K	Eldre	V1.1	ei	e	i
						100 (7)	
				V1.2	ei	e	i
						69,2 (137)	15,2 (30)
				V2	l	L	15,7 (31)
						100 (269)	
				V3	-	+	
						77,6 (59)	22,4 (17)
				V4	nj	nn	rn
						86,2 (94)	13,8 (15)
				V5	+	-	

					73,1 (38)	26,9 (14)	
Solfrid	SM	K	Eldre	V1.1	ei	e	i
					82,4 (56)	14,7 (10)	2,9 (2)
				V1.2	ei	e	i
					54,2 (97)	12,8 (23)	33 (59)
				V2	l	L	
					99,5 (210)	0,5 (1)	
				V3	-	+	
					24,2 (16)	75,8 (50)	
				V4	nj	nn	rn
					95 (96)	5 (5)	
				V5	+	-	
					86,8 (46)	13,2 (7)	
Sivert	SM	M	Eldre	V1.1	ei	e	i
					65,4 (17)	34,6 (9)	
				V1.2	ei	e	i
					41,7 (50)	33,3 (40)	25 (30)
				V2	l	L	
					99,5 (189)	0,5 (1)	
				V3	-	+	
					46,2 (42)	53,8 (49)	
				V4	nj	nn	rn
					81,2 (69)	18,8 (16)	
				V5	+	-	
					64,8 (35)	35,2 (19)	
Sigurd	SM	M	Eldre	V1.1	ei	e	i
					70,6 (12)	29,4 (5)	
				V1.2	ei	e	i
					41,8 (23)	50,9 (28)	7,3 (4)
				V2	l	L	
					100 (107)		
				V3	-	+	
					69,2 (36)	30,8 (16)	
				V4	nj	nn	rn
					93,1 (54)	6,9 (4)	
				V5	+	-	
					87 (40)	13 (6)	
Solveig	SM	K	Middelald.	V1.1	ei	e	i
					95,3 (41)	4,7 (2)	
				V1.2	ei	e	i
					75,7 (187)	23,9 (59)	0,4 (1)
				V2	l	L	
					84,2 (218)	15,8 (41)	
				V3	-	+	
					2,6 (3)	97,4 (112)	
				V4	nj	nn	rn
					52 (52)	48 (48)	
				V5	+	-	
					8,9 (10)	91,1 (102)	
Siv	SM	K	Middelald.	V1.1	ei	e	i
					58,8 (10)	29,4 (5)	11,8 (2)
				V1.2	ei	e	i
					30 (24)	40 (32)	30 (24)
				V2	l	L	
					56,5 (65)	43,5 (50)	
				V3	-	+	
					2 (1)	98 (50)	
				V4	nj	nn	rn
					54,1 (20)	45,9 (17)	
				V5	+	-	
					29,4 (10)	70,6 (24)	
Ståle	SM	M	Middelald.	V1.1	ei	e	i
					64,5 (20)	35,5 (11)	
				V1.2	ei	e	i
					30,4 (59)	68 (132)	1,5 (3)

				V2	l	L	
					88,4 (205)	11,6 (27)	
				V3	-	+	
					7,8 (10)	92,2 (119)	
				V4	nj	nn	rn
					65,9 (58)	34,1 (30)	
				V5	+	-	
					34,3 (24)	65,7 (46)	
Stein	SM	M	Middelald.	V1.1	ei	e	i
					100 (31)		
				V1.2	ei	e	i
					65,8 (48)	28,8 (21)	5,5 (4)
				V2	l	L	
					99,4 (176)	0,6 (1)	
				V3	-	+	
					15,5 (11)	84,5 (60)	
				V4	nj	nn	rn
					60,4 (32)	39,6 (21)	
				V5	+	-	
					58,1 (25)	41,9 (18)	
Sara	SM	K	Yngre	V1.1	ei	e	i
						66,7 (16)	33,3 (8)
				V1.2	ei	e	i
							100 (21)
				V2	l	L	
					13 (3)	87 (20)	
				V3	-	+	
						100 (12)	
				V4	nj	nn	rn
						100 (7)	
				V5	+	-	
						100 (5)	
Siri	SM	K	Yngre	V1.1	ei	e	i
					4 (1)	8 (2)	88 (22)
				V1.2	ei	e	i
					3,3 (2)	8,3 (5)	88,3 (53)
				V2	l	L	
					6,5 (3)	93,5 (43)	
				V3	-	+	
						100 (18)	
				V4	nj	nn	rn
						76 (19)	24 (6)
				V5	+	-	
						100 (21)	
Stian	SM	M	Yngre	V1.1	ei	e	i
						5,9 (1)	94,1 (16)
				V1.2	ei	e	i
					2,6 (2)	18,2 (14)	79,2 (61)
				V2	l	L	
					9,4 (8)	90,6 (77)	
				V3	-	+	
						100 (31)	
				V4	nj	nn	rn
					48,5 (16)	51,5 (17)	
				V5	+	-	
					2,7 (1)	97,3 (36)	
Steffen	SM	M	Yngre	V1.1	ei	e	i
					4,8 (1)	4,8 (1)	90,5 (19)
				V1.2	ei	e	i
					2,4 (1)	19,5 (8)	78 (32)
				V2	l	L	
					64,8 (35)	35,2 (19)	
				V3	-	+	
						100 (16)	
				V4	nj	nn	rn

				V5	64,3 (9)	35,7 (5)	
					+	-	
					6,2 (1)	93,7 (15)	
Reidun	NM	K	Eldre	V1.1	ei	e	i
						2,9 (1)	97,1 (34)
				V1.2	ei	e	i
						1,7 (2)	98,3 (114)
				V2	l	L	
						100 (182)	
				V3	-	+	
					2,3 (2)	97,7 (85)	
				V4	nj	nn	rn
					98,1 (53)	1,9 (1)	
				V5	+	-	
					89,1 (49)	10,9 (6)	
Rigmor	NM	K	Eldre	V1.1	ei	e	i
							100 (17)
				V1.2	ei	e	i
					1,5 (1)	7,5 (5)	91 (61)
				V2	l	L	
						100 (151)	
				V3	-	+	
					2,1 (1)	97,9 (47)	
				V4	nj	nn	rn
					98,2 (54)	1,8 (1)	
				V5	+	-	
					90,3 (56)	9,7 (6)	
Rolf	NM	M	Eldre	V1.1	ei	e	i
							100 (46)
				V1.2	ei	e	i
					0,7 (1)	0,7 (1)	98,6 (141)
				V2	l	L	
					0,3 (1)	99,7 (299)	
				V3	-	+	
					1 (1)	99 (101)	
				V4	nj	nn	rn
					99,3 (135)	0,7 (1)	
				V5	+	-	
					89 (105)	11 (13)	
Ronald	NM	M	Eldre	V1.1	ei	e	i
							100 (45)
				V1.2	ei	e	i
					0,8 (1)	2,5 (3)	96,7 (117)
				V2	l	L	
						100 (133)	
				V3	-	+	
					3,7 (2)	96,9 (62)	
				V4	nj	nn	rn
					100 (74)		
				V5	+	-	
					87,7 (57)	12,3 (8)	
Randi	NM	K	Middelald.	V1.1	ei	e	i
						1,8 (1)	98,2 (56)
				V1.2	ei	e	i
					1,6 (2)	6,5 (8)	91,9 (113)
				V2	l	L	
					3,6 (4)	96,4 (106)	
				V3	-	+	
						100 (66)	
				V4	nj	nn	rn
					89,9 (71)	10,1 (8)	
				V5	+	-	
					27,9 (12)	72,1 (31)	
Ruth	NM	K	Middelald.	V1.1	ei	e	i
						3,6 (2)	96,2 (50)

				V1.2	ei	e	i
					1,6 (2)	6,5 (8)	91,9 (113)
				V2	l	L	
					0,5 (1)	99,5 (184)	
				V3	-	+	
						100 (72)	
				V4	nj	nn	rn
					78,3 (54)	21,7 (15)	
				V5	+	-	
					55 (55)	45 (27)	
Ragnar	NM	M	Middelald.	V1.1	ei	e	i
					4,8 (2)		95,2 (40)
				V1.2	ei	e	i
					1,6 (2)	2,5 (3)	95,9 (117)
				V2	l	L	
						100 (206)	
				V3	-	+	
					7,6 (6)	92,4 (73)	
				V4	nj	nn	rn
					85,9 (61)	14,1 (10)	
				V5	+	-	
					85,5 (53)	14,5 (9)	
Roar	NM	M	Middelald.	V1.1	ei	e	i
							100 (56)
				V1.2	ei	e	i
						3,4 (4)	96,5 (111)
				V2	l	L	
					1,7 (3)	98,3 (170)	
				V3	-	+	
						100 (58)	
				V4	nj	nn	rn
					83 (44)	17 (9)	
				V5	+	-	
					21,5 (14)	78,5 (51)	
Rikke	NM	K	Yngre	V1.1	ei	e	i
						7,5 (4)	92,5 (49)
				V1.2	ei	e	i
						2,8 (5)	97,2 (175)
				V2	l	L	
					5,5 (8)	94,5 (137)	
				V3	-	+	
					1,2 (1)	98,8 (81)	
				V4	nj	nn	rn
					18,3 (11)	73,3 (44)	8,3 (5)
				V5	+	-	
					1,4 (1)	98,6 (68)	
Robert	NM	M	Yngre	V1.1	ei	e	i
						13,6 (3)	86,4 (19)
				V1.2	ei	e	i
						12,1 (8)	87,9 (58)
				V2	l	L	
					3,5 (3)	96,5 (83)	
				V3	-	+	
						100 (59)	
				V4	nj	nn	rn
					50 (14)	35,7 (10)	14,3 (4)
				V5	+	-	
					4,4 (2)	95,6 (43)	
Remi	NM	M	Yngre	V1.1	ei	e	i
						16 (8)	84 (42)
				V1.2	ei	e	i
						21,6 (11)	78,4 (40)
				V2	l	L	
					13,8 (4)	86,2 (25)	
				V3	-	+	

						100 (31)	
				V4	nj	nn	rn
					55,6 (5)	33,3 (3)	
				V5	+	-	
						100 (13)	
Robin	NM	M	Yngre	V1.1	ei	e	i
					2,9 (1)	14,3 (5)	82,9 (29)
				V1.2	ei	e	i
						18,6 (8)	81,4 (35)
				V2	l	L	
					2,5 (1)	97,5 (39)	
				V3	-	+	
						100 (13)	
				V4	nj	nn	rn
					63,6 (7)	36,4 (4)	
				V5	+	-	
					5,9 (1)	94,1 (16)	

Sammendrag

Denne sosiolingvistiske masteravhandlingen er en studie av språklig variasjon og endring på Midøya i Midsund kommune i Romsdalen. Studien er en oppfølgingsstudie, der materialet i hovedsak bygger på tidligere intervju gjort av Harald Grytten i 1969 og intervju jeg selv gjennomførte i 2009. Dette er derfor en studie gjort i *virkelig tid*. Primært er granskingen kvantitativ med 24 informanter i 2009 delt inn etter de sosiale variablene geografisk tilhørighet, alder og kjønn. Studien inneholder også en supplerende kvalitativ del med tre panelinformanter. De sosiale variablene blir sett i lys av seks språklige variabler. Hovedmålet med oppgaven har vært å finne ut hva som har skjedd med språket på Midøya de siste 40 årene, og eventuelt hvorfor dette har skjedd. Det er også gjort forsøk på å forklare hvilken retning språket ser ut til å ta.

Midøya var tidligere delt mellom fogderiene Sunnmøre og Romsdalen. Dette skapte to ulike dialekter geografisk tett på hverandre: På den ene siden av øya snakket de sunnmørsk, og på den andre siden snakket de romsdalsk. I 1965 kom hele øya under Midsund kommune i Romsdalen. Fire av de språklige variablene er valgt ut nettopp med den hensikt å finne ut om en av dialektene ser ut til å vinne terreng på hele øya. Disse variablene har varianter som er typisk sunnmørske og typisk romsdalske (her kalt spesifikke variabler). De to andre variablene har en typisk eldre og yngre variant og er valgt ut for å få et innblikk i en mer generell endring i regionen (her kalt generelle variabler).

Resultatene i denne granskingen viser store språkendringer i løpet av de siste 40 årene: Det har skjedd en dialektnivellering på øya, hvor de romsdalske formene tar over for de sunnmørske formene. Forklaringen på økningen av de romsdalske formene har jeg hevdet ligger i endringen fra adskilte til felles kontaktflater og felles identitet og språknormer blant de unge. Trass i at Midøya kan beskrives som et stabilt samfunn, viser også de generelle variablene stor endring på begge sidene av øya. I tillegg til indrespråklige forklaringer, blir denne endringen forklart med faktorer som økt mobilitet, mediepåvirkning og kontakt med regionsenteret Molde. Som en mulig forklaring på utviklingen av samtlige variabler, har jeg også drøftet underbevisste og bevisste holdninger.

Når det gjelder endringsretning, er det for de spesifikke variablene tydelig at hele øya går mot et talemål som er typisk romsdalsk. Ved de generelle variablene ser det ut til å være flere mulige påvirkningskilder, både ulike dialekter og de to skriftspråkene. Endringene mot de yngre formene danner også et mønster som er sammenfallende med store deler av regionen, og vi kan muligens snakke om en regionalisering.

Abstract

This sociolinguistic master's thesis is a study of language variation and change on the island of Midøya in the municipality of Midsund in Romsdalen. This is a restudy in which the material is principally based on former interviews conducted by Harald Grytten in 1969 and interviews I conducted in 2009. Hence, this is a *real time study*. The research is primarily quantitative with 24 informants in 2009, divided into social variables of geographical location, age and gender. The study also contains an additional qualitative part with three panel informants. The social variables are seen in the light of six linguistic variables. The main purpose of the thesis has been to discover what has happened to the language of Midøya during the last 40 years and why this has happened. Efforts have also been made to explain which direction the language seems to be taking.

Midøya was formerly divided between the regions of Sunnmøre and Romsdalen. This created two different dialects geographically close to one another: On one side of the island, they spoke the dialect of Sunnmøre, and on the other side the dialect of Romsdalen. In 1965 the whole island became part of the municipality of Midsund in Romsdalen. Four of the linguistic variables are chosen with the very purpose to discover whether one of the dialects seems to gain ground on the entire island. These variables have variants which are typical of respectively Sunnmøre and Romsdalen (here called specific variables). The two other variables have a typical older and younger variant and are chosen in order to gain insight into a more general change in the region (here called general variables).

The results of this research show large linguistic changes during the last 40 years; there has been a dialect levelling on the island where the Romsdal variants replace the Sunnmøre variants. I have claimed that this increase in the Romsdal variants can be explained by the change from separate to common interfaces and common identity and language norms. Despite the fact that Midøya can be described as a stable society, the general variables also show great changes on both sides of the island. In addition to internal factors, this change is explained by factors such as increased mobility, media and contact with the regional center of Molde. As a possible explanation of the development of all variables, I have also discussed subconscious and conscious attitudes.

When it comes to direction of change, it is obvious for all the specific variables that the entire island is heading towards a spoken language which is typical of that of Romsdal. Considering the general variables, there seems to be more possible sources of influence, both different dialects and the two written languages. The changes towards the younger forms also

form a pattern which is concurrent with large parts of the region, and we might possibly be talking about a regionalization.